

ANTHONY VAN KAMPEN

W1. 80

JUNGLE

PIMPERNEL

ONTROLEUR BB

ANTHONY VAN KAMPEN

JUNGLE PIMPERNEL

CONTROLEUR B.B.

Band en omslagontwerp

Wim van de Walle

Toen Nieuw Guinea door de Japanners werd bezet, bevond zich in het stenen hart van dit wilde land nog één Nederlander. Dat was de indoloog Jean Victor de Bruyn, een jong ambtenaar van het Binnenlands Bestuur, die besloten had als enige Nederlander in deze wildernis te blijven, teneinde spionnagewerk te kunnen verrichten ten dienste van de geallieerden in Australië en tevens om zijn beschavingswerk voort te zetten.

Jean Victor de Bruyn kreeg in die jaren de bijnaam *Jungle Pimpernel*, en deze naam was juist: levend als papoea onder de bergstammen, in de vallei der nauwelijks 10 jaar geleden ontdekte Wisselmeren, bestond hij het niet alleen in leven te blijven, maar daarnaast waardevol werk te verrichten in het onvoorstelbaar wilde gebied waar hij zich verborg. Het boek vertelt van zijn leven onder de stammen, die zich nog in het Stenen Tijdperk bevinden en het vertelt daarnaast van het werk der BB-ambtenaren op Nieuw Guinea. Het geeft een groots en vaak adembeklemmend beeld van de hopeloze strijd van de mens tegen de allesverslindende en vernietigende jungle. Het vertelt van schitterend werk en volledige ondergang. En van strijd, strijd, strijd om het naakte bestaan van een paar Nederlanders, die dit verloren land in de achterhoek der aarde besturen. *Jungle Pimpernel* is een gevleugelde naam op Nieuw Guinea. Wat *hij* deed doet één man op het miljoen en hij kon het doen omdat hij een groot idealist is, die weet hoe hij deze barbaarse stammen, met hun vaak sinistere en bloedige adat, moet benaderen. *Jungle Pimpernel* is, bij zijn leven reeds, een legendarische persoonlijkheid geworden, wiens naam wijd en zijd bekend werd op geheel Nieuw Guinea, en de eilanden rondom dit vreemde, mysterieuze, rauwe brok wildernis.

Gebonden f 6,90

Van

ANTHONY VAN KAMPEN

verschenen bij de uitgeverij
C.V. v/h C. de Boer Jr. nog:

ZEESLEPERS OP DE EVENAAR

*met vele foto's, gebonden in
linnen goudstempelband f 6.25*

Het verhaal van de langste sleepreis ter wereld, met de grote bok *De Valk* van Nederland naar Curaçao en vervolgens met het *Julianadok*, waarin deze bok geplaatst was van Curaçao naar Soerabaja. Een schitterend bewijs van Nederlands zeemanschap. Het bewijs ook, dat Nederlandse zeeslepers zelfs met miniatuurmaterieel de lange deining kunnen worden opgestuurd. En het klaren.

ZEE ZONDER GENADE

EEN TREURSPEL DER ZEE

*gebonden in buckram-linnen band
f 6.90*

Uit een recensie in *De Linie* citeren wij: „Dit is een verrassend knap geschreven boek: de reacties dezer mannen, bijengepakt op een klein vlot, ten opzichte van elkaar, hun wanhoop, wanneer een enkel passerend schip hen niet opmerkt, hun geleidelijk verminderend weerstandsvermogen — de overlevenden hielden het 82 dagen uit nadat hun voedsel en drinkvoorraad was uitgeput — hun tot een deliriumtoestand verlopend gedachteleven, de intensiteit van de ontzettende eenzaamheid, het is alles verteld met een groot indringend vermogen”. De recensent van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* besluit zijn beschouwing: „Van Kampen heeft dit drama van de zee op ongemeen boeiende wijze naverteld. Zijn beeldend vermogen is van zulk een formaat, dat de lezer het lijden der mannen bijna lijfelijk ervaart”.

Alom verkrijgbaar in de boekhandel

JUNGLE PIMPERNEL
CONTROLEUR BB

BIBLIOTHEEK
DER ZEVEN ZEEËN

ANTHONY VAN KAMPEN

JUNGLE
PIMPERNEL

CONTROLEUR BB

DERDE DRUK

C.V. UITGEVERIJ V.H. C. DE BOER JR. AMSTERDAM 1950

LAND ZONDER GOD

TWEE VLAMMEND RODE LOERIES ZATEN MET hun veren tegen elkaar gedrukt op een tak van de hoge sagoboom en twee paar felle kraalogen keken naar het bivak onder hen. Iedere vijf seconden floot een van hen zijn harde, schelle, onmuzikale roep, die tot diep in het oerwoud doorklonk. Verderop waren andere loeries die de roep beantwoordden. Een fluitconcert van onwelluidendheid.

Het was het grijze uur, dat ligt tussen de oude nacht en de aanrijpende dag. Boven de toppen van het regenwoud was het al bijna dag, maar beneden, op de zwart-grauwe aarde, lagen de schaduwen van de nacht nog gestold. Het bivak welde uit die schaduw op als een vreemd en vormloos ding in een oceaan van groen.

Het regende. De vorige middag was het begonnen; het had de hele avond geregend, de hele nacht en het regende nog. De man, die met de troep door het oerbos trok, had gezucht toen de regen kwam. Dat kon dagen, wel weken duren. De regen kwam hem verduiveld slecht gelegen. Z'n dragers waren al niet van het beste soort en hij wist dat ze de dood gezien hadden aan regen. Dat betekende minstens weer extra betaling en het kon ook betekenen dat ze rechtsomkeert zouden maken als 't hun al te bar werd.

De man en de papoeas sliepen nog. De man was vermoeid van de tocht, die wel pas acht dagen geleden was begonnen, maar onder omstandigheden plaatsvond, die veel moeilijker waren dan hij had verwacht. Het liep eigenlijk allemaal tegen; hij had er trouwens al van het begin af een voorgevoel van gehad dat deze onderneming minder eenvoudig zou blijken te zijn dan ze op de bestuurspost hadden voorspeld.

De papoeas, die onder het bivak lagen, gromden en snurkten. Ze hoorden door hun slaap heen de regen neerruisen en wisten dat het straks, na het opbreken, zwaar lopen zou zijn. Hoe langer je dus sliep hoe beter.

De twee loeries zaten daar maar steeds met opgebolde veren naast elkaar, starend naar dat vormloze ding beneden hen. Maar die vormen werden nu steeds iets minder vaag. Dat kwam door het

licht van de dag, dat door de regen, de blaren en de stammen heen zijn weg zocht.

Behalve het eentonig geroep van de loeries en het ruisen van de regen was er geen geluid. Dit was het uur dat de nacht nog niet dood was en de dag nog niet geboren. De papoeas hielden niet van dat uur. Het was hun te grijs, te wit, te nadrukkelijk stil. In dit uur sloop te veel om je heen, voelde je haast te lijfelijk de nabijheid der demonen. In dit uur kropen ze nog dichter op elkaar en zeker niet alleen om de kilte van de morgen te ontgaan aan elkaars lichaamswarmte.

Twintig meter verderop stroomde de rivier. Het was geen brede stroom meer, na een week lopen. Iedere dag was hij iets smaller geworden, waren de oevers een beetje dichter tot elkaar gekomen. De afstand van oever tot oever was nu hoogstens nog een meter of vijftien. Overal daarboven had het groen zich door en in en over elkaar verweven. Als je boven dat groen was zou je er geen idee van hebben dat daar beneden de kali liep. Hij was volkomen onzichtbaar.

Over het zwartglanzende water van de rivier rookte dunne damp. Er was geen wind en de damp werd als door onzichtbare handen voortgestuwd. Nu eens lag hij helemaal stil, dan weer kringelde hij op, in kleine spiralen of met ragfijne slierten als van de fijnst geweven stof. Het deed eerder aan van een arangvuurtje weggewaaid rook denken dan aan werkelijke nevel.

De rivier stroomde onder een groen gewelf en dat gewelf had de afmetingen van de wildernis. De wildernis, die uit de aarde verrees aan beide zijden van de rivier en het zwarte water omklemde als een enorme tang. Bladeren van een menigte soorten bomen, varens en struiken, hingen over en in het water. Blaren als monsterachtig uitgerekte vingers en als het uitwaaiend doek van een vlag. Er zat geen enkele beweging in die blaren. Dat hing daar maar roerloos over en in het water van de kali, en alleen dan sidderde het een moment, als de regen een van die blaren topzwaar maakte. Dan boog zo'n blad door, liet het water weglopen en keerde weer rustig in zijn vorige stand terug.

Het ging harder regenen en het neerkomende water hing als een grijs scherm over de rivier. De twee loeries schreeuwden nog scheiler en vlogen toen weg. Ze verdwenen tussen de schemer van het groen; als twee kleine, sneldovende vlammen.

Op de rivier rimpelde ergens het water; 't was nauwelijks zichtbaar. Het grote reptiel, de krokodil, had daar urenlang, de hele nacht door, roerloos gelegen, met alleen z'n twee ogen boven op de kop, die de kleur had van oud en halfvermolmd hout, aan de oppervlakte. Waarom hij daar al die uren had gelegen weet niemand.

Hij lag daar maar zo. Misschien had hij, nee, dat is wel zeker, dat bivak geroken aan de kant van de rivier. Wellicht had hij vaag een plan gehad, die nacht, om de oever op te kruipen en eens te gaan kijken naar dat bivak. Maar er was niets gebeurd, hij was rustig in de modder blijven soezen, wachtend tot de drukte in dat bivak weer begon. Maar 't verveelde hem op 't laatst; hij dook weg in het harde, zwarte water en kwam niet meer boven.

Toen was daar alleen nog de grote boomslang, die er al dagenlang had gehangen maar die niemand had gezien. Ook de papoeas niet. Hij hing prachtig verborgen, half achter een met lianen en mos omrankte boom, half tussen de neerhangende blaren. Zijn kop lag rustig op een uitstekende tak en twee kleine ogen waren het enige dat er schijnbaar aan hem leefde. De zon kon hem niet bereiken en dus zag niemand de honderden diamanten op het grijze vel, die er, als het licht er in viel, een wonder-reptiel van maakten. De staart, hing slap als een liaan; je zou zweren dat er geen grein leven meer in heel dat slangenlijf zat. Maar dat was alleen schijn.

Ook die boomslang hield het bivak in het oog, al was hij volstrekt niet ongerust. Hij wist dat ze hem daar nooit zouden ontdekken.

En zo begon die dag. De negende dag van de tocht van Jan ter Poorten, controleur bij het Binnenlands Bestuur van Nederlands Nieuw Guinea; standplaats Digoel.

— — — — —

Het eerste dat hij hoorde was de regen en het eerste dat hij zag het gedoofde vuur. Hij begon de dag met een verwensing aan het adres van de papoeas, die het vuur weer hadden laten uitgaan. Dat betekende geen paar slokken hete koffie en wat opgewarmde rijst. Stom van die kerels, want ze hadden er zichzelf toch ook mee. Nooit zouden ze leren het vuur aan te houden, ook al bond hij het hun iedere avond nog zo op het hart. En hij kon toch ook zelf niet voortdurend de wacht houden. Hij had nauwelijks vier uur geslapen en dat was al veel.

Hij geeuwde, rekte zich uit, en voelde dat de moeheid hem nog zwaar in z'n benen zat. Hij was behoorlijk stijf, maar dat kwam niet alleen van de vermoeidheid. Daar had ook de regen schuld aan. Hij voelde aan zijn lange khaki broek en z'n shirt. Het water sijpelde er uit, zo doorweekt waren ze. Een mooi begin van de dag! Nieuw Guinea mocht dan een glorieus land zijn, als je er geen chronische rheuma opliep moest je wel van staal of gewapend beton zijn.

Hij haalde een buisje kininetabletten uit z'n borstzak en slikte er drie door. Het kostte hem moeite ze door zijn verdroogde keel te krijgen. De nasmaak bleef hangen, bitter en brandend. Hij keek

op zijn polshorloge. Al over zes... ze waren laat en er moest begonnen worden, wilden ze het begrote traject vandaag nog halen. Ze waren al behoorlijk achterop geraakt en hij hoopte in elk geval die avond het grote bivak te bereiken, waar de troep hem wachtte. Dat deed hem aan de papoeas denken. Hij sprong op, sloeg het muskietengaas van zich af en stak een cigaret op. Die hielp hem klaar wakker worden. Hij stak zijn hoofd buiten 't eenpersoons-tentje en riep de mannen die als een samengepakte klont onder een blaren afdakje lagen. Hij moest viermaal roepen eer er een beetje beweging in kwam. De leider, die Gideon heette, was de eerste. Die schopte de rest wakker en een voor een kropen ze stijf en rillerig naar voren.

De Controleur wees de leider op het vuur en zag hem vragend aan. Gideon stond er triest en schuld bewust naar te kijken en brabbelde dat het toch eerlijk zijn schuld niet was. Nee, dat wist de Controleur ook wel, maar of het nodig was dat iedere morgen het vuur uit was. Er werd toch wacht gehouden?

Gideon wees op de wachtsman, die vier meter verderop tegen een boom zat te soezen. Die had het gedaan. De Controleur zei tegen Gideon dat hij vandaag begon met iedereen te straffen met kleiner rantsoen die 's nachts het vuur vergat. De man knikte. Hij begreep het volkomen en het zou niet meer gebeuren.

Daarna grijnsde hij instemmend, met zijn mond open tot aan de oren en schopte toen de man wakker. Hij begon hem in zijn landstaal uit te schelden en met een varken te vergelijken. Het was nu helemaal dag geworden maar de regen hield het licht tegen, zodat het schemerig bleef.

De Controleur haalde uit een der rugtassen een primus tevoorschijn, goot er wat petroleum in en ging koffie zetten. Het was allemaal erg primitief, maar hij voelde er toch niets voor de dag te beginnen zonder een slok warm drinken. De papoeas stonden huiverend op een kluitje bij elkaar, keken somber voor zich uit en maakten ruzie over 't vuur. Ze wierpen giftige blikken op de man die het had laten uitgaan. Daarna aten ze een stuk sago: ze schrokken het naar binnen alsof ze hevige honger hadden. De Controleur hoorde ze smekken en met hun tanden op elkaar slaan.

Het gelukte hem de koffie op temperatuur te krijgen. Hij schonk de halve liter in een aluminium beker en dronk de pikzwarte drank langzaam. Dat deed hem goed. Het was alsof hij ineens zijn vermoeidheid minder voelde. Hij merkte dat hij zin had die dag een behoorlijke ruk te maken en dat de stijfheid in z'n lijf meeviel. Die was er stellig in tien minuten uitgelopen.

Hij riep Gideon dat de dragers zich klaar moesten maken. Over tien minuten wilde hij starten.

Schreeuwend en scheldend, mopperend en kreunend zochten de mannen hun pakken op. Alles bij elkaar was het niet zo veel. De wapens waren het voornaamste en de bussen levensmiddelen. 't Zag er allemaal nat en smerig uit van de modder en de regen, maar het was goed verpakt op de bestuurspost, zodat het wel niet vochtig zou worden.

Een grote witte kakatoe wickte over de rivier, en toen hij het opgebrokeu bivak zag, zwenkte hij terug en dreef tot op enkele meters boven de mannen. Een der dragers greep z'n speer en smeed die naar de witte vogel. Hij miste en de anderen begonnen hem uit te lachen. De kakatoe schreeuwde en vloog met snelle vleugelslagen weg. Kwaad over een zo onwelwillende ontvangst.

Jan ter Poorten pakte zijn primus, muskietennet en khaki laken waarop hij had gelegen zorgvuldig in en controleerde de barang die naast de dragers stond. Hij bekeek elk pak en toen gaf hij het teken om te vertrekken.

Vijf minuten later was er nog nauwelijks te zien dat op die plek in de wildernis een bivak had gestaan. Alleen 't reptiel op de boom wist het. Het had de smalle kop omgedraaid en twee ogen volgden de troep tot de laatste donkere rug van de laatste drager in de groene jungle en grijze regen was opgelost.

Toen rolde het zich langzaam op en legde zijn kop op de binnenste ring van zijn zilverig lijf.

't Zou niet meer gestoord worden. Alles was veilig. Het oerwoud had alles weer verzwoegen.

HET BLEEF REGENEN. UUR NA UUR RUISTE HET water loodrecht neer uit het donkergroene dak van blaren, mos, lianen en takken, met de eindeloze regelmaat van de regen die het land van Boven-Digoel in Zuid Nieuw Guinea verdrinkt.

In die regen liep de kleine groep mannen. Die regen maakte de donkere, bijna zwarte lijven van de papoea-dragers glimmend en hij kleurde het khaki uniform van de ene blanke man diep-bruin. Bij iedere stap verdwenen de voeten van de dragers in de doorweekte laag humus die de aarde bedekte en in vele eeuwen was gevormd. Soms struikelde een drager, kon dan nauwelijks zijn evenwicht bewaren, gleed uit. Woedend begon hij te schelden tegen de man die achter hem kwam, alsof het diens schuld was. De groep was in een gedeelte waar het bos vrij open lag en een behoorlijk tempo volgehouden kon worden. Ter Poorten had alle hoop dat ze die avond het grote bivak zouden bereiken. Dat betekende dat zijn mannen een dag rust zouden kunnen nemen na de zware dagen die ze er op hadden zitten.

Ze liepen drie uur door zonder een ogenblik te rusten en de Controleur verwonderde zich over het uithoudingsvermogen van de dragers, die toch elk minstens 25 kilogram barang meedroegen. Als ze wilden waren deze kerels onvermoeid en konden ze dagenlang voortgaan zonder enig uiterlijk bewijs van vermoeidheid.

Daarna liet hij ze een uur rusten. Hij voelde zelf pijn in z'n voeten en beenspieren en hij wilde liever niets riskeren. Een paar van de mannen maakten een afdakje van grote blaren dat als tijdelijke bescherming tegen de regen dienst deed. De dragers begonnen zware tabak te roken of er op te kauwen. Jan ter Poorten zocht zijn pijp en begon ook te roken. Hij leunde achterover, tegen de stam van een sagopalm en liet zijn gedachten voor de zoveelste maal gedurende deze tocht over de gebeurtenissen van de laatste weken gaan. Het was, alles bij elkaar, niet zo bijster opwekkend, hoe je 't ook bekeek. Drie weken geleden was de bom ingeslagen, nadat het al maandenlang gerommeld had. Schreeuwend en huilend waren de

twee mannen van de stam der Djahirs, Tana Merah komen binnenvallen. Totaal overstuur en óp van de zenuwen hadden ze verteld dat ze begonnen waren. „Ze” . . . die van de stam bij de Mappi-rivier. Trillend van emotie vertelden ze hun verhaal. Een verschrikkelijk verhaal en toch een verhaal zoals er duizend te vertellen zijn uit het land van Boven-Digoel. Door dat land stromen de Digoel en de Mappi. Beide rivieren zoeken door een oneindigheid van groene rimboe hun weg naar de Arafoera zee. Boven het water van die twee rivieren schreeuwen sneeuwwitte kakatoes en vuurrode loeries in de nacht. En de kalis, de rivieren, die eeuw na eeuw voortvloeien naar de verre Arafoera zee, zijn omwalmd van de zoete, weeë geuren van modder, slijk en stinkende blubber. Maar een andere geur vermengt zich met die stank. De geur van bloed.

Het verhaal was ook ditmaal weer een getrouwe kopie van alle voorgaande verhalen. Eerst was er het gevaar geweest . . . het gevaar . . . en verder niets; — heus toean, er was vrede en alle dagen waren goed. De toean, 't Plaatselijke Hoofd van het Nederlandse Binnenlands Bestuur, luisterde toe en knikte begrijpend. Versteeg wist er alles van . . . hij kende dat . . . alleen maar het gevaar. — En daarna waren ze zeker gezien, de mannen met oorlogsveren en de oorlogspijlen . . . nietwaar?

— Ja, toean. Zo was het.

— En toen was er een hele tijd niets gebeurd, hè?

— Ja toean, toen was er een hele tijd niets.

— En daarna?

De twee mannen van de stam der Djahirs keken elkaar aan. Ze trilden waar ze stonden. Ze zagen mager van ellende en angst. Geen van beide wilde het vertellen. Maar ineens begonnen ze allebei tegelijk. Met een stortvloed van woorden, een waterval van uitroepen . . . twee mitrailleurs, die losbarstten.

Die avond was het toen gebeurd met de inheemse bestuursassistent, de Ambonnees. Hij was niet teruggekomen; die avond niet, die nacht niet, die morgen niet, die middag niet. En diè avond pas, tussen het licht en het donker, vonden ze hem. Het was niet veel wat er van de Ambonnees over was. En de bijzonderheden volgden. Gruwelijk en verschrikkelijk in hun sinistere details.

Het was het teken geweest. Drie dagen daarna waren er een vrouw en twee jongens gesneld, midden op de dag toean . . . op het veld . . . ! En opnieuw volgden de bijzonderheden; gruwelijk, bloedig, beestachtig.

Het teken was gegeven en er zou veel bloed vloeien, zeiden ze. Heel het land tussen de grote kalis was in opschudding. Ze wisten wat komen ging. Ze kenden van geslacht op geslacht de slechtheid en wildheid van die uit het Mappi-gebied. Er zou bloed stromen, zo-

veel dat de Mappi rood water zou krijgen. En de aarde zou roken van bloed.

Grijs van angst over de door hen zelf vertelde gebeurtenis hadden ze er gestaan, voor het Hoofd Plaatselijk Bestuur, dat hen peinzend aanzag, zonder enige zichtbare emotie. Maar het brein van het HPB werkte snel en zeer concreet. Het HPB wist dat hier terstond moest worden ingegrepen. Dat was het enige wat vaststond.

Hij stuurde de twee mannen weg en liet de Controleur komen. Ter Poorten vertelde hij in korte, afgebroken zinnen, wat er gebeurd was. Die keek hem zwijgend aan. Toen het HPB zweeg had ter Poorten gevraagd:

— Wanneer zal ik dan maar gaan?

— Beter vandaag dan morgen, zei Versteeg. — Maar dat gaat niet.

— Denk je dat ze werkelijk zullen loskomen, die van het Mappigebied?

— Ik denk het niet, ik weet het zeker. Ik ken die kerels. Het hek is natuurlijk van de dam en je kunt gezellige dingen verwachten in de komende dagen.

— Wat denk je dat er achter zit Versteeg?

Het HPB van Tanah Merah keek de ander aan met een licht spottende trek om z'n mond. Toen legde hij z'n pijp neer en ineens was het alsof Versteeg ouder was geworden. Er kwam een zorgelijke, wat moedeloze trek over het bruine, gerimpelde gezicht. Hij bukte zich, schoof een la in het aftandse bureau open, rommelde in papieren, om daarna plotseling weer rechtop te gaan zitten.

Hij had 't ter Poorten toen vierkant in 't gezicht gesmeten: — Omdat we hier allemaal maar kletsen over bewind en gezag. Omdat er in werkelijkheid helemaal geen dingen als bewind en gezag hier bestaan. We doen maar wat, zoals we al een paar honderd jaar lang hier maar wat doen. Gezag...! bestuur...! het is om te gillen, man... Hier is alleen maar schijngezag en schijnbestuur. En dacht je dat die bloedhonden daarboven zoiets niet doorkregen? Ik wilde je wijzer hebben, man!

Het HPB van Tanah Merah kwam goed op dreef: — Wat hebben we hier behalve een verschoten vlag en een oud kreng van een machinegeweer? Daarmee moeten we dus gezag uitoefenen! Voor boven-Digoel zijn ze in Batavia niet thuis en in Den Haag weten ze niet eens waar het op de kaart ligt. Man... we zitten hier toch op een strafplaats! We zitten ons hier te verdommen. We sloven ons uit, maar waarvóór! Geen sterveling is je er dankbaar voor. Dacht je nou werkelijk, ter Poorten, dat een vent op Java of in Holland jou of mij en 't hele BB erkentelijk is? Laat me niet lachen! Wij bestaan voor die heren niet. En we zullen voor hen nooit bestaan. Je bent alleen maar een post van hun begroting, die tòch al-

leen maar debetposten heeft. Jij . . . met je mooie papieren van Leiden . . . jij, meneer de indoloog? Man, was klerk geworden op een raadhuis! Dat was duizendmaal verstandiger geweest dan je hier te komen begraven. Op Nieuw Guinea . . . ! mijn God . . . jongen . . . wat moet jij grenzenloos stom zijn geweest om dat te doen!

Jan ter Poorten had de ander aangekeken. Hij verwonderde zich al lang niet meer over dit soort gesprekken. Die kwamen periodiek voor. Eens in de week moest Versteeg zich ontspannen, afreageren. Eenmaal in de zeven dagen moest hij z'n gal, bitterheid en ontgoocheling luchten, 't gaf niet tegen wie. Het maakte hem hoege-naamd niet uit of dat een inlands ambtenaartje was of de Resident zelf. Het maakte hem allemaal niets uit. Hij zat nu veertien jaar op Nieuw Guinea en wist zo langzamerhand wel welke plaats dit deel van het Koninkrijk der Nederlanden in de regeringsaandacht innam. Nog niet eens die van het minste stiefkind. Wel van de meest verguisde, vertrapte verschoppeling.

— Wat gaan we doen, Versteeg? had ter Poorten gevraagd.

Toen was de ander opgestaan en hij had het plan verteld.

— Als de hel naar die bloedhonden toe, eer ze de kans krijgen nog meer onheil te stichten. En ik zeg je, ter Poorten, ik *ruik* onheil, zowaar als ik hier voor je sta. 't Zit in de lucht. Je kunt het grijpen . . . je ziet het naar je toekomen, voel je dat dan zelf niet, jongen?

— Wanneer zal ik gaan?

— Niet overhaasten, daar schieten we geen bliksem mee op. Dit is een ernstige zaak en we kunnen geen enkel risico lopen. We hebben niet eens mensen om er heen te sturen. We hebben geen wapens . . . we hebben alleen onszelf en dat is niet veel. Nu zie je zelf hoe ze ons vierkant laten barsten. Waarom ook niet? Batavia is ver weg en Den Haag ligt aan het andere eind van de wereld. Die hebben wel wat anders te doen dan aan Boven-Digoel te denken. Goed . . . jij maakt je dus klaar om over vijf dagen te vertrekken. Morgen stuur ik Gonda, en de twee Menadonese gidsen de oetan in. Ik zal wel met Gonda praten, hij weet wel 'n kunstje om dragers en strijdbare mannen te ronselen, stevige kerels mogen het wel zijn anders geef ik geen cent voor deze hele strafexpeditie. Dan is het de laatste maal dat wij elkaar zien, ter Poorten!

— Ik ken die heren, Versteeg.

— Dat denk je. Je bekijkt ze nog veel te idealistisch, man. Ik zou zeggen: veel te Leids. Veel te humanistisch. O ja . . . je theorieën zijn niet slecht, maar wat blijft er over als ze je volgens alle regelen der kunst gaan snellen? En jij zàl gesneld worden, man, als je niet harder en nuchterder wordt. Ik voorspel het je. M'n kop eraf als ik 't niet meen. En 't zou me nog spijten ook!

— Ik ga dus vijf dagen later?

— Ja, Gonda en z'n drie maats geef ik de junglekarabijnen mee. Jij gaat dan vijf dagen later, als zij met die Djahirs klaar zijn. We zullen een punt bepalen waar ze een bivak opslaan.

— Waarom zal ik niet tegelijk meegaan?

— Heeft geen zin. Dat ronselen gebeurt op een manier waar wij van de Kompenie ons beter niet mee kunnen bemoeien. Dat moeten we maar rustig aan Gonda overlaten, dat komt best in orde. Het voornaamste is dat jullie elkaar tijdig treft, want er is haast bij dit zaakje. En verdomde haast ook, willen we een slachtpartij voorkomen. We . . . het gezag!

En dat laatste woord werd gevolgd door een onbeschrijflijk geluid, dat de vertolking was van alle opgekropte ironie, sarcasme en ontgoocheling van het HPB van Tanah Merah.

DE DAG DAARNA WAS GONDA, DE AMBONNESE BE-
 stuurs politieagent vertrokken. Bij zich had hij de jonge
 papoea gids die als kind door de stam der Mappiers was
 gekidnapt en later ontvlucht. Hij kon hun bloed wel drin-
 ken. En dan waren er de twee Menadonezen, die als hulp-bestuurs-
 politie al verscheidene malen eerder werk voor de Kompenie had-
 den verricht en bekend stonden als onvermoeide rimboelopers.

Het HPB had vrij lang met Gonda gesproken en deze had aandachtig geluisterd. Heel het gesprek door was er de schaduw van een grijns op zijn gezicht geweest. Hij had er wel zin in, zei hij tegen Versteeg; het werd tijd die lui uit het Mappi-gebied eens en voor altijd op hun nummer te zetten. Die deden maar alsof er geen gezag meer in de wereld bestond.

— Maar we hebben geen gewapend escorte voor je, Gonda, had Versteeg gezegd. — Denk je dat je geschikte dragers en weerbare mannen kunt krijgen voor je bij de grote kali bent? Hij keek hem van terzijde scherp aan.

Gonda staarde voor zich uit en zweeg. Toen zei hij: Mijnheer heeft niet bang te zijn. Er komt volk. Zestig mannen komen er.

— Kun je Djahirs krijgen, denk je?

— Mijnheer moet niet alles vragen. Maar mijnheer kan gerust zijn. Die mannen krijg ik.

Versteeg had niet meer gevraagd. Maar tegen ter Poorten zei hij dat Gonda stellig een compleet plan de campagne had uitgedacht. Gonda wist precies wat hij wilde. Op Gonda kon hij, ter Poorten, volledig vertrouwen. Je moest maar om één ding denken: de Ambonnees wilde niet aan banden lopen. Hij wilde vrij zijn. En de ervaring had geleerd dat hij die vrijheid uitstekend voor de Kompenie gebruikte.

Aan het einde van die week vertrok ter Poorten met twaalf dragers naar het afgesproken bivak aan de grote kali. Hij wilde het in vijf dagen bereiken. De motorboot bracht hen een behoorlijk eind stroomopwaarts en toen er geen voldoende water meer stond gingen ze lopen.

De jonge Controleur lag het allemaal te overdenken. Hij vroeg zich af of Gonda geslaagd zou zijn. Zou hij werkelijk kans hebben gezien die zestig man te krijgen? Hij had gehoord dat de Ambonnees tot grote dingen in staat was maar het leek hem niet eenvoudig in zo korte tijd zoveel volk te recruterén. In de eerste plaats waren de Djahirs al niet van de vlugsten, maar hij wist dat ze dodelijke vrees voor de Mappiers hadden. Enfin, hij moest maar afwachten. Het voornaamste was dat hij probeerde vóór donker worden in het bivak te zijn. Daar zou Gonda zijn met de door hem meegenomen tien dragers voor de vivres, de gidsen en misschien die zestig strijdbare mannen.

Het bleef regenen. Ter Poorten luisterde naar het lawaai van de regen op de blaren en hij rekende uit hoeveel uren aan één stuk het nu al had geregend. Hij raakte de tel kwijt, en vroeg zich af hoe het mogelijk was dat er in dit regenwoud nog dieren leefden. Dat niet alles verdronk in zo'n zondvloed.

En tóch was het een glorieus land, dit zelfde verregende Nieuw Guinea. Hij had er in zijn HBS-tijd in Holland al over gedroomd en gefantaseerd en besloten alles in het werk te stellen in dat land te gaan werken. Het was gelukt. In Leiden studeerde hij voor indo-log en Nieuw Guinea werd zijn eerste bestemming.

Men had hem, eerst in Den Haag, later in Batavia, vreemd aangekeken. Hier kwam een aankomend BB-ambtenaar, die naar Nieuw Guinea vroeg te worden uitgezonden. Men had zonderling gereageerd. Jan ter Poorten had vaag het gevoel dat men hem ineens niet meer helemaal au serieux nam. Later, toen hij op het eiland was aangekomen, hadden de oudere BB-ambtenaren die hij ontmoette gebuld van het lachen. Natuurlijk hadden ze hem idioot aangekeken! Java . . . Sumatra . . . Bali . . . dáár waren posten. Maar welke dwaas vroeg Nieuw Guinea! Dat was alleen nog maar geschikt voor strafplaatsing. Daar ging je heen als je een tik had of je wilde begraven. Wat hier aan BB-ambtenaren zat was een soort legioen der gedoemden. O ja . . . allemaal Hollanders . . . maar rare kerels, met een tik en een behoorlijke tik ook. Als je je verstand gebruikte zag je kans zo snel mogelijk in de bewoonde wereld terug te komen. Nieuw Guinea was alleen maar goed voor idealisten zonder brains, voor zonderlingen en allerhand raar volk dat nergens anders meer tussen paste of voor een geleerde avonturier als dr. de Bruyn, die ze noemden Jungle Pimpernel. Normale mensen bleven zo ver mogelijk van Nieuw Guinea. — Wist hij dat niet . . .? Hadden ze hem dat in Holland dan niet verteld . . .?

Ter Poorten was nog heel jong en hij had werkelijk een paar idealen. Ze waren misschien een beetje vaag, maar hij wist toch wel zo ongeveer wat hij wilde. Nieuw Guinea had mogelijkheden. Maar

Nieuw Guinea miste een paar dingen waar het niet buiten kon: liefde voor het land en begrip voor de bevolking.

Hij schreef er over aan zijn vrienden in Holland, die er maar weinig van begrepen. Ouders bezat ter Poorten niet meer; van zijn achtste jaar af was hij wees en opgevoed bij een zuster van zijn vader. Die tante was overleden op de dag dat hij op Nieuw Guinea aankwam, nu twee jaar geleden.

Lange brieven schreef hij er over aan Mieke van der Veer, met wie hij samen de colleges in indologie had gevolgd. Er bestond een warme vriendschap tussen hen beiden en er werd beweerd dat Mieke en Jan later wel zouden gaan trouwen. Maar Mieke van der Veer had andere plannen, die eerst moesten worden uitgevoerd. Ook zij wilde naar Nieuw Guinea, ofschoon het haar dringend werd afgeraden.

Toen Jan er een half jaar was schreef hij haar dat dit werkelijk geen land was voor vrouwen. Het was een mannenland. Geen enkel comfort; een paar nederzettingen aan de kust en een heel enkele in het binnenland, daar bleef het bij. Er heersten nog fantastisch primitieve toestanden waar de mensen in Holland niet het flauwste besef van hadden. Voor een man was het al een hopeloos geval staande te blijven in dit vreemde, donkere, wilde land, maar voor een vrouw moest het volkomen onmogelijk zijn, ook al was die vrouw dan nog zo kordaat en fysiek sterk als Mieke.

Ze was gekomen. Uitgezonden door het Genootschap, tegen de wil van ter Poorten en al haar vrienden in. Maar hij kende haar. Hij wist dat ze altijd haar zin zou doorzetten, juist als ze werd gedwarsboemd. Hij had haar pas tweemaal kunnen bezoeken; eenmaal in Sorong op de Vogelkop, die andere maal in Fak Fak. Ze was bezig met haar oude hobby: linguïstische studie. Ze had 't plan de taal der Ekaris, die van het slechts enkele jaren daarvoor ontdekte bergvolk in centraal Nieuw Guinea, geschikt te maken voor 't onderwijs en was er in geslaagd hiervoor toestemming te krijgen van de Resident. Er was nog maar weinig bekend van de talen der stammen in 't binnenland en als juffrouw Van der Veer meende dat ze in dit opzicht pionierswerk op Nieuw Guinea kon verrichten, dan moest ze dat doen. Dat was de mening van de Resident. Maar dat haar werk tot een mislukking was gedoemd stond voor iedere BB-ambtenaar op heel Nieuw Guinea vast. De dame wist echter zó precies wat ze wilde, dat ze het zelf maar moest ondervinden.

Ter Poorten schreef haar regelmatig en kreeg af en toe een van haar korte briefjes terug. Geen tijd . . . geen tijd . . . ze zat tot over haar oren in het werk; bestudering van oude patrouille-rapporten, het doorwerken der Nota's van Bestuursbeleid en voorts van alle bescheiden en papieren die beschikbaar waren. Ze verzamelde alles en wilde daarna zelf op tournee gaan. Aan energie ontbrak het

Mieke van der Veer niet, dat was intussen wel gebleken. En als ze meende sterk genoeg te zijn om Nieuw Guinea aan te kunnen . . . wel, waarom zou het BB haar niet de kans geven? Maar Jan ter Poorten kreeg korte brieven, met weinig persoonlijk nieuws.

Hij keek de rook van z'n pijp na die door de regen neersloeg zodra hij buiten het afdakje kwam en merkte dat hij weer aan 't piekeren was. En hij wilde niet piekeren. Versteeg had hem al zo vaak gezegd dat je je op Nieuw Guinea alle dingen kunt veroorloven die met dood en leven te maken hebben, maar alleen één ding niet: je mocht niet gaan denken. Dat was het begin van een snel einde. En Versteeg noemde hem aan de tien vingers van zijn twee handen tien voorbeelden. Hij besloot na het volbrengen van deze tocht verlof aan te vragen. Hij had een maand tegoed en zou dus een maand lang bij Mieke kunnen zijn. Ze zouden samen over hun werk kunnen praten en wellicht zag hij kans haar tòch nog uit dit land weg te krijgen. Er was voor haar in de archipel nog wel ander, en ook belangrijk werk te doen. Hij ging eerst nog wel eens met de Resident spreken.

Hij was moe en dommelde een beetje in. Hij lag weer te fantaseren over de toekomst . . . over Nieuw Guinea, zo grandioos mooi en zo hopeloos wild. Er moest nodig begonnen worden aan dit land, maar je beet je tanden en kiezen er op stuk, zoals Versteeg zei. Maar het was een land, waard om voor te vechten. Het was waard er een offer voor te brengen. Het offer, dat alle voorgeslachten bij elkaar geweigerd hadden te brengen.

Hij hoorde een andere klank komen in het neerruisen van de regen. Hij stond op en riep de mannen hun barang op te nemen. Twee minuten later liepen ze, achter elkaar, de jungle weer in. De regen achter hen, voor hen, boven hen.

Controleur ter Poorten had nu geen gelegenheid meer aan Mieke te denken. Ze was er nog wel in zijn gedachten, maar heel ver op de achtergrond nu. Hij had z'n volle aandacht nodig om staande te blijven in het moeras waaruit het regenwoud oprees. Je moest goed uitkijken waar je iedere voetstap neerzette. De dragers schreeuden en kermden als ze wegzakten. En het bleef halfdonker, die hele dag.

Tegen de avond was de Controleur doodmoe maar hij wilde de dragers niets laten merken. Hij wist dat hij de plaats van het bivak van Gonda nu vrij dicht genaderd moest zijn, misschien nog anderhalf uur lopen. Maar anderhalf uur lopen was veel onder deze omstandigheden en hij zag aan verschillende gezichten dat ze er over begonnen te denken de boel er bij neer te gooien.

De kali werd breder en besloeg van oever tot oever nu zeker vijftig meter. De Controleur keek op het routekaartje en zag dat dit klopte. Ze waren nu hier... op deze plaats... en daar, bij dat rode kruisje, moest het bivak zijn. Versteeg had hem gezegd dat hij op Gonda kon bouwen als op een rots. Hij was benieuwd of die verwachting bevestigd zou worden.

Ze liepen door. De regen werd minder en misschien zou het, als het avond was, eindelijk droog zijn. Een paar papegaaien vlogen zo stil als geesten over de doorweekte en onder de modder zittende troep mannen, en verdwenen weer tussen het groen.

Toen hoorde Jan ter Poorten een der dragers schreeuwen. Het was de papoeaeroep van herkenning. De Controleur keek naar de man die ergens naar wees, voor zich uit. In de schemer zag de BB-ambtenaar eerst even later dat daar een donkere gestalte tegen een muur van groen stond. Een man, in smerig khaki, een junglekarabijn over de schouder.

Het was Gonda, Politie van het BB. In vaste dienst der Kompenie.

DE CONTROLEUR RIEP DE MANNEN TOE HALT TE houden en op hetzelfde ogenblik werd de megedragen barang op de grond gezet. De papocas hurkten er hijgend naast.

Gonda liep langzaam, niet zonder een aanzienlijke hoeveelheid zelfbewustzijn, op ter Poorten toe en groette hem. Dat alles vond niet zonder waardigheid plaats onder de ogen van de strak toekijkende dragers.

De Controleur kon zijn nieuwsgierigheid nauwelijks bedwingen en z'n eerste vraag was:

— Geslaagd, Gonda?

Een brede lach verscheen op het donkerbruine gezicht van de kleine Ambonnees.

— Ja, toean. Geslaagd.

— Hoeveel man heb je?

— Vijftig, mijnheer. Alle vijftig sterke, weerbare mannen.

— Djahirs?

— Djahirs, mijnheer.

— Dus geen zestig, Gonda?

— Vijftig is genoeg, toean. En met die tien uit Tanah Merah zijn het er zestig. Meer zou maar schaden.

— Waren ze bereid met ons op tocht te gaan?

Gonda keek zijn chef recht in de ogen en begon onderdrukt te grinniken. Toen dwaalde zijn blik af.

— O ja, mijnheer . . . ze waren bereid. Eerst niet, maar toen wel.

— Was het toegezegde voedsel voldoende?

— Ja, dat was voldoende, maar daarvoor alleen wilden ze toch niet op tocht gaan.

— Waarom dan nu wel?

Gonda zweeg. Ter Poorten voelde dat de man iets verborg, dat hij met iets voor de heren moest komen dat blijkbaar niet helemaal in orde was. Hij zocht naar woorden, naar een geschikte vorm om het te vertellen.

— Nou . . . Gonda . . . wat heb je ze beloofd?

— Mijnheer moet niet boos worden maar ze wilden niet. Ze konden niet weg hierom en niet weg daarom. Ze zochten wel duizend uit vluchten, hoewel ik ze zei, die stomme varkens, dat het toch in hun eigen belang was dat de Kompenie een strafexpeditie uitzond. Maar ze wilden het niet begrijpen en ze bleven roken en deden net alsof ik er helemaal niet was. Nou, toean . . . toen heb ik ze gezegd dat het ditmaal een heel bijzondere strafexpeditie moest worden. Niet zoals anders, maar een die helemaal door hen mocht worden verzorgd. Kijk, zei ik tegen de hoofden, de mannen uit het Mappi-gebied hebben koppen gehaald bij jullie en dat moet gewroken worden. We gaan er heen en we halen daar koppen terug. Koppen van Mappiers. Wel, toen keken ze op en gingen ineens alles begrijpen, toean. Ik heb het ze uitgelegd en gezegd dat de machtige Kompenie voor eenmaal goedgevonden had, omdat het ging om de wraak van de brave, dappere Djahirs, dat ze mochten snellen, maar natuurlijk alleen mannen. En dat ze alle koppen mochten houden. Maar van de vrouwen en kinderen moesten ze afblijven. En toen wilden ze mee en er was 'n grote slamatan in de Kampong en ze hebben hun oorlogspijlen klaargemaakt en paradijsveren opgezet en al dat andere, en nu wachten ze op de toean om naar de Mappiers te gaan. Met stomme verbazing luisterde Jan ter Poorten naar de man, die hem daar rustig stond te vertellen dat hij uit naam van het Nederlands gezag een aantal weerbare mannen had gerecruteerd en hun had gezegd te mogen snellen en de koppen te behouden. Het volkomen groteske van de situatie drong langzaam tot hem door en ook het onhoudbare ervan.

Hij barstte los . . . Hoe haal je dat in Godsnaam in je hersens Gonda . . . Daar heeft toch niemand je opdracht toe gegeven! Denk je nou werkelijk dat het Bestuur daar genoeg mee neemt?

De Ambonnees bleef glimlachen, een beetje medelijdend als het ware om zoveel slecht begrip van de situatie.

— Het was de enige kans toean, de allerenigste. Anders waren ze toch nooit meegegaan?

— Maar dat *mag* toch niet, kerel! Dat is nog *nóóit* gebeurd, Gonda! Het is te krankzinnig om los te lopen. Dat is doodgewoon massamoord, en de Kompenie gaat toch niet op sneltocht?

— Er is geen andere kans mijnheer, hield de Ambonnees vol. —En het gebeurt toch wel meer, toean!

— Met medeweten van het Bestuur, Gonda? Nooit!

De man haalde zijn schouders op. Toen zei hij zacht: Het Bestuur mag het misschien niet weten, toean, maar er gebeuren veel dingen in Boven-Digoel waar het Bestuur niets van weet. Het Bestuur kan niet alles weten.

Jan ter Poorten dacht na. Dat alles overviel hem. Hij voelde er niets

voor om met een horde koppensnellers naar een stam te gaan en op volstrekt barbaarse wijze oorlog te gaan voeren. Maar kon hij terug? Was het mogelijk de hele onderneming op te geven? Wat had het HPB gezegd: — Er is haast bij, ter Poorten, gloeiende haast, willen we voorkomen dat de oorlog niet overslaat op alle stammen. Geef ze een les dat ze horen en zien vergaat. Ga je gang en zorg dat je er uitkomt.

Hij kon niet meer terug.

Toen kreeg hij een ingeving. Als ze eerst maar aan de grens van het gebied van de vijand waren. Dan was er altijd nog wel gelegenheid om de mannen bij elkaar te roepen en ze te zeggen dat er bericht was gekomen dat snellen verboden was. Er zou in elk geval wel wat te bedenken zijn waarmee hij ze tevreden kon stellen. Slaagde de onderneming, dan moest het Bestuur maar over de brug komen met een speciale betaling in rijst of bijlen. Daar viel dan later nog wel over te praten. Het voornaamste was dat ze de vijand ontmoetten in hun kampongs en daar een voorbeeld stelden. Waarschijnlijk zou er wel geschoten worden, alvorens hij de raddraaiers, de ergste moordenaars, er tussenuit had gepikt. Die zou hij dan meenemen naar de Bestuurspost.

— We zullen wel zien hoe we het klaren, Gonda, zei hij. — We praten er nog wel over. Hoe ver zijn we hier van het bivak af?

— Een klein uur lopen mijnheer. Maar de weg is goed. Zal ik hem U wijzen?

Vijf minuten later was de troep weer op weg. De regen had bijna geheel opgehouden. Het liep tegen de avond.

— — — — —

Nog juist voor donkerworden bereikten ze het bivak.

Ter Poorten liet door de twee Menadonezen en Gonda zijn tent opzetten en nam zelf het tijdelijke kamp in ogenschouw. Het droeg een zeer improvisatorisch karakter, bestaande uit wat blaren afdakjes, die tussen de stammen van de sagobomen hingen. Op de grond lagen blaren die de paoeas bij hun walmende vuurtjes hadden gedroogd. Daar zouden ze de nacht doorbrengen, op 'n meter of dertig afstand van de tent van de Controleur.

De mannen zaten zich te verwarmen bij de vuurtjes, want het was kil in het bos geworden. Hij nam ze op en zag dat het inderdaad weerbare mannen waren. Stuk voor stuk forse, gespierde kerels. Ze zagen er wild en krijgslustig uit, met de wuivende paradijsvogelveren op de donkere koppen, hun met klei bedekte lichamen en de mantsgrote bogen, die naast hen lagen. De meesten waren bezig met hun pijlen. Onder de vijftig Djahirs bevonden zich een tiental jongens, die de rol van schildknaap vervulden.

De mannen waren zich namelijk zo bewust van eigen waardigheid en macht, dat ze hadden afgezien van welke arbeid dan ook, behalve waar het hun wapens betrof. Als hun pijp gevuld moest worden werd een der jongens geroepen. Wilde een man een stuk tabak hebben om op te kauwen . . . een der schildknappen werd nors aange-roepen en moest zo snel hij kon het verlangde ophalen. Ook het voedsel werd hun door de schildknappen gebracht.

De Controleur vroeg Gonda of er ook dragers bij waren. Ja, een stuk of acht waren er onder. De anderen waren veel te hoog in aanzien om als drager op te treden. Daar behoefde niet over gesproken te worden. Maar het waren goede vechters en nu de Kompenie achter hen stond hadden ze het plan aan de andere zijde van de grote kali alles uit te roeien wat tot de Mappistam behoorde. Niet één levende Mappier mocht overblijven, aldus was besloten.

— Dat belooft een mooi bloedbad, Gonda, zei ter Poorten.

— Eerst afwachten, toean, we zijn nog niet over de grote kali. Er kan nog van alles gebeuren.

Ze spraken over de te volgen tactiek bij het bereiken van het land der Mappiers en ze waren het er over eens dat een overrompeling het meeste effect zou hebben. Maar waren de Mappiers te overrom-pelen? Hoeveel spionnen van de stam slopen niet door deze jungle? Wellicht wisten ze daar nu al dat ze in aantocht waren, nietwaar? Gonda gaf toe dat zoiets wel mogelijk was. Maar als ze er in slaagden de kampong ongezien te naderen zou het doen ontstaan van een paniek ideaal zijn. De Mappiers kregen dan geen enkele kans en de strafexpeditie zou schitterend slagen.

In het bivak heerste een uur na donkerworden volkomen rust. De mannen en jongens hadden zich opgevouwen en lagen te slapen onder de afdakjes. Rondom het kamp stonden de wachtposten; vier mannen die daar drie uur zouden blijven om daarna te worden af-gelost. Elk van hen had de oorlogsboog tussen zijn benen staan en droeg in de rechterhand een paar pijlen. Ze zouden elk verdacht geluid horen, ze hadden de oren en de ogen van nachtdieren.

Gonda ging een uur later slapen in zijn eigen tentje, dat hij had geplaatst naast dat van de Controleur. Hij sliep er met de beide Menadonese gidsen. Ze kleedden zich niet uit, merkte ter Poorten. Hun junglekarabijnen legden ze naast zich neer. Geladen.

— — — — —

Hij was slaperig maar liep nog even door het kamp. De regen had nu geheel opgehouden en het oerwoud kwam tot leven. Krekels begonnen te zagen en te zinderen. Brulkickers zetten hun organen wijd open en vervulden het bos met hun doordringend geknor.

Vuurvliegen stegen uit de doorweekte humus op en reisden omhoog, de palmen in. Overal ontstond geluid. Ieder soort geluid was nu hoorbaar. Sissen... knorren... zuchten... zoemen... piepen... knagen... tikken... het machtige orkest van Boven-Digoel trad aan op het jungle-podium.

De maan kwam op en geel licht trechterde tussen het groen van het blaren- en takkenplafond. Het leek wel een signaal voor het jungle-orkest om over te gaan tot een furioso van geluid. Het bos trilde van dierlijk leven en Jan ter Poorten luisterde er verbaasd naar. Zo luid had hij het bos nog nooit tevoren horen leven. Het zou moeilijk zijn straks in slaap te komen. En hij herinnerde zich ineens een woord uit een boek dat hij eens had gelezen over de wildernis. Daar had de schrijver het over het brullende oerwoud. Die uitdrukking leek hem toen overdreven. Nu wist hij dat het oerwoud inderdaad kon brullen.

Hij liep voorbij de verste wachtpost die hem met nietszeggende ogen aanstaarde en daalde af naar de kali. Hij hoorde hem door de bedding ruisen.

Hij kwam bij het water dat vrij snel voortstroomde. Op weg naar de Arafoera zee. Wanneer zou dat water vrij zijn van de beklemming der modderige oevers? Vannacht nog? Morgen...? overmorgen? En hoe lang zou een mens er met een motorboot over doen? De Controleur stond diep in gedachten naar het donker voorbij-schuivende water te kijken. Z'n gedachten namen een wijde vlucht. Hij dacht aan een kleine plaats, ergens in dit mateloze land van alleen maar wildernis, rots en regen; van onbekende stammen en nog nooit aanschouwde gebieden; en aan een kleine vrouw, die ergens zat, verloren in de eenzaamheid van het op één na grootste eiland ter wereld. Zou zij, deze nacht, nu aan hem denken?

Hij wist het niet.

Hij liep terug naar het kamp, ging gebukt zijn tentje binnen en legde zich neer. De junglekarabijn naast zich. Geladen.

Het oerwoud brulde hem snel in slaap, want hij was moe.

ALS EEN LANGE ZWARTGLIMMENDE KETTING, met tussen elke schakel een groen verbindingsstuk, slingerde de troep zich door de wildernis, op weg naar de grote kali waar het woongebied der Mappers begon. De Controleur had het traject in stukken afgezet op het kleine kaartje dat tussen de bladzijden van zijn journaal lag. Tegen de avond van de vijfde dag zouden ze hun doel bereikt kunnen hebben. Het begin van 't doel, wel te verstaan.

Er verliep een dag, een nacht en daarna weer een dag. De mannen hakten zich een weg door de jungle, en de jungle sloot zich bedaard achter hen. De ketting liet nauwelijks enig spoor achter. Alleen de dieren van het oerwoud en het volk der wildernis zouden die sporen nog enige tijd zien. Het was heet en klam. Soms rookte het vocht de aarde uit en de Controleur, Gonda en de beide Menadonese gidsen moesten zich om het uur dik insmeren met mosquito-lotion om aan de felle achtervolging van de op bloed beluste jagers, de muskieten, te ontkomen. Ze waren nooit zonder muskieten; alleen 's avonds bij het walmend kampvuur; en 's nachts, beschermd door het muskieten gaas.

Soms waarschuwden de vooruitzwerende gidsen voor muskietenwolken. De ketting maakte dan plotseling een scherpe bocht en van terzijde wierpen ze een blik op grijze dansende wolken die door de stammen en tussen het groen deinden. Muskietenwolken. Tien- soms honderdduizenden muskieten die in een kluwen op jacht waren naar prooi. Jan ter Poorten was al eerder, op vorige tournees, in aanraking met zulke wolken gekomen en de herinnering eraan was hem buitengewoon onaangenaam.

Alles was nat en klam van de vochtige warmte die uit de aarde opsteeg en tegelijk ook neerdaalde uit het metersdikke groene dak boven hen. Omstreeks het midden van de dag werd twee uur gerust en trokken de mannen zich terug onder grote blaren, die ze als een afdakje over zich heen spanden. Iedere keer verwonderde de Controleur er zich over hoe handig en snel die afdakjes in elkaar gevlochten werden. Hij begreep echter dat het minder curieus was dan het leek;

hier deden het instinct en de ervaring van een niet te bepalen aantal eeuwen jungle-leven, zich gelden.

Zelfs in die heetste uren van de dag zagen ze Gonda, het levend kompas van de troep, niet. Hij bleef onzichtbaar, uren achtereen. Nu eens op enkele honderden meters van de troep af, dan weer op verre afstand.

Ja, een levend kompas, een alziend oog en allesheerend oor. Als er verspieders van de vijand in dit oerbos zouden zijn die hun bewegingen volgden, zou Gonda dat weten. Hij behoefde hen niet te zien of te horen. Hij zou weten dat ze er waren. Bijna twintig jaar rimboelopen hadden hem uitgerust met een paar speciale organen, onzichtbare antennae, die elke vorm van gevaar op grote afstand feilloos opvingen. Gonda had er reden voor elke seconde van elke dag die antennae actief te houden. Hij had ondervinding met gevaar en hoewel hij waarschijnlijk niet het gevoel dat men angst noemde kende, had hij er hoegenaamd geen lust in zijn leven te eindigen tijdens een stille snelpartij, ergens in de groene oceaan van Boven-Digoel. Voor de Bestuursambtenaren, hetzij op expeditie, hetzij op een normale tournee, was hij onmisbaar. Hij was zeer trouw aan het Nederlandse bestuur en de mannen die het uitoefenden.

De Controleur gaf tegen de avond van de tweede dag het sein het bivak op te slaan. Hij had nog wel een uur kunnen doorlopen maar behalve dat hij de dragers niet wilde vermoeien kon hij tevreden zijn over het afgelegde traject. Het klopte precies met de berekening. Meer mocht hij niet verlangen.

Hij sloeg de bouw van de onderkomens der mannen gade. Het leek hem dat ze hun afdakjes iets dichterbij de tent van Gonda en hem opstelden, maar hij dacht er niet verder over na. Er viel hem iets anders op: de gezichten van de jongens. Dat waren wrede gezichten; er waren trekken in die hem onwillekeurig deden denken aan de koppen van valsgemaakte honden, van halftamme wolven. Er waren gezichten bij die hem helemaal niet aanstonden. Het gold niet voor alle, maar enkele van die gezichten zagen er haast dierlijk uit. Voor de oudere mannen, de boogdragers, hadden ze een heilig ontzag. Eén blik, een nauwelijks zichtbaar gebaar, was al voldoende om de pijpen te brengen, het voedsel of nieuwe grote blaren voor het afdak. In elk opzicht waren het schildknappen van de Djahirstrijders, wier pijlen en bogen ze heel de dag voorzichtig met zich meedroegen, in grote zorg dat er iets aan beschadigd zou worden.

Het was nog licht toen Gonda terugkwam. Hij had een uur geleden iets ontdekt: afdrukken van voetstappen in de humuslaag. Ze waren echter bijna uitgeregend zodat hij niet zeker wist of ze van Mappers waren. Toch was het zaak op te passen. Die nacht moesten de pos-

ten maar extra gecontroleerd worden dat ze op hun wacht niet in slaap sukkelden. Hij zou het ze wel zeggen.

Toen de tent van ter Poorten overeind stond liep deze naar de kali, die vlak bij hen langstroomde. Hij had z'n karabijn bij zich en het viel hem op dat de mannen daar met aandacht naar keken. Dat was ook wel te begrijpen. Geen dezer Djahirs kende het vuurwapen; het was de eerste maal dat ze zo'n vreemdgevormd ding zagen. Zachtjes zaten ze er met elkaar over te praten, elkaar wijzend op de karabijn. — Zal ik ze eens laten zien wat je er mee kunt doen, Gonda? vroeg hij de gids.

— U kunt het doen, toean, maar of ze het zullen begrijpen weet ik niet.

— Ze zien toch het resultaat?

— Ja, dat zien ze; maar hun hoofd zal het niet verwerken. Ik heb dat al eens eerder meegemaakt.

De Ambonnees riep tegen de mannen dat ze de toean moesten volgen. Die zou hen de wonderpijl laten zien, waarmee je alle mensen en dieren kon bedwingen.

Ze krabbelden overeind, half nieuwsgierig, half onwillig. Maar ze volgden de Controleur naar de kali.

Ter Poorten laadde zijn karabijn en wachtte tot een vrij grote halfvermolmde tak voorbijdreef. De afstand was hoogstens twintig meter. Hij richtte nauwelijks twee seconden en vuurde. Hij zag dat het schot raak was en lette scherp op de reactie bij de papoeas.

Er was nauwelijks enige reactie. Een enkele knipperde eenmaal met de ogen. Er werd niet gesproken. Niemand zei een woord. Dat verbaasde ter Poorten, maar Gonda en de twee Menadonezen stonden er glimlachend bij.

Nog eens schoot ter Poorten en opnieuw was het schot raak. Evenmin als de eerste maal gaven de mannen blijk van enige verbazing. Alleen bij het geluid van het schot trilden ze even. Ze kenden dit korte, harde, felle geluid niet.

De Controleur was teleurgesteld. Hij begreep dit niet. Waarom waren deze mannen niet verbaasd bij het zien van iets dat toch voor hen, die alleen hun boog, hun pijlen en hun speer als wapen bezaten, totaal onbegrijpelijk moest zijn? Hij had minstens verwacht dat de troep op de vlucht zou zijn geslagen bij het eerste losbranden en in dodelijke angst voor zoiets wonderbaarlijks geheel overstuur geraakt zou zijn. Uit niets bleek angst, of onrust; er was hoogstens een zekere nieuwsgierigheid.

Toen besloot hij de mannen de draagwijdte van een karabijnschot aan te tonen. Dat zou waarschijnlijk meer resultaat hebben. Opnieuw floot het kleine projectiel weg, ver over de bruine kali, om te ketsen in de modder aan de overzijde.

Er ontstond nu enige opwindung. De mannen begonnen druk te praten, fluisterden met elkaar en wezen naar de plaats waar de modder was opgespat. Maar nog bleven ze zitten. En er was geen sprake van agitatie.

Teleurgesteld liep de man terug. Wat hij had verwacht was niet gebeurd. De betekenis van de karabijn drong klaarblijkelijk niet door tot in hun brein. Het was te ver uit de koers van hun primitief bevattingvermogen.

Gonda kwam hem achterop.

— Toean, in de bocht zit een kroonduif, die moet U wegschieten. Ter Poorten aarzelde. Hij had er eigenlijk z'n bekomst van. Waarom opnieuw een patroon te verknoeien aan deze kerels die er toch geen steek van snapt. Maar hij liep terug en liet zich de kroonduif wijzen. De afstand was bijna honderd vijf en twintig meter, maar hij geloofde wel dat het dier te raken was.

Gonda wees de mannen op de vogel en vertelde in de taal der Djahirs dat de toean nu met zijn wonderpijl het dier zou doden. Wantrouwend keken de mannen hem aan en onwillig volgden ze de Controleur. Ze geloofden het niet en ze waren net zo lief blijven zitten. Jan ter Poorten richtte. Hij richtte nauwkeurig en zuiver en eerst toen hij zeker van zijn taak was gaf hij vuur.

De papoeas hoorden de explosie, ze hoorden iets weggieren en op hetzelfde ogenblik verdween fladderend en met een schorre schreeuw de kroonduif.

Nog geen seconde later stonden dertig mannen recht overeind, trillend van emotie en met wijdopengesperde ogen naar de man te kijken met dat ding in zijn hand. Ze bleven staan . . . verlamd van schrik en vlogen toen naar de boom, waarop even tevoren nog die kroonduif had gezeten. Toen ze terugkwamen droeg de voorste de vogel mee. Alle anderen schreeuwden en praatten door elkaar.

Dit was blijkbaar het grote wonder. Niet dat stuk tak in de kali, niet de opspattende modder. Maar een levende kroonduif, zo ver het bos in, zo maar uit het leven weg te blazen . . . dat was werkelijk een wonder. Dat konden hun pijlen niet. Ook dat kon hun brein niet verwerken, maar dat brein zei hun wel, dat hij, die met deze wonderpijl werkte, ontzaglijk machtig moest zijn, een tovenaar.

Een uur daarna waren ze nóg bezig de karabijn van de Controleur te bevoelen. Ze streken er voorzichtig overheen, keken in de loop, bliezen er in . . . voelden aan elk onderdeel . . . om dan ineens snel achteruit te deinzen als een der mannen iets riep.

Ze kregen er niet genoeg van. Daar lag nu het wonder. De pijl die doodde op elke afstand. De dood in een kleine, harde buis . . . harder dan het hardste bamboe. En telkens dwaalden hun donkere ogen

weg van die zwarte buis en zochten de man, die het wonder had bestaan van zover een kroonduif de dood te brengen.
Heel de avond spraken de Djahirs over het wonder.

— — — — —
's-Nachts werden de wachtposten verscheidene malen gecontroleerd. Geen van hen sliep. Wel stonden ze, dat leek tenminste wel, weer iets dichter bij het kamp dan de avonden ervoor. Maar ter Poorten lette er niet op. Toen hij slaap kreeg rolde hij zich in het muskietengaas. Iedereen sliep al in het kamp, behalve een tiental mannen die bezig waren aan hun pijlen. Hij wist van Gonda wat ze deden: ze doopten de punten in gif.

Hij had de gids gevraagd welk gif ze daarvoor gebruikten. Die had z'n schouders opgehaald. Half onwillig zei hij daarop:

— Allerlei vergif, mijnheer. Van de vissen in 't water en de planten in de oetan. En lijkengif, omdat dit snel werkt. Of ze het gebruiken weet ik niet. Beter om er maar niet op te letten. Ze zouden het toch nooit zeggen.

— — — — —
Als een papoea gaat slapen gaat zijn geest op reis. Zijn lichaam, het omhulsel blijft dan alleen achter. Dat heeft zijn moeder hem verteld, die het weer wist van haar moeder en zo door, eeuwen en eeuwen terug, van generatie op generatie.

Als dat ook voor Europeanen geldt, maakte Jan ter Poorten die nacht een grote reis. Hij was ver weg, in Holland. Hij droomde zich terug naar Leiden, naar de koele collegezalen van de stille, hoofse stad. Hij was in de Minervasociëteit en zat er te praten met een aardig jong meisje. Dat was Mieke van der Veer. Ze hadden het over een land waar ze beiden heen wilden: Nieuw Guinea. Hij reisde er het eerst heen.

De Controleur ontwaakte. Hij lag te zwemmen in het zweet en hoorde de jungle wild te keer gaan. Door een der openingen van zijn tent zag hij een scherm vuurvliegen opwaarts gaan. Hij was onrustig. Er was iets om hem heen dat hem niet beviel, maar het was allemaal zo vaag en hij was zo half versuft van slaap, dat hij er geen aandacht aan besteedde. Hij viel opnieuw in een zware verdoving en reisde verder.

— — — — —
Tegen de morgen wekte hem de Ambonnees. Zijn gezicht stond strak.

- Slecht nieuws, toean. Tien mannen zijn teruggegaan.
- Wat . . . ! teruggegaan . . . waar naar toe?
- Naar hun kampong, mijnheer, ze hadden er genoeg van. Ik vermoedde het gisteren al, want ze zaten heel de avond zacht met elkaar te praten. Ik was er toen al bang voor.
- Zijn het dragers of weerbare mannen?
- Dragers, toean. 't Zal niet meevallen de barang te verdelen over de rest, maar we zullen zien.
- Heeft het geen zin ze achterna te gaan?
- Helemaal niet, mijnheer. Ze zullen hard lopen en weinig rusten. Ze willen gauw thuis zijn. Ze zijn bang. Ze denken dat ze iets gezien hebben. 't Is hun angst voor de Mappiers.

Jan ter Poorten waste zich in de kali. Het water was koel en dreef zijn hoofdpijn weg. Hij dacht na over de tegenslag en begreep dat er nu wel moeilijkheden met de anderen zouden komen. Het was nooit goed als er mannen wegliepen. Het sloeg bijna altijd over op de rest. Hij zou ze goed in de gaten houden vandaag.

Er was een ruime open plek boven de kali die uitzicht gaf op een wijd stuk hemel. Op dat ogenblik kwam in die grijze hemelgrot tussen het groen de zon op. Hij wikkelde zich los uit ontzaglijk dikke lagen nevel en wolken en 't was alsof een enorme bal langzaam begon aan te gloeien. De lagen nevel schoven snel over elkaar, losten op, schoven opnieuw door en over elkaar en ineens was de zon er: rood en rond en van een onbeschrijflijke majesteit. Daar stond de zon . . . ! uitdagend en machtig. Hij zou het oerwoud in brand zetten, alle uren van de komende dag. Hij zou laaien en zengen tot het ogenblik dat de avondnevels hem opnieuw verzwoegen.

Een half uur later braken ze het bivak op.

Nog een uur later kwamen de twee Menadoneze gidsen, die al eerder vertrokken waren, terug. Ze brachten een boodschap over aan de toean die Gonda hun gegeven had. De Ambonnees had sporen gevonden van Mappiers maar de toean mocht er niet met de anderen over spreken.

De ketting slingerde zich door de jungle, die klam en dompig was; horden muskieten vielen op de mannen aan.

HEEL DIE DAG WACHTTE CONTROLEUR TER Poorten ongeduldig op de terugkomst van Gonda. Hij was niet helemaal gerust. Gonda bleef wel meer urenlang weg, maar zolang als vandaag was nog niet voorgekomen. Hoe meer het tegen de avond liep des te onbehaaglijker ging de jonge bestuursambtenaar zich voelen. Wie zei hem dat de Ambonnees al niet lang vermoord was door mannen van de Mappie-stam? Was het niet mogelijk dat hij zich te ver van de troep had verwijderd en de weg was verloren? Hij verwierp deze gedachte echter weer. Je kon van Gonda veel verwachten, behalve dat hij in het bos zou verdwalen.

Maar waar bleef hij dan! Waarom liet hij hem zo lang in het onzekere?

Toen het begon te schemeren liet hij halt maken. Ze waren prachtig opgeschoten, ondanks een paar kleine tegenvallers in de vorm van oponthoud door dragers die niet verder wilden en grommend zeiden dat ze terug wilden. De hoofdmannen van de Djahirs spraken echter met hen en na een half binnensmonds gevoerd gesprek bleken ze bereid weer verder te gaan.

De mannen zaten even uit te rusten, alvorens aan het opzetten van het nachtbivak te beginnen. Ter Poorten stopte een pijp en ineens hoorde hij iemand aankomen. Hij draaide zich om en zag de Ambonnees.

— Waar zit je toch, Gonda! vroeg hij ontstemd.

De kleine man keek de Controleur aan en met zijn hand achter zich wijzend, zei hij:

— In de oetan, toean. Ik kon niet eerder komen want er waren teveel takjes en blaadjes die op de aarde lagen en niet door de regen waren afgerukt.

— Mappiers?

— Ja, Mappiers mijnheer.

— Veel?

— O nee, toean. Niet veel. Hier en daar een paar. Hij is ons voor, de grote troep, op weg naar de kali. Minstens twee dagen. Maar er

zijn waarschijnlijk weerbare mannen die ver achter de troep hangen en op achtervolgers moeten letten. Ik heb ze nog niet gezien maar ze zijn er wel.

— Gelooft u dan aan een overval eer we aan de kali zijn?

— Nee, toean. Ik geloof niet dat ze dat zullen wagen. Wel over de kali, op hun eigen gebied.

De Ambonnees ging zijn tent opzetten en daarna zijn voedsel, wat rijst en gedroogd zwijnevlees, klaarmaken. Hij had niet veel nodig, ook al was zijn werk waarschijnlijk het zwaarste op deze tocht. Hij moest ijzersterk zijn; volgens het HPB van Tanah Merah zo taai als de taaiste liaan in heel Boven-Digoel.

Jan ter Poorten ging die avond vroeg slapen. Hij was warm en vermoeid en wilde de andere morgen fit zijn voor het geval er moeilijkheden zouden komen. En moeilijkheden konden in dit land elk ogenblik ontstaan, dat wist hij uit ervaring.

Hij kon echter niet in slaap komen. Hij lag te luisteren naar het onderdrukt gefluister en gepraat van de Djahirs, naar het zachte neuriën van Gonda en de twee Menadonese gidsen in de tent naast hem, en naar de geluiden van het bos, die, als je er lang naar luisterde, niet meer uit elkaar waren te houden en samensmolten tot één massaal jungle-concert.

Hij draaide zich om en om. Hij dronk soms wat uit z'n veldfles, stak dan weer een cigaret aan en lag zich te ergeren aan de dikke, vette smook van het houtvuurtje buiten z'n tent, dat dan wel de muskieten op een afstand hield, maar je tegelijk bijna deed stikken.

Toen kreeg hij bezoek van de Ambonnees.

Gonda schoof de tent binnen, zo zacht dat het tentdoek nauwelijks bewoog.

— Toean . . . fluisterde hij . . . slaapt U?

— Nee Gonda.

— Toean, ze gaan dansen vanavond en vannacht. Het kan geen kwaad, het is zelfs goed als ze dansen, want ze zullen zich dan sterker en moediger voelen. Vannacht zijn ze bij hun demonen. Wat er ook gebeurt . . . blijf in Uw tent. Het is niet goed als U zich laat zien. U moet steeds binnenblijven.

— Moet dat dansen dan vlak bij het bivak gebeuren, Gonda?

— Ja toean, ze hebben de kring al gemerkt.

— Dat kan gezellig worden. Is er niets aan te doen om ze dat dansen uit hun hoofd te praten?

— Niets mijnheer. Ze hebben het teken gehad en ze moeten nu dansen. Er is niets dat hen kan tegenhouden. En het zou ook niet goed zijn, als U het probeerde.

De Controleur knikte. Hij ergerde zich aan de gedachte heel de nacht door zingende en springende papoeas omringd te zijn. De

kans op nachtrust werd op die manier wel heel klein. Maar hij wist dat de Ambonnees gelijk had. Geen macht ter wereld zou de Djahirs kunnen dwingen niet te gaan dansen. Zelfs het „Gezag” niet, overdacht hij bitter.

Hij probeerde nog wat in slaap te komen eer het feest begon. Hij had het verschrikkelijk warm en zijn tong was zo droog als kurk. Hij kreeg ook hoofdpijn en dat betekende dat het oude kwaaltje weer op komst was: malaria. Mooi vooruitzicht, halfverwege een strafexpeditie. Hij zocht een tube mepacrine en nam een zware dosis. Misschien hielp het.

Het praten buiten de tent klonk luider en er werd heen en weer gelopen. Hij hoorde het breken van takken en het uitrukken van bosjes gras en varens. Toen hij door de smalle spleet van de tentopening keek, zag hij dat ze druk doende waren met de voorbereidingen. In een grote kring zaten en lagen de mannen van de Djahirstam bijeen, pijlen en bogen tussen de benen. Er heerste een vreemde onrust in elk van deze mannen. Ze stonden op het punt in contact te komen met de wezens die heel hun leven, heel hun bestaan, hun gedachten en wil vormden: hun goden.

Het was nu bijna geheel donker. De maan was nog niet op en de sterren gaven door de ijle avondnevel slechts een pover licht. De muur van het bos kon de Controleur niet eens zien, zo donker was het.

Dicht bij de tent hurkte een troepje schildknapen bij elkaar. Angstig, timide, bevend van emotie. Opnieuw viel het ter Poorten op dat verscheidenen van deze jongens wrede trekken hadden. Ze behoorden niet tot de beste soort papoeas. Deze stam was stellig geen elite-ras.

Het werd iets lichter. Het was alsof de nevel zich gelig kleurde, en de man wist dat dit de maan was die over de toppen der bomen kwam aanzeilen. Over een half uur zou hij waarschijnlijk boven hen staan. In deze steeds doorzichtiger wordende gele mist overzag hij het tafreel daar voor hem en hoewel hij gewend was aan heel wat barbaars in het land van Boven-Digoel, het beeld greep hem toch aan.

Daar zaten ze, de weerbare mannen. Uitgedost en klaar voor de dans die spoedig zou beginnen. Dit was hun oorlogstooi. Er waren er met een hoofdbedekking van casuarishuid, maar de meesten droegen de veren van de paradijsvogel op de zwarte haren. Ze zongen zachtjes voor zich uit, een zingen zonder melodie; een monotoon, steeds op dezelfde toonhoogte gehouden, opeenvolging van één-lettergrepige klanken. De betekenis was hem volkomen duister.

Het leek of de papoeas in een soort gebed verzonken waren. Ze hielden de ogen gesloten en aan niets was te merken dat ze van elkaars aanwezigheid op de hoogte waren. Elk had zijn boog achter zich gelegd, maar een speer stond tussen de benen.

Het was een zeldzaam wild beeld dat deze mannen in het diffuse gelige licht boden, met als achtergrond en voorgrond de jungle, die oprees als een ondoordringbare barrière. De Controleur zag ze zitten, met de kleine bamboe kokertjes door de doorboorde oorlellen, met om de buik vele malen gewonden vezelkoord en het beweeglijke schaamlapje. Onder andere omstandigheden had hij dit alles veel onschuldiger gezien. Vannacht zag hij het alleen maar als wild en primitief. Hier voor hem zat het volk van het oerwoud. Ongetemd, haast dierlijk nog. Wat ging er om in die hoofden? Wat waren de gedachten van deze mensen, wier uiterlijk nauwelijks iets menselijks had? Deze mannen, sedert eeuwen wonend in de ondoordringbare en volkomen verlaten moerassen van Zuid Nieuw Guinea, met hun bloedige adat, hun demonendiensten en het recht van snellen. Hier voor hem zat een ras waarvan men nauwelijks iets wist. Waartegenover men vreemd stond, omdat er een te machtig aantal eeuwen lag tussen datgene wat men de Westerse beschaving noemde en het uiterst primitieve gedachtenleven van dit rimboevolk.

Daar zaten ze, met hun brede neuzen en de opengespalkte mond. Met kruisbandelieren van schelpen om de donkere lijven geslagen, met schelpsnoeren om voorhoofd, armen en benen. Met bamboe dwarsstaafjes door het neustussenschot en tweepuntige beenvorkjes recht op door de neuspunt. Hij had dat alles al eerder gezien. Vannacht viel hem echter sterker dan ooit op hoe dierlijk het was. Hij kroop terug op zijn slaapzeil en probeerde weg te doezelen.

— — — — —
Toen hij ontwaakte hoorde hij ze gillen. Hij voelde of zijn karabijn naast hem lag en kroop naar de opening in de tent. Het beeld was onwaarschijnlijk fantastisch. Daar voor hem, op enkele meters afstand, sprongen de mannen van de stam der Djahirs, met de schelpen-versierselen klikkend en klakkend tegen elkaar, met de veren van de paradijsvogels uitwaaiend, schuddend en trillend.

De kring was nu gebroken. De mannen dansten in drie en vier of vijf kleine kringen om elkaar heen, zichzelf begeleidend met een gezang dat niets menselijks meer had.

Jan ter Poorten lag er onbeweeglijk naar te kijken. Hij lette op de ogen van de mannen. Die ogen zagen niets; ze starden als dode dingen voor zich uit. Je zou hebben kunnen denken dat dit volk

levenloos danste en deze indruk werd nog versterkt door het feit dat de lijven der dansers zich als houten poppen voortbewogen. Als poppen... als vreemde, zwarte automaten, houterig en stijf. Dit waren geen levende, denkende mensen meer, dit was heel iets anders. Het waren robotten, machinale dingen die op een uurwerk afliepen.

Ze dansten door, een kwartier... een uur... twee uur. De ogen bleven staren, de lijven schokten voorbij, vormloos en stijf, krampachtig gebogen en meedeinend op de klank van de harde éénlettergrepige uitroepen.

Jan ter Poorten zag in het nu breed neerstromende maanlicht dat elke punt van elke speer omlaaggericht was. Ook die betekenis kende hij. Nu wist hij het heel zeker: dit was de inleiding tot een sneltocht.

Zachtjes riep hij Gonda, om niet de aandacht te trekken. Nog geen vijf tellen later schoof de Ambonnees naar hem toe.

— Ja, tocan...?

— Hoe lang moet dat nog duren, Gonda?

— Tot de ochtend, mijnheer.

— Meen je het werkelijk?

— Werkelijk, mijnheer. Dit is het grote feest van de Djahirs die op sneltocht gaan. Het is hun heiligste feest en er is een verbod dat niemand van een andere stam of een ander volk hen zo mag zien. Toean moet daar wel aan denken. Het is levensgevaarlijk nu buiten de tent te komen.

Ter Poorten keek de man aan. Hij wist dat deze de waarheid sprak en ineens drong het groteske van de situatie klaarhelder tot hem door. Daar lag hij nu, met een opkomende malaria-aanval in z'n sheltertje, met een kleine Ambonnees naast hem die midden in de nacht kwam vertellen dat het een dodelijk gevaar was zich naar buiten te begeven. Omdat daarbuiten een wild natuervolk zich tot zijn demonen richtte. Omdat de demonen niet wilden dat anderen getuige waren van deze oerwoudcultus. Ook het Gezag niet.

Ineens zag de jonge Controleur in, hoe betrekkelijk, hoe oneindig betrekkelijk, dat woord „gezag" toch was in dit ontzaglijk grote land, dat Nieuw Guinea heette; op dit eiland waarvan de helft Nederlands gebied was. Een gebied, bijna twaalf maal zo groot als heel 't moederland aan de Noordzee. En hij zat hier als vertegenwoordiger van dat land, en mocht zijn tent niet uit omdat de demonen dit niet wensten.

De Ambonnees schoof terug naar zijn eigen tent en ter Poorten was weer alleen. Hij probeerde opnieuw de slaap te vatten maar het lukte niet meer. Hij had zware hoofdpijn, die nog toenam door het eindeloos gedreun van de zingende horde daarbuiten.

Er gingen opnieuw twee uren voorbij. Buiten veranderde niets. De maan stond geel en onaandoenlijk boven de toppen der bomen, maar de dans ging voort alsof die eerst een paar minuten geleden was begonnen.

De controleur lag languit, soms met zijn handen in de oren om het opwindende gehuil en gebrom niet te horen. Hij had willen vluchten, recht de groene muur van de oetan in, maar hij wist dat hij een gevangene was in zijn eigen tent. Hij zag de speerpunten, nog steeds naar beneden gericht, en hij wist maar al te goed dat deze speren hem zouden bereiken eer hij de wand van het oerwoud had bereikt. Hij kon maar één ding doen: wachten. Dit uithouden; proberen vol te houden tot de morgen kwam.

Ze naderden steeds meer de tent van hem en de Ambonnees.

Hij zag in het helle maanlicht paren dofglanzende zwarte benen voorbijschieten. Telkens wervelde daar tussen zwarte schaduw en geel maanlicht een glimmend lichaamsdeel voorbij, hij hoorde vlakbij het rinkelen der schelpen en het hijgend uitstoten van adem. Soms ving hij een blik op van een gezicht. Dat waren geen gezichten meer! Die waren reeds lang geleden gestold tot maskers, strak en plat, met gaten van ogen en mond en neus. De ogen waren onmenselijk. Hij zag alleen het wit ervan vochtig glanzen. Bij geen der dansers was nog een pupil zichtbaar.

Ter Poorten vroeg zich af hoe het mogelijk was dat de mannen dit volhielden. Na zich dagenlang door het tegenstrevend oerwoud geworsteld te hebben, na alle vermoeienissen van deze tocht, dit barbaarse dansfeest! Het zweet liep stromend langs de lijven en eens moest er toch een eind komen aan de krachten in deze lijven? Er moest toch een moment komen dat daar binnen iets brak, dat deze dierlijke wezens ontwaakten uit de ban waarin de demonen hen hielden. Wat een Europeaan geen kwartier zou volhouden, konden deze wezens dat zes en acht uur doorstaan?

Steeds opnieuw zag hij de schaduwen der benen, steeds was daar het hijgend uitstoten en rochelen der mannen die de tent nu rakelings voorbij dansten.

Ze sprongen en schoven tussen zijn tent en die van Gonda door. Graag had hij de Ambonnees bij zich geroepen maar hij begreep dat dit onmogelijk was. Trouwens, de Ambonnees zou niet komen. Hij was niet bang, de jonge Controleur, maar hij was wel bang dat dit alles hem te lang duurde, hem te sterk op zijn zenuwen ging werken. Dit hield geen beest uit. En hij wist dat de malaria hem een behoorlijke portie koorts door z'n lijf joeg.

De dans ging door. De paradijsvogelveren deinden en krulden, waaiden uit en fladderden weer in hun vorige stand terug. De zwarte voeten gingen voort de donkere lijven der springende en

stotende, schuifelende en glijdende mannen te dragen. En al waren de ogen dood en was elke man werelden ver verwijderd van zijn bewustzijn, elk hield zijn speer met de punt naar de aarde gericht. Donkere aarde, platgetrapt en omwoeld, modderig en open.

Toen was het alsof één groep van dansers zag dat daar een kleine tent stond, waarin zij een eenzame blanke man wisten. Was het verbeelding of bleef het troebel wit van de ogen strak gericht op de opening van de tent? De Controleur, met de koorts bonzend en hamerend in zijn hoofd, greep zijn karabijn en spande de haan. Zo bleef hij zitten.

Ze dansten door. In de opengewoelde aarde bleef de eenzame man in de tent de glimmende voeten zien, en grijs slijk plakkend tegen de benen. Soms zag hij een der mannen voorbij de spleet in de tent wervelen: een wankelend, in de grillige schaduwen van de nacht haast vormloos ding. Hij zag het hart duidelijk achter de borstkas slaan en het wit der ogen steeds glaziger en troebeler worden. En trillende dijen en schokkende schouders. En steeds boven dat alles uit het hardgeel en donkerbruin der paradijsvogelpluimen, glanzend in het maanlicht.

Jan ter Poorten hield zijn karabijn vast omklemd, de vinger aan de trekker. Hij verwachtte een hoogtepunt, een signaal. Hij wist dat er nu iets verschrikkelijks kon gebeuren, iets afzichtelijks, waaraan hij niet wilde denken. Hij wist dat hij in gevaar was zolang ze daarbuiten niet ontwaakten uit de trance, zolang de geesten van het bos hen vasthielden in hun beestachtige greep.

Hij lag daar en probeerde niet te denken. Soms dacht hij een moment aan haar. Als ze dat zag, als ze dit wist . . .

Tegen de morgen vielen er enkele mannen uit. Ze zwaaiden opzij, vielen hoestend en reutelend neer, schuim op de wijd open monden. Ze bleven liggen zoals ze gevallen waren. Een paar schildknappen slopen stil naderbij en rolden de mannen weg.

De anderen dansten door. Starend, steeds het grommend rythme uitstotend en uitglijdend over de aarde bij het vermodderde bivak. Traag sloop de morgen aan.

Meer mannen vielen uit. Maar een twintigtal bleef dansen en danste door tot de eerste stralen van een ontvlammende zon over het kamp schoten.

Toen vielen ook zij neer, op de plaats waar ze stonden. Dat was het uur.

Het licht was gekomen. Het uur waarop de witte geesten van het oerwoud zich terugtrekken. Ze waren heel de nacht in het bivak geweest, bij het volk van de stam der Djahirs die op sneltocht waren. En de geesten van de voorvaderen van duizend generaties Djahirs

hadden goedgevonden dat het ging gebeuren. Ze zouden hen behoeden en bij hen zijn in het uur van het gevaar.

Twee uur later vertrok de troep uit het bivak.

De lange zwarte ketting met de groene tussenschakels slingerde zich door de wildernis. De mannen droegen hun barang, de schildknappen de bogen en de pijlen. Geen van al dit volk scheen meer enige herinnering te hebben aan de nacht.

De Controleur vroeg Gonda waar deze mannen de kracht vandaan haalden om nu te lopen. En hij vroeg hem wat ze zich van deze nacht zouden herinneren.

De kleine Ambonnees haalde zijn schouders op en keek voor zich uit.

— Ik weet het niet, toean en U ook niet. We zullen het nooit weten. Het is iets tussen hen en hun demonen. Maar de toean heeft een dans gezien die nog geen blanke vóór hem zag. De toean moet er nooit over spreken, want het zou zijn leven kunnen kosten.

Toen verdween hij in de oetan; op zoek naar sporen van de Mappiers.

DIE DAG HAKTEN ZE ZICH DOOR HET MOERAS, dat volgens het kaartje van ter Poorten over een breedte van acht kilometer moest worden doorgetrokken. Telkens opnieuw vroeg hij zich af of ze die acht kilometer zouden halen. De jungle was bezig hen aan te grijpen. Ze waren aan het uiterste punt. Verder wilde de jungle hen niet toelaten. Nu moest de ketting zich draaien, terugslingeren naar zijn uitgangspunt. De jungle sloot zich. Dit was geen land voor vreemde witte mensen. Dit was het land der moerasstammen.

Al vroeg in de morgen, na het opbreken, was 't brøeierig-heet. En het bleef vochtig heet tot ver na de middag, tot aan het uur dat de zon wegzonk achter de donkere bergen, die met hun witte sneeuwtoppen onaandoenlijk naast elkaar voortrijden.

Kletsnat van zweet liep de Controleur door; het viel hem op hoe donker het in dit bos was; soms liepen ze twintig minuten aan één stuk zonder dat een straal zonlicht kans kreeg door het metersdikke loof te dringen. Wat er doorsijpelde was een beetje grauw, schemerig licht, net voldoende om elkaar niet uit het oog te verliezen.

Er werd zig-zag gelopen. Vooraan liepen de meest ervaren papoeas, die bij instinct wisten welke weg de minste weerstand bood. Iedere keer opnieuw verwonderde ter Poorten er zich over dat ze, als de groene muur volkomen ondoordringbaar leek, toch altijd weer een plaats wisten te vinden waar de klewangs en kapmessen houvast kregen.

Nooit tevoren was het ter Poorten opgevallen van hoe enorm veel nut de klewang hier was. Hij vroeg zich af op welke manier je je door deze rimboe zou moeten vechten zonder dit werkelijk ideale stuk gereedschap dat alle voortreffelijke eigenschappen bezat: van uiterst licht tot vlijmscherp en smal.

Gonda en de gidsen zwermden steeds ver vooruit. Hij begreep niet hoe zij er in slaagden steeds vaste grond te vinden in dit moeras. Zij hadden dan wel geen last van barang, maar ze waren voor het vinden van het pad geheel op zichzelf aangewezen.

Hij had last van zijn malaria. De laatste paar grote doses kinine en

mepacrine hadden de kwaal wel teruggedrongen, maar hij wist dat het uitstel was. Deze aanval zou doorzetten. Misschien vandaag... misschien morgen. Hij hoopte dat hij het kon rekken tot ze weer terug waren op de post. Wanneer was dat...? tien... veertien dagen...? Hij wilde er liever niet aan denken.

Nat van zweet en rillend van de alles doordringende vochtigheid die over het moeras zweefde, kroop de troep voort. Higgend en kuchend. De papoeas scheldend op elkaar als ze onderling niet voldoende afstand hielden. De ketting slingerde zich, zigzagde, kromp ineen en rekte uit. Een reptiel van honderden meters lengte schoof zich door een groene oceaan, die geen begin scheen te hebben en geen einde.

De bomen waren hier dik bemost. Vaak leek het alsof er zware groene wollen dekens om waren gewonden. Het gaf de bomen in het vreemde grijzige licht dikwijls vormen die aan afzichtelijk-misvormde reuzen-lijven deden denken of aan monsterlijke dieren die in geluidloze ren naast elkaar voortjoegen.

Grote dieren zagen ze weinig of niet. Maar de kleine duivels van het moeras des te meer. Op de blaren zaten de bloedzuigers, zich bewegend als spanrupsen, als levende lucifers, bruin gekleurd met groene dwarsstreepjes. Je moest je ogen goed gebruiken wilde je ze op tijd zien. Ze waren niet alleen lastig maar ook pijnlijk en hadden de gewoonte zich schrap te zetten op hun achterste zuignapjes, kant en klaar in starthouding. Zodra de man waarop ze het hadden voorzien langs kwam hechtten ze zich bliksemsnel, en op een ongelooflijk handige manier, aan zijn kleren of huid en zochten in minder dan geen tijd hun weg naar debloedvaten om zich hieraan tot barstens toe vol te zuigen.

Het moeras was vergeven van deze bloedzuigers en eveneens van een andere pest: muskieten. Ieder uur smeerde ter Poorten zich opnieuw in met mosquito lotion, maar desondanks vielen de grijze wolkjes muskieten steeds opnieuw aan. Het leek alsof de horden op hun komst hadden gewacht, alsof er een sein was gegeven de troep eerst nu van alle kanten aan te vallen. Hij merkte dat deze muskieten door niets waren tegen te houden. Sloeg hij ze weg van zijn gezicht, dan kropen ze onder de lange pijpen van de khaki broek, of ze wisten zich door de kraag van zijn hemd te werken en liepen over zijn borst. Of ze vonden de plaats in zijn broek waar de opening zat. Eenmaal raakte ter Poorten verward in een stekelliaan. Hij verloor zijn evenwicht toen de tentakel, die zich onzichtbaar over de grond kronkelde en geheel was overwoekerd door lange varens, hem greep. De twee dragers die achter hem kwamen hielpen hem, maar er zaten er twaalf om hem heen toen ze na een half uur waren geslaagd hem los te peuteren. Zijn gehele been bleek ingekapseld te zijn.

Die avond waren ze haast te moe om het bivak op te slaan en thans

deden zich bij de papoeas de gevolgen van het nachtelijk dansfeest gelden.

De wachtposten stonden nog dichter op elkaar dan de laatste maal. En de onderkomens van de mannen werden opgesteld op nauwelijks tien meter van de tenten van de Controleur en Gonda. Ter Poorten keek de Ambonees vragend aan.

— Ze zijn bang, toean. Dit bos staat ze niet aan. Ze zien meer dan wij, ze zijn hier dicht bij het land van de Mappiërs.

Die morgen meldden de twee Menadonese gidsen dat er opnieuw acht mannen waren verdwenen.

Dat betekende dat een deel der barang waarin zich vivres bevonden moest worden achtergelaten. Er viel niet over te denken de overblijvende mannen extra te belasten. Nu al viel het 't merendeel zwaar zich met vijf en twintig tot dertig kilo door de groene muur te worstelen.

Het was een zware tegenslag. De Controleur vroeg Gonda of het niet mogelijk was de weglopers op te halen. Wederom schudde de kleine man zijn hoofd.

— Nee, mijnheer . . . ze zouden toch niet komen. Ze zijn bang, en als een papoea bang is, mijnheer weet het zelf net zo goed als ik, is er geen mens in de wereld die hem kan dwingen. Dan staat zijn lijf buiten zijn gedachten. Hij zou zich nog eerder laten doodslaan. En we hebben ook haast, toean. We moeten door, eer de angst op de anderen overslaat. 't Zal al moeilijk zijn ze kalm te houden.

Ze liepen die dag weer vlak langs de kali. Een smalle, modderige stroom, bruinzwart meestal dan weer lei-grijs. Het water was koel en uitstekend drinkbaar. Vele malen dronk ter Poorten die dag uit zijn hand, hij wierp het water over zijn hoofd en borst en voelde dat het 'm even, voor een paar minuten, opknapte. Soms had hij koorts en voelde zich ijskoud worden; voortdurend leed hij aan zware hoofdpijn.

In die uren overzag hij de uitrusting van de expeditie. Hij zag duidelijk hoe armzalig, hoe onvoldoende ze eigenlijk waren uitgerust. Er was voor niets geld geweest. Ze reisden zonder kompas, zonder een behoorlijk bijgewerkte stafkaart, zonder al die kleine, handige moderne dingen die het leven op tournee zo kunnen vergemakkelijken. Bij het Nederlandse binnenlands bestuur hadden ze niets. Daar werd gewerkt volgens de methode van honderd jaar geleden. Alles was oud, versleten, op. Er werd zelden iets nieuws aangeschaft. Batavia had geen geld. Nieuw-Guinea vrat toch al veel te veel geld op. En naar dit land was Mieke gekomen. Naar dit land, waar het voor

iedere Europeaan al zwaar was te blijven staan tegen alle teleurstelling, tegenwerking en wanhoop in. Dit was nauwelijks een land voor mannen, laat staan voor vrouwen.

Af en toe waren er kleine stroomversnellingen in de kali, de bewijzen dat ze langzaam stegen. Ze waren nu nog twee dagen gescheiden van het land der Mappiërs.

Tegen de middag kwamen ze aan een rivier waarover een bamboe brug moest hangen. Een jaar geleden was die brug er nog, maar een uur tevoren had Gonda reeds bericht dat hij niet meer bestond. Een paar stukken ervan dreven nog aan de oever. Werk van de Mappiërs. Het bewijs dat de komst der expeditie bekend was, en een waarschuwing om dubbel voorzichtig voorwaarts te gaan.

De papoeas knorden en fluisterden toen ze zagen dat de brug was verdwenen. En ze toonden zich onwillig toen hun werd gezegd dat er een andere brug over de kali geslagen moest worden. Gonda sprak lang met de mannen en tenslotte gaven ze toe.

Er werd een rechte palmboom uitgezocht die zo gekapt moest worden, dat hij bij zijn val beide oevers van de kali zou verbinden. Dat zou hun brug zijn.

Anderhalf uur later viel de boom en nog een half uur later was de laatste drager er over. Daarna werd door zes mannen de palm in de stroom geworpen, die hem snel meenam. Als ze achtervolgd werden zou er voor de achtervolgers geen brug zijn. En deze stroom, die van oever tot oever een breedte had van dertig meter, zou door geen papoea zwemmend worden overgestoken.

Die avond was er weinig voedsel voor de mannen ten gevolge van het achterlaten der vivres. Boos en ontevreden zat de troep in het bivak. De stemming was slecht en Gonda vertelde de Controleur dat het goed was dat ze overmorgen de grote kali zouden bereiken. Het werd hoog tijd.

Ter Poorten maakte een praatje met de mannen. Hij kende wel niet alle woorden van hun taal, maar wat hij miste werd door arm- en handmanipulaties goedge maakt.

Tegen donker worden zag hij een kroonduif. De vogel was bijna geheel achter de bladeren verborgen en zat te knikkebollen van de slaap. Hij wees een der weerbare mannen op het dier en vroeg hem of hij, net als de Controleur met zijn wonderpijl, kans zag in éénmaal de duif te raken. De man keek naar de vogel, knorde en riep een der schildknappen hem zijn boog en pijl te brengen. Ze kwamen terstond. Toen legde de man de pijl op de bamboe strook die strak gespannen stond. Hij deed het allemaal omzichtig, langzaam, sloom. Hij keek naar het doel en rukte de pijl achteruit.

Een seconde later flitste die trillend weg. De kroonduif gaf een luide schreeuw en kwam fladderend in het onderhout neer. De Controleur schatte de afstand van schutter tot vogel op vijftig meter. Het was een prachtig zuiver schot.

Knorrend en ontevreden kijkend gooide de man de boog neer, die snel werd opgeraapt door de jongen, die hem wegbracht. Een paar minuten later bracht hij hem de dode kroonduif.

Ter Poorten ging zijn avondeten gereed maken hoewel hij zo moe was, dat hij nog liever direct was gaan slapen. Hij stak de primus aan en op het ogenblik dat de kleine vlam opspoot, hoorde hij de jongens van de troep luid te keer gaan. Hij keek naar buiten en zag dat ze allen in een bepaalde richting in het bos verdwenen.

HIJ VOND ZE TERUG ONDER EEN OUDE, DIKKE, dode boom, die bizar vervormd was door een jaren geleden plaats gehad hebbende bliksem­inslag. Lianen en mos bedekten hem met een haast ondoordringbare groene vacht en halverwege waren andere bomen en hoge varens er wild over en door gegroeid. Ergens omhoog scheen het dat de boom zich in een wirwar van groen, bruin en zwart hout en levende vegetatie oploste. De jongens stonden allen onder de boom. Ze waren doodstil; geen van hen sprak een woord.

De Controleur liep naar hen toe en vroeg wat er gaande was. Zenuwachtig keken ze hem aan en wezen op iets dat zich ergens hoog in de groene massa van die boom moest bevinden.

— Daar, toean...! Daar... Ziet toean het... De kop... de grote kop...!

Ter Poorten keek, spande zijn ogen in en zag niets. Opnieuw werd hem de kop gewezen, maar hij kon niets ontdekken. Hij wilde echter zijn gezicht niet verliezen in het bijzijn van de papoeajongens en knikte: ja... hij zag hem... daar... ja, ja... daar...

Doch hij zag alleen maar takken en varens, dood hout en wild voortwoekerend mos.

Drie jongens gingen aan een paar lianen rukken, blijkbaar met de bedoeling het dier dat voor de Controleur onzichtbaar was, op te schrikken of te verjagen. Maar er gebeurde niets.

Toen kwam een lange jongen naar voren, met zijn mond half open van spanning. Hij sprak zachtjes in zichzelf en liep snel op de boom toe. Een boog droeg hij over zijn linkerschouder en drie pijlen had hij tussen zijn tanden vast. Hij greep een polsdikke liaan en slingerde zich op ongelooflijk snelle manier omhoog, waarbij hij als een zwemmer zijn armen en benen gebruikte.

Hij bereikte een dikke zijtak en vandaar wipte hij op een volgende, en zo door, tot hij twintig meter hoog kwam. Hij klom zo snel, dat hij achter elkaar twee pijlen verloor. De jongens beneden raapten ze op maar zeiden niets.

Die in de boom rustte even uit en kwam toen langzaam en slang-

achtig uit zijn ineengehurkte houding. Geen seconde verloor Ter Poorten hem uit het oog. Nog steeds zag hij het doel niet dat die papoeajongen najoeg en dat alleen zichtbaar was voor de jongens die hier bij hem stonden, en voor de jager in de boom. Dit ergerde hem. Maar misschien was het zijn hoofdpijn die hem vandaag zo slecht deed zien.

Ineens zag hij de kop! Een dunne, lange kop, met twee glinsterende ogen, die recht gericht waren op de jongen in de boom, die op een afstand van ongeveer vier meter van de kop was gekomen. Hij vermoedde dat het een leguaan was, de grote hagedis, die in dit oerwoud voorkomt. Hij zag dat de jongen zijn boog uiterst behoedzaam van de schouder liet glijden en hem in zijn linkerhand nam. De linkerarm bleef daarbij om de tak geslagen. De rechterhand legde de pijl aan. Hij richtte even . . . wachtte nog een paar seconden . . .

De spanning bij de jongens beneden had nu zijn uiterste stadium bereikt. Ze hielden elkaar vast en keken met uitpuilende ogen naar die ene van hen, die het dier zo dicht benaderd had. Ze zuchtten van ingehouden emotie . . .

Toen snorde de pijl weg en hoewel ter Poorten het niet zeker wist, hij dacht een zacht onderdrukte kreet gehoord te hebben. Er kwam iets naar beneden vallen . . . er kraakte wat . . . en tegelijk brulden en tierden de jongens. Daar lag het dier! Een leguaan, bijna een meter lang. Rond en dik en met geen grein leven meer in zijn lichaam. Hij was zo in zijn volle leven van de stam weggeschoten.

Boven een vuurtje werd het dier geroosterd en een uur later was er niets over dan de kop en de staart. Die waren voor de jongen die hem had geschoten. De rest van het lichaam was opgeslokt door de weerbare mannen.

Bij 't vallen van de duisternis zaten de mannen in hun onderkomens recht tegen de twee tentjes van de Controleur en de Ambonnees aan. Gonda en ter Poorten spraken af dat ze om het uur de wachtposten zouden controleren en er scherp op zouden letten dat er niet opnieuw zouden deserteren.

Toen hij zijn eerste ronde deed merkte ter Poorten dat iedere schildwacht stijf tegen een boom stond aangeperst die hem aan een zijde geheel bedekte. Van die kant kon dus in elk geval geen pijl komen. Met grote wijd opengesperde koolzwarte ogen stonden ze te turen, recht het oerwoud in. Het bos braakte een lawine van leven uit, wild te keer gaand dierlijk leven. Het leek de Controleur ondoenlijk om uit deze lawine van leven en getier ook nog het nauwelijks waarneembare geluid van aansluitende vijandelijke papoeas te herkennen. Hij begreep niet hoe ze op meer dan één meter afstand in deze duisternis, die gevuld was met de schaduwen der bomen, de sluiersdamp die van de kali overdreven en het zuchten, blazen en fluisteren

van al dat hevige, verborgen en onzichtbaar voortgaande leven, een aansluitend mens zouden kunnen ontdekken.

De wachten waren dodelijk angstig. Hij zag er verscheidene stijf als pilaren tegen een boom geleund, trillend van emotie bij zijn nadering. Van weerbaarheid was niet zo heel veel meer te merken.

Toen kwam de volgende dag.

Het was de dag waarop Gonda en de andere gidsen verscheidene malen terugvielen op de zich voorwaarts reppende troep en de Controleur de bewijzen liet zien van de aanwezigheid der Mappiers. Nu eens was het een afgebroken takje, dan weer waren het een paar verdorde blaadjes.

Eenmaal vroeg ter Poorten aan Keia, een der twee Menadonezen, hoe hij wist dat dit een blad was, dat een mens had afgerukt. De man glimlachte verlegen, keek toen naar de grond en zei zacht:

— Geloof de toean dat het wilde varken en de kakatoe op anderhalve meter hoogte een blad afbreken?

Later kwamen er berichten over vele afdrukken van voeten in de vette humuslaag. De Controleur liet zich de sporen wijzen. Hij zag werkelijk indrukken in de aarde, maar hij wist zeker dat hij ze zelf nooit ontdekt zou hebben. De muskieten deden aanval op aanval en vaak werden ze vergezeld door wolkjes kleine wespen. Als de verkenners van de troep zo'n nestje ontdekten op een tak of in een oksel van een liaan gaven ze een sein, dat er met een boog om de plek moest worden heengetrokken. Want deze wespen waren kleine moordenaars. Ze haakten zich vast, staken hun vlijmscherpe angel door de huid en een minuut later ontstond een grote ontsteking die veel pijn veroorzaakte.

De mannen klaagden over honger. Gonda had hun gezegd dat ze na de snelpartij met de Mappiers net zo veel in de kampong van de vijand mochten eten als ze opkonden. Hij had de Controleur gevraagd deze belofte te bevestigen en ter Poorten had het gedaan, hoewel tegen zijn zin. Morrend waren de mannen toen doorgelopen, gebogen onder de barang die hen ieder uur zwaarder viel, tegen de zee van groen in die hen tegenhield, vastgreep, teruggedrukte, wegperste, opslokte.

Er werd zo stil mogelijk voortgegaan, omdat ze wisten dat de Mappiers niet ver meer waren. Een overval was niet denkbeeldig en in dit opzicht moest ter Poorten vrijwel uitsluitend afgaan op de waakzaamheid van Gonda en de beide andere gidsen. Hij merkte nu dat het drie onvermoeide kerels waren, die kans zagen zonder pad door de jungle te zwerven, die zich een weg baanden waar geen weg

was, de plaatsen signaleerden waar vóór hen papoeas waren geweest en hun sporen vonden. Ter Poorten vroeg zich vaak af in die dagen hoe lang je als bestuursambtenaar in dit land zou moeten werken eer je een deel van het instinct en de enorme ervaring bezat van Gonda. Die morgen ontstond er opwinding onder de dragers van de achterhoede. Hij ging kijken wat de oorzaak was en merkte dat een der mannen door een slang was gebeten. Hij had het dier in zijn slaap verschrikt en de beet te pakken eer hij opzij had kunnen springen. Het was niet bekend of het een gifslang was geweest.

De beet zag er niet zo bijzonder kwaadaardig uit. Pijn deed het nauwelijks en er werd besloten door te gaan. Maar een uur na de middag kon de man niet verder en toen ter Poorten de voet zag schrok hij. Er was even boven de enkel een rood en blauw gezwel ontstaan; de man zelf zag er ellendig en grauw uit.

De Controleur gaf order halt te maken. Hij haalde zijn primus tevoorschijn, stak hem aan en begon een gilettesje af te branden. De man die door de slang was gebeten zat vrij afwezig te kijken. Langzaam wreef hij over het vurige gezwel. Hij moest hevige pijn lijden en zwaar koorts hebben. Ter Poorten vroeg de man of hij stil kon zitten als hij hem veel pijn ging doen.

Nee, hij zou zich niet verroeren, zei de papoea.

De anderen kwamen er omheen zitten. Als donkere figuren in een bizarre pantomime. Het was stil in het bos. Alleen een paar kakatoes zaten te schreeuwen en af en toe schoten paradijsvogels, helgeel en glanzend bruin, voorbij. Het was drukkend heet, en het khaki uniform van ter Poorten was uit te wringen van zweet. Hij greep de voet van de man en zette het mesje in de zweer. Hij gaf drie diepe kerven in het vurige vlees zodat de wond geheel open lag. Toen boog hij zich voorover en begon uit alle macht te drukken en te persen. Hij lag met zijn gewicht half over de man heen, zoveel kracht zette hij.

Hij wist dat de papoea onduldbare pijn moest lijden en tweemaal keek hij even in dat gezicht. Het was ondoorgrondelijk. De man bewoog zich niet. Af en toe ging een rilling door hem heen. Niet eenmaal knipperde hij met zijn ogen.

Toen Ter Poorten dacht dat er genoeg bloed en pus uit de wond waren gekomen, drukte hij die weer dicht. Twee mannen kwamen met planten aanlopen, waarvan ze het sap uitpersten in de wond en het er toen nog eens extra diep insmeerden. De man stond op, trilde even, wankelde en pakte zijn barang op. Hij ging verder, hoewel z'n voet bloedde boven de enkel.

Soms gingen de vogels heftig te keer. Er waren plaatsen dat ineens een wolk witte kakatoes of uit het groen opvlammende loeries opvloog. Ze wiekten boven de groep, krijsten en schreeuwden. Ze verzetten zich tegen het binnendringen in hun rijk. Ter Poorten hoorde het krijzen en sprak er met Gonda over. Het moest mijlenver in de omtrek hoorbaar zijn. Het leek wel een signaal, een alarm.

HET LEEK TER POORTEN DAT DE UREN VAN DEZE dag veel langer duurden dan de uren der voorgaande dagen. Hij had haast, want hij zag de onrust onder de dragers en weerbare mannen zienderogen groeien. Als hij Gonda vroeg wat hij ervan dacht haalde die zijn schouders op. — Ze zijn als de dood voor de Mappiers. Ze ruiken ze . . . ze zien ze . . . En dan is er de grote witte geest van de kali.

Er werd onder het lopen bijna niet meer gesproken. Zelfs de meest praterige dragers, die alle uren van de dag liepen te kletsen, zwegen. Het was nu een bijna geruisloos voortschuivende slang, die zich door het oerbos wrong. De enige geluiden waren die van het hijgen der dragers, het onderdrukt hoesten van de oudere mannen en het droge knappen der takken die met de klewangs werden doorgekapt. Steeds opnieuw zwermden de kakatoes voor hen uit, wild schreeuwend, fel krijsend. De drie gidsen hadden hun uniformen uitgetrokken en liepen in de korte grasrokjes van de bewoners van 't land. Ze deden dit om de ongerustheid, de nervositeit bij de vogels weg te nemen. Het was een zonderling gezicht Gonda en de beide Menadonezen zo te zien rondlopen.

In de loop van de middag bleven een paar groepjes dragers staan. Ter Poorten zag dat ze beefden van opwinding. Hij ging naar de mannen en vroeg ze wat er was. Met glanzende ogen keken ze hem aan . . . hun monden stonden open van angst . . . huiveringen liepen over hun zwarte, glanzende ruggen.

Ter Poorten begreep dat dit het kritieke stadium was. Hij haalde allen bij elkaar en zei tegen Gonda dat hij ze wilde toespreken. Die knikte instemmend.

-- Maar u moet het niet lang maken, toean. We moeten dóór, willen we vanavond bij de kali zijn.

Hij stond daar als enige blanke tussen een veertigtal donkere mannen, die hem niet vriendelijk aankeken. Hij probeerde te lezen wat er in die ogen geschreven stond; angst, nauwelijks verborgen ontzetting voor al die onbekende en bekende gevaren van het oerwoud. Maar behalve angst ook onwil en haat. Maar de angst domineerde.

Toen ging hij spreken, in de taal van het volk der Djahirs, die hij maar gebrekkig kende, doch waarvan hij toch genoeg beeldende uitdrukkingen en woorden wist om de mannen een hart onder de riem te steken. Dit was het enige dat hij in dit uur voor hen kon doen.

En dit ongeveer zei hij:

— Dappere Djahirstrijders... wij zijn van zo ver gekomen omdat de lafhartige moordenaars van de stam der Mappiers de dood hebben gebracht in uw vredelievende kampongs. Vele dagen ver zijn wij gekomen... een dag... een dag... een dag... o, steeds opnieuw dagen. Waarom zijn wij met zoveel strijdbare mannen en stoere dragers van zo ver gekomen? Om hen te straffen, die over de grote kali wonen. Is dat zo, mannen?

Er ging een onbestemd gegrom op. De ogen van de groep bleven strak op de Controleur gevestigd. Er was nauwelijks één die reageerde.

Hij ging door: — Het zal de roem van de dappere Djahirs bekend maken over al het bos dat staat op de aarde der papoeas. Die aarde zal roemvol zijn en alle weerbare mannen zullen het aan hun vrouwen en kinderen vertellen: zo straffen wij de moordenaars in het land der Mappiers. Dat zal uw loon zijn. Maar dat niet alleen. Iedere weerbare man en iedere drager zal, als wij weer terug zijn in de kampong, rijkelijk beloond worden. Er is tabak, er is rijst, er is sago en er zijn veel schelpen. Ik zal elke man die dapper is en iedere man die goed draagt een bijl geven. Geen stenen bijl, maar een bijl die harder is dan de hardste stenen uit de kali. Een ijzeren bijl!

Er kwam wat leven in de lijven der mannen. Ze gingen zachtjes mompelen. Er werd gefluisterd. Tabak en bijlen waren de moeite waard. Toen riep plotseling een der oudste mannen onder de groep weerbaren:

— Toean, wij mogen zoveel van de Mappiers snellen als we zelf willen?

Ter Poorten aarzelde. Hij voelde er niets voor de mannen nog langer om de tuin te leiden. Hij zou het nooit goed vinden dat er in naam van zijn regering gesneld werd. Hij ving echter een blik op van Gonda, die achter de mannen stond, zodat deze hem niet konden zien. Gonda knikte, nauwelijks merkbaar.

— Ja, jullie mogen snellen, één dag, één nacht en dan nog een dag, dappere Djahirs. Daarna gaan wij terug naar de kampong, rijk aan schedels, rijk aan voedsel en speren. Is er iemand onder u die nog terug wil? Laat hij het nu zeggen en teruggaan. Hij kan voedsel meekrijgen voor een dag, nog een dag en nog een dag.

Niemand zei dat hij terug wilde. Ze waren bezig de woorden van de blanke man te verwerken en dat kostte hen zichtbaar moeite. Ze

bleven zonder ophouden fluisteren en mompelen. Maar wat ze zeiden bleef onhoorbaar.

Een kwartier later ging de troep door. Ter Poorten en Gonda hadden berekend dat ze binnen twee uur aan de kali konden zijn. Er waren geen vogels meer. Geen enkel dier vertoonde zich in het groen. Het leek wel of plotseling het hele oerwoud was uitgestorven. Ter Poorten zag dat de zon verdween. Die werd opgeslokt door de nevelbanken die over het bos dreven. Het werd nog heter. Zijn khaki hemd droop van zweet en heel zijn lichaam was zo nat als had hij zojuist een bad genomen. De wildernis was hier een oven, waarin al dat groen, al die miljoenen takken, twijgen, varens, lianen, grote en kleine stammen en de humus werden gekookt. Uit die humus walmde damp op, de aarde rookte. Ze braakte een deel der ontzaglijke hoeveelheid vocht terug, die opnieuw zijn kringloop ging beginnen.

Ze liepen steeds door nieuwe moerassen. Iedere voetstap sopte, wilde zich vastzuigen in de stinkende brei van modder, humus en water. Bloedzuigers hechtten zich vast aan de blote voeten der mannen, een enkele maal zigzagde een klein, grauw reptiel weg. Dat was al het leven. En de wolken muskieten die hen vervolgden. Ter Poortens gezicht was gezwollen en rood van de steken, hoewel hij zich dik met lotion had ingesmeerd. Tegen deze wolken muskieten bezweek echter ieder middel. Het was of de muskieten ieder uur agresiever werden.

Ineens dook Gonda op. Hij wees de mannen een nauwelijks zichtbaar paadje dat hij had gevonden. Hier hadden kort geleden andere mannen gelopen, 't was duidelijk te zien. Ze kwamen voorbij de resten van een oud bivak der Mappiers, en bij het zien van de resten van vuur en een grote hoeveelheid afgekloven beenderen van varkens, huiverden de mannen opnieuw. Ze keken met half afgewend hoofd naar de overblijfselen. Hun ogen rolden wild en nerveus in de kassen en ze keken gespannen naar de Controleur.

— Nog een kwartier, zei Gonda, — dan zijn we aan de kali.

Ze sliepen snel over het junglepaadje. Ter Poorten vroeg zich af hoe lang dit pad hier al bestond. Een maand...? Een jaar...? Een eeuw...? Hij vroeg het Gonda, die een gebaar naar vier windstreken maakte.

— Dat weet er geen, heer, zei de Ambonnees. — Het is misschien duizend jaar geleden al gebruikt door de stammen. Duizend jaar is niets in dit land. Over duizend jaar zullen de stammen het nog

gebruiken. Er verandert hier nooit iets. Hoor, toean... hoort u het...?

Ter Poorten luisterde gespannen. Hij hoorde niets anders dan muskieten; een nooit ophoudend zacht geloei. Hij hoorde het hijgen der dragers en het zachte geschuifel van hun voeten over de droge humuslaag van het pad.

— Nee, ik hoor niets, Gonda...

— Luister goed... hoor... de kali...!

Het duurde nog tien minuten en toen hoorde de Controleur het ook. Een zacht, veraf ruisen. Alsof er mijlenver weg een trein kwam aanrijden. Zo was dit geluid.

Even later dunde het bos. De vegetatie werd minder compact, de grote bomen stonden verder uit elkaar. Het ruisend schuren kwam dicht en dichterbij. En ineens, eigenlijk nog onverwacht, stonden ze voor de kali.

Niemand sprak een woord. De mannen bleven staan en keken geïnteresseerd naar het bruinzwarte water dat kalm voortstroomde tussen de oevers. De grote kali. De rivier die de uiterste grens vormde van het gebied van de vijand. Deze kali moesten ze over. Hij was ongeveer dertig meter breed.

Er was niets van Mappiers te bespeuren. Ter Poorten vroeg Gonda of hij dacht dat ze aan de overzijde zouden worden opgewacht. De Gids floot zachtjes tussen zijn tanden en schudde 't hoofd.

— Ik zou het niet weten, toean. Het is mogelijk dat ze ons opwachten. Het is zelfs waarschijnlijk. Maar ik zou eerst aan de overkant moeten zijn.

— Wat denk je, Gonda, zullen we hier het bivak opslaan en morgen vroeg de rivier overgaan?

— Ik geloof niet dat dit verstandig is, toean. Vannacht zouden deze mannen niet slapen en misschien zou er tegen de morgen niet één meer over zijn. Ziet U niet hoe onrustig ze zijn?

— Je bedoelt dat we nu direct moeten oversteken?

— Ja, zo snel mogelijk. Hoe eerder hoe beter, toean.

— Goed, laten we een half uur rusten en dan doorgaan. Hoe diep is de kali hier?

— Niet veel dieper dan een meter, mijnheer. Maar de stroom is vrij sterk.

Ter Poorten volgde de loop van het water. Meer stroomopwaarts moest een versnelling zijn, want hij hoorde daar, achter de dichte junglemuur, een sterk geruis. Overal in de kali dreven afgerukte takken, stronken, stukken humus. Enorme rolstenen, meegevoerd door vroegere bandjirs, staken zwart en grijs uit het donkere water op. Het was een sombere rivier, die sterk op de verbeeldingskracht van de Controleur werkte. Maar misschien was het ook wel de koorts

die weer opstak. Hij had een stekende hoofdpijn en ging verlangen om eens dagen achtereen te slapen. Alleen te slapen en aan niets behoeven te denken.

Hij wist dat hij hier waarschijnlijk het belangrijkste deel van zijn opdracht had bereikt. De grote kali. Die moesten ze over. Daarna was er geen terug meer mogelijk. Daarna . . . nu ja, ze zouden wel zien. Je moest op deze expedities nu eenmaal altijd met een aantal onbekende factoren rekening houden.

De grote kali stroomde zacht-ruisend voorbij. Takken en stukken liaan draaiden en wentelden in het water. De papoeas keken strak en dodelijk ernstig naar het water en vooral over het water. Daar . . . vlakbij, lag het rijk der Mappiers. Daar woonden de moordenaars. Daar gingen ze de koppen halen, die ze in roemrijke triomf mee terug zouden nemen naar de kampong. Maar de grote kali was het huis van de geest . . . de grote witte demon van het water. Zweefde hij niet daar . . . daar . . . langs die donkergroene oever, half verborgen door de nevel die voorbij spiraalde . . . ? De mannen fluisterden druk met elkaar. Elk van hen hield zijn grote, manshoge, boog tussen zijn benen gekneld.

De geest . . . de demon die je greep op het ogenblik als je daar het minst op was verdacht. De geest die je weerloos maakte, tegen wie het zinloos was je te verdedigen. Alle verhalen van de geest rumoerden en raasden door hun brein. Ze waren verteld, van vader op zoon, van generatie op generatie, . . . pas op . . . De demon die je grijpt, die woont onder en op het water. De god van de kali . . . die je meeneemt naar zijn eigen land, daar ver weg onder de donkere, troebele oppervlakte van de grote kali.

Jan ter Poorten hoorde hen prevelen, fluisteren. Het was een voortdurend geruis en gemompel van stemmen, onderdrukt, onverstaabaar. Alleen de glanzende ogen, starend naar de kali en de nevel die er over trok, spraken een taal die hem volkomen duidelijk was.

Hij riep Gonda en vroeg hem de mannen te zeggen dat ze naar de overkant gingen. Hij stond op, wrong het zweet uit de mouwen van zijn hemd en liep naar de rivier.

Het gepraat verstomde. Toen de Ambonnees naar hen toeliep sprak niet een van hen meer een woord.

Gonda vertelde hun dat ze door zouden gaan, om zo spoedig mogelijk de beloofde koppen te kunnen halen. Toen hij de eerste woorden gesproken had wist hij al dat niet één van deze mannen ooit de kali zou overschrijden.

De expeditie was mislukt.

HIJ SPRAK EEN HALF UUR LANG MET HEN. ZE GAVEN geen antwoord, deden of ze niets begrepen, knorden alleen, keken gemelijk en telkens dwaalden hun ogen even weg over het water van de rivier.

Daarna sprak de Controleur hen toe. Hij hield de beste toespraak die hij ooit tot papoea-mannen had gehouden, maar ook nu reageerden ze niet. Ze keken hem aan en het was alsof hun ogen dood waren. Deze mannen waren als het ware bevroren. Ze hoorden hem waarschijnlijk niet eens. Ze wisten maar één ding heel zeker: ze zouden nooit, nooit, nooit die kali over gaan. De geest zou hen grijpen en als de geest hen niet greep, dan waren daar stellig de moordenaars van de Mappers die hen zouden pijlen. Overal zagen zij speren, overal in de groene muur aan de overkant van het water zagen zij de gezichten van hun vijanden. Ze waren met zo weinigen . . . nooit zouden ze terugkomen in de kampong die ze al zo lang geleden hadden verlaten.

Jan ter Poorten vocht tegen de wanhoop en teleurstelling die als een berg zo zwaar op hem kwamen vallen. Hij sprak met Gonda en de andere gidsen. Ze keken hem medelijdend aan maar ze konden geen hoop geven. Deze papoeas zouden zich veel eerder stuk voor stuk laten neerschieten dan één voet in de rivier te zetten. Geen macht ter wereld kon hen nu nog bewegen de kali over te steken. De geest bezat meer macht dan alle bestuursambtenaren en junglekarabijnen ter wereld. Er bleef nu nog één ding over: samen zo snel mogelijk terug te gaan, eer de mannen in panische vlucht er alleen vandoor gingen. Want dit was het allergrootste gevaar dat dreigde.

De angst van deze mannen groeide aan. Eerst was er weinig angst, toen iets meer, en elk uur groeide die angst. Totdat ze zouden ophouden er tegen te vechten. Dat was het ergste wat er kon gebeuren. Ja, toean moest opbreken . . . snel . . . snel . . . nu direct! Ze dachten nu nog vrij normaal . . . maar het zou niet lang meer duren. De betovering van de geest en de angst lag zwaar over de troep . . . je kon het zien, voelen, ruiken . . .!

Ter Poorten vocht met zichzelf. Hij voelde zich wanhopig. Hij ging

alles na van de laatste weken. De voorbereidingen, alle moeilijkheden die ze hadden gehad, alle tegenslag, alle angst en ellende. De eindeloze loop door het oerwoud. Alle zorg, alle vermoeidheid en het vechten tegen muskieten, hitte en koorts. Maar dat was alles mogelijk geweest omdat er belangrijk werk te doen viel: dit land zijn veiligheid terug te geven, de mannen te straffen die een bloedige terreur uitoefenden tussen de rivieren. Het was werk geweest dat tenslotte al die moeite waard was. Het zou ook een persoonlijk succes zijn en hoewel ter Poorten niet ijdel was, had hij zich van de eerste dag af voorgenomen dat deze strafexpeditie niet zou mislukken.

En nu was ze mislukt. Totaal, grondig, hopeloos mislukt. Hij was nuchter genoeg om te weten dat alle kansen verkeken waren, dat hen inderdaad alleen nog maar een terugtocht restte. Terug, opnieuw de jungle in, opnieuw dagenlang baggeren door modder en smeerlapperij, maar nu met de extra last van een totale mislukking. Ja, deze tocht was mislukt. Grandioos mislukt. Alle kosten waren voor niets geweest en de bloedterreur van de Mappers zou nu eerder aangewakkerd zijn dan bedwongen. Ze wisten dat de Kompenie verloren had. Ze zagen hen teruggaan, verschrikt en dodelijk beangst. En ze zouden worden gevolgd, door de verspieders der Mappers, alle uren van de komende dagen, en het nieuws van de mislukking zou worden uitgestrooid naar alle windrichtingen over het oerwoud. De Kompenie had weer eens verloren, de Kompenie was opnieuw zijn gezicht kwijt.

Hij zag dat de mannen opstonden en somber en neerslachtig naar de barang keken. Gonda sprak met de hoofdmannen en vertelde hun dat ze terug gingen naar de kampong. Voor voedsel zou worden gezorgd. Er zouden varkens en vogels worden geschoten. Ze behoefden niet bang te zijn en niet te vluchten. Wie er nu vandoor ging zou zeker gepijld worden door de Mappers die rondom hen waren . . . vlakbij . . . hij had ze immers zelf gezien . . . alleen als de mannen bij elkaar bleven zouden de moordenaars niet durven komen.

De mannen trilden van angst en fluisterden onder elkaar. Er was nog maar één ding dat hen vervulde: terug naar hun kampong.

Twee uur later ging de troep. Ze zouden nog een uur kunnen lopen eer het donker was. Dat was niet veel, maar in ieder geval toch één uur van de grote kali af, waar de dood loerde en de geest klaar lag hen te grijpen en te vernietigen.

De terugtocht werd een tragedie. Geen tragedie van grote allure, maar een tragedie zoals er zich in de loop der tijden ontelbare in de

jungle van Nieuw Guinea hebben afgespeeld. Elk van deze treurspelen is er een zonder een aureool van heldhaftigheid, zonder een schaduw van heroïek. Deze terugtocht was zoals alle terugtochten door alle bestuursambtenaren gedurende vele jaren altijd al waren geweest. Een tocht van dodelijk vermoeide mannen, die zich voort-sleepten door het oerwoud, dat hen omsloot en probeerde te vermorzelen. Een tocht van dagen die eindeloos waren van zon en zweet, slijk en moeras. De dagen van vechten tegen muskieten en bloedzuigers. En met steeds om de mannen heen, nu eens ver af, dan weer huiveringwekkend dichtbij, de hen volgende vijand. Een vijand die niet aanviel doch alleen volgde. Onzichtbaar, onhoorbaar. Gonda wist het en de twee Menadonezen wisten het. Ze waren geen uur van de dag en geen uur van de nacht werkelijk alleen. Altijd waren er ogen die hen volgden. Dat waren de ogen der Mappers, die eerst terug zouden gaan als ze zeker waren dat de troep ver genoeg van hun gebied was. Niet eerder.

Iedere dag vluchtten er mannen. Of ze ooit de kampong zouden bereiken is niet bekend. Zulke dingen blijven onverteld in de rimboe. De troep dunde uit, werd met de dag kleiner. En iedere dag werd het een ordelozer troep, die alleen nog bij elkaar bleef omdat de mannen zich als eenheid minder angstig voelden. Dit was de enige band die hen bij de man van de Kompenie hield. Andere banden waren er niet meer.

Reeds de tweede dag van de terugtocht brak de koorts bij ter Poorten met volle kracht door. Hij voelde zich doodziek en miste het noodzakelijk optimisme om zich te verzetten. Gonda keek vaak zorgelijk naar de blanke man en sprak met hem. Ter Poorten luisterde, maar afwezig, het interesseerde hem niet bijzonder meer... hij wilde maar één ding: thuis zijn, terug op de bestuurspost. Misschien waren er brieven van Mieke. Misschien ook niet. Ze schreef nooit zo veel.

Steeds waren zijn gedachten bij haar. 's Nachts, als de koorts hem door zijn bloed raasde, zag hij haar komen: sportief, sterk en jong. Een beetje uitdagend soms en spottend. Ze sprak met hem over de mislukking en lachte hem uit. Hij had 't natuurlijk niet goed gedaan. Zoiets had niet behoeven te mislukken als hij z'n zaakjes maar beter had voorbereid. Hij wist vaak niet meer waar de droom eindigde en 't ontwaken begon. Hij sleepte zich voort en zelfs het gewicht van zijn rugtas en karabijn werd hem teveel. Gonda nam ze beiden af en liet ze anderen dragen.

Zo gingen de eerste dagen voorbij.

De koorts nam niet af, ofschoon hij door Gonda volgestopt werd met kinine en mepacrine. De Ambonnees verloor hem geen ogenblik uit het oog en had maar één zorg: dat de man van de Kompenie voor- goed zou instorten, het zou opgeven. Hij had echter besloten dat hij niet zonder de toean op de bestuurspost zou aankomen. Hij zei het de andere gidsen en ze knikten. Ze zouden de toean niet verlaten. Zij bleven ook.

Iedere dag dunde de troep. Ze verloren mannen, er verdwenen mannen. Niemand wist waar ze bleven. Opgeslokt door de wilder- nis, die hen omringde en verstikte. Ergens bleven ze . . . dood of levend, ergens gingen ze zitten, dodelijk vermoeid, bezeten van angst nu 't stil om hen werd. Angst voor de vijand, die overal rondom was, angst voor de demonen die het bos bevolkten, angst voor de vrese- lijke stilte en voor al dat verschrikkelijk levende en stille om hen heen. Nooit, nooit zouden ze de kampong meer bereiken, nooit, nooit hadden ze ook moeten meegaan met die man van de Kom- penie. Kijk . . . hijzelf kon nauwelijks meer lopen. En hoe mager was hij! Hem hadden de demonen al gegrepen en hij zou stellig nooit in zijn kampong aankomen. Nooit, nooit, nooit.

De kakatoes en loeries zagen de ondergang van de troep voltrek- ken en ze schreeuwden erover tegen elkaar. Dat waren dezelfde mannen van toen . . . maar hoe mager nu . . . hoe vervuild . . . en hoe langzaam gingen ze onder het groene dak van de wildernis . . . Ze moesten wel heel moe zijn.

Ter Poorten was hard ziek. Nooit eerder was hij zo ziek geweest als nu. Het was de bittere teleurstelling van de mislukking die hem zijn krachten ontnam; en de koorts die bezig was hem te slopen deed de rest. Hij wilde vaak blijven liggen in de kleine, groene tent, maar Gonda vertelde hem lang en nadrukkelijk, dat hij dit niet mocht doen. Dat zouden ze op de post, die toch al zo dichtbij was, niet goed vinden. Hij moest bij hen blijven, want als hij niet verder ging zou de troep nooit aankomen.

Hij strompelde weer verder, met het bloed kokend en kolkend in zijn lijf. Hij zag geen mensen meer en geen jungle. Hij zag alleen vuur- rode vlammen, die uit een groene muur sloegen en naar hem grepen. Hij zag een jonge vrouw in die vlammen die hem spottend aankeek en hem steeds opnieuw zijn mislukking verweet. Hij wilde het haar uitleggen, maar als hij ging praten sloegen de vlammen zich voor haar dicht en niets bleef over dan een zacht loeien van het vuur.

Hij dacht aan vroeger, aan Holland; aan een kleine stad vol schaduw en koel water, aan groene polders, en het was alsof dat alles iets was van een andere wereld waarvan hij eens, tijden en tijden geleden, had gedroomd. Alsof hij het niet zelf had beleefd. Hij wist niet meer

wie hij was en wat hij had gedaan. Alles maalde door elkaar, al zijn gedachten werden één dikke, taaie brei.

Soms zag hij, tegen de morgen, de wezens die het bos vulden met zacht gefluister en vreemd, droog gekraak. Figuren die opwelden en zich losmaakten uit de nevelsluiers. Hij lag er met wijdopen ogen naar te kijken en soms voelde hij de lijfelijke aanwezigheid dier wezens. Hij kreunde zacht en riep om Gonda. De Ambonnees kwam altijd. Gonda was altijd bij hem hoewel hij ook overal in de kleine, afbrokkelende troep was. Hij leidde die troep naar huis, hij moedigde de moedeloze, verzwakte mannen aan vol te houden . . . nog zóveel nachten . . . nog zóveel dagen . . . steeds kwamen ze toch dichterbij de kampong . . . ze moesten nog even volhouden . . . dan waren ze er . . .

Gonda was nu de man van de Kompenie; op hem rustte in volle zwaarte de harde verantwoordelijkheid over deze mensen, die hem willoos volgden. Hij was zelf oververmoeid, maar hij wist dat hij pas zou mogen rusten als ze de post hadden bereikt. Nog vijf dagen moesten ze lopen, misschien zes. Want ze kwamen nu maar heel langzaam vooruit en elk uur werd er gerust.

Zo slingerde zich, hopeloos, treurig en stil de slang door de jungle van Boven-Digoel.

— — — — —

De Controleur verloor zijn bewustzijn en eens bleef hij een dag lang in zijn tent liggen. Gonda verzorgde hem, gaf hem kinine en bette met brak, modderig water zijn hoofd, zijn borst en zijn polsen. De adem van de man ging snel; hij kreeg benauwdheden en de Ambonnees werd bang dat het nu wel heel moeilijk zou worden de toean nog thuis te brengen.

De dag daarna liep ter Poorten weer, met glazige ogen, met zijn benen zwaaiend onder zich, als een dronken man die de weg is verloren. Gonda ondersteunde hem en als hij noodzakelijk even weg moest was daar altijd een der twee Menadonezen.

De papoeas wierpen schuwe, schichtige blikken op datgene wat eens de toean van de Kompenie was geweest. Er was niet veel van hem overgebleven. Hij zou het wel niet erg lang meer maken.

— — — — —

Op een morgen waren de laatste mannen weg. De drie gidsen bleven een halve dag wachten, maar niemand kwam terug. Ze waren alleen. En er moesten nog vijf dagen worden gelopen eer ze contact konden opnemen met de bestuurspost.

Vijf dagen met een doodzieke man. Vaak zei ter Poorten dat ze hem

achter moesten laten. Hij zou hier wel wachten tot ze hem ophaalden. Hij kon het hier best even uitzingen. De Mappers waren al lang teruggegaan en in z'n tentje lag hij toch goed?

Gonda glimlachte als hij het vroeg. Hij wist dat de man het niet één dag zou volhouden. Er zou niemand zijn die hem kinine gaf, niemand die hem water bracht, niemand die hem wat voedsel reikte. Hij zou sterven en de post nooit terugzien.

Vijf dagen van eindeloos vechten tegen de wildernis, die toesloeg, die al zeker was van haar prooi. Vijf dagen vechten met moerassen en blubber. Met muskieten, wespen en bloedzuigers. Vijf dagen voortgaan tegen alle vermoeidheid en totale uitputting in. De drie gidsen wankelden op hun benen, maar nooit kwam ook zelfs de gedachte bij hen op de blanke man achter te laten. Ze zouden eerder zelf sterven dan de toean verlaten.

Nieuw Guinea sloeg toe met al zijn wildheid, wreedheid en bestiale kracht. Opnieuw, voor de duizendste maal, had de mens het verloren tegen de ontzaglijke macht van het oerwoud, dat eeuw na eeuw zijn krachten opspaat en zich altijd keert tegen die dwaze mens die probeert zijn krachten te meten met de dodelijke, alverslindende jungle.

Ze kropen voort, meter na meter. Soms bleven ze uren zitten, omdat er geen grein kracht meer was overgebleven in de lichamen der gidsen. Ze zagen er slecht uit, vel over been, met baarden en overdekt met beten en wonden van de kwelduivels der wildernis, die hen nooit verlieten. De blanke man was zo ver heen dat hij allang niets meer wist. Hij was een slaapwandelaar die voortgesleept werd. Zijn kleren hingen in rafels en lappen om zijn uitgeteerd en schonkig lijf en als hij liep was het alsof een machine in hem afliep die de benen liet bewegen. Zelf wist hij er niets van. Hij werd gelopen door de een of andere onbekende, vreemde drang. Tenslotte droegen ze hem tussen zich in.

Zo vochten drie dodelijk vermoeide mannen en een haast stervende zieke zich door de wildernis. De vogels zagen het treurspel aan maar verwonderden zich niet. Ze kenden het beeld. Ze hadden het al zo vaak eerder gezien. Het was het einde van een tocht van mensen die dachten dat ze sterker waren dan de jungle.

De kakatoes vonden het belachelijk en riepen erover tegen elkaar, hoog in het groene dak dat zich welfde boven die armzalige, voddige wezens die daar voortkropen over de donkere aarde van Boven-Digoel. Ze krijsten wild naar de mannen van de Kompenie die opnieuw verloren hadden en verslagen waren door de wildernis die altijd sterker is dan de mens.

Zo voltrok zich het treurspel van de ondergang der strafexpeditie tegen de stam der Mappers.

TERRA NOVA

WEL... EN DAT IS 'T EIND VAN HET LIED EN het is helemaal geen bijzonder verhaal, zoals je ziet. Iedere BB-ambtenaar kan je er zo nog een stuk of tien vertellen. Maar je hebt er niet veel aan, want ze lijken allemaal als twee druppels water op elkaar. Het enige verschil is dat de ene troep wat groter is dan de andere. Soms gaat zo'n man er alleen op uit met een paar dragers en hij gaat ook wel eens helemaal alleen.

Pater Roodzand zweeg, pakte z'n glas bier en dronk het in één teug leeg. Hij stopte z'n pijp en floot wat tussen z'n tanden.

Buiten de pasangrahan zaten een paar papoeajongens tot vervelens toe hetzelfde monotone liedje te zingen, een liedje zonder begin en zonder eind. Twee uur geleden zongen ze het al. Nu nog.

Ik keek de drie mannen aan en vroeg me af welk vreemd lot hen drieën hier in deze uithoek van de wereld, op Merauke, had samengebracht. Pater Roodzand, al langer dan twintig jaar op Nieuw Guinea; Van Dijk, de gouvernementsdokter, verzuurd en overlopend van gal en sarcasme; en Hellinga, de oude assistent-resident, die eigenlijk allang met pensioen had moeten gaan. Stuk voor stuk ongeschikt voor het leven in Europa, stuk voor stuk al veel te lang in dit land om nog de kans te hebben terug te gaan naar de gepolijste Europese wereld.

— Heb je er wat aan? vroeg Pater Roodzand.

Van Dijk spooog wat stukjes tabak van z'n cigaret voor zich uit en zei, eer ik kon antwoorden: — Natuurlijk heeft hij er wat aan. Als je zo'n verhaal later leest wordt het een prachtige story, romantisch aangedikt en opgewerkt. Ik weet precies hoe die journalisten werken. Je zult het verhaal vast niet terugkennen, Roodzand, 't wordt heel iets anders.

Ik kwam overeind in de lage rieten stoel die waggelde van ouderdom en protesteerde. Maar Van Dijk wuifde afwerend met z'n hand en riep cynisch lachend:

— Maar man, ze hebben je toch niet gestuurd om sprookjes te verzamelen. Je moet materiaal hebben voor je krant... wel, dat is hier.

Maar er is toch niet zoveel afwisseling als je denkt. Dit land is alleen maar rauw en wild en het probeert je er even snel uit te gooien als je er binnenkomt. Hellinga . . . heb ik gelijk of niet?

— Ja, je hebt gelijk, Van Dijk, zei de ambtenaar, — wat hier gebeurt kun je niet oververtellen. Ze zullen het daar in Holland toch nooit helemaal kunnen begrijpen. Dat kan ook niet. Het is heel anders dan je je voorstelt.

— Maar hoe liep het af met die ter Poorten? vroeg ik.

— O ja . . . nou, ze haalden het, maar vraag niet hoè! De vent zag er uit alsof hij alle duivels in de hel had gezien en zo uit het vagevuur kwam. Trouwens, Gonda en z'n maats zagen er ook niet direct florissant uit. Ik heb haast nooit zo'n armzalig stelletje rimboelopers zien terugkomen.

— Heeft ter Poorten het overleefd?

— Ja, maar 't duurde lang. Drie maanden zijn ze met hem aan 't dokteren geweest en we gaven eigenlijk geen cent meer voor 'm, nietwaar dokter?

— Hij was sterker dan we dachten, zei dokter Van Dijk, — en als je zoiets meemaakt sta je stomverbaasd over de weerstand van een mens. Want hij was al flink op weg naar de andere kant.

— Bracht Gonda hem op de post?

— Ja, die heeft 'm geen minuut alleen gelaten. Weer zo'n staaltje van Ambonnezen-trouw. Prachtkerels zijn het. Ze mogen zich dan verheven voelen boven alle andere rassen in de archipel, ze zijn trouw tot het uiterste. In de oetan kun je je geen beter kameraad wensen, dat zal iedere BB-man erkennen, waar of niet Hellinga?

— Ja, zo'n Ambonnees zal eerder zelf kreperen dan de toean blanda achterlaten.

— Gonda bracht hem en vertelde later, toen hij zelf een beetje opgekalefaterd was, de hele geschiedenis. Een rot verhaal. Hijzelf was twee weken later alweer de ouwe, maar ter Poorten had drie maanden nodig. 't Had hem zwaar aangegrepen.

Dokter Van Dijk keek me aan en zei: — Als ik je een raad mag geven, praat dan, als je ter Poorten hier ontmoet, niet over die tocht. Hij vergeet 't liever en dat is ook logisch.

— Wanneer komt z'n verloofde?

— Verloofde . . . nou, dat is een groot woord. Vriendin lijkt me dichter de werkelijkheid te benaderen . . . ze komt volgende week met de Aldebaran van de KPM. Kon niet eerder naar Merauke komen, schreef ze hem. Rare vrouwen toch. Maar dat is blijkbaar modern. Ik vraag me af of die twee ooit nog eens zullen trouwen. Wat dacht u ervan, pater?

Pater Roodzand gaf geen antwoord. Hij keek naar buiten en pas een volle minuut later zei hij: — Als je 't mij vraagt, Van Dijk, ge-

loof ik dat die twee helemaal niet bij elkaar passen. Hij is teveel gevoelsmens en zij te hard, te zakelijk, te koel. Ik ben vaak bang dat ter Poorten nog een heleboel beroerdigheid in z'n leven zal moeten verwerken.

— Is hij weer aan 't werk?

— Ja, maar alleen administratief, antwoordde Hellinga, — hoewel hij gevraagd heeft om zo gauw mogelijk weer op tournee te mogen gaan. Aan energie ontbreekt 't hem niet.

Opnieuw viel de stilte in de pasangrahan. Ik lag met halfgesloten ogen naar buiten te staren en dacht aan het verhaal van die ter Poorten, dat pater Roodzand me zo juist had verteld. Het was niet het eerste verhaal dat ik in de vier weken, die ik nu op Nieuw Guinea zat, had gehoord, maar de hoofdfiguur van dit kleine drama interesseerde me. Ik wilde kennismaken met die ter Poorten. Hij leek me iemand die me meer van dit land zou kunnen vertellen dan de mensen die ik tot nu toe had ontmoet. Misschien deed zich zelfs de gelegenheid voor samen met hem een kleine tournee te maken.

Ik vroeg Hellinga of die kans er was. Hij trok alle rimpels in z'n donkerbruine voorhoofd samen en zei dat hij daar zomaar geen antwoord op kon geven. Hij wilde daarvoor niet alleen de verantwoording dragen. Ik zei hem dat die verantwoordelijkheid voor mijn rekening was, maar hij maakte een afwerend gebaar met zijn hand.

— Dat kennen we, beste jongen, maar als 't zaakje fout loopt, zitten wij met de ellende om je terug te halen.

— Kom kom, mijnheer Hellinga, lachte ik, — U moet de zaak niet ernstiger voorstellen dan hij is. Laten we niet overdrijven.

De man keek me aan en er kwam een eigenaardige, strakke uitdrukking op het perkamentachtige gezicht.

— Niet overdrijven zeg je . . . nee, dat moeten we natuurlijk niet. Maar je bent nog te kort hier om te weten wat wel en wat niet kan gebeuren. Kijk, als je zolang op Nieuw Guinea hebt gezeten als pater Roodzand en ik, dan weet je dat hier alles mogelijk is. Dat heb ik geleerd in al die jaren. Hier gebeuren dingen waar je als Europeaan geen voorstelling van hebt. We weten nog zo goed als niets van dit land en zeker niet van het centrale gedeelte. Wat leeft daar achter die bergen, wat gebeurt daar in de valleien achter de grote toppen? Dat is een wereld op zichzelf en geen sterveling weet er iets van.

Dokter Van Dijk viel Hellinga in de rede: — Op Jungle Pimpernel dan toch na, niet?

Ik spitste m'n oren. — Wie zegt U . . . Jungle Pimpernel?

De drie mannen keken elkaar aan en pater Roodzand zei:

— Je zult, als je nog een tijdje op Nieuw Guinea blijft, wel eens tegen hem oplopen. Het is de bijnaam van een jong BB-ambtenaar,

die over een prachtige staat van dienst beschikt. Een kerel van acht en twintig karaat, zo bekwaam en uitgekookt als je ze zelden tegenkomt. En daarbij een uiterst intelligente en ijzersterke ambtenaar.

— Ja, zei dokter van Dijk, — als je praat van een kerel die wat heeft beleefd, dan moet je contact zien te krijgen met Vic de Bruyn. Moorddadige stuff voor een journalist . . . goud voor je, m'n jongen! Ik zat recht overeind.

— Waar zit hij op 't ogenblik, mijnheer Hellinga?

— O . . . ver weg . . . aan de Noordkust, op Hollandia. Tenminste, daar moet hij zijn. Maar ik weet dat hij binnenkort weer naar het centrale binnenland gaat. Soms zin om mee te gaan . . . ?

— Natuurlijk!

De drie mannen schoten in de lach. Een nogal vrij hatelijke, cynische lach. Ik maakte me nijdig en een onvriendelijke opmerking lag me op de lippen. Maar ik beheerste me en zei:

— Waarom zou ik eigenlijk niet met Jungle Pimpernel mee kunnen? Het bleef even stil. Toen keek pater Roodzand me aan en hij zei met nogal opvallend veel nadruk:

— Omdat je niet weet waar je het over hebt, beste jongen. Omdat je niet het flauwste besef hebt wat Nieuw Guinea voor een land is. Je denkt dat je er iets van weet, dat je er in die paar weken iets van hebt gezien. Je vergist je, man. Je mag dan een goed journalist zijn, dat kan ik niet beoordelen. 't Zal wel, anders hadden ze je niet uitgestuurd om sterke verhalen over Nieuw Guinea te verzamelen. Maar laat ik je één ding zeggen: als je werkelijk wist wat zich hier afspeelt zou je met materiaal thuiskomen waarvan je lezers zouden duizelen.

— Wat voor materiaal dan, pater?

— Je moet dat zelf zien, zelf ontdekken. Ik kan dat niet zeggen en ik wil het ook niet zeggen. Maar er gebeuren hier dingen, zo fantastisch, zo onwezenlijk, zo verschrikkelijk ook, dat geen sterveling daar in het Westen je zal geloven. Misschien heb je de moed er heen te gaan, maar aan moed alleen heb je niets. Je moet een ijzersterk korpus hebben. En daarbij een moreel uithoudingsvermogen dat je niet op het critieke moment in de steek laat. Jongen . . . dit is een vreemd, een heel vreemd en raar land. En we weten er nog zo weinig van.

— En Jungle Pimpernel?

De pater aarzelde en keek Hellinga aan. Toen zei hij zacht: — Ja, Jungle Pimpernel weet er van. Heel veel. En dan is daar de grote man, de Resident, die weet het ook. Maar het is de vraag of ze je ervan willen vertellen. Ze zijn niet zo bijster gebrand op publiciteit die het alleen te doen is om sterke verhalen. Kijk, er is al genoeg gekletst en geroddeld en gefantaseerd over dit land door ondeskun-

digen en beunhazen. En als je een schandaal-reportage op touw wilt zetten, ga dan hun deur voorbij. Die zal dan toch potdicht voor je blijven.

Ik merkte op dat er geen sprake was van schandaal-reportages en dat de bedoeling van mijn reis was iets te weten te komen van hetgeen zich in en achter de wildernis van Nieuw Guinea afspeelde. Dat was mijn opdracht. En die wilde ik uitvoeren.

— Hoor eens, zei pater Roodzand, — ik wil je een paar dingen vertellen die je waarschijnlijk niet zult geloven. Maar dat is jouw zaak. Daar heb je nou die geschiedenis in de Baliemvallei, waarvan . . .

Er kwam een jong ambtenaar binnen die Hellinga wegriep. De pater en dokter Van Dijk merkten dat het al laat was en stonden eveneens op. Een minuut later zat ik alleen in de ongezellige pasangrahan, die uitgestorven was en waarin ik de enige bezoeker was.

Ik greep een aantekenboekje en noteerde het verhaal van Jan ter Poorten. En ik maakte een notitie dat ik pater Roodzand naar die geschiedenis in de Baliemvallei zou vragen. Met dikke letters, die ik driemaal onderstreepte, schreef ik op een nieuwe pagina die eigenaardige naam neer: *Jungle Pimpernel*.

TOEN IK KLAAR WAS MET HET VASTLEGGEN VAN de voornaamste punten uit het verhaal van pater Roodzand liet ik me achterovervallen in de uit bamboe gevlochten stoel. Het was buiten doodstil en roetdonker. Heel in de verte klop-te heel flauw een al uren en uren herhaald rhythmie dat de een of andere papoea bezig was te slaan op een zandloperachtige trom van leguanenhuid. Verder was er volstrekt niets hoorbaar. Merauke sliep. Het was zo stil in Merauke alsof het naast de wereld lag. De hitte was drukkend en ik voelde hoe het allerlaatste beetje energie bezig was uit m'n lichaam weg te vloeien. Ik was slaperig en besloot 't bed in 't achterste deel van de pasangrahan op te zoeken, en onder zeil te gaan.

Maar het bleef bij het plan want ik was te lui door al die stilte en drukkende hitte om op te staan. En in dat uur gingen een voor een alle gebeurtenissen van de laatste tijd aan me voorbij.

Nauwelijks een half jaar was het nu geleden dat de directie van het krantenconcern me vroeg of ik bereid was naar Nieuw Guinea te gaan. Ik had ja gezegd. De opdracht leek vrij simpel en was prijzenswaardig kort: „Ga er heen en stuur ons kopij die nog nooit eerder is gepubliceerd. Op kosten hoeft je niet te zien, maar lever stof die gloednieuw is en spannend.” Meer niet. Dat was de opdracht.

Er was niet veel dat me daar vasthield. Ik was vrijgezel en kon gaan waarheen ik wilde. Ik had genoeg van het werk in Holland en Europa. Steeds opnieuw interviews met de mannen die een moment in de schijnwerpers der publieke belangstelling stonden. Steeds opnieuw reizen naar de verwoeste gebieden aan de fronten van de tweede wereldoorlog. Reizen naar de weinig afgelegen gebieden in Europa, een reportage over een schip dat uit elkaar sloeg op de klippen van Noord-Schotland, een reis naar Rome; altijd weer catacomben, de slums van Londen, het nachtleven van Port Said en de kasbahs van Marokko. Ontmoetingen met uitzonderlijke lieden die, als je ze sprak, doodgewone burgerjongens bleken te zijn, alleen misschien wat handiger en uitgekookter. Met een Noordzeekruiser naar

de Aleoeten en drie maanden naar Madeira als opvarende van een bejaarde driemaster.

Alles bij elkaar was het niet zo heel veel bijzonders. Ik was het allemaal een beetje zat en ik wilde wel weg. Niemand zou me missen en ik had al eens eerder m'n vinger laten gaan over dat kleine uitgerekte stukje land dat onderaan op m'n oude globe lag: Nieuw Guinea. Maar het lag eindeloos ver van Holland, veel te ver om er ooit te komen. Toen kwam, totaal onverwachts, de opdracht. Natuurlijk zei ik ja.

Een paar maanden later stond ik op een ongelooflijk smerige steiger in Port Moresby, hoofdstad van het Australische gedeelte van Nieuw Guinea. Ik voelde me vrij eenzaam en ik had er nog geen flauw idee van op welke manier ik aan m'n opdracht: dingen schrijven die nog nooit beschreven waren, moest voldoen.

Ik moest een week in Port Moresby blijven eer er een schip voor Merauke kwam. Een week in een hotel, dat die erenaam in geen enkel opzicht verdiende. Alles was oud, verrot en vervuild. Ik zag de eerste bewoners van dit land en ze vielen me niet mee. Elke avond waren in de kroeg naast het half in elkaar gevallen hotel dronken papoeameisjes aan het dansen met zeelui en het uitschot van handelaren in spons en bêche de mer. Het was niet zo bijzonder verheffend de zwarte kinderen van Port Moresby te zien kronkelen en schuifelen, met hun schildpad oorringen, armbanden van schelp en ordinaire kralen. Aan één keer had ik genoeg. Het was een verloren stuk van de wereld en de mannen en vrouwen die ik zag waren de moeite niet waard te leren kennen.

Ik maakte kennis met een paar merkwaardige kerels; de een, 'n vrij bejaarde Engelsman, zijn naam doet hier niet ter zake, bleek een bekend ornitholoog te zijn. De man kende zowel Australisch als Nederlands Nieuw Guinea al vele jaren. Hij was heel wat keren met papoeadragers de jungle in geweest ter bestudering van de paradijsvogels in het algemeen, de enkele zeldzame en al goeddeels uitgestorven variëteiten in het bijzonder. Als ik me niet vergis ging het hem om de zogenaamde Imperiaal, maar ik weet dat niet helemaal zeker, want de avond dat hij me bezighield over zijn ontdekkingen in het rijk der vogels had ik barstende hoofdpijn en was net bezig te bekomen van de eerste malaria-aanval.

Deze ornitholoog vertelde me heel wat van het land. Het rook allemaal wel naar kopij, naar materiaal dat ze daar aan de andere kant van de wereld wel als „nog nooit beschreven” zouden beschouwen. Hij vertelde er met de nodige fantasie over . . . van z'n belevenissen in de regenwouden, waar het zo lang en zo intens regent, dat je denkt dat je op de bodem van de zee loopt. Hij vertelde van wonderbaarlijke zonsopgangen in het binnenland; van het ochtendlicht dat soms

wit als water kan zijn: Van de bergen die vier en vijf duizend meter hoog oprijzen, van de geheimzinnige delta's en rivieren, aan de boorden waarvan nog uiterst primitieve stammen leven. Zo primitief, zo wild, dat het levensgevaarlijk is er ongewapend en alleen te verschijnen.

Hij gaf beschrijvingen van de mangrovewouden, waarvan de bomen als gedrochtelijke zeeslangen met zwarte basten boven het water kronkelen en hij liet me een verzameling armbanden zien, gemaakt uit tanden van door hem zelf geschoten krokodillen.

Twaalf jaar Nieuw Guinea had de man er op zitten en dat was 'm duidelijk aan te zien ook. Hij deed vreemd, afwezig, en soms kon hij je een half uur lang zwijgend zitten aankijken. Dat was dan ronduit griezelig en ik vroeg me af wat er die ogenblikken in hemelsnaam in de man omging.

— Twaalf jaar . . . net genoeg om een zware Nieuw Guinea-tik te hebben, zei de eigenaar van het hotel, die er soms bij kwam zitten.

— Trouwens, die tik heb je al, als je een jaar in dit van Godverlaten land zit, Sir! Dit is geen land voor Europeanen. Wat hier komt deugt niet. Iedereen die hier zit is op de een of andere manier zwaar getikt. Kijk maar om je heen . . . 't Schuim van de archipel kom je hier tegen . . . en de rest bestaat uit kerels die zichzelf willen vergeten, die om de een of andere duistere reden op avontuur willen, vogeljagers die in een paar jaar binnen willen zijn met de handel in paradijsvogels, en dan nog wat lui waarvan niemand iets weet. Maar getikt zijn ze allemaal, zelfs de zendelingen en missionarissen. Het mogen dan nog zulke puike kerels zijn, met hart in d'r lijf, als ze hun gezond verstand gebruikten zouden ze hier toch niet gekomen zijn. Dit land is zonder God en dat is ook te begrijpen. Als ik God was zou ik 't ook niet willen kennen. Nieuw Guinea kun je beter vergeten. Het is door en door slecht en ik geef U een goede raad, sir: zorg dat U hier vandaan komt. Het lijkt wel romantisch als je hier pas bent, maar het is alleen hard en wild en je breekt er je nek over. Ik zit hier nou zelf zes jaar en dat is genoeg om alles te geloven en niets te geloven wat ze je van dit land vertellen. Maar al is maar een tiende deel waar, en dat *is* waar, dan kun je beter vandaag dan morgen naar je land teruggaan, ook al is 't daar evenmin alles.

Ik zong die week uit in Port Moresby, zag dat iedereen er malaria had of bezig was malaria te krijgen en ontmoette wat mannen en vrouwen die totaal ontlusterd waren in dit land zonder lente. Dit was het land met alleen maar zon, zon, zon; tot je er stapelgek van werd en alle normale verhoudingen uit het oog verloor. Je was er levend begraven.

Ik zag de avondzon uitblussen boven de koraalbanken die in de schuimende branding voor de kust lagen en ik wist dat ik nooit vol-

doende inspiratie zou hebben dat duizendkleurig beeld te beschrijven. Het was verloren tijd er zelfs notities van te maken. Het zou altijd een dwaze, stuntelige poging blijven. Vreemd, zoiets onwerelds schoon vlakbij een oord van ziekte, eenzaamheid, verderf en ondergang.

Toen kwam de avond dat ik aan boord ging van een klein, aftands, roestig schip. Bij het licht van een walmende stormlantaarn kroop ik naar boven en lag vijf minuten later rillend van koorts in een kooi die naar de vuiligheid van alle havenplaatsen ter wereld stonk.

Maar ik was aardig opgeknapt toen we voor Merauke lagen en liep, nog een beetje zwaaiend en waggelend, naar de vertegenwoordiger van het Nederlandse Binnenlandse Bestuur. Dat was een zekere Hellinga. Ik was toch wel blij eindelijk weer een Nederlands gezicht voor me te zien. Hij wist van m'n komst af en de pasangrahan was in gereedheid gebracht.

Die avond onderzocht de gouvernementsarts me. Dokter Van Dijk was een nogal vrij ruw heerschap maar ook een geschikte kerel. Hij had voor de oorlog al vier jaar aan de kust gezeten en was bevriend met Hellinga. Hellinga was een oudgediende van het Binnenlands Bestuur. Hij had er, in alle rangen van bestuursambtenaar, het indrukwekkende getal van zestien jaren Nieuw Guinea opzitten. Hij was nu assistent-resident. Dokter Van Dijk zei me dat ik er verstandig aan deed vooral met Hellinga aan te pappen. Hij wist overal alles van en bezat een enorme ervaring.

De andere dag stond er ineens een lange, schrale man in de pasangrahan. Ik lag nog onder de verschoten groene klamboe en kroop overeind.

— Blijf maar liggen, m'n jongen, zei de bezoeker, — zo kan het ook wel. Ben jij die man uit Holland die voor kranten komt schrijven? Verwonderd keek ik de man, met z'n zwarte, geheel in de war gegroeide baard, aan en bevestigde zijn vraag.

— Wel, m'n jongen, ik ben pater Roodzand, en ik hoorde van Hellinga dat je aan wat geestelijk voedsel toe bent. Hoe zit het . . . knap je al weer op?

Ik zei hem dat ik me buitengewoon senang voelde en pater Roodzand brak in een dreunend lachen uit. — Man . . . dat is de eerste maal dat ik hoor dat een pas aangekomen Hollander, zo'n totok als jij, zich senang voelt. Geen last van de regen, van stof en muskieten . . . ?

En zo raakten we aan de praat en ik geloof dat we vijf minuten later al vrij goede vrienden waren. Tenminste, zo waren mijn gevoelens voor hem. Ik vrees dat ik die dag nogal een vrij onbeholpen, eigenwijze en wereldvreemde indruk op hem maakte, want telkens als ik dacht iets verstandigs te zeggen merkte ik een nerveus trillen op,

opzij van z'n mondhoeken. Net of hij iedere keer moeite deed niet in lachen uit te barsten. Het was overigens prettig als pater Roodzand lachte. Net alsof heel de pasangrahan, van het dak tot de vloer, meelachte. Ik vond hem een fijne kerel en ik nam me voor 't contact met hem niet te verwaarlozen.

Later op die dag hoorde ik van Hellinga dat hij inderdaad een prachtige vent was, wiens naam langs de hele kust van Nieuw Guinea een prima klank had. Hij was niet erg sentimenteel en er werd van hem verteld dat hij, als hij in gevaarlijk gebied op tournee was, tussen twee geladen junglekarabijnen in sliep. En dat hij ze meer dan eens had gebruikt als het er om ging zich te verdedigen tegen papoeas die allang een begerige blik hadden geslagen op de ornamentale kop van de lange pater. Voor snellers de mooist denkbare kopl Ze kregen alleen nooit de kans. Pater Roodzand bleek z'n vertrouwen op drie dingen te grondvesten: op zijn geloof en op twee karabijnen. Tot nu toe hadden die drie hem er blijkbaar aardig doorheen geholpen.

ZES DAGEN NA DE AVOND WAAROP PATER ROOD-
zand me de geschiedenis van Controleur ter Poorten vertelde kwam hij me halen. Hij rookte een van z'n formidabele zwarte sigaren en als hij de rook uitblies kon je je voorstellen dat zijn baard, die nogal uitdagend naar voren stond, van binnen uit smeulde.

Ik was bezig een oud tournee-rapport door te werken dat Hellinga me had gegeven en waaruit ik enig idee kreeg van de hopeloze moeilijkheden, waarmee op Nederlands Nieuw Guinea het bestuur, de zending en de missie te vechten hadden. Pater Roodzand keek over m'n schouder en snoof verachtelijk.

— Aan rapporten heb je niets man, je moet het zelf zien. Je moet er zelf op uitgaan.

Toen ik hem zei dat ik in dit opzicht met Hellinga al de nodige plannen had gemaakt, viel hij me in de rede: — Als je vanavond bij me thuis komt kun je ter Poorten en Mieke van der Veer ontmoeten. Als je daar tenminste iets voor voelt.

Ik voelde er alles voor en zei dat. — Goed, tot vanavond dan. Maar denk eraan: geen woord over die tocht waarvan ik je heb verteld. Ik geloof dat die geschiedenis hem nog steeds dwars zit. Hij beschouwt het als een persoonlijke nederlaag, ofschoon dat natuurlijk nonsens is. Kom om zeven uur.

— — — — —
Ik was er om zeven uur. In de kleine ruimte van de woning, waar pater Roodzand verbleef als hij niet op tournee zat, zaten twee jonge mensen. Ze stonden beiden op en ik maakte kennis met ter Poorten, in dienst van het Binnenlands Bestuur als Controleur en met zijn vriendin, Mieke van der Veer, linguïste, tijdelijk toegevoegd aan het Bestuur.

Er werd gesproken over de Nederlandse politiek ten aanzien van Indonesië en het viel me op dat zowel pater Roodzand als ter Poorten er nogal radicale zienswijzen op na hielden. Ik hield me, als volkomen ondeskundig op dit terrein, buiten het gesprek en had zo-

doende een goede gelegenheid de twee jonge mensen op te nemen over wie ik al zoveel had gehoord, maar die ik nu voor de eerste maal ontmoette.

Ter Poorten maakte een buitengewoon sympathieke indruk. Hij zag er wat jongensachtig uit, met zijn nogal wild gegroeide kuif en vriendelijke helderblauwe ogen. Deze man had, dat kon de slechtste psycholoog direct zien, een goed karakter. Aan deze man was iedere berekening, iedere pose vreemd. Ter Poorten was een van die volkomen open kerels, die direct bij iedereen vertrouwen wekken en met wie je direct contact hebt.

Het viel me op dat hij erg stil was, haast teruggetrokken. Eerst dacht ik dat hij nog vermoed was, nog niet geheel hersteld van die mislukte expeditie, maar later merkte ik dat ik me daarin had vergist. Hij was weer volkomen genezen en last van zijn kwaal, malaria, had hij niet meer. Ik vroeg me echter af wat er aan die man was, dat me zo opviel. Ik wist het die eerste avond nog niet, maar later, toen ik hem beter leerde kennen, bleek dat hij op geraffineerde wijze door juist opgewekt te doen en over allerlei dingen op een kwasi-luchthartige manier te spreken, een nogal melancholieke inslag camoufleerde. In zijn khaki uniform maakte hij een stevige, energieke indruk, hoewel hij vrij tenger van lichaamsbouw was, haast mager.

Zijn gezicht had de scherpe trekken van een sober levend man. Een enkele maal zag ik tijdens het gesprek zijn blik naar buiten wegglijden. Het was dan alsof hij mijlen ver weg was en aan heel andere dingen zat te denken dan aan het onderwerp dat pater Roodzand met kracht van argumenten aan het verdedigen was.

Die avond had ik een toen nog op niets gegronde ingeving dat ik met deze man nog vaak te maken zou hebben tijdens mijn verblijf op Nieuw Guinea. Ik wist niet dat dit inderdaad het geval zou zijn en nog minder onder welke ontstellende omstandigheden.

Mieke van der Veer zat schuin voor me, weggedoken in een lage rieten stoel. Ze was niet bepaald wat men noemt een knap meisje, daarvoor zag ze er te resoluut, te „mannelijk” uit. Ze was gekleed in een lange khaki broek en een uit dezelfde stof vervaardigd nauwsluitend vest. Ze was een donker type, droeg het haar op jongensmanier achterovergekamd en maakte in ieder opzicht de indruk precies te weten wat ze wilde. Ze was het in dat gesprek helemaal niet eens met de principes van pater Roodzand en ik moet haar tot haar eer nageven dat ze haar eigen mening niet alleen niet onder stoelen of banken stak, maar die mening ook met een behoorlijke dosis intelligentie wist te verdedigen. De pater en zij beheersten het gesprek volkomen en ter Poorten en ik zaten er eigenlijk maar zo'n beetje als decorum bij. De sporadische opmerkingen die wij maakten hadden trouwens niet bijster veel om het lijf.

De papoea-bediende bracht bier en limonade en zijn komst was een gereede aanleiding om het gesprek een andere, en voor mij wat interessanter, wending te geven. Ik gaf Mieke van der Veer een cigaret, die ze aannam met een minzaam knikje. Ze zei dat we elkaar meteen maar moesten tutoyeren. Ik had er geen enkel bezwaar tegen en ter Poorten en ik vonden ook dat we maar een eind moesten maken aan dat vormelijke gemeneer.

Pater Roodzand ging even weg om sigaren te halen en ik maakte van de gelegenheid gebruik Mieke te vragen aan welk werk ze op het ogenblik bezig was.

Ze ging rechtop zitten.

— Ik maak me klaar voor een tournee naar het centrale binnenland. Je weet dat een paar jaar voor de oorlog de Wisselmeren zijn ontdekt, maar van de taal der bergstammen is nog weinig bekend. Ik krijg nu de kans om voor drie jaren naar het woongebied der Ekaris te gaan voor orthografische studie, om de Ekari-taal geschikt te maken voor het beschavingsonderwijs.

Ik zei iets in de geest van zwaar werk voor een jonge vrouw, maar die opmerking scheen niet in goede aarde te valen. Ze blies minachtend een straal blauwe rook uit en zei nogal bits dat dit er helemaal niets mee te maken had.

— Je praat al net als Jan, die heeft het ook altijd over moeilijkheden, gevaren en ontberingen. Wel, al is dat zo, wat dan nóg? Dacht je werkelijk dat een vrouw niet precies hetzelfde werk kan doen als een man in dit land?

Ik zei dat ik daarvan, onder bepaalde omstandigheden, volkomen overtuigd was, maar ik voegde er aan toe dat het in elk geval een verduiveld zwaar bestaan moest zijn en dat ik er niet van overtuigd was dat een vrouw onder alle omstandigheden aan iedere eventualiteit in dit wilde, onbekende en verbijsterend rauwe land het hoofd kon bieden. Niet omdat ik twijfelde aan de energie of het praktisch inzicht van de vrouw, maar wel omdat ze fysiek nu eenmaal de mindere van de man bleef.

Mieke van der Veer lachte sarcastisch en op een manier die me nogal nijdig maakte. Deze jongedame mocht dan een goed stel hersens hebben, ze mocht dan de paraatste jonge vrouw van Nieuw Guinea zijn, aan eigengereidheid ontbrak het haar ook niet.

Pater Roodzand kwam terug en hij hoorde mijn laatste opmerking, waarbij ik zei dat het maar goed was dat niet alle vrouwen waren als Mieke van der Veer, omdat er anders van de glorie der mannen op Nieuw Guinea niet veel overbleef.

— Een gevaarlijk chapter, m'n jongen riep de pater. — Dat neemt juffrouw van der Veer nooit, ze neemt het ook niet van mij, hoewel we over dat onderwerp al heel wat gepraat hebben. Ik kan me voor-

stellen dat je een beetje vreemd staat tegenover zulk werk door een jonge vrouw, maar vergeet niet dat je hier ook in een verduiveld raar, een donders vreemd stuk van de wereld zit. Dat bestuderen van de taal der bergstammen is de moeite waard, het is schitterend werk en ik kan me voorstellen dat iemand die de kans krijgt het als eerste te doen zo'n kans ook aanpakt. Ook al ben je een vrouw.

— Geloof U, pater, dat een vrouw het zonder enig comfort en zonder hulp in de wildernis kan klaarspelen? vroeg ik.

Pater Roodzand wachtte even met het geven van zijn antwoord. Toen zei hij: — Ik geloof dat er vrouwen zijn met zoveel energie dat ze rustig het werk van een man kunnen overnemen. Maar zelfs een man heeft het uiterst zwaar in de jungle, hij moet de eenzaamheid afbijten en dat is de grootste vijand van ieder mens, of het nu een vrouw is of een man.

Mieke van der Veer zat naar de grond te staren. Ineens keek ze ons allemaal recht in het gezicht en zei: — Dat werk aan de meren ga ik doen, ik heb er lang genoeg over nagedacht en ik hoop over twee maanden te vertrekken.

— Hoe maak je die reis? vroeg ik.

— Met een Catalina. Er is daar ook een Amerikaanse zendeling aan de meren. Wat hij kan, kan ik ook.

Ter Poorten, die tot nu toe weinig had gezegd, vroeg me wat mijn plannen waren. Hij wist dat ik voor een combinatie kranten naar dit land was gekomen en hij was nieuwsgierig naar de opzet van m'n reis. Ik vertelde hem dat Hellinga zo'n beetje als impressario voor me optrad en me had beloofd dat hij me een kans zou geven bij de eerste de beste tournée.

Ik zag dat de Controleur een blik op pater Roodzand wierp en dat die zijn hoofd langzaam heen en weer schudde en daarna zijn sigaar met opvallend veel aandacht begon te bekijken.

Toen zei ter Poorten: — Waarom ga je niet met mij mee?

Ik keek hem aan en vroeg: — Ga je dan binnenkort op reis?

— Ja, over twee weken.

— Waarheen?

— 't Mappi-ressort.

— Wat is het doel van die tournée?

— Er wordt daar weer op schrikbarende manier gesneld. Het is nooit erger geweest dan in deze dagen en de manier waarop de Mappiers te keer gaan is een aanfluiting voor het Nederlands gezag. Ik heb verzocht de strafexpeditie te mogen leiden.

Ineens viel pater Roodzand ons in de rede: — Je moet het natuurlijk zelf weten, maar het lijkt me nogal een zware job voor jou om als kersverse baroe dat grapje mee te maken.

Ik stond op en liep naar ter Poorten toe. — Doe me een plezier en maak het bij Hellinga in orde voor me. Wil je?

Hij glimlachte. Weer die fijne, prettige glimlach. — Wel ja, zei hij, — ik zal er morgen met hem over praten. Maar de verantwoording is niet voor mij, dat begrijp je zeker wel.

— Als de heren hulp nodig hebben van een zwakke vrouw wil ik me wel beschikbaar stellen als marketentster hoor, merkte Mieke van der Veer spottend op.

Ik keek haar aan en gaf geen antwoord. Wat een helleveeg!

— Hoe staat het met de voorbereiding, ter Poorten? Moet ik zelf voor m'n uitrusting zorgen?

— Daar praten we nog wel over. Het voornaamste is dat je fysiek in vorm bent. Er zal wel 't een en ander van je body geveerd worden, maar als je kopij voor die kranten van je wilt hebben is dit een mooie kans. Maar houd met één ding rekening: het wordt geen plezierreisje. Er zijn heel wat speren in het Mappi-ressort en ook al heb je geen last van die speren, dan nog zijn er dingen die je nuchtere Hollandse verstand moeilijk kan verstouwen.

— Hoe dat zo?

— Ik praat daar nog wel met je over. Ik kan je alleen maar zeggen dat je naar een van de meest barbaarse hoekjes van de aardbol gaat en dat zich daar dingen afspelen, waarover je zelfs nog nooit gedroomd hebt.

Pater Roodzand zat aldoor op zijn sigaar te bijten en zijn baard stak als een zwarte knots naar voren.

— Ik weet niet of je er verstandig aan doet, zei hij. — Onderschat zo'n expeditie niet. Je kunt er altijd nog beter over schrijven, lijkt me, dan zelf in de ellende te zitten. Je weet niet wat je begint.

Ik lachte hem uit en zei dat wat mij betrof de expeditie morgen mocht beginnen.

Mieke van der Veer keek me aan zoals een moeder naar haar zoon-tje kijkt die zegt dat hij de zon wel eens wil hebben.

— Dat worden mooie verhalen, merkte ze op. En toen: — Jan, je zorgt wel een beetje voor hem, niet? Hij lijkt me nogal onbekookt en zo. Laat hem steeds achter je aanlopen.

Pater Roodzand schoot in de lach en gaf een harde schop tegen haar stoel. — Je bent een pestkop, Mieke! Als ik je vader was ging je over de knie, met al je twee en twintig jaren!

We lachten allemaal, maar ik bleef schuin naar Mieke van der Veer kijken. Ik beklagde ter Poorten die met deze harde, door de wol geveerde jongedame verloofd was. Ja, en waren ze eigenlijk wel verloofd? Het schoot me te binnen dat ik dat eigenlijk niet eens precies wist.

Toen gingen we over Holland praten waar het nu winter was. De

katender wees December aan; misschien lag er sneeuw op dit ogenblik.

Buiten het huis rumoerden de brulkickers en een koor van honderdduizend krekels was bezig een oorverdovend lawaai te maken.

IK HAD ME VAN DE TOCHT NAAR HET MAPPI-ressort wat de lichamelijke inspanning betreft hoegenaamd geen illusies gemaakt en het bleek de eerste dag al dat dit verstandig was geweest. Voor de eerste maal kwam ik in aanraking met de wildernis en dat contact was onplezieriger dan ik me had voorgesteld. Er bleef niet zo heel veel over van de voorstelling die ik me van de oetan had gemaakt. Er moest te lang en te snel naar m'n zin gelopen worden en op de avond van de eerste dag had ik een gevoel of ik was geradbraakt. M'n gezicht en handen zagen er ontoonbaar uit van muskietenbeten en m'n voeten zaten onder de blaren.

Ter Poorten bleek een voortreffelijk reisgenoot te zijn die me steeds opmonterde en zorgde dat ik voor niet al te onaangename situaties kwam te staan. Hij was het ook die de eerste avond in het bivak m'n hele lijf onder handen nam, het duchtig insmeerde met olie en allerlei andere preparaten en op die manier de pijnlijke gedeelten weer in staat stelde een beetje op hun verhaal te komen.

Ondanks dat alles zou ik de kans om dit te mogen meemaken niet graag hebben laten schieten. Ik wist dat ik me in een vrijwel onbetreden gebied van de wereld bevond, een gebied waar wellicht een enkele maal een militaire patrouille mij was voor geweest, een enkele missionaris, maar dat je dit vrijwel maagdelijk terrein kon noemen. En dit te weten was voor mij voldoende om al dit ongemak, al dat zweet en de modder waar we telkens opnieuw doorheen moesten baggeren, op de koop toe te nemen.

Wat het doel van deze patrouille betrof, Hellinga had me dit uitvoerig uitgelegd, maar niet nadat hij de nodige bezwaren had geopperd om toestemming te verlenen dat ik me bij de troep zou aansluiten. Met tegenzin had hij, eigenlijk nog onder druk van pater Roodzand en ter Poorten, die beiden warme pleitbezorgers bleken, z'n sanctie aan het volgens hem nogal idiote plan gegeven. Maar niet nadat ik een verklaring had ondertekend, waarin ik bij voorbaat afstand deed van elke vordering op de Staat der Nederlanden voor het geval ik op de een of andere manier verloren of

gewond raakte (het stond er nogal vrij nuchter, vond ik) subs. het leven er bij inschoot.

Ik tekende grif en begon terstond daarna m'n uitrusting te verzorgen, daarbij geholpen door Mieke van der Veer en ter Poorten. Mieke bleek bij nadere kennismaking wel mee te vallen, ofschoon het een kleine scherpegebekte feeks was, altijd klaar om een opmerking te pareren of om een geheel tegenstrijdige mening te berde te brengen.

Het Mappi-ressort waar we ons bevonden werd begrensd door de rivieren Mappi, Odamoen, Bapai, de Kampong-rivier en Wildeman-rivier. Sinds 1941 was hier het Nederlandse Bestuur gevestigd, hoewel enkele jaren tevoren reeds de missie in dit gebied aan het werk was geweest. Helaas echter met nauwelijks enig praktisch resultaat. En het resultaat dat geboekt was, werd weer prompt teniet gedaan door de Japanse bezetting.

De Mappiers, een der wildste stammen van Nieuw Guinea, voelen niets voor Bestuur en missie, die hen de eerste beginselen van beschaving willen bijbrengen. Ze voelen er niets voor ook maar een fractie van de eeuwenoude adat op te geven en juist hier stuit men op onoverkomenlijke moeilijkheden.

De Mappier is van huis uit koppensneller. Zijn primitieve godsdienst schrijft hem het snellen voor en de Nederlandse bestuursambtenaar, de missionaris of de zendeling, kan hem nog zo duidelijk aan het verstand trachten te brengen dat dit bloedige slachten van medemenssen alleen maar slecht en verwerpelijk is, de Mappier ziet deze barbaarse handeling in een volkomen ander licht. Voor hem is het snellen een plicht, die het mogelijk maakt zich door middel van de hoofden van anderen de zielestof, levenselixer, te verschaffen, die onontbeerlijk is voor een normaal functionneren van zijn eigen bestaan.

Er werd en er wordt in het Mappi-ressort enorm veel gesneld. Dit is ook te begrijpen, vertelde me ter Poorten, als je nagaat dat elk belangrijk moment in het leven van de Mappier gepaard gaat met een sneltocht. Als hij van kind man wordt en de rituele doorboringen van zijn neus en oren plaatsvinden, dan is het 't koppenfeest dat 't sluitstuk vormt van dit ceremonieel. Wil de Mappier zich een vrouw aanschaffen, dan is het voornaamste onderdeel van de bruid-schat een kop. En sterft de Mappier, dan kan zijn eigen schedel slechts van het lichaam worden gescheiden en binnenshuis bewaard, als zijn nabestaanden eerst op sneltocht zijn geweest. Telkens komt hij dus, en vooral tijdens de kardinale momenten in zijn leven, voor de noodzakelijkheid te staan te snellen.

Ontelbare generaties Mappiers vóór hem, die gehele onafzienbare rij voorvaderen, zo lang als de wereld draait, hebben ook gesneld.

Daarom snelt hij vandaag. Daarom staan missie, zending en bestuur voor een onoplosbare taak. Snellen is voor deze Mappers geen misdaad, geen bloedige moord, geen strafbare handeling. Snellen is adat. En de adat is heilig en geheiligd door een onafzienbare opeenvolging van sneltochten, van vader op zoon, eeuw in, eeuw uit, van het begin der tijden toen de grote Architect de wereld schiep tot op deze dag van dit jaar.

Ter Poorten vertelde me het ongelooflijke feit dat kort tevoren nauwelijks drie kwartier van de bestuurspost Masin de kampong Wairoe op sneltocht ging. De hele gemeenschap trok de jungle in, met achterlating van alles wat niet direct noodzakelijk was om in de levensbehoeften te voorzien. En kampong Wairoe was niet een der wildste kampongs. Het was er een die gezien de primitieve omstandigheden in dit land als model-dorp gold. Er was een roomse beschavingsschool en een bapa goeroe. Maar het bleek alles vernis te zijn. En de roep der adat ontzaglijk machtig, sterk en verleidelijk. De rimboe riep, het oude bloed klopte fel en onweerstaanbaar in de lichamen der mannen en ze verdwenen in de groene oceaan waar de dingen gebeuren waarover ze op de bestuursposten zelden spreken en waarvan Batavia en Den Haag liever niet op de hoogte zijn. De Controleur vertelde nog meer. Vele kampongs stonden leeg. Van bijna elk dorp waren de bewoners in de oetan verdwenen. Niet om sago te kloppen. Niet om achter de wilde varkens aan te gaan. Ze waren op sneltocht en de Kompenie stond machteloos. Dat het snellen door de Kompenie was verboden, was de mannen bekend. Want juist daarom bleven de dorpen verlaten. Ze misten de moed terug te komen en de kans te lopen dat de soms toch wel eens lange arm van die Kompenie hen zou grijpen. Heel de streek was in rep en roer en er was met hulp van spionnen van het bestuur het een en ander uitgelekt. Zo wisten ze op de bestuurspost Tanah Merah, waar onze patrouille was gestart, dat de bevolking van kampong Wairoe naar door het bestuur ongecontroleerd gebied was verhuisd en samen met de mannen van kampong Konemoe, in het ongecontroleerde gebied Westelijk van de kali Obaa, op sneltocht was. En met succes! In de noordelijk gelegen kampong Komi werd door de Kone-moe-snellers een aanzienlijk aantal koppen gesneld. Hiervan stonden er bij benadering slechts vier op naam der Wairoe-afdeling.

Jan ter Poorten zweeg en keek me aan. Hij lette scherp op me omdat hij waarschijnlijk dacht dat ik hem niet geloofde. Ik geloofde hem echter wel. Deze man was niet iemand die fantaseerde of dingen vertelde die maar van terzijde met de werkelijkheid te maken hadden.

We staken allebei een pijp op, terwijl buiten de tent de laatste houtskool van het kampvuur doofde. Rondom me stond formidabel

en geweldig het oerwoud. Hoog en stil. Vuurvliegen rezen traag omhoog en uit het groene, nu zwart van schaduw geworden dak boven ons viel wat geel maanlicht. Ik wist dat we in een zonderling, vreemd, wild gebied waren en die wetenschap werkte sterk op m'n verbeeldingskracht. Ik voelde de moeheid in m'n voeten, de moeheid van slechts één dag lopen. Er zouden er nog verscheidene volgen, maar ik zou waarschijnlijk dingen zien en horen die geen journalist vóór mij gezien en gehoord had. Het was het waard er een paar kapotgelopen voeten voor over te hebben.

Ter Poorten zweeg. Ineens zei hij echter: Maar er is iets dat je waarschijnlijk niet zou geloven als ik het je vertelde.

— Vertel op.

— Aan de andere kant van de Obaa-rivier bleef de goeroe als enige bewoner in de kampong achter. Hij wist wat er zou gaan gebeuren en hij voelde er niets voor zich met de moordenaars te encanaileren. Dat was wel verstandig, maar niet zonder persoonlijk gevaar voor hem.

Die goeroe zat daar niet zo best, zie je. Op minder dan een dagmars afstand van 'm werd namelijk het koppenfeest gevierd. Hoop dat je nooit verplicht bent zo'n feest mee te maken. Er zijn een paar bestuursambtenaren die het eens gezien hebben maar het is niet erg prettig de herinnering ervan je leven lang te moeten meedragen. Wel 't was een groot koppenfeest, dat die kerels uit Wairoe vierden. Tot eeuwige schande van de Kompenie, die hier verzuimd had voldoende mensen neer te zetten. Zoals ze dat intussen al drie eeuwen heeft verzuimd. Ja... het was een bar groot koppenfeest. En het bleef niet alleen bij de koppen. Ze gingen verder. Veel verder. Ze bewezen weer eens dat ze nog verschrikkelijk dicht staan bij het stadium der dieren. Hoewel er niet zoveel wilde dieren zijn die dat doen.

Hij zweeg opnieuw en trok hard aan de pijp, waarvan de tabak dof opgloeide.

— Wat was het?

Hij wachtte even. Toen nam de Controleur de pijp uit zijn mond en terwijl hij me scherp aankeek zei hij zacht:

— Ter gelegenheid van dat koppenfeest, onder de rook van de nederzetting der grote Kompenie, werd door de mannen een kind verruild, het werd geslacht en opgegeten.

— — — — —

Buiten zaagden krekels en cycaden hun hels concert dat steeds intenser werd. In de verte hoorde ik een paar vogels tegen elkaar schreeuwen. Het echode vreemd en geheimzinnig over het oer-

woud. Ik zag door de opening van de tent niets dan schaduwen, grillig gevormde bomen en lianen die als tentakels van afzichtelijke reptielen naar voren schoven, in de richting van de tent.

Ik herhaalde in gedachten de laatste woorden van ter Poorten. Ik wist al voldoende van Nederlands Nieuw Guinea om hem te geloven. Nee, deze man fantaseerde niet. En het bevestigde alleen maar de geruchten en mededelingen die ik al eerder had opgevangen sinds de dag dat ik in Port Moresby aan wal stapte en op de aarde der papoeas stond.

Ik vond maar twee dingen werkelijk ongelooflijk: het ene was 't feit dat zich dit afspeelde in een door Nederlanders bestuurd gebiedsdeel; het andere dat het gebeurde in het jaar onzes heren negentien honderd acht en veertig.

IN DE WEINIGE WEKEN DIE IK OP NIEUW GUINEA zat was me al eerder verteld op welke manier de mannen van de Kompenie verplicht zijn de jungle in te trekken, hetzij op normale tournee's, hetzij op verkennings- of strafpatrouilles. Ik had thans het twijfelachtig voorrecht zelf te mogen zien wat er waar was van die beweringen.

Welnu, de patrouille was samengesteld uit veertig papoeas, die behoorden tot het papoea-politiedetachement van Masin en van dat te Tanah Merah. Meer dan de helft van hen bezat op dat tijdstip geen enkele ervaring in veldactie. Dat was het ergste niet. Erger was, dat ze bewapend waren met een aantal door de Jappen achtergelaten karabijnen die de reputatie hadden dat ze drie weigeringen gaven op elke houder van vijf patronen. De helft dezer veertig mannen bezat niet eens schoenen en na nauwelijks één dag lopen zaten de meesten al onder de blaren, wonden en ontstekingen. De munitie voor de karabijnen was in de slechtst denkbare staat. Ter Poorten bezat enkele kaarten, maar ze waren oud en totaal verouderd. Ze gaven maar een zeer gebrekkige weergave van de feitelijke toestand van dit gedeelte van het land.

Het allerergste en meest beschamende was dat deze patrouille de rimboe werd ingestuurd zonder één kompas.

De laatste mededelingen voor het vertrek hadden bevestigd dat de toestand in 't ressort op dit ogenblik kritiek genoemd moest worden. Het ging om het gebied van de Obaa-rivier en het gebied Westelijk van deze kali. Hier was vroeger wel eens een enkele militaire patrouille geweest, doch men kon het practisch tot terra incognita rekenen. De vrees bestond dat een totale kampongdesertie zou plaatsvinden in verband met de snelkoorts die zich van de bevolking had meester gemaakt. Deze moest, ten koste van alles, worden voorkomen.

Op de bestuurspost was me verteld dat het geen militaire wandeling zou worden. De tocht zou gaan door een gebied van riet- en sagobossen, ideaal terrein dus voor snellers, om zich voor de mannen van de Kompenie te verschuilen. Het was in deze doornige,

wilde sago-moerassen, dat de zich barrevoets door de jungle wringende mannen ontelbare geïnfecteerde voetwonden opliepen. Bij het vertrek werd de troep in drieën gesplitst en toen de afdeling van ter Poorten de tweede dag in het waterrijke gebied van de kleine zijkalis der Poere-rivier kwam, merkten we al spoedig aan tal van verlaten boshuisjes dat er iets aan de gang was in dit land. Het was de proef op de som. Het was 't bewijs dat er opnieuw bloed stroomde door het Mappi-gebied.

De tweede dag ontdekten de verspieders die de troep voorafgingen de eerste verse sporen. Deze sporen spraken voor de papoea-agenten een uiterst duidelijke taal. Ze vertelden dat er mannen naar hun troep vluchtten om deze tijdig van de komst der Kompenie in kennis te stellen. Er werd dus besloten uitsluitend in noordelijke richting voort te gaan, de richting dus die volgens informatie naar het gebied van de gecombineerde Mairoe- en Konemoe-bevolking voerde.

Ik was die tweede dag reeds na één uur lopen door dit woeste terrein doodop en verscheidene malen betreurde ik m'n besluit mee te gaan met deze patrouille. Ik merkte nu dat ik dat besluit veel te snel had genomen. Het lopen door de rimboe is een kunst, die je eerst na jaren leert. Het had er veel van of alle doornen, alle muskieten, alle bloedzuigers en alle wespen het zeer speciaal op mij hadden voorzien.

Hoe goed ik m'n ogen ook gebruikte, iedere keer zakten m'n voeten weg in de dikke humuslaag die er van boven wel stevig en solide uitzag, doch alleen maar een verraderlijke dunne korst bleek te zijn, waaronder zich het alles opzuigend en wegslokkend moeras bevond. Ik bleef vlak in de buurt van ter Poorten en volgde hem vrijwel op de hielen. Er kwam nog iets bij. Ik moest, dat bleek nu wel, terdege aan de rimboe wennen. Dit was een sfeer die ik niet kende. Hoe veel en hoe vaak ik er ook beschrijvingen van had gelezen, de werkelijkheid bleek toch volkomen anders te zijn. Het was alsof ik opgesloten was in een groene kooi die ieder uur kleiner, benauwder werd. Het was er zo vochtig dat ik na een half uur lopen al m'n adem kwijt was om maar te zwijgen van de pijnlijke ongemakken die de muskieten me bezorgden. Ik liep herhaaldelijk met een stuk muskietengaas over m'n hoofd maar dit had weer tengevolge dat het zweet met stralen langs het gezicht liep. En niet alleen langs het gezicht, maar ook in mond en ogen.

Elk uur van deze tweede dag verwenste ik dat besluit om mee te gaan. Het was niet eens nodig geweest. Ik had de resultaten toch later, als de patrouille terug zou zijn gekomen, rustig kunnen noteren. Maar ik zat nu eenmaal in deze patrouille en ik rekende op

de voorzienigheid dat ik zo spoedig mogelijk weer op de bestuurspost terug zou zijn.

In de namiddag kwamen de verspieders nerveus aanlopen. Ze namen ter Poorten mee en ik was nieuwsgierig genoeg hen te volgen. Ik begreep dat er iets aan de hand moest zijn.

Er was inderdaad iets ontdekt. Iets dat me de eerste rillingen van afgrijzen bezorgde. Op een padsplitsing stond een aantal speren. Het waren twee meter lange wapens, deels gebroken, deels nieuw, die in een bundeltje bij elkaar met de schachten in de grond waren gestoken.

Ter Poorten stond er bij en keek me aan.

— Begrijp je het? vroeg hij.

— Nee, hebben ze die bij een vlucht achtergelaten?

— Met een vlucht heeft het niets te maken. Het is alleen maar het overtuigend bewijs dat ze hier hard aan het snellen zijn.

— Hoe dat zo?

— Wel, de Mappier mag volgens zijn adat zijn speer als hij op sneltocht is maar éénmaal gebruiken. Ook als hij zijn slachtoffer zo goed heeft getroffen dat dit op slag dood is, en de speer volkomen onbeschadigd is gebleven. Alle speren die je hier ziet staan, een stuk of veertig, zijn evenveel bewijzen van evenveel moorden. Kijk, dat is nu Nieuw Guinea.

Ik stond daar bij die speren en eerst langzaam drong het afschuwelijke van 't tafereel tot me door. Was het mogelijk dat dit plaatsvond in een Nederlands gebiedsdeel, in dit jaar? Nu ja, ik had gehoord dat er op Nieuw Guinea nog wel eens gesneld werd. Maar dit was anders. Dit waren bewijzen van systematische moord. Dit was massale moord, gepleegd in georganiseerde vorm. Dit was zo onwettelijk, zo fantastisch van primitiviteit, dat ik het niet direct kon verwerken.

We stonden er zo maar wat bij, ter Poorten en ik. Het oerwoud welfde zich boven ons. Groen, dicht, massief. Er was geen wind. Heel ver weg hoorde ik de roep van vogels, schelle kreten, Paradijsvogels...! Ineens kreeg ik een vreemd gevoel over me. Paradijsvogels... ik had ze gezien in deze twee dagen, hoe schoon ze waren, hoe schitterend hun kleuren glansden in het zonlicht dat soms door het groene dak viel. Maar die vogels woonden in geen paradijs. Dit waren de vogels van de hel. Wat moest zich een nameeloos, onbeschrijflijk en niet voor te stellen leed afspelen in deze nauwelijks te doordringen jungle. Hier werd gemoord... nacht en dag. Hier raasde de dood door de wildernis: bestiaal, wild, primitief, barbaars. Hier dreigde de dood achter elke groene stam die uit de humuslaag verrees.

Dit was een gebied waar de aarde rood zag van bloed. Heette tanah

Merah daarom tanah Merah . . . Rode aarde? En de vogels van dit land heetten toch Paradijsvogels!

— 'n Beetje raar, niet?

Van verre hoorde ik de stem van ter Poorten; hij stond nog steeds naast me.

— Je wilde toch Nieuw Guinea zien, nietwaar?

Ik kon niet spreken. M'n mond was droog.

Ja, dat was dus Nieuw Guinea. Veertig speren met de schachten in de aarde. Veertig bewijzen van een harde dood. Van een dood, die onhoorbaar was komen aansluipen vanuit het schemerig groen van het oerbos. Veertig speren die veertig bittere aanklachten waren tegen een adat die het bloedoffer eiste, onverschillig of dat offer bestond uit vrouwen, kinderen of mannen.

Veertig speren, als het ware achteloos in de aarde van Nieuw Guinea gestoken, een lugubere mijlpaal op de terugweg van zegevierende snellers. Dat was Nieuw Guinea zoals ik het voor de eerste maal in zijn dierlijke wildheid zag. Ik zou dat eerste beeld nooit meer kunnen vergeten.

— — — — —
De andere dag werden door de gidsen twee verspieters opgejaagd. Ze stonden terzijde van het rimboepaadje en doken weg toen de mannen van de Kompenie hen ontdekten. Hoe ze deze twee papoeas zagen was me in deze zee van op elkaar geperst groen een raadsel. Die twee hadden geluk. Met achterlating van hun bogen en pijlen zagen ze kans te verdwijnen. In de dichte jungle losten twee donkere schaduwen zich op, versmolten in het groen.

Ter Poorten keek zorgelijk. Het was niet zo erg dat deze twee papoeas waren ontkomen, maar het was wel erg dat het kennelijk verspieters waren. Ze zouden zich nu zo snel mogelijk naar hun troep begeven en deze bekend maken met de route die de mannen der Kompenie volgden. Dat zou betekenen dat de patrouille een beste kans liep alleen maar in verlaten bivakken en kampongs te komen. Heel de opzet van de tocht dreigde te mislukken.

Ter Poorten hield krijgsraad met de gidsen. Er werd besloten een geforceerd tempo in te zetten. Het was niet plezierig, want het begon te regenen. Hoe ik er in slaagde mee te komen zal ik niet pogen te beschrijven.

Vier uur later werd de boskampong Manowe bereikt, bestaande uit twee mannenhuizen en vijf vrouwenhuizen. Geen levende ziel was in Manowe te bespeuren. Doodstil lagen de huizen in 't opengehakte terrein. Een moment werd nog verondersteld dat dit een opgezette val was en dat de mannen achter het groen klaarstonden

de troep te pijlen. Maar een vluchtig onderzoek wees uit dat geen enkele bewoner was achtergebleven. In volle paniek was de kampong het oerwoud ingestormd. Die twee ontkomen verspieters hadden hun werk dus goed gedaan.

Met hoog tempo ging het verder en in de namiddag werd de kali Manowe bereikt. De gidsen kondigden aan dat we dicht bij het water waren en maanden tot de grootst mogelijke voorzichtigheid. Het was niet uitgesloten dat we hier op een deel der gevluchte bevolking zouden stuiten.

We slopen verder en zorgden geen enkel overbodig geluid te maken. Het viel me op hoe enorm handig de papoea-agenten zich in het bos wisten te verplaatsen. Het leek of deze gladde lichamen geen enkel houvast boden aan de slingerplanten en lianen, aan de doornen en de ontelbare andere hindernissen die er op uit waren ons ten koste van alles tegen te houden. Af en toe had ik het gevoel alsof de jungle zich hier lijfelijk tegen ons binnendringen verzette. Soms werden de lianen als het ware met leven bezielde tentakels die slechts op hun kans wachtten zich om een lichaam te slingeren en dat in hun omstrengeling dood te drukken.

Ik bevond me in de achterhoede. Dat was beter in verband met het onhoorbaar voorwaarts sluipen en mijzelf bood dit de kans gebruik te maken van het opengemaakte pad. Ik was zo uitgeput als ik nooit eerder in m'n leven was geweest, en vaak had ik het gevoel als een slaapwandelaar dit alles, deze fantastische en ongelooflijke gebeurtenissen, mee te maken.

Ik was de gidsen kwijtgeraakt maar herhaaldelijk zag ik het groene khaki van ter Poorten voor me uit schemeren. Hem mocht ik in elk geval niet kwijtraken.

Daar was de kali. Hij was vrij smal en stroomde langs een hoge en een lage oever. Beneden op de lage oever waren vijftien papoeas bezig te vissen.

Ik zag het op het ogenblik dat de groene muur voor me iets minder compact werd. Ik zag de papoea-agenten neerhurken en die deden in deze houding denken aan versteende figuren; je zou je kunnen voorstellen dat alle leven ineens uit die zwarte lijven was weggeloeid. Geen ooglid van de mannen bewoog meer. Ze waren met de aarde en het groen vergroeid. Ik geloof dat ze nauwelijks ademhaalden.

En toen ik voor me uitkeek zag ik die vijftien mannen.

Het was de eerste maal dat ik papoeas in wilde staat zag, en het gezicht van die donkere groep daar beneden mij, op nauwelijks enkele tientallen meters, was onvergetelijk. Ze waren aan het vissen... en dat was een vreemde bezigheid. Het waren, als je ze zo zag, alleen maar primitieve, wilde mensen, die rustig hun werk deden en niets

kwaads in de zin hadden. Maar deze vissende mannen waren niet zo vreedzaam. Want op hun donkere koppen wuifden zachtjes, bij iedere beweging der zwart en rood beschilderde lichamen, de felgekleurde veren van de Paradijsvogel.

Ik was net lang genoeg op Nieuw Guïnea om te weten dat de veren van de Paradijsvogel gedragen worden tijdens het koppenfeest.

Deze vijftien mannen waren de eerste koppensnellers die ik zag en de volkomen zekerheid van dit feest vervulde me met verbazing en afschuw.

Maar ik kreeg niet lang de tijd daarover na te denken. Ik hoorde iets trillend langs me heen gaan . . . er suisde wat door dat groen van varens, lage planten en hoog gras. Het was iets onbekends dat aansnorde en voorbijsuisde. Vlak bij me hoorde ik een onderdrukte kreet.

Ik keek opzij en zag in de donkere ogen van een onzer papoeas. En die donkere ogen zeiden me dat ik moest wegduiken in het gras, zo snel, zo ver, zo diep ik kon, als ik tenminste aan de volgende pijn wilde ontkomen.

NOG GEEN SECONDE LATER HOORDE IK HET droog geklikklak van staal op staal. Ter Poorten sprong op en sommeerde de onzichtbare man die de pijl had afgeschoten zich ogenblikkelijk over te geven. Het enige antwoord was een geritsel in het hoge struikgewas en het breken van dode takken en varens. Nog eens riep de Controleur de onzichtbare vijand zich over te geven, opnieuw echter zonder resultaat.

Ter Poorten gaf bevel een waarschuwingssalvo af te geven en op dat ogenblik werd weer eens de voortreffelijke kwaliteit van de munitie gedemonstreerd. Twee der Japanse karabijnen weigerden en toen na de eerste waarschuwingsschoten in de richting van het geluid gevuld werd was dat al veel te laat en de kans om de man tot staan te brengen verkeken.

Er werd een achtervolging door de troep ingezet, maar zonder resultaat. Intussen nam ter Poorten maatregelen dat de in de kali vissende papoeas, die trilden van schrik over de zich in snel tempo opvolgende gebeurtenissen, niet eveneens in het bos verdwenen.

Na een kwartier kwamen de agenten terug. De teleurstelling stond hen op 't gezicht te lezen en ze gaven hevig af op de waardeloze vuurwapens die ze hadden meegekregen. Ter Poorten hoorde de klachten aan en wees de mannen er op dat het niet aan hem te wijten was geweest dat er geen bruikbaar materiaal was meegegeven.

Er volgde een onderzoek van het terrein, hetgeen als buit opleverde een honderdtal pijlen en tien nog geheel gave speren. Voorts kwam een der papoeas met een gevonden kindoe aanlopen. Een kindoe is een zandlopervormige trom, met leguanenvel bespannen, die gebruikt wordt voor het aangeven en opvoeren van het rythme der adat-liederen, welke gedurende het koppenfeest worden gezongen ter feestelijke begeleiding.

Ik bekeek het apparaat met nieuwsgierigheid en afgrijzen. Het was een dood voorwerp, maar ik wist nu dat het getuige was geweest (en hoevele malen!) van bloedige taferelen, zo bloedig dat de Westering daar geen voorstelling van heeft.

Dit was de buit. De mannen die wij tijdens het vissen hadden ver-

rast werden zwaar aan de tand gevoeld, maar òf ze behoorden tot de beste toneelspelers van het hele ressort, òf ze waren werkelijk niet in staat tot het geven van inlichtingen. In elk geval leverde het kruisverhoor of wat daarvoor doorging weinig concrete gegevens op voor de verdere mars.

Tegen de avond kwam de regen. Ineens was het alsof de hemelpoort wijd werd opengezet en de aarde moest verdrinken onder lawines water die naar beneden kwamen. De rechtstandig neerkomende stralen, beter gezegd: de pijpen water, maakten een oorverdovend leven op het groene dak. Het was een hels lawaai en binnen enkele ogenblikken was de grond waarop wij liepen veranderd in een breiige massa.

Elke man van de patrouille was doodmoe en ter Poorten gaf het sein het bivak op te slaan. Het bivak . . . hoe zal ik ooit dat bivak kunnen vergeten! Alle atap van heel Nieuw Guinea was nog niet voor de helft voldoende om de kracht en hoeveelheid van de enorme slagregens tegen te gaan. Ik maakte voor mezelf al uit dat van slapen die nacht niets zou komen en deze veronderstelling bleek later merkwaardig dicht de werkelijkheid te benaderen. Ik sloot vrijwel geen oog en in die nacht leerde ik wat het zeggen wil zich in een regenwoud van Nieuw Guinea te bevinden.

Rillend en huiverend, nat en moe, zaten we daar bij elkaar. De wachtposten hadden het 't zwaarst omdat ze de volle laag van de uur na uur neerkomende regen hadden te verstouwen. Ik beklagde de arme kerels die na eerst heel de lange dag voortgesjoud te hebben door de jungle nu weer uren op wacht moesten staan.

Na een maal bestaande uit droge rijst die niet verwarmd kon worden wegens de volstreekte onmogelijkheid vuur te maken, staken ter Poorten en ik onze pijpen aan. De een wachtte of de ander iets zou zeggen, maar geen van ons beiden had bijster veel lust in praten. En zo zaten we verscheidene uren naast elkaar in dat lage tentje, dat op minstens dertig plaatsen lekte en waaronder we even nat werden als wanneer we buiten hadden gezeten.

Tegen twaalf uur 's nachts werd het droog. Ter Poorten stak zijn hoofd uit de opening van de tent en kroop naar buiten. Hij bleef een uur weg en kwam toen terug. Intussen was het opnieuw gaan regenen, hoewel niet zo schrikbarend hard als tevoren.

Hij klopte zijn pijp uit en een niet al te natte lucifer opzoekend zei hij:

— Ze zijn allemaal bek af, de jongens, maar er sliep er niet een op zijn post. Beste kerels zijn 't!

— Kun je ze absoluut vertrouwen? vroeg ik.

— Absoluut! Deze mannen zijn zeer aan de Kompenie gehecht. Ze gaan voor de Kompenie door het vuur. Laten we hopen dat die

Kompenie op haar beurt deze mannen nooit verraadt. Dat zou het ergste zijn dat je ze kunt aandoen.

Ter Poorten spreidde op een klein zeiltje de dingen uit die in de borstzakken van z'n khaki hemd zaten. Alles was vochtig geworden, ook al zat het goed ingepakt. Hij liet me het potlood zien waarmee hij z'n journaal bijhield. Het viel in twee stukken uit elkaar. Gevolg van het klimaat. Hij toonde me het journaalboek. Het lag uit de band, verrot en verteerd. Het klimaat was sterker dan de lijm, 't papier en 't garen.

Z'n portefeuille viel open en ik zag een klein portretje. Ter Poorten pakte het op, bekeek het aandachtig en veegde er met de mouw van zijn shirt over. Hij maakte het dof geworden beeld weer een beetje glanzend. Ik hoorde hem wat mompelen maar kon het niet verstaan. Hij bleef op dat portretje zitten staren en zei ineens:

— Ze heeft het nog een paar keer over je gehad. Ze vond je nogal een raar heer, geloof ik.

— Wie bedoel je, Mieke?

— Ja, Mieke. Ze zag het doel van die reis van jou niet erg goed in. Als je het mij vraagt, ik net zo min.

Ik voelde dat ik nijdig werd en antwoordde, nogal sarcastisch geloof ik: — Ja, dat zal wel. Maar als je het mij vraagt zie ik het nut van jullie aanwezigheid hier niet in.

De Controleur ging achterover leunen en hij keek me nogal lang aan. De manier van aankijken leek een beetje slaperig, maar ik ben ervan overtuigd dat ter Poorten op dat ogenblik volkomen helder was.

Ineens begon hij te glimlachen, op die prettige, ontwapenende manier waarop hij dat bijna altijd deed. Hij trok hard aan zijn pijp en zei:

— Misschien heb je wel gelijk en is onze aanwezigheid hier volmaakt overbodig. Maar er is toch wel enig verschil, geloof ik. Jij bent hier tenslotte met een negatief doel. Nee... ik meen het... laat me nou even uitpraten. Ik weet precies wat je wilt. Je moet sterke verhalen leveren en je bent met je neus voorover in een dump met sterke verhalen gevallen. Iedere gebeurtenis hier is een sterk verhaal, tenminste gezien door Westerse ogen. Maar helpen al die verhalen van jou dit land een milimeter vooruit? Wat is de winst van al die verhalen? Vertel me dat eens!

Ik legde ter Poorten uit dat hij er niets van begreep en dat het publiceren van datgene wat ik op Nieuw Guinea meemaakte wel degelijk een positief doel had. Ik wees hem erop dat het juist 't ongeluk van Nieuw Guinea was, dat het te gronde ging aan een totale onbekendheid. Wie in de wereld wist er iets van Nieuw Guinea af? Wie had enig idee van de wildheid van het land, van zijn zeldzame

schoonheid, van de mogelijkheden die het bood, van zijn mineralen die de aarde bevatte, van de producten der enorme wouden, kortom, van heel de rijkdom van dit grandioze land, een rijkdom waarvan ik, na alles wat ik in de laatste weken had gehoord, volkomen overtuigd was? Ik wees hem erop dat Nederland straks verplicht zou zijn, als zijn overbevolking in een critiek stadium kwam, uit te zien naar nieuwe mogelijkheden voor een bevolking van tien en meer miljoen zielen. Hier lag een geweldig grondgebied, vele malen groter dan Holland zelf en met misschien verbijsterend veel perspectieven.

Ter Poorten keek me spottend aan.

— Meen je dat nu werkelijk? vroeg hij. — Dacht je dat een serie artikelen ten gevolge kon hebben dat Den Haag of Batavia meer aandacht aan Nieuw Guinea ging schenken? Ik geloof er niets van, het spijt me voor je.

Hij keek weer op het portretje van het meisje. Ineens zei hij: — Ja, misschien is ons werk, dat van het bestuur, van de zending, van de missie ook wel negatief. Wie zal het zeggen. Maar er gebeurt toch wel wat, ook al ontbreekt ons vrijwel ieder geschikt materiaal. Dat zag je nu straks met die Jappen-karabijnen. Zoiets is nu typisch Nieuw Guinea. Alles wat oud is, versleten, waardeloos, is nog net goed genoeg voor Nieuw Guinea. Zo is het altijd geweest. En als je hier een paar jaar zit weet je dat het zo zal blijven. Dat is het treurige van dit land. Het is overcompleteet, het hoort er eigenlijk niet bij. Het is alleen maar een last. Iedere cent aan Nieuw Guinea uitgegeven komt onder de post „onkosten”.

— Wat gaat Mieke nou eigenlijk doen, daar bij de Wisselmeren? vroeg ik om het gesprek een wending te geven.

Ter Poorten wachtte even met z'n antwoord. Toen zei hij: — Je weet dat ze linguïste is, nietwaar? Wel, het leven van de bergstammen die een jaar of tien geleden ontdekt zijn, heeft haar gegrepen. Dat heeft haar zwaar te pakken. Een beetje al te zwaar zelfs, als je het mij vraagt. Vic de Bruyn, Jungle Pimpernel, heeft in de jaren dat hij daar zat een grammatica en woordenlijst der Ekari-taal samengesteld. Als ik me niet vergis heeft hij een kleine tienduizend woorden verzameld, de hele taal van die stam. Mieke wil die taal bestuderen en een systeem vinden voor de overschakeling van het Ekarisch ten dienste van het onderwijs. Een heidens werk, dat minstens een jaar of drie zal duren. Het is zuiver beschavingswerk. Jungle Pimpernel en zij zijn het roerend met elkaar eens dat dit de enige manier is dit nieuwe land open te leggen.

— Drie jaar, ter Poorten? En hoe lang moet ze daar telkens achtereen zitten?

De Controleur trok hard aan zijn pijp. — Dat zei ik je toch, drie jaar. Jij denkt met je Westerse begrippen in de eerste plaats na-

tuurlijk aan verlof, vrije dagen, vakantie. Nee, ze gaat er heen en ze blijft er. Drie jaren achter elkaar. En dat wil ze zelf.

Ik keek hem aan en geloofde er geen steek van.

— Je wilt toch niet beweren dat je haar in drie jaar niet meer terugziet, als ze naar de vallei van die meren gaat?

— Ja, dat beweer ik. Drie jaar gaat ze naar de Ekaris en ze zal er drie jaar aan één stuk blijven. Ben ik duidelijk genoeg?

— Zonder blanken om haar heen.

— Zonder blanken om haar heen. Alleen de zendeling en misschien later een bestuursambtenaar. Als ze tenminste een vent voor die job vinden.

— En ze weet dat allemaal?

— Ze is volledig op de hoogte.

— Geloof je dat ze 't volhoudt?

Opnieuw zweeg ter Poorten. Hij werd nerveus, ik zag het aan een paar trekken die haast onzichtbaar over z'n gezicht fiftsten. Ineens zei hij, vrij scherp:

— Ze weet er alles van en geen mens ter wereld zal Mieke van dat plan kunnen afhouden. Ik zeker niet.

— Zag je liever dat ze dat plan liet varen?

— Ja, maar ik bijt liever m'n tong af dan haar dit nog eenmaal te zeggen. Trouwens, wat ze eenmaal in haar hoofd heeft zet ze door. Vroeger in Leiden al.

— Dacht je dat het gevaarlijk is bij die Ekaris?

— Ik weet niet wat jij onder gevaar verstaat. 't Klimaat? De eenzaamheid? Ziektes? De gewoonten van mannen en vrouwen die nog in het stenen tijdperk leven? Het ontbreken van ook maar 't allergeeringste comfort? De primitieve adat van dat volk? Wel, dat alles is even ongevaarlijk als gevaarlijk. Maar het is geen vrouwenwerk! Dat is het waartegen ik bezwaar heb. Er zijn weinig mannen, zelfs op Nieuw Guinea, die graag naar de vallei van de meren zouden gaan. Niet vanwege het gevaar dat de mensen bieden. Maar de eenzaamheid, de verschrikkelijkste eenzaamheid die er ter wereld bestaat. Man, je hebt er geen idee van hoe eenzaam het daar kan zijn. Je zit er in de verste uithoek op aarde, begrijp je dat wel? En zonder communicatie, zonder enige verbinding met de buitenwereld. Nu ja, het schijnt de bedoeling te zijn dat er tegelijk met haar ook een soort radiozendertje meegaat, dat die zendeling zal bedienen. Maar in de praktijk heb je aan die prullen geen snars, dat wect je ook wel.

We zwegen allebei. Op het linnen van de tent tikte de regen zwaar en nadrukkelijk. Dichtbij zaten een paar papoea-agenten zachtjes te praten. Verderop huilde een uil somber. Ik was klam van vocht en stijf van vermoeidheid. Ik wilde nu wel in slaap zien te komen.

Maar ik keek naar ter Poorten en ik wilde nog één ding vragen:

— Zeg, ter Poorten, ik wil niet onbescheiden zijn, maar mag ik je nog wat vragen? Wanneer zijn jullie eigenlijk van plan te trouwen? Voor of na die geschiedenis?

Het antwoord kwam even snel als afdoende: — Dat gaat jou toch zeker geen bliksem aan! dat zijn onze zaken.

Ik voelde dat ik kwaad werd om het vrij onbeschofte antwoord en het scheelde niet veel of ik had hem even ongezoeten commentaar gegeven. Maar er was ineens iets dat me daarvan terughield. Instinctief voelde ik dat ik die vraag ook eigenlijk niet had mogen stellen, dat ik een stomiteit had uitgehaald. Ter Poorten was helemaal de man niet om zoiets te zeggen. Dat hij het wel deed bewees dat er veel meer achter die verhouding zat dan ik wist of waarschijnlijk zelfs vermoedde.

— Ik ga slapen, zei hij. — Welterusten, tot straks.

Hij draaide zich om, drukte z'n pijp uit en bleef liggen waar hij lag. Ik zat daar nog even en ging toen ook liggen. De aarde was hard en vochtig en ik deed een schietgebed dat rheuma-aanvallen ver weg zouden blijven. Na een kwartier viel ik van vermoeidheid in slaap maar eer het zover was wist ik dat er tussen Mieke van der Veer en Jan ter Poorten iets was dat zij wel wisten, maar ik niet. Ik elk geval was ter Poorten verre van gelukkig en miste hij de kracht haar terug te houden van een onderneming die inderdaad wel bar onvrouwelijk was. En ik begreep dat geen man ter wereld er veel voor zou voelen dat z'n verloofde voor het trouwen zich eerst even drie jaren lang ging begraven in het stenen tijdperk.

Daarna ratelde de regen me in slaap.

DE ANDERE DAG WERKTEN WE ONS MOEIZAAM door het kletsnatte regenwoud naar de verlaten kampong Konemoe. Er viel geen levende ziel te bespeuren. Kampong Konemoe was zo dood als een pier.

Ter Poorten liet nu afbuigen in Noordwestelijke richting. Na enige tijd werd een kali bereikt die nog niet in kaart gebracht bleek te zijn. Het was de eerste onbekende rivier die ik in m'n leven aanschouwde en ik vond het nogal een bijzondere gewaarwording. Ter Poorten maakte er niet veel van. Het scheen op Nieuw Guinea helemaal niet vreemd of zeldzaam te zijn als je af en toe op onbekende rivieren stootte. Ik moest daar echter nog aan wennen. Veel tijd voor onderzoek was er trouwens niet, want we moesten snel verder. Wel werd een grondige speurtocht verricht in de even stroomafwaarts gelegen boskampong Bagoenak en deze leverde voor mij enkele uiterst curieuze dingen op.

Als ik dit hier neerschrijf, rustig aan mijn bureau, lijkt het alles onwerkelijk en soms vraag ik me af: heb ik dat inderdaad beleefd? Maar het stond er toch maar, dat mannenhuis! En op een gegeven moment kwam ter Poorten naar me toe en zei:

— Zeg, als je zin hebt kun je mee naar binnen. Maar het hoëft niet.

— Waarom zou ik het niet doen?

— Weet ik dat, maar misschien ben je bang voor griezelige dingen. Tenminste, wat ze daar in het Westen griezelig noemen. Het is hier helemaal niet iets ongewoons.

Ik liep het schemerachtige, van bamboe vervaardigde huis binnen. Beter gezegd een soort schuur. Eerst zag ik niets, maar na een paar minuten wenden m'n ogen aan de duisternis. Ter Poorten stond naast me. *Hij sprak niet maar wachtte tot ik aan het weinige licht voldoende had.* Toen zei hij: — Kijk daar . . . daar heb je ze . . .

Ik keek in de richting van zijn hand en er liep tegelijk een rilling over m'n rug.

Daar was het.

Opgehangen aan de nokbalken hingen vele rijen schedels. Mensen-

schedels. Ze zagen er vreemd uit. Donkerbruin, sommige haast zwart. Naast me hoorde ik, als van verre, ter Poorten nogal droog opmerken:

— Ze roken ze, zie je? Als iemand sterft wordt hij zolang bovengronds bewaard tot er een geslaagde sneltocht is gehouden. Eerder staat de adat niet toe dat de hoofden van het lichaam worden gescheiden. Heeft de sneltocht plaatsgevonden dan gaan ze er tijdens het koppenfeest toe over de stoffelijke overschotten te onthoofden. Die hoofden worden gerookt, van de onderkaak ontdaan en daarna, al dan niet compleet met de onderkaak, aan die balken daar boven je opgehangen.

Ik zag het lugubere panopticum voor me. Het was zo afgrijselijk omdat het leek alsof die koppen me aanstaarden. Het was of daar nog leven huisde in die rijen doodskoppen . . . iedere gerookte schedel keek me aan . . . staarde naar me . . . met een dof gloeiende, dreigende blik . . . wat leefde daar in die verschrikkelijke koppen, die helemaal niet zo dood waren als ter Poorten het liet voorkomen . . . Opnieuw hoorde ik zijn stem in het schemerduister van dat verlaten mannenhuis: — In de oogholten stoppen ze vaak rode boeah kajoe, dat geeft ze een levendig uiterlijk, weet je?

Ik kreeg een onpasselijk gevoel en liep snel terug. Mijn hart klopte opvallend luid. Ik wist dat ik dit beeld niet meer zou kunnen vergeten, ook niet als ik weer terug zou zijn in de wereld.

— — — — —
Een der agenten kwam met een zonderling voorwerp aanlopen dat hij net had gevonden. Volgens ter Poorten, die nogal ingenomen bleek te zijn met de vondst, was het een ramok. Ik zal trachten het te beschrijven:

Het bestond uit een hoofdband van gevlochten boomschors waaraan een langwerpige harde laboe-achtige vrucht was bevestigd. Het geheel was gevat in rode en witte boeah kajoe en omhangen met een groot aantal slingers van gevlochten haar en boeah kajoe. De uiteinden waren versierd met stukjes bont van de koeskoes, het buideldier.

Ik vroeg ter Poorten wat 't was.

Hij glimlachte en zei: — Je kunt de ramok het beste vergelijken met de Militaire Willemsorde van de Mappiers. Het is 't ereteken dat alleen door hem mag worden gedragen die minstens vijf koppen heeft gesneld. De ramok wordt gedragen bij de koppenfeesten en tijdens het dansen op de rug gehangen. Ze houden hem vast door die band van gevlochten boomschors over hun voorhoofd te leggen.

— Wat is dat eigenlijk voor haar, ter Poorten?

Ik had een duister voorgevoel en het bleek precies te kloppen.

— Ja, wat zou dat nu voor haar zijn! Mensenhaar natuurlijk, afkomstig van de gesnelde koppen. Je dacht toch niet dat het namaakhaar was, wel? Kijk, de dappere krijger die tien koppen heeft veroverd wordt met een speciale onderscheiding begiftigd. Hij krijgt er een hanger van ongeveer dezelfde constructie bij maar anders uitgevoerd. De slingers zijn dan versierd met de veren van de witte kakatoe. Vind je het raar? Och, gezien in het licht van de Mappi-adat is het heel alledaags.

— — — — —

Er werd nog een vreemd ding ontdekt. Ditmaal een speciale hanger, geheel met paradijsvogelveren afgezet. Ter Poorten kende het apparaat. Het diende om er tijdens het koppenfeest de gesnelde kop aan op te hangen, die al dansend aan de hand werd megedragen en rondgezwaaid.

Ik had er geen bezwaar tegen dat we de tocht voortzetten.

Ik wilde liefst zo ver mogelijk van dit oord zijn. Ik zag deze barbaarse cultus voor me, in maanverlichte nachten, zo eindeloos ver van de wereld. Een beeld zo fantastisch en luguber, dat het me dagen achtereen bleef vervolgen en me niet met rust liet. Ik vond dat ik op die dag op afdoende wijze met Nieuw Guinea kennis had gemaakt.

— — — — —

Tegen de avond werd in Westelijke richting contact opgenomen met de patrouille die van het Bapai-gebied, de vermoedelijke wijkplaats der Wairoe-snellers, naderde en waarvan we hoorden dat ze langs de gehele route zojuist beëindigde koppenfeesten had gesignaleerd. *De kampong Totomeo was geheel verwoest en platgebrand* en zo afdoende waren de heren hier te keer gegaan dat zelfs de allerlaatste pisangboom van de aanplant vernietigd was. De bevolking was door de honger gedwongen ander woongebied te zoeken.

De vereniging van beide patrouilles vond plaats in de kampong Ararai aan de Cooksrivier. Hier waren we fortuinlijker en eer de bewoners de kans kregen er vandoor te gaan was het dorpje al omsingeld. Terstond werd een begin gemaakt met het verhoor van een aantal gevangen genomen mannen die aanvankelijk een doodonschuldige indruk maakten, maar van wie ter Poorten vermoedde dat ze heel wat minder onschuldig waren dan ze zich voordeden. Hij maakte een inspectietocht door de kampong. Een paar agenten liepen met hem mee en ik volgde hem eveneens.

Ter Poorten bereidde me voor op schokkende feiten en hij vergiste zich niet. Drie minuten later stond ik tegenover een onbeschrijflijk bloedig toneel, bestaande uit twaalf pasgesnelde mensenhoofden, met in de nabijheid een duizendtal pijlen en vijftig speren. Voorts allerlei attributen die in direct verband stonden met het koppenfeest, zoals zandlopertrommen en tritonschelpen, op welke laatste geblazen wordt als de hel losbreekt in het land der Mappiers.

Het meest sinistere voorwerp dat ter Poorten me toonde was een tok, het rituele bamboemes waarmee het slachtoffer, na doodgepijld te zijn, onthoofd wordt. Het was een scherpgeslepen moordwerktuig, versierd met snijwerk. Een der agenten vertelde me hoe het werd gebruikt. De bijzonderheden zijn te bestiaal om ze uitvoerig weer te geven. Laat ik ermee volstaan te zeggen dat met de tok het meest vlezige der hals wordt losgesneden, waarna de nekwervels door snel ronddraaien van het hoofd op de romp gebroken worden en het hoofd van het lichaam gescheiden.

De expeditie duurde nog enkele dagen die ik in een soort droomtoestand doorbracht, omdat ik volkomen overweldigd was door de gebeurtenissen die zich hadden afgespeeld. Ik wist dat deze dingen bestonden, er was me van verteld op bijna alle bestuursposten die ik had bezocht. Maar de werkelijkheid, deze bloedige realiteit, was vele malen sinisterder dan ik me had voorgesteld. Ik had meer dan een paar dagen nodig om dit alles te verwerken.

Laat ik kort zijn over het verdere verloop der strafexpeditie. Ter Poorten kreeg tijdens het verhoor van de bevolking der kampong Ararai ruimschoots inlichtingen, waarschijnlijk omdat de mannen meenden hiermede hun eigen straf te kunnen verlichten. Diegenen wier schuld vaststond werden gevangengenomen en meegevoerd. De volgende dag werd de achtervolging der Wairoe-snellers voortgezet in Noordoostelijke richting. Bij de boskampong Jogau bleek dat de derde uit het Noorden komende patrouille een treffen had gehad met het gros der Wairoe-snellers en de weerbare mannen nazette in de richting van de kali Jame. De volgende dagen werden gebruikt om het gebied tussen de rivieren Manowe en Poere te zuiveren. Hierheen waren namelijk nogal wat naar het Zuiden teruggevluchte Wairoesnellers uitgeweken. Ze werden bijna zonder uitzondering achterhaald en meegenomen.

Ik maakte niet de gehele tocht mee, omdat ik vrijwel uitgeput van vermoeidheid was. Ik bleef achter bij de agenten die belast waren met de bewaking der gevangenen en gebruikte die dag om wat op verhaal te komen. Wat de gevangenen betreft, ik zag nooit timider

en zich zo volkomen onschuldig wanende mannen als deze Wairoe-
snellers. Hoe langer ik ze gadesloeg des te duidelijker werd het me
dat het snellen inderdaad iets was dat een bijzondere verdienste heeft
in het licht van hun adat. Als dit zo is houdt dat tevens in de vast-
stelling van de ongelooflijke problemen voor het cultiveren dezer
stammen, wier bloedige cultus dus niets te maken heeft met moord,
gepleegd met voorbedachte rade, maar alles met het zoeken naar en
het zich toedienen van 't felbegeerde levens-elixer dat woont in het
hoofd van een ander mens en welk hoofd men dús dient te snellen
om dat elixer te bemachtigen . . .

IK KWAM IN TANAH MERAH TERUG EN TWEE WEKEN later zat ik weer in Merauke. In die weken had ik mijn gegevens verzameld en getracht zo veel mogelijk te weten te komen van de levenswijze der stammen in het gebied waar de expeditie had plaatsgevonden. En ik zond de eerste verslagen naar mijn krant, met het vage gevoel dat ze dit alles in Holland eerder fantastisch en aardig-verzonnen zouden vinden dan de bittere waarheid ervan te aanvaarden.

Ik kreeg een malaria-aanval en hoewel dokter Van Dijk me volstopte met allerlei praeparaten was ik verplicht een week lang onder de klamboe te blijven. Er was nogal eens bezoek, waarbij bleek dat speciaal pater Roodzand medelijden had met de arme baroe die vrijwel verlaten in de eenzame pasangrahan lag. De zevende dag stond ik weer op en hoewel nog wat slap in al m'n spieren en gewrichten, kwam m'n energie toch weer terug.

Die avond zat pater Roodzand z'n pijp bij me te roken. Ik had hem alles verteld van de gebeurtenissen tijdens de achtervolging der Wai-roesnellers en hij had aandachtig geluisterd, een enkele maal z'n hoofd schuddend. Meestal echter met een goedmoedige glimlach om z'n mondhoeken spelend.

Toen ik klaar was keek hij me aan en vroeg: — En wat is de volgende expeditie? Of heb je al voldoende stof voor sterke verhalen?

Ik zei hem dat het me een beetje ging vervelen, steeds aan die sterke verhalen herinnerd te worden, waarop pater Roodzand in de lach schoot, bulderend en dreunend, daarna opstond en wegliep. Ik keek hem na en vroeg me af of ik hem misschien op de een of andere manier had beledigd. Maar dat geloofde ik niet, pater Roodzand had niet van die erg lange tenen.

Vijf minuten later kwam hij terug. Hij bleek even naar zijn hut te zijn geweest om iets op te halen. Het was een kaart van het centrale gedeelte van Nederlands Nieuw Guinea, die hij openvouwde en op het lage bamboe tafeltje tussen ons uitspreidde.

— Ik heb contact gehad met de Resident, m'n jongen, zei hij, — en ik ben je voorspraak geweest. Er vindt namelijk binnenkort een

tocht plaats naar het kortgeleden ontdekte gebied der Wisselmeren en...

— Ja, daar weet ik van, pater, viel ik hem in de rede. — Daar gaat Mieke van der Veer toch heen?

— Ja, ze gaat mee, maar wat zou je ervan zeggen om die tocht mee te maken?

— Ik zou het schitterend vinden, maar is er dan een mogelijkheid?

— Waarschijnlijk wel. De Resident schijnt geen bezwaar te hebben.

— Hoe vindt die tocht plaats, met dragers?

De missionaris keek me aan alsof hij 't verschrikkelijk stom vond zoiets te veronderstellen.

— Nee, natuurlijk met een vliegtuig. Het Binnenlands Bestuur krijgt de beschikking over een Catalina van de Koninklijke Marine, een amphibie-toestel dus. Dat is al meer gebeurd op Nieuw Guinea. Er wordt gestart op het eiland Biak en het is de bedoeling dat het toestel landt op het Paniai-meer, een der drie en het grootste der Wisselmeren.

Ik voelde me buitengewoon dankbaar voor de bemiddeling van pater Roodzand en wilde hem bedanken. Maar hij wuifde elke dank direct weg en zei:

— Het lijkt me de moeite waard voor een journalist dat eens een keer mee te maken. Vóór jou waren er niet veel, behalve dan de Resident, de ontdekkingsreiziger le Roux, een zendeling en nog een paar zwervers. En dan natuurlijk de grote man van de Wisselmeren waar we het al eerder over hebben gehad, Jungle Pimpernel.

— Wie maken de tocht mee?

— Ik weet het niet, ik denk behalve de bemanning van het vliegtuig een enkele ambtenaar van het Binnenlands Bestuur, want het is de bedoeling dat de bestuurspost daar weer wordt gevestigd. Hij werd in '39 opgericht maar tijdens de bezetting van de Jappen is alles vernield en de post werd opgeheven.

Op dat ogenblik kwam Hellinga binnen.

Hij ging zitten, keek me onderzoekend aan en zei tegen Roodzand:

— En, weet hij het al?

Pater Roodzand knikte. — Ja, ik heb 't hem verteld.

— Zin in die tocht? vroeg Hellinga.

— Ja, ik zal er graag gebruik van maken. Hoeveel Hollanders gaan er mee?

— Nog onbekend. Er is een kans dat Jungle Pimpernel meegaat. Het schijnt namelijk niet helemaal rustig te zijn aan de meren en een beter pacificator dan Dr. de Bruyn bestaat niet.

— Is die tocht riskant, mijnheer Hellinga?

— Riskant is alles in dit land, maar als je bedoelt of de bergpapoeas gevaarlijk voor je gezondheid zijn kan ik je geruststellen. Ze zijn

zelfs zeer vreedzaam, hoewel ze er natuurlijk wel zonderlinge gewoonten op na houden. Maar dat merk je wel. Als Jungle Pimpernel meegaat kun je rustig gaan slapen.

— Is hij zo gevreesd bij de meren?

— Nee, zo geliefd.

Ik dacht dat Hellinga me voor de gek zat te houden en zei:

— Ik meen het, mijnheer Hellinga, is hij zo gevreesd?

— Ik zeg je nogmaals: geliefd! En ik meen dat woordelijk, man. Kijk, Jungle Pimpernel is een rare kerel, misschien de raarste die je in dit land ontmoet en dat wil wat zeggen op Nieuw Guinea, waar iedere vent een beetje getikt is. Hij is anders dan de meesten van ons. Maar in elk geval is hij een prima kerel. Je kunt je geen betere gids in de bergen wensen.

— Kent hij de stammen daar zo goed?

— Hij kent ze als z'n vrienden op de Leidse universiteit. Hij heeft al zo lang met ze opgetrokken dat ze hem zijn gaan beschouwen als hun grote heer, hun meester, hun afgod. En ik geloof niet dat er één bergpapoea is die hem ook maar eenmaal boos heeft aangekeken. Ze gaan voor hem door het vuur.

— Wat vindt U van het plan van Mieke van der Veer?

— Nogal sterk, maar het is een intelligente meid en ze zal het waarschijnlijk wel klaren.

— Maar drie jaar in die eenzaamheid! Wat denkt U, kan een vrouw dat klaren?

— Ze zegt van wel.

— Geloof U het?

— Moeilijke vraag. Ze is kernegezond en 't ontbreekt haar lang niet aan gezond verstand en nog minder aan courage. Maar ik zal niet zeggen dat ik het op prijs zou stellen als mijn eigen dochter zo'n reis ging ondernemen. Je gaat je levend begraven in het meest primitieve deel van de wereld. Vergeet niet dat deze stammen eerst sinds enkele jaren ontdekt zijn. Als jij het geluk hebt bij de meren te komen zul je het allerlaatste stukje aarde aanschouwen waar het stenen tijdperk nog volledig heerst. En waar je tegenover mensen staat, die eeuwen en eeuwen ten achter zijn met onze beschaving, of wat daar voor doorgaat.

— Ik geloof niet dat haar verloofde bar enthousiast is.

Pater Roodzand viel ons in de rede: — Ter Poorten heeft gelijk. Ik zal me er niet mee bemoeien, maar als ik in ter Poortens plaats was zou ik nooit toestemming geven.

— Geloof U dat Mieke van der Veer iemand is die zich bekommert om toestemmingen, pater Roodzand? vroeg Hellinga ironisch.

— Nee, dat geloof ik niet en dat is juist het ergste van alles.

Op dat ogenblik voelde ik de mogelijkheid om iets meer van de

verhouding tussen Mieke en ter Poorten te weten te komen. Ik keek Hellinga aan en vroeg:

— Houden die twee van elkaar of is het alleen maar vriendschap? De bestuursambtenaar haalde z'n schouders op. — Ik weet het niet, zei hij, — ik weet alleen dat ter Poorten heel veel van haar houdt. Dat weet trouwens iedereen hier. Maar zij schijnt er daarnaast nog andere idealen op na te houden. Ze wil iets doen wat geen enkele vrouw vóór haar gedaan heeft, daar komt het, als ik me niet heel sterk vergis, op neer. Ze heeft nogal eens contact gehad met Dr. De Bruyn, Jungle Pimpernel. Die deed iets wat nog geen man voor hem gedaan heeft: papoea zijn met de papoeas. Begrijp je wat dat zeggen wil? Denk je dat eens in . . . papoea onder de papoeas . . .! O ja, dat klinkt romantisch en interessant maar het is ontzaglijk zwaar, en één man op het miljoen slaagt in zoiets. Jungle Pimpernel is geslaagd. Hij was praktisch de enige Nederlander die op Nieuw Guinea bleef tijdens de bezetting. Hij verborg zich, als papoea levend, bij de meren en in al die jaren kon geen jap hem in handen krijgen. Hij heeft schitterend werk voor de geallieerden gedaan en even schitterend werk als onderzoeker en ontdekker. Werk, zo zwaar dat je het alleen kunt doen als je idealist bent en bereid de wereld finaal af te zweren. En al geef ik toe dat die wereld maar een rottige, smerige wereld is geworden, jarenlang te leven onder de meest primitieve mensen op aarde is iets waar jij, met al je fantasie en sterke verhalen, geen flauw benul van hebt!

Hellinga zat daar en er lichtte iets in zijn ogen. Hij meende woordelijk wat hij zei en hij ging door:

— Als jij met Jungle Pimpernel in aanraking komt leer je een der merkwaardigste Nederlanders kennen. Daar in Holland kennen ze die man natuurlijk niet. Z'n naam zegt daar niets, ze hebben het daar veel te druk met zichzelf. Maar als je praat van een kerel uit één stuk, van een man zo dapper, dat de Ekaris aan de meren hem hoog vereren . . . dan is dat Jungle Pimpernel. Zijn naam is gevleugeld aan de meren en van de duizenden mannen en vrouwen die daar leven heeft nooit een hem verraden.

— Gaat hij mee, mijnheer Hellinga?

— Waarschijnlijk wel. Voor jou hoop ik het. Ik weet alleen niet of je veel uit hem zult kunnen krijgen. Hij kan zo gesloten als een boek zijn, ofschoon het een geschikte kerel is; hij voelt bitter weinig voor persoonlijke publiciteit. Maar dat is allemaal jouw zaak. Zeg . . . Abel . . . breng nog 's een glas water. Ik stik van de dorst.

HEMEL EN AARDE (intermezzo)

IN HET BEGIN VAN HET JAAR 1937 WERD BEKEND dat zich in het centraal gedeelte van het eiland ongeveer recht-zuid van Seroei, midden in de bergketens, op ongeveer 2000 meter, meren zouden bevinden.

Het was de officier-vlieger F. J. Wissel, van de Koninklijke Marine, die op een speciale vlucht deze meren opmerkte. Hij was de eerste blanke die ze aanschouwde.

In 1935 was een KNILM-expeditie uitgezonden, die de opdracht had luchtkarteringswerkzaamheden te verrichten boven Nieuw Guinea. Die opdracht hield in tien miljoen hectaren wildernis in kaart te brengen. De opdrachtgeefster was de Nederlandse Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij, de NNGPM. De leiding der expeditie werd opgedragen aan de toenmalige kapitein Mr. R. N. de Ruyter van Steveninck.

In December 1936 werd de leiding overgenomen door de heer E. L. J. Haak. De hoofdbasis van de expeditie bevond zich toen op Babo op het eiland Japen, aan de Noordkust van Nieuw Guinea. Aan de Zuidkust lagen twee hulpbases; de ene in de diepe fjord Etnabaai, de andere in Aika, enige honderden kilometers Oostelijk van Etnabaai, verborgen tussen mangroves, vloedbossen en moerassen.

Van Seroei uit werden geregeld vluchten naar deze beide hulpbases gemaakt, maar daar de vestiging van de NNGPM te Babo nog steeds dienst deed voor aanvoer van materiaal en vivres voor de expeditie, werden de vluchten meestal van Seroei over Babo geleid en slechts bij uitzondering werd recht overgestoken.

De officier vlieger Koppen was aanvankelijk chef van de vliegdiens, later oudste vlieger. Vliegeniers waren Vonk, Tydeman en Meiniger. In de eerste periode werden alleen de Havilland Dragon Rapide toestellen gebruikt, doch in April 1936 verscheen de eerste Sikorsky, die aan de basis Etnabaai werd gestationneerd, enkele maanden later gevolgd door een tweede. De Amerikaanse

vlieger Brookings was enige tijd belast met de leiding van de post Etnabaai en het was met hem dat de officier-vlieger F. J. Wissel van de Koninklijke Marine verschillende vluchten maakte over het karteringsgebied aan de Zuidkust. Brookings was tevens de eerste vlieger die de Carstensz overvloog.

Na het heengaan van Brookings was Wissel commandant van de Sikorsky, met als standplaats Etnabaai en later Aika. Als zodanig kreeg Wissel de kans verscheidene malen over het geweldige Carstensz massief te vliegen, waarbij kapitein Knapp enkele unieke series foto's nam. Later was Knapp de vlieger Wissel behulpzaam bij het uitwerpen van proviand voor de Carstensz-expeditie. Tijdens deze foto-vluchten was Iwema de onvolprezen navigator, terwijl de Amerikaanse mecaniciens Atkinson er zorg voor droeg dat het vliegtuig luchtwaardig bleef.

Wissel verliet in November 1936 de basis Aika, om met Colijn en Dozy de Carstensz te beklimmen en Vonk nam het werk als vliegenier op de Sikorsky over. Ook hij vloog enkele malen over de Carstensz.

Tegen Kerstmis keerde Wissel terug van de Carstensz en er volgde overplaatsing naar Seroei, waar een basis voor de Sikorsky's in gebruik werd genomen.

Inmiddels was 't grootste deel der kartering gereedgekomen, waren de Dragons vertrokken en met hen het voornaamste KLM- en KNILM personeel. Eén Sikorsky bleef aan de Zuidkust werken, de andere te Seroei. Met de leiding der resterende ploeg, gestationneerd te Seroei, werd de heer E. L. J. Haak van de KLM belast. Vliegeniers waren toen o.a. Wissel, Koppen en de Rotterdammer Jan Meiniger. Waarnemer-fotograaf waren o.a. Surink en Brand.

Het was op 31 December 1936, dat Wissel opgedragen werd een vlucht te maken naar de Zuidkust, waar de topograaf Verstelle zich in moeilijkheden bevond. Deze vlucht werd een historische: de vliegenier ontdekte een groot, nog niet eerder gesignaleerd, meer in het hart van de Vogelkop. Aan boord bevonden zich tijdens die vlucht behalve Wissel de Amerikaanse mecaniciens Atkinson en als passagiers de telegrafist De Bruin en een jong KLM-employée.

Een tweede gelegenheid, om iets meer van dat meer waar te nemen deed zich voor toen een vliegtuig naar Aika moest om Verstelle, die aan wondroos leed, op te halen. Op deze vlucht was Wissel vergezeld van Haak, de chef der karteringsploeg.

Er werd gevlogen met een tweemotorige Sikorsky en de bemanning bestond uit Wissel als commandant, de fotograaf-waarnemer Brand en een Javaanse mecano.

Er werd gestart met helder, mooi weer, terwijl er die dag slechts

geringe bewolking was. De Waropenkust werd aangelopen en daarna de lage kuststrook gepasseerd.

Het gebergte kwam, waarvan de skyline, tot tweeduizend meter hoogte, zich reeds scherp tegen de heldere hemel aftekende. De Sikorsky moest ver over deze bergen heen.

Het toestel ronkte over het verlaten bergland. Groen was de rimboe beneden de Sikorsky, doorsneden met zilverglanzende bergstromen en kalis. Een enkele opvliegende papegaai was de enige verkondiger van leven. Uit het donkere groen staken de bergen nog donkerder af. Een somber, zwaarmoedig en wild land.

Er werd een berg verkend die boven alle andere bergen domineerde. Zowel het middenstuk als de top waren onbegroeid. Geen spoor van vegetatie was daar te bekennen. Dit aanvliegpunt, zo vreemd naakt en rauw, werd door de mannen in het vliegtuig de Kale Berg genoemd. Zo bleef hij heten.

De Sikorsky vloog over een der wildste gebieden ter aarde, op weg naar het hart van het eiland. Op weg naar een meer.

Het was een dag met weinig bewolking. Die dagen zijn zeer zeldzaam in dit land van bijna eeuwige regen en nevel.

Ineens zagen de mannen iets wits glinsteren. Voor hen, in de diepte tussen de bergen, verscholen achter de ruggen van het bergmassief, zagen zij drie kleine stukjes glanzend zilver. Dit waren de meren en ze lagen in het stenen hart van het land.

De Sikorsky ging lager vliegen om de op 1800 meter hoogte liggende meren te bereiken. Wissel hield aan op het grootste der drie.

Met afgezette motor dook de Sikorsky over dat ene, grote meer, nauwelijks veertig meter boven de oppervlakte. Ze zagen een gladgepolijste watervlakte, witglinsterend in de zon, met blauwe glansen van de hemel erboven, en donkere slagschaduw van de bergwanden die het omringden.

Maar ze zagen meer: cano's... dertig... veertig kleine cano's... en in iedere cano zaten drie of vier mannen. Kleine naakte mensen. Het vliegtuig joeg laag over het meer en er was niet veel tijd voor waarnemingen. In die weinige ogenblikken moest zoveel mogelijk worden geobserveerd, maar de tijd was zeer beperkt. De Sikorsky moest terug, de benzinevoorraad bood maar weinig speling voor langer blijven. Even overwoog Wissel toch nog te landen op het meer, maar hij mocht dat risico niet lopen. Het was te groot. De kans om op bijna achttienhonderd meter hoogte weer los te komen van het water was te gering.

Uitkijken en camera's klaar! Dat was het enige dat ze moesten doen. Ze zagen in iedere cano een soort groot, rond net, met een bamboehoepel er bovenop. Waarschijnlijk waren deze kleine mensen bezig met vissen. Later bleek dat dit meer geen vis heeft.

Alleen kreeften. Maar daarover zouden ze pas maanden later horen. De komst van de Sikorsky bracht een onbeschrijflijke verbijstering teweeg onder de mannen in de cano's. Ze bleven als uit steen gehouwen in hun cano's zitten en staarden met ontzetting naar de ontzaglijke vogel, die van over de bergen was komen aanvliegen en zich op hen ging storten. Ze waren als bevroren van angst.

Daar kwam het vreselijke aan... een brullende demon die uit de hemel was gedoken. En onder dat brullende wezen hing iets dat op hen aansuisde... iets kleins maar tegelijk iets verschrikkelijks... een kleine ronde kogel... nauwelijks enkele meters boven het meer...

De mannen sprongen overboord en lieten het water van het meer over zich komen. De anderen kropen instinctief in elkaar, kromden zich in de cano's... Toen ontdekten ze in de Sikorsky dat vergeten was de dertig meter lange sleepantenne in te halen...

Aan dertig meter staaldraad suisde een koperen kogel rakelings over de hoofden van de kleine zwarte mannen in de cano's. Even later werd de antenne zo snel mogelijk opgedraaid.

De Sikorsky cirkelde een paar maal over het Oostelijke deel van het meer en verkende een breed dal, dat in Oostelijke richting nauwer toeliep. Ze zagen een vrij grote woning, waarvan de dakbedekking waarschijnlijk uit alang-alang bestond. Dicht bij andere hutten werden tuinen waargenomen. Deze tuinen waren hoog aangelegd en omgeven met muurtjes van opgestapelde stenen, die naar schatting een meter hoog waren. Over de tuinen liepen smalle paadjes. Dat alles deed denken aan een groot tablet chocolade, verdeeld in kleine blokjes.

Wissel keerde en vloog terug naar het meer. Daarna werd recht Zuid gevlogen in de richting van de waterscheiding. Recht voor zich zagen de mannen het tweede, veel kleinere, meer. Daar achter een derde. Het leek hun dat deze meren hoger lager dan het eerste.

Wissel vloog terug en hij koos de route over de Carstensz. Het was mooi helder weer en het bergmassief lokte. En zo zagen de mannen in de Sikorsky die dag nog ander onbekend gebied.

Ze passeerden de bronnen van de Oeta-rivier en kwamen weer boven de laagvlakte van de Zuidkust. De Sikorsky volgde de kustlijn en kreeg Aika, de basis, in zicht. Daar werd overnacht.

— — — — —
Die avond zaten de mannen bij elkaar. En ze spraken over de meren in het hart van dit land. Daar woonden stammen. De nacht lag zwaar en heet over de aarde van Nieuw Guinea. De mannen dachten aan hetgeen ze hadden gezien; en de een vroeg de ander:

moeten wij dit bekend maken? Nooit eerder was daar een blanke en zouden de blanken, die nu gingen komen, deze stammen geluk brengen? Ze gingen naar hun veldbed en dachten er over na.

— — — — —

De moeilijkheid deed zich voor welke naam de meren moesten dragen. Wie had ze ontdekt? Wissel of Haak? Moesten het de Wisselmeren of de Haakmeren worden? Het was het vliegtuig dat dit probleem in de wereld bracht. Was het *zien* der meren alleen al een ontdekking, of het betreden ervan? Haak was van oordeel dat Wissel uiteraard het grootste aandeel had gehad in de ontdekking. En toen men hem later vroeg of hij er zich accoord mee kon verklaren dat de meren Wisselmeren zouden worden genoemd, was het Haak die terstond dat accoord gaf. En dat gaf hij uit de grond van zijn hart, want hij vloog zelden met een bekwaamer vlieger en beter kampgenoot dan luitenant Wissel van de Koninklijke Marine.

— — — — —

Op 18 September 1937 voer de assistent-resident Dr. J. W. Cator de Oeta-rivier zover mogelijk op. Te voet trok hij door het dal van de voornaamste linker zijrivieren van de Oeta het binnenland in, waar hij in aanraking kwam met de Ekari-stam en een grote clan van de Moni-stam.

Wissel vertrok in Maart 1937 van Nieuw Guinea; het was de luitenant ter zee Van Olm, die op 11 November 1937 als commandant van een groep van drie Marine-vliegtuigen een landing op de meren maakte. Hij was de eerste blanke die landde op het Wisselmeer. Hij ging aan wal en poogde in contact te komen met het verloren bergvolk. Deze poging mislukte. Dr. Cator nam aan de tocht deel.

Op 3 December 1937 voer Cator wederom de Oeta op, liep enkele dagen over het oude tracé het binnenland in, maar sloeg daarna een pad in, dat in Noordoostelijke richting over het randgebergte Zuid van het Tigi-meer de vlakke bereikte die wordt bewoond door een grote clan van de Moni-stam. Vandaar uit, in Oostelijke richting marcherend, bereikte hij op 16 December de Westelijke oever van het Tigi-meer. Kort daarop bereikte hij het grote Paniai-meer en het Tage-meer. Na terugkeer vertrok hij op 14 Mei 1938 naar de Wisselmeren, waar hij de oprichting van de bestuursvestiging Enarotali, op de Zuidoost-hoek van het Paniai-meer, heeft voorbereid. Na 5½ maand gaf Van Eechoud op 10 November 1938 de post Enarotali over aan de adspirant-controleur Dr. J. F. Stutterheim. Van Eechoud zelf maakte een tocht van het Paniai-meer uit

en bereikte 15 dagen later op 1 December 1938 de monding van de Siriwo in de Geelvinkbaai.

Het was begin Februari 1939 dat de opvolger van Stutterheim te Enarotali aankwam. Die opvolger was: de adspirant-controleur Dr. Jean Victor de Bruyn.

In 1940 werd Haak op Ambon gedetacheerd en belast met de inspectie van de Grote Oost-lijnen der KNILM. Dat betekende: opnieuw contact met Nieuw Guinea.

Haak slaagde er in een wekelijkse dienst Babo-Wisselmeren te openen ter voorziening van een merkwaardig Nederlands bestuurs-ambtenaar die de post bij de meren had bezet: Jean Victor de Bruyn. Jaren later zou een journalist hem een andere naam geven: Jungle Pimpernel.

Een jaar lang kon Haak de dienst volhouden. Toen kwamen de Jappen.

HET WAS OP 16 FEBRUARI 1623 DAT DE OPPERKOOPT-
 man Jan Carstensz, zeilend langs de kust van een vreemd
 eiland dat later Nieuw Guinea genoemd zou worden, het
 eerst melding maakte van een uit zee gezien „*overhooch ge-
 berchte dat op vele plaatse wit met snee bedeckt lach.*”
 Hij zag de toppen die later zijn naam zouden dragen: de Carstensz-
 toppen.

Grimmig, geweldig en donker verrijst het Carstenszgebergte uit de
 aarde der papoeas. De toppen zijn bijna altijd gehuld in eeuwige
 mist- en wolkbanken die boven het eiland hangen. Als ze zich een
 enkele maal oplossen, blijven de toppen echter wit. Het is het
 vreemde, geheimzinnige wit van de hoogste bergpunten in dit land.
 Nooit betrad een man van dit land deze uiterste hoogten. Hij ziet
 het wit, soms even flikkerend in het helle zonlicht, en bepeinst wat
 het kan zijn. Hij kent de sneeuw niet, noch het ijs.
 Het is het huis der demonen.

Op 5 December 1937 slaagden drie Nederlanders er in enkele toppen
 van het Carstensz-massief te beklimmen. Het waren Colijn, Dozy
 en Wissel. De gehele route was, alvorens de beklimming begon, uit
 de lucht opgenomen door de KNILM-expeditie.
 Het was in dezelfde periode van de ontdekking der Wisselmeren,
 dat Haak in een Sikorsky met Wissel als commandant en dezelfde
 bemanning een overtocht maakte van Seroei naar Aika. De vlieg-
 route was bij die vlucht Oostelijker dan ooit tevoren verlegd.
 Het weer bleek niet geschikt voor fotografische opnamen hoewel de
 lucht opvallend helder was.
 Nadat een half uur was gevlogen welden uit de van hitte trillende
 hemel de witte toppen van de Carstensz op. Ze blonken en schitter-
 den. Daar was een niet te miskennen lokken in deze felle, wit-

glanzende spitsen hoewel er nauwelijks iets ongenaakbaarder denkbaar is dan deze toppen, oprijzend uit het wildste oerwoud ter aarde.

De Sikorsky hield recht op de toppen aan. Onder het toestel vergeleed de aarde van Nieuw Guinea: oerwoud, oerwoud. Met soms wat witte vogels wiekend over het donkere groen. Hier en daar zilveren glinsteringen: rivieren. Dwaas, belachelijk klein en timide in de grootheid van deze barbaarse wildernis. En, zeldzame keren, groepen geelgekuifde witte kakatoes, fel contrasterend tegen het groen van het oerwoud.

Hoger klom de Sikorsky. Ze schroefde zich in het blauw boven haar. Hoger, hoger, totdat de wildernis van Nieuw Guinea niets meer was dan wat warrig grijs. Er was geen groen meer te onderscheiden. Er waren geen vogels meer, er waren geen kalis meer zichtbaar. Ze klommen de hemel in, een ijle, dunne, kleurloze hemel.

Voor de Sikorsky rezen de toppen: een der toppen was hoger dan de afstand die lag tussen de Sikorsky en de aarde. Dat was de hoogste Carstensz-top: 5040 meter hoog.

Haak keek naar de reus die voor hen stond. En hij begon te twijfelen of het oude, versleten en opgevlogen toestel nog wel de energie zou kunnen ontwikkelen om deze hoogte te bereiken.

De contouren van de gehele keten waartoe de Carstensz behoort gingen zich duidelijk aftekenen. Van het Westen uit de Tafelberg, dan de Doormantop, de Idenburgspits en daaraan verbonden het machtige blok van de Carstensz met zijn talloze toppen en gletschers. De Sikorsky vloog door, hoger en hoger, recht het universum in dat ligt tussen hemel en aarde. En iedere minuut van deze vreemde tocht naar de stilste plek der aarde voelden de mannen in die oude, opgevlogen Sikorsky zich meer beklemd door de ontzaglijke grootsheid van het tafreel voor hen.

Ze zagen de hoogvlakte die voor de Noordelijke rotswand van de Carstensz ligt. Nauwelijks nog enige vegetatie . . . spaarzaam bos . . . wat savannas. Een eenzaam, doods oord. Het terrein was doorploegd door diepe, kronkelende rivierdalen.

Toen kwam het laatste huis in de wereld. De Sikorsky was aan de voet van het hooggebergte, even voor ze langs de Idenburgtop vloog. Daar stond, tegen de helling van de berg, een huis. Een huis voor mensen? Misschien. Geen blanke die het weet. Uit het toestel was het duidelijk waar te nemen maar er was geen enkel teken van leven. Voor het toestel stond de Noordwand van de Carstensz en de Sikorsky vloog er recht op aan.

Haak was verbijsterd bij het zien van deze muur die voor hen uit de aarde rees. Donker en geweldig stond de muur voor het

vliegtuig dat er overheen moest, doch nog lang niet voldoende hoogte had. Het schroefde zich op, spiraalde hoger en hoger.

De mannen zagen de muur. Ieder van hen dacht: wij zijn er nu vlak bij... wij vliegen er recht tegen aan. Maar ze waren ver van de muur af... en de steilte, het geweldige massief tussen hemel en aarde, groeide en groeide en groeide. Het nam gigantische afmetingen aan en iedere minuut werden meer details zichtbaar en kreeg de bergwand meer relief.

Dit was een nieuwe wereld: een wereld van een formaat zoals de Europeaan die niet kent. De wereld van ontzaglijke bergwanden, eens door onvoorstelbare krachten daar geplaatst. Als symbool voor de huiveringwekkende, barbaarse kracht der natuur, als symbool voor de radeloze geringheid van de mens, die dit aanschouwt en ondergaat als een der glorieuze momenten van zijn leven.

Het was hun op dit ogenblik gegeven enkele ogenblikken een blik te slaan in een wereld, waar niet meer gemeten wordt met menselijke maten.

Zo groeide die muur. De Sikorsky, kleiner en kleiner wordend, schroefde zich omhoog en poogde hem te bereiken. Maar de afstand bleef altijd dezelfde. Het was of het vliegtuig daar stil hing tussen de hemel en de aarde. De Sikorsky was op dit ogenblik, in de verblindende zee van licht, een klein, belachelijk klein, speelgoed-insect dat verloren ging in een grandioze wereld van donkere steen en ruimte.

Toch zwoegden die twee motoren door, toch bracht iedere spiraal het kleine speelgoed-insect iets hoger.

En ineens was de Sikorsky vlak bij de muur, die grimmig en dreigend verder vliegen verbood. Dit was het einde. Er was nu nog alleen maar de weg over de muur, over de top. Die top was meer dan 5000 meter boven de aarde.

Het vliegtuig trok op, sneller en sneller; er werd hoogte gewonnen. Nog hoger, nog verder joeg dat nietig insect omhoog... de propeller op kleine spoed... en het won hoogte...

De laatste paar honderd meter werden moeizaam gehaald en de mannen in het toestel hadden het zwaar te verduren door de uiterst ijle lucht. Ze voelden zich dodelijk vermoeid, konden nauwelijks meer adem halen. Dit moest niet te lang duren, hier was een verschrikkelijk gevaar bij hen in het toestel. Dit was geen atmosfeer voor mensen om in te leven. Hier was alleen de witte, stille dood, die bezit ging nemen van hen, die het waagden dit onbetreden stuk wereld, dat geen wereld is voor aardse stervelingen, te benaderen.

Ze hijgden naar adem. De kleine Javaanse mecano hield het niet meer uit en schoof plotseling het bovenluik van de cabine open.

Daar was toch lucht...! Daar was zuurstof...! Hij zou weer kunnen ademen... Hij voelde dat hij ging stikken...

Op hetzelfde moment kwam gierend en huilend een ijzige poolwind binnenstormen. De anderen wierpen zich op het luik, sloten het... maar ze konden geen kracht meer ontwikkelen... alles ging traag... de zware camera's konden ze nog nauwelijks hanteren.

Toen joeg het insect, dat verloren stukje drijvend metaal, over de top van de Carstensz.

Ze waren boven de top van de Noordwand.

Ze berekenden snel de juiste hoogte van de vrijwel loodrechte steilte. De muur, die bijna kaarsrecht uit het bergmassief verrees, was hier 2400 meter hoog.

De Sikorsky schoof langs de rand van het firn. Ze zagen de sneeuw, die zich op tal van plaatsen ophoopte onder de druk der bergwinden. Het was de sneeuw die de onderste lagen samenperste tot ijs. Dat ijs schoof traag, lui, moeizaam over de rotswand in Zuidelijke richting weg.

Dit was de wrede, ruige gletschertong; eens, drie eeuwen geleden, van heel verre gezien door Jan Carstensz, die langs de kust voer. Het was dezelfde tong die tienduizenden jaren lang generatie na generatie bergstammen en kustpapoeas met ontzag en angst heeft vervuld. Hier liep de uiterste grens van Nieuw Guinea.

De Sikorsky vloog over de gletschertong en de mannen in het insect zagen beneden zich kleurige meertjes in helblauw ijs. Even beneden de gletscher lag een schitterend weidelandschap.

Ze vlogen voort en zagen een nieuw tafereel. Een ongenaakbaar scherpe kam, die zich als een pyramide achter de Noordwand verheft: scherp, ruw, vijandig, dreigend.

De hoogtemeter wees 5060 meter aan en ze hadden geen zuurstofmaskers. Ze vlogen in een onverwarmd vliegtuig en droegen tropenkleding. Want dit is de wijze waarop Hollandse pioniers nieuwe werelden ontdekten.

Daar was de verleiding om alleen maar te kijken en dit alles in te zwelgen. Maar er moest gewerkt worden met instrumenten en camera's in die vrijwel zuurstofloze Sikorsky. Het toestel nam een aanloop en ze gingen met de precisie-hoogtemeter de toppen meten; achter elkaar de pyramide, weer een top, en daarna de hoogste top van de Noordwand.

Dat ogenblik was wellicht het grootste van deze tocht naar de hemel: even was het of de machine door de sneeuw stoof... toen waren ze boven een diepte van 2000 meter... opnieuw een run over

het massief met rechts van de Sikorsky de Idenburgtop, met een klein, zot puntmutsje van ijs en sneeuw en daarna schroefde het toestel zich omlaag.

Terug naar Aika!

Wat daarna kwam was niet zo belangrijk meer.

Een half uur later stond de Sikorsky in de modder van de aarde der papoeas.

De thermometer wees 98 graden.

Er zijn niet veel mannen die het geluk hebben eenmaal in hun leven een blik te slaan in een wereld van on-menselijk formaat.

De bemanning van dat vliegtuig had dit geluk.

Het was het grote moment in het leven van mannen, die 12 miljoen hectaren donker Nieuw Guinea in kaart brachten.

EEN MAAND NA HET GESPREK MET HELLINGA EN pater Roodzand zat ik in de KLM-mess op Biak te wachten op de komst van de Catalina die ons naar de vallei der meren zou brengen.

Wat er in deze maand was gebeurd is van practisch geen belang voor dit verhaal. Laat ik ermee volstaan erop te wijzen dat ik alle medewerking kreeg bij het bijeen brengen van m'n uitrusting voor deze tocht en dat zowel pater Roodzand als assistent-resident Hellinga me alles wat ze wisten over het gebied der meren vertelden.

Ik zat al vier dagen in de mess en begon me knap te vervelen. Biak was heet. Biak was kaal en lelijk. Biak lag als een stuk uitgedroogde kalk in de Pacific, vlak in de buurt van het eiland Japen en door Japen gescheiden van de vaste wal.

Ik bezocht de bezienswaardigheden van Biak, maar het was te heet om veel plezier in deze excursies te hebben. Ik zag de dumps. Duidzenden vliegtuigen die in de jungle verstrooid lagen. Een knekelhuis van vliegtuigen: Mitchells, B 29 toestellen, Lightnings, Dakota's, Catalina's, Liberators en wat Generaal Mac Arthur meer voor toestellen nodig had toen hij in de laatste jaren van de tweede wereldoorlog Biak tot belangrijke vliegtuigbasis liet promoveren. Het was griezelig, spookachtig en droefgeestig tegelijk, dit enorme reservoir van oude, gebruikte en gloednieuwe vliegtuigen hier te zien wegrotten in de wildernis. Dood materiaal, hel en dof glanzend aluminium, broedplaatsen voor rode en witte mieren. En de jungle bouwt er zijn rijk weer om heen en over enkele jaren zal deze dump verdwenen zijn. Dan zal er alleen nog de groene rimboe van Biak zijn, wild en tomeloos opwoekerend uit de armoedige kalkrotsen, vervuld van een niets ontziende razernij om elk spoor van dat metaal weg te drukken, in te sluiten, op te slokken.

Ik zag de blauwe grot en de jappen-grot; de eerste schoon en haast poëtisch van kleur en vorm. Ik kreeg haast de inspiratie hier een verhaal te gaan schrijven over Orpheus in de Onderwereld, maar het was te warm en ik te moe om te gaan schrijven. Zo bleef dat verhaal van Orpheus op Biak tot heden ongeschreven.

Ik wist niet precies wanneer de Catalina zou komen. Ik wist echter dat dit elke dag zou kunnen zijn. Dat was het laatste bericht dat de radio van Biak had ontvangen van Sorong, de nederzetting op het uiterste puntje van de Vogelkop van Nieuw Guinea, waar het vliegtuig zou starten.

En ik wachtte en leed onder de vochtige hitte, die op Biak nauwelijks was uit te houden omdat er zo vervloekt weinig schaduw is. Ik sliep lang in die dagen en merkte dat ik weinig last meer had van de malaria-aanval. Wel leed ik vaak aan hoofdpijn en kreeg last van mijn ogen. Twee gevolgen van de moorddadig neerdaverende zon, die speciaal op Biak een kracht had waarvan ik geen idee had. Het lijkt me hier de plaats datgene te beschrijven wat ik intussen had gehoord over Dr. De Bruyn, Jungle Pimpernel. Toen het vaststond dat hij de reis naar de meren zou meemaken zocht ik diegenen op die mij iets over deze veelbesproken en blijkbaar uiterst merkwaardige figuur zouden kunnen vertellen. Iedereen wist de nodige verhalen over hem, maar later bleek dat Hellinga's beschrijving toch het meest met de werkelijkheid overeenkwam. En dit was het wat ik over Jungle Pimpernel hoorde:

Hij was een Zondagskind, want het was een Zondag, 25 December 1913, dat Vic de Bruyn op een suikeronderneming te Semarang, waar zijn vader administrateur was, werd geboren.

De jongen bezat al in zijn kinderjaren twee eigenschappen die hem daarna nooit meer hebben verlaten. De eerste was een aversie tegen steden, de ander een bijzonder grote liefde voor alles wat de levende natuur betreft.

Hij bezocht de lagere scholen van Semarang en Magelang en deed in de zesde klas admissie-examen voor de HBS. In 1931 legde hij een schitterend eindexamen af op de HBS van Semarang.

Vic de Bruyn had maar één wens: hij wilde in dienst bij het Binnenlands Bestuur. Dat betekende dat hij de indologenstudie moest volgen.

Hij slaagde voor het schiftingsexamen en begon in 1931 zijn studies aan de Leidse Universiteit. Op 24 September 1935 behaalde hij zijn doctoraal indologie. Dit betekent dat hij een jaar korter over de indologische studie deed dan de normaal daarvoor gestelde vijf jaren.

Op 10 December 1937 promoveerde hij tot Doctor in de Letteren en Wijsbegeerte op de dissertatie „H. N. Sieburgh en zijn betekenis voor de Hindoe-Javaanse oudheidkunde”.

Intussen had Dr De Bruyn reeds gesolliciteerd naar een plaatsing als bestuursambtenaar in Nederlands Indië. Zijn keus was bepaald op . . . Nieuw Guinea. Die keuze was niet alleen vreemd, maar in die jaren ronduit abnormaal. Op Java, Sumatra, en in de Moluk-

ken waren zeer vele comfortabele bestuursposten. Op Nieuw Guinea waren alleen wildernis, ongemak, koorts, muskieten en eenzaamheid. Er was niets te zoeken voor een ambitieus jong bestuursambtenaar, die nog op de onderste sport van de carrière-ladder stond.

Dr. De Bruyn deelde zijn besluit aan zijn promotor, Professor Krom, mede, die aldus reageerde: „O, Nieuw Guinea ligt anders niet geheel in Uw lijn.” Later zou blijken dat Professor Krom in dit opzicht niet visionnair is geweest.

Er was een andere hoogleraar, Professor Schrieke, die meer begreep van de plannen van Dr. De Bruyn. Hij zei: „Ik wilde wel dat meer jonge mensen Nieuw Guinea aanvroegen.” Deze hoogleraar speelde jaren later een rol in de NSB. Zijn opmerking tegen Dr. De Bruyn was echter feilloos juist.

In Februari 1938 verscheen Dr. De Bruyn op het Departement van Binnenlands Bestuur te Batavia en deelde de heren daar mede dat hij in de Residentie Molukken, waaronder in die dagen Nieuw Guinea ressorteerde, was geplaatst.

Men vroeg hem of hij het niet erg vond. Men informeerde wat de reden was dat De Bruyn geen plaats op Java of Sumatra aanvroeg. Men begreep er niets van. Was De Bruyn een eenzaamheidszoeker? Was dit een ongevaarlijk soort krankzinnigheid?

Geen der veronderstellingen was juist. Dr. De Bruyn wist precies wat hij wilde en waarheen zijn hart hem dreef. Hij had het alles overdacht en zijn levensplan gemaakt.

Van Februari 1938 tot Mei 1938 was hij BB-ambtenaar op Saparoea. Van Mei 1938 tot Januari 1939 vervulde hij dezelfde functie op West Ceram en op 20 Januari 1939 vertrok hij naar de pas ontdekte Wisselmeren in het binnenland van Nieuw Guinea. Hij zou er blijven tot 26 Juli 1944. En daarna opnieuw terugkeren.

— — — — —

Hij was niet de eerste blanke, die bij de meren aankwam. Voor hem waren daar reeds enkele anderen geweest, Dr. Cator, eveneens bestuursambtenaar, die er een kort bezoek bracht, en Van Eechoud, toentertijd nog Commisaris van Politie, doch na de oorlog wegens zijn buitengewoon belangrijk werk op het eiland tot Resident benoemd. Het was Van Eechoud die bij het grootste der drie Wisselmeren, het Paniai-meer, de bestuurspost stichtte die hij noemde: Enarotali.

Dr. De Bruyn was 25 jaar toen hij benoemd werd tot Nederlands bestuursambtenaar aan de zojuist ontdekte Wisselmeren. Toen hij zich naar de post begaf, een reis die van de kust af een avontuur op zichzelf is, wist hij dat hij de bewoonde wereld voor geruime

tijd vaarwel zei. Want Enarotali, gelegen bij de Zuidoostoever van het meer Paniai, aan de voet van hoog oprijzende bergen, midden in de wildste jungle die men zich kan voorstellen, was in meer dan één opzicht het einde der wereld. De blanke die hier kwam bevond zich letterlijk in het stenen tijdperk. Hier had de tijd stilgestaan. Eeuwen en eeuwenlang. De bevolking bestond uit bergpapoeas. De stam aan de meren was duizenden jaren ten achter op de rest van de wereld en het was in dit allervreemdste milieu dat de jonge doctor zich op zekere dag bevond.

Geheel door het hooggebergte ingesloten vormt de vallei der Wisselmeren een prachtig, vruchtbaar dal. De bevolking, behorend tot het pygmeeëntype, bleek aanvankelijk wat gereserveerd doch al spoedig bereid naar de Nederlanders te komen. De eerste contacten werden gelegd en alles werd gedaan om de bevolking, die van eeuw tot eeuw geïsoleerd had geleefd, vertrouwen te schenken inzake de bedoelingen der vreemdelingen. In dit opzicht werd in de eerste jaren dat Dr. De Bruyn hier werkte zeer belangrijk werk verricht. Hij had de gave het vertrouwen van de bergstammen te winnen, die in hem al spoedig een vriend en raadgever zagen. De Bruyn hield er zeer consequente principes op na; hij bedroog nooit een bergpapoea. Het gevolg is geweest dat ook nooit een bergpapoea Dr. De Bruyn heeft bedrogen. En toen spoedig na zijn komst de oorlog uitbrak en de Jappen jarenlang getracht hebben deze achtergebleven Hollander in handen te krijgen, de Hollander die ten dienste van de geallieerden in Australië intelligence-werk verrichtte, toen was er onder die duizenden en duizenden bergpapoeas, deze naakt gaande mannen en vrouwen, eeuwen ten achter op onze Westerse beschaving, niet één zwarte man en één zwarte vrouw, die de grote witte vriend, hun Kontolulle, zoals ze hem noemden, verraadde. En ze hadden er talloze malen de kans voor en de prijs op het hoofd van de Bruyn was een zeer hoge.

In Maart 1942 gaf Jungle Pimpernel met zijn draagbare radiozender een bericht door naar Australië. Het was een reeds verscheidene malen herhaald verzoek een vliegtuig te sturen om daarmee de kleine groep Nederlanders en twee Amerikaanse missionarissen die zich op dat ogenblik aan de Wisselmeren bevonden, in veiligheid te brengen. Het voedsel begon op te raken en de kust van geheel Nederlands Nieuw Guinea was practisch reeds in handen van de Jappen; alleen Merauke was nog vrij, de enige bestuurspost op het gehele eiland die nog in Nederlands bezit was.

Dr. De Bruyn was op de hoogte van het plan dat de bezetters binnen enkele dagen een patrouille naar de meren zouden zenden, en dat was de voornaamste reden de groep zo snel mogelijk naar Australië te laten ontkomen. Hijzelf . . . hij had reeds veel eerder zijn besluit

genomen. Hij zou blijven. Tenslotte was het binnenland van Nieuw Guinea nog onbezett gebied en er zou zeer belangrijk werk gedaan kunnen worden voor de geallieerden in Australië. Als hij er in slaagde weg te komen bij de komst van de Jappen en kon rekenen op contact met de geallieerden, waren er enorme mogelijkheden voor intelligence-werk.

Hij zou moeten leven onder de Ekaris. Dat betekende dat hij bergpapoea moest worden. Wat dit inhield wist Dr. De Bruyn met feillooze zekerheid. Hij zou de bergen in moeten, hij zou in de mannenhuizen moeten slapen, hij zou alle gevaren van de wildernis moeten doorstaan en zich moeten aanpassen aan de zonderlinge levenswijze van een volk dat in het stenen tijdperk verkeert. Hij overwoog dit alles, maar zijn besluit stond vast. Hij bleef. Tenslotte had hij duizenden mannen om zich heen die hem hun vriend noemden.

Het was niet eenvoudig een amphibie-vliegtuig uit Australië te zenden. Niet één toestel was op dat tijdstip beschikbaar om de mannen op de post aan de meren te ontzetten. En de tijd drong. Elke dag kon de laatste zijn. Maar er waren in die dagen zoveel posten te ontzetten en er waren weinig Catalina-vliegboten.

In Mei kreeg schout-bij-nacht P. Koenraad de beschikking over een oude Catalina, de Y 45, het enige beschikbare toestel. Hiermede wilde hij de lange, verre van gevaarlose, tocht van Australië naar het binnenland van Nieuw Guinea maken om De Bruyn en zijn vrienden te halen. Schout-bij-nacht Koenraad maakte die tocht echter niet mee. Het voormalige lid van de Raad van Indië, Van der Plas, chef van De Bruyn, verzocht met klem om een plaats in het vliegtuig. Die plaats was niet beschikbaar in verband met het aantal mee te nemen passagiers van Enarotali. Iedere kilogram méér betekende minder kans dat het toestel zou kunnen starten op de zo hoog gelegen meren en meer kans dat het geen voldoende hoogte zou krijgen om boven de bergen uit te komen. Schout-bij-nacht Koenraad wilde echter dat verzoek van Van der Plas niet weigeren en besloot in dit geval zelf niet mee te gaan. Hij mocht het toestel, dat overvol zou worden, en het toch al uiterst zwaar zou hebben in de ijle luchtlagen van de hooggelegen bergmeren, niet aan nog groter risico blootstellen.

De Y 45 vertrok, maar de vlucht mislukte. De Wisselmeren lagen volkomen verborgen onder ondoordringbare wolkenlagen en er was geen mogelijkheid de vallei te vinden. Het was een hard besluit, maar er was geen kans. De Y 45 moest naar Australië terugkeren.

Deze terugtocht bezorgde Van der Plas en de bemanning der Catalina een vrij hachelijk avontuur. De piloot was niet in de gelegenheid voor de nacht het gebied van Nieuw Guinea te verlaten en toen

de avond viel was hij verplicht op de Rouffaer-rivier te dalen. Deze nacht werd een nacht van verschrikking. Het vliegtuig lag midden in de snel stromende kali, waarin ontelbare stammen dreven die een verre van denkbeeldig gevaar voor de Catalina opleverden. Urenlang waren de mannen bezig de Y 45 te beschermen, maar ze konden niet voorkomen dat er menige botsing plaatsvond. Het was verschrikkelijk heet en de muskieten hadden direct deze welkome prooi in het midden der kali ontdekt.

Bij dagworden bleek dat het toestel gedurende de nacht op verschillende plaatsen was beschadigd. Het was echter mogelijk te starten en Sydney werd bereikt. De tocht was evenwel mislukt.

Toen besloot schout-bij-nacht Koenraad nog één poging om De Bruyn en zijn mannen te bevrijden te wagen.

De Y 45 werd hersteld en opnieuw in gereedheid gebracht voor de eerste drieduizend mijl van Sydney naar Merauke, het laatste stukje Nederlands bezit aan de kust van Nieuw Guinea.

De start bij Sydney vond onder uiterst ongunstige weersomstandigheden plaats. Het was slecht vliegweer; er stond een harde wind en nauwelijks was de Y 45 in de lucht, of ze werd onder vuur genomen door zware regenvlagen en plotseling opkomende buien. Boven de baai van Sydney kwam de Catalina in een diepe luchtzak terecht, die door de wervelwinden ontstaan, veroorzaakt door het slaan van de wind tegen de steile rotsen rond de baai. Koenraad vreesde dat hier reeds het einde van de vlucht zou plaatsvinden. De amphibie viel loodrecht zestig meter, om daarna met een enorme klap door nieuwe luchtlagen te worden opgevangen. De schok was verschrikkelijk, maar het toestel bleef hangen. Het hield het, ofschoon het een zeer oude Catalina was.

De schout-bij-nacht vond zichzelf terug onder de waarnemerstafel. Op welke manier hij daar was terechtgekomen bleef hem onbekend. In ieder geval was hij over een grote afstand door het vliegtuig geslingerd en de gevolgen waren niet zo bijzonder aangenaam: hij had een lelijk gat in zijn hoofd gekregen en bloedde zwaar. De Catalina zelf zag er, wat het interieur betreft, onherkenbaar uit. Alles lag los en overhoop en dat het toestel op dat ogenblik nog tegen de storm bleef optornen was een wonder, en misschien meer geluk dan wijsheid.

De Y 45 vloog door; het bleef slecht weer, met regen, hagel en harde windstoten. Nadat zo een half uur was opgebokst tegen wind en regen, vroeg de piloot aan de schout-bij-nacht toestemming naar Sydney terug te vliegen. Hij deelde mede dat de weerberichten om de Noord nog slechter waren dan hier en hij geloofde niet dat het raadzaam was door te vliegen met zoveel slechte kansen.

Koenraad voelde hier weinig voor. In gedachten zag hij De Bruyn

bij de meren, wachtend op de ontzetting. Wanneer zou er weer een kans zijn? Elke dag konden de Jappen de post bereiken. Het moest nu gebeuren.

Hij stelde de piloot voor door te vliegen en te pogen in elk geval die dag Brisbane te bereiken.

Vijf minuten later kwam de piloot terug en verzocht opnieuw te keren. Het was niet verantwoord onder deze omstandigheden door te vliegen.

De Y 45 ging terug. Laag over de kust van Australië vloog hij naar het nest bij Sydney. Opnieuw was een poging de meren te bereiken mislukt.

De volgende dag werd wederom gestart. Het weer was aanzienlijk beter en de eerste dag werd Townsville gehaald. Hier werd overnacht en de tweede dag daalde de Y 45 op Merauke. Dat was te vijf uur 's middags.

De zich nog op Merauke bevindende Nederlanders waren buitengewoon verheugd het toestel te zien verschijnen, maar ze zouden er weinig plezier van beleven. Zowel de bemanning van de Catalina als Koenraad hadden maar één gedachte die hen volledig beheerste: de meren.

Deze waren te bereiken, maar het was bekend dat dit alleen mogelijk was gedurende enkele uren in de morgen. Dan slaan de nevelvelden en wolkbanken voor korte tijd weg. Daarna vullen de dalen tussen het bergmassief zich weer en is het onmogelijk de vallei te vinden.

Het was kwart over twee die nacht toen de Catalina zich weer de zwarte hemel boven Nieuw Guinea inschroefde. Doel: de Wisselmeren. De start op de Merauke-rivier verliep vlot en langzaam klimmend verdween het toestel in Noordwestelijke richting, nagestaard door de paar Hollanders die op Merauke achterbleven.

Dit laatste gedeelte der tocht werd gemaakt onder gevaarlijke omstandigheden. De Jappen bezaten vliegbases op de Noord- en Zuidkust van het eiland en het was niet uitgesloten dat de Y 45 door hen zou worden gepeild. Vandaar dat was besloten een weg te kiezen die de grootst mogelijke veiligheid bood. Die weg liep via het vijfduizend meter hoge bergmassief van centraal Nieuw Guinea. Een tocht over de wilde toppen en diepe ravijnen, die zich in het hart van het eiland bevonden. De Emma-top werd gepasseerd en vandaar vloog de amphibie tussen beide bergketens, die naast elkaar voortrijden als ontzaglijke door de natuur daar neergezette coulissen. De Y 45 deed wat van haar werd verlangd en waarschijnlijk aanzien-

lijk meer. In de hoge luchtlagen hadden de mannen het, gezien het afwezig zijn van zuurstofmaskers, zwaar, maar niemand klaagde. Het doel der reis was immers in zicht.

Toen rees de zon over het wilde bergland en het gegist bestek wees uit dat de Catalina zich boven de Wisselmeren moest bevinden. Dit was echter wel mogelijk maar de wereld onder de amphibie bestond uit louter mist en wolken. Eén compacte, gigantische lawine wolken lag tussen en over de bergen en het was ondenkbaar ergens onder deze volledige afgrenzing de meren te vinden.

Toen begon de Y 45 rond te cirkelen op de plaats waar het gegist bestek zei, dat die meren zich moesten bevinden.

— — — — —
De zon steeg en steeg. En ineens, o zeldzaam geluk, sloeg de wind een gat in de nevel. Beneden hen lagen de meren!

Op hetzelfde moment bracht de piloot de amphibie in de juiste koers en joeg weg. Recht op de meren aan.

Er werd op het grootste meer aangekoerst, aannemende dat dit het goede was, het meer van de bestuurspost Enarotali. De Catalina raakte het water en taxiede uit. Het was zeer eenzaam op het meer, maar ze wisten dat het 't goede was. Ze hadden zich niet vergist. Er werd snel contact gezocht met de Ekaris, die zich aanvankelijk hadden verborgen, niet wetende of het vriend of vijand was die van uit de wolken was gekomen. Toen het bleek dat het vrienden waren kende hun vreugde geen grenzen meer. Even later verschenen de Hollanders van de post. Het is niet mogelijk hun reacties na een zo eindeloos durend isolement te beschrijven.

Het was vóór alles noodzakelijk dat thans eerst de amphibie in veiligheid werd gebracht, want als de Jappen kwamen en een toestel op het Paniai-meer zagen drijven, zou dat een zeker doel voor hun mitrailleurs zijn. Aan de monding van een kleine kali werd met behulp van de bevolking een gecamoufleerd bivak gemaakt en wel zo dat de Catalina volkomen onzichtbaar was. Het toestel taxiede er heen en verdween onder een dak van blaren. Het was veilig. Het groepje Nederlanders stond vooraan bij het verbergen van het toestel. De missionaris liep tot aan zijn borst in het water.

De vreugde op de post was onbeschrijfelijk. De aanvankelijk gekoesterde hoop dat een vliegtuig zou komen om de Hollanders te ontzetten was reeds lang opgegeven en nu wàs dat vliegtuig er. Het was dus toch gekomen! En daar waren sigaretten. Er waren kranten. En daar was het allerbelangrijkste: een zak met brieven. En niet alleen de Hollanders waren buiten zichzelf van vreugde, ook de

drie Amerikaanse missionarissen die zich op dat ogenblik op de post bevonden.

Het werd een der meest vreugdevolle dagen die de eenzaamste bestuurspost in het Koninkrijk der Nederlanden ooit had beleefd. En het was ook een rustige dag, want nauwelijks was de Y 45 onder het groene bivak verdwenen, of de nevel sloeg weer neer tussen de bergen en al waren er duizend Japanse toestellen in de lucht geweest, niet een zou de meren nu nog hebben kunnen vinden. Enarotali lag weer verborgen in de aarde met een kilometers dik nevelluik er boven geschoven.

— — — — —

Een paar uur na de landing op het meer kwam Vic de Bruyn.

Hij kwam van de overwal van het meer aanroeien in een kleine, smerige cano en het was stil onder de Ekaris toen hij meerde. Schout bij nacht Koenraad beschrijft hem bij deze merkwaardige ontmoeting in de wildernis als een magere, bleke jongeman die er wat vermoeid uitzag, maar met een opvallende, naar buiten stralende, energie.

Dr. De Bruyn was zichtbaar verheugd over de komst van de Catalina. Direct overhandigde de schout bij nacht hem de brief die van der Plas hem had meegegeven. In deze brief stond dat de Bruyn de vrije keuze werd gelaten met de Catalina naar Australië te vliegen of, indien dit zijn absolute wil mocht zijn, bij het volk der Ekaris te blijven.

Die keuze was geen keuze meer. De Bruyn had die reeds lang geleden gedaan. Zolang er nog zovele duizenden vierkante kilometers in het hart van Nieuw Guinea onbezet gebied waren, zolang hij nog zoveel vrienden had onder de bergstammen, zolang zou hij hier blijven als enige Nederlander in dit land. Hij wilde zijn vrienden juist nu niet in de steek laten. Hij bleef. En hij wist dat heel zeker. Hij wist ook dat het moeilijk zou zijn. Hij kende het land beter dan welke Nederlander ook en wist wat hem wachtte in de wildernis. Zonder contact met de buitenwereld, zonder een huis, zonder enig comfort. Hij zou als Ekari onder de Ekaris moeten leven. Wel . . . hij had het alles lang overdacht. Er was niets en niemand die hem nu nog kon terughouden van zijn plan.

Schout bij nacht Koenraad keek de jonge, bruine, magere man aan en hij wist dat hier een Nederlander voor hem stond die uit het allerbeste, allersterkste hout gesneden was. Dit was een man, in ieder opzicht. Natuurlijk bleef hij. Dit was geen man die ging als het gevaar kwam, die vluchtte voor de schaduwen die zich scherp aftekenden in de nabije toekomst.

En Koenraad dacht er niet aan Vic de Bruyn te raden mee terug te gaan naar Australië.

In de namiddag werd het bivak opgebroken en de Catalina taxiede over het Paniaimeer naar de post Enarotali. Koenraad werd per cano naar de oever gepaddeld en betrok de schamele woning van de bestuursambtenaar. De bemanning van het vliegtuig en de leden van de Nederlandse en Amerikaanse kolonie werden voor die nacht in de hutten der Ekaris ondergebracht. Het zou hun laatste nacht op Nieuw Guinea zijn. Morgen gingen ze terug naar de wereld.

Koenraad kreeg een vrij goed maal maar sloep die nacht nauwelijks enkele minuten. Zijn bed zat vol vlooiën die hem het leven ondraaglijk maakten. Dr. de Bruyn sloep rustig.

Er was besloten bij dagworden te starten en om vier uur was iedereen reeds bij de hand. Na een bescheiden ontbijt daalde het gezelschap, gevolgd door honderden Ekaris, mannen, vrouwen en kinderen, langs een glibberig modderpaadje in het aardedonker naar de oever van het meer.

De cano's lagen gereed; in iedere cano zat een Ekari als veerman. Er waren in totaal vijf en twintig mannen die naar de in het meer drijvende Catalina moesten worden gebracht.

Het afscheid vond plaats in het flakkerend licht van primitieve olielampjes. De schout bij nacht ging voor de laatste maal naar De Bruyn en schudde hem de hand. Hij wist dat hij een merkwaardig man de hand schudde onder uiterst merkwaardige omstandigheden. Zij allen gingen heen, naar Australië. Terug naar de wereld. Die ene man bleef achter in de verlorenheid van het stenen tijdperk. Hij bleef achter in de eenzaamheid van het wilde, keiharde hart van Nieuw Guinea en er zou geen gelegenheid meer zijn gedurende de jaren van de oorlog hem terug te halen. Zijn besluit was onherroepelijk en beide mannen wisten het.

Lang, schraal, mager stond daar die Nederlander. Hij was niet bang. Hij had duizenden vrienden, zei hij. Ze zouden hem niet verraden.

Toen draaide schout bij nacht Koenraad van de Koninklijke Marine zich plotseling om en liep naar de cano, die klaar lag.

Een Ekari roeide hem naar de drijvende amphibie, verderop.

Het werd een eindeloze start.

De Y 45 was zwaar belast met de vijf en twintig mannen. Veel te zwaar reeds onder normale omstandigheden. Aanzienlijk te zwaar voor de ijle lucht in de bergen.

De motoren sloegen aan en de Catalina ging taxiën. Eindeloos... eindeloos... er kwam geen einde aan deze start, telkens opnieuw rende het toestel over het oliëgladde water maar kwam niet los.

En opnieuw werd gestart.

Totdat het, nog onverwacht, tweemaal hevig schokte. Gierend en daverend, met brullende motoren, schoot de amphibie los en joeg schuin de hemel in. Beneden lag het meer... en Enarotali... Naast hen, achter hen, voor hen, de donkere ruggen en sombere wanden van het bergnassief.

Ze hadden geluk, ze kwamen over de toppen en vlogen naar de kust. Koenraad had de Commandant van het toestel order gegeven dezelfde, dus meest veilige, weg terug te nemen, maar deze voelde er bitter weinig voor met de zware, overbelaste en stokoude kist over het hooggebergte te vliegen. Daarbij kwam dat zich in het toestel geen enkel zuurstofmasker bevond, hetgeen voor de vijf en twintig meegenomen passagiers noodlottig kon worden. Hij wilde liever direct om de Zuid over het lagere bergland vliegen om zo snel mogelijk boven de vlakke te zijn. Het grote bezwaar aan deze route verbonden was dat ze op vrij geringe afstand langs enkele Japanse vliegvelden moesten koersen. Koenraad liet de keus aan de commandant van het vliegtuig.

Die koos de route boven het lage land.

De Y 45 wipte over een berg van twee en twintig honderd meter hoog en kwam boven het lage gedeelte. Ze vlogen urenlang door en geen Japans vliegtuig werd verkend. Dat was maar goed ook, want de Y 45 had met haar improvisatorische bewapening practisch niets kunnen uitrichten tegen de uitstekend bewapende gevechtsvliegtuigen van de bezetter.

Om elf uur in de morgen van die dag werd weer geland op de Merauke-rivier.

Drie dagen later werden de Wisselmeren door de Jappen bereikt. Maar eer ze landden op de modderige oevers van het Paniai-meer was Dr. De Bruyn met zijn kleine lijfwacht reeds in de wildernis verdwenen. Hij vertrok in Oostelijke richting en werd niet meer gezien. Hij was deel van de jungle geworden.

Hij was zijn kruistocht door het hart van Nieuw Guinea begonnen, een ontzaglijke tocht, met als gezelschap slechts enkele bergpapoëas en zijn gids en „oudste broeder” Soalekigi. Hij stond als eenzaamste Nederlander in een wild en woest land, honderden mijlen van de dichtstbijzijnde beschavingspost.

Maar in de dagen van haast wanhopige moeilijkheden, ontbering en

verlatenheid, waren er enkele dingen die hem hielpen: hij wist dat zijn werk belangrijk was, hij bleef contact bewaren met de berg-papoeas en . . . hij zag als eerste en enige Nederlander in die jaren het leven van de mens zoals hij leeft in het stenen tijdperk.

In die jaren leerde hij dit volk liefhebben.

Het staat vast dat dit laatste hem door alle gevaren, avonturen en eenzaamheid heenhielp.

DR. DE BRUYN BESCHIKTE OVER MACHTIGE vrienden in de vallei der meren en ver in de omgeving ervan. Iedereen kende hem, alle mannen wilden zijn vriend zijn en alleen daardoor was het mogelijk dat Vic de Bruyn, die men later, toen zijn fantastisch werk in het centraal gedeelte van Nieuw Guinea bekend werd, de naam Jungle Pimpernel gaf, zijn werk kon doen.

Hij deed echter meer: toen de Jappen hem angstig dicht op de hiel en zaten, toen de kans dat hij gegrepen zou worden benauwend groot werd, nam hij een moedig besluit. Een besluit dat alleen een man van formaat kon nemen: hij werd bergpapoea.

Wat dit betekent is moeilijk te beschrijven. Daarvoor is het nodig dat men dit land kent, 't klimaat en de bevolking. De Bruyn trok zijn khaki uniform uit en bedekte zijn hoofd met het aan de meren gedragen hoofdnet. Hij was al zo bruin dat zijn huidskleur hem niet zo gauw verraden zou, hoewel deze toch nog opviel bij de zwarte huid der Ekaris. Hij trok met een aantal getrouwen, die later zijn vaste lijfwacht vormden, de bergen in om daar zijn werk voor Nederland en de gealliëerden voort te zetten. Werk, verricht onder de grootste ontberingen. Ontberingen die men zich alleen kan voorstellen als men de jungle kent en dan in het bijzonder de jungle van het centrale gedeelte van Nieuw Guinea. Hij sliep met de mannen in de mannenhuizen en hij vocht zijn nachten door tegen vlooiën en ander ongedierte dat hem het leven verzuurde. Hij rook de geur der mannen die zich zelden wassen en zich insmeren met varkensvet en rode en zwarte klei niet meer. Hij zag niet meer dat hij leefde in en met een stam, waarvan de mannen alleen een peniskoker droegen en de vrouwen in het beste geval een grasschortje. Hij leefde met mensen die in het stenen tijdperk stonden, die het ijzer niet kenden, die niets wisten van de wereld, die alleen de vallei der meren kenden en deze aanzagen voor de ganse wereld. Hij trok met de mannen door de nauwelijks doordringbare wouden en hij liet ze zien dat hij net zo sterk, net zo onvermoeid was als zij. Hij vierde hun wonderlijke feesten mee, de varkensfeesten, de muizenfeesten.

Hij zag hun hoogtijdagen, hij zag de barbaarse ceremoniën bij het doorboren van het neustussenschot: het zogenaamde mannelijkheidsfeest. Hij was vrederechter in hun onderlinge oorlogen en hij was behulpzaam bij menige liefdesaffaire, om die tot een goed einde te brengen.

Hij had het geluk een vriend te hebben die zijn vriend voor het leven werd. Die vriend was Soalekigi, vijftig jaar oud, sterk, trouw en eerlijk. Als hoofd van het dorp Idodah en behorend tot de Monistam, was hij al eerder als gids opgetreden voor Van Eechoud en Dr. Cator. Vic de Bruyn werd zijn grote vriend. Als hij hem aansprak noemde hij hem: Aligamè. Dat is: vriend.

Toen de jongste broer van Soalekigi stierf vroeg de laatste of hij De Bruyn Memoeroe mocht noemen. Memoeroe is: de jongste. Van die dag af was Vic de Bruyn de jongste broer van Soalekigi.

Hij bleef en als enige Nederlander, de enige en laatste vertegenwoordiger van het Nederlandse gezag, in dat deel van het eiland, bezette hij zijn post. Een post in het stenen tijdperk, een post temidden van een volk dat bestond uit de meest primitieve mensen der aarde. Hij was, bekeken door Westerse ogen, de allereenzaamste man ter wereld. Zelf zag hij het anders: hij was opgenomen door een volk van tienduizend vrienden.

Opgejaagd in de jungle, zich verbergend in het bergmassief, levend van zoete aardappelen en suikerriet, van een af en toe gepijld wild varken en kladi . . . zo leefde Jungle Pimpnel, enkele jaren daarvoor nog student aan de Leidse Universiteit. Eenmaal was hij voor een korte periode weggegaan maar hij keerde terug en de stam was zielsgelukkig. Hij was er weer . . . Hoekomanggarè, dat is: „de man die met het vliegtuig is gekomen.” Hij was er weer . . . Memoeroe, Soalekigi's jongste broeder. De man die hen niet zou verraden, die goed voor hen was.

Blauw van honger en soms half bevroren van kou in het hooggebergte leefde hij voort. Verstreckte weerberichten aan de gealliëerde luchtmada's en werkte als onbetaalbare intelligence-man ten dienste van de zaak der vrijheid.

Hij had in de laatste oorlogsfaaz, behalve enkele Nederlandse vrienden, acht vrijwilligers om zich heen. Dat waren Gout, een Indische jongen; Berger, een Limburger; Toumahu, een Ambonnees; Lambert Noeroewe, de Cerammer; Bao, een vijftienjarige Timorees, eens een veroordeelde maar door De Bruyn de vrijheid geschonken; Kota Dinny, een Ambonnesse politiemann; Kaboeroean, een Menadonese politiemann; en Habel Honggoljan, de papoea-politiemann uit Fakkak.

Deze mannen vormden de intelligence-party, die nu eens *Oaktree*, dan weer *Crayfish* werd genoemd en die haar prachtig werk deed.

Met deze kleine groep trok Jungle Pimpernel de bergen in, in Noordoostelijke richting. Daar groeide papaja, daar waren zoutkommen, daar waren paradijsvogels. Met z'n negenen vormden ze drie posten. Tot het volk der Ekaris zei hij: — Mannen, ik ga heen . . . maar ik zal weer terug komen. Wie wil me helpen?

Hij zocht er dertig uit en die dertig bleven bij hem, al die tijd daar in het hooggebergte. Deze mannen waren stuk voor stuk zeer aan hun kampongs gewend. Ze wisten dat hetgeen hun wachtte moordend zwaar zou zijn en levensgevaarlijk. Ze gingen echter mee en nooit heeft één dier dertig de witte man verlaten.

De Jappen kwamen bij de meren en ze vroegen het volk der Ekaris: — Zeg ons, waar is de witte man? Ze keken de gele soldaten aan over wie Hoekomanggare hen zo vaak en zoveel had verteld en ze zeiden: — Kontolulle is weggegaan en wij weten niet waarheen. Nee . . . wij weten het niet. Zoek hem zelf!

De gele mannen waren boos en dreigden. Het hielp niet. Ze wisten niet waarheen Kontolulle was gegaan, zeiden ze, en dat bleven ze zeggen. Geen van hen verraadde hem. En dat waren mannen van een volk dat leeft in het stenen tijdperk.

Zo leefde gedurende de hele oorlog een witte man in het centrale gedeelte van Nieuw Guinea. Hij ging door een vagevuur van moeilijkheden, zorg en lichamelijke ontbering. Hij moest alles, letterlijk alles, opgeven wat in de verste verte te maken had met luxe en comfort. Hij had alleen de jungle en zijn stenen tijdperk mannen. Dat was zijn leven en wereld.

Dit alles was echter te dragen omdat Dr. De Bruyn van dit volk hield. Hij zag het niet als een primitief volk, nauwelijks ontkomen aan het stadium van de holenmens. Hij zag achter en in ieder van deze zwarte mannen en vrouwen: de mens. En dan de mens die nog niet was aangetast door de minder goede zijden der Westerse cultuur.

Jungle Pimpernel . . . strijder voor de gealliëerden, rimboeloper, avonturier, spion, idealist, geleerde . . . en dat alles in het verst gedeelte van de achterhoek der aarde. Maar hij had zijn vrienden — en zij waren het, zegt hij zelf, die hem er doorheen hielpen. Zonder zijn Ekaris had hij niets kunnen bereiken en was hij verloren geweest. Zo spreekt een Leids geleerde over zijn primitieve vrienden die wonen in de vallei der meren.

Jungle Pimpernel . . . nooit is een naam zinvoller geweest dan deze. Het was een Nederlands oorlogscorrespondent die hem, aan 't einde van de oorlog, deze naam gaf en die hij bleef behouden. Jungle Pimpernel . . . een variatie op de naam van de Rode Pimpernel, de romantische Britse edelman, die de Fransen onder de guillotine vandaan sleepte en altijd onvindbaar was, ongrijpbaar, niet te vat-

ten. Dr. Jean Victor de Bruyn, de man van de meren, was even onvindbaar als eens de man naar wie men hem later ging noemen. Geen Jap raakte hem ooit met een vinger aan.

Hare Majesteit de Koningin der Nederlanden zal zelden in die jaren een man geëerd hebben die zo trouw, zo onmenselijk hard gewerkt heeft. In Indonesië heeft Holland vele getrouwen gekend, vele dapperen en vele standvastigen. Tot de eersten van hen hoort Jean Victor de Bruyn, die als laatste man de wacht hield bij de Nederlandse vlag in het hart van Nieuw Guinea. Hij was de vlagbewaarder in het binnenland en hij heeft zijn werk gedaan met volledige inzet van alles.

Op 7 Juni 1943 werd Vic de Bruyn, bij Koninklijk Besluit no. 1 het Kruis van Verdienste toegekend „wegens zijn moedig en beleidvol optreden als bestuurder van het district Wisselmeren, Nieuw Guinea, onder, in verband met de oorlog met Japan, zeer moeilijke omstandigheden.”

was getekend: Wilhelmina; Ottawa

7 Juni 1943.

Op 28 September 1943 ontving hij het volgende code-sein over de radio:

„Koningin verzoekt dank en waardering betuigen aan allen voor aanbieding wensen en bijzondere waardering aan De Bruyn en al de zijnen.”

Bij Koninklijk Besluit no. 18 van 12 April 1945 ontving Dr. De Bruyn het Bronzen Kruis „wegens moedig en beleidvol optreden, getoond in het tijdvak van 23 Mei 1943 tot 26 Juli 1944 op Nederlands Nieuw Guinea, waardoor op succesvolle wijze, ondanks bijna onoverkomenlijke moeilijkheden, de Amerikaanse intelligence parties Oaktree en Crayfish konden worden geëvacueerd.”

Hieruit blijkt dat de Nederlandse regering in Londen in die tijd het werk in het hart van Nieuw Guinea niet begreep. OAKTREE en CRAYFISH waren aanduidingen voor een en dezelfde groep of persoon . . . ! Dr. de Bruyn toch werkte voor de NEFIS, de geallieerde militaire spionnagedienst, die de Amerikaanse spionnagedienst uiteraard impliceerde.

Daar zijn nog twee andere namen die, in die laatste, spannende oorlogsfaze, naar voren treden. Twee mannen, die het harde leven met De Bruyn deelden en zijn toegewijde vrienden werden. De een is de luitenant H. P. Swart (Haye), die voor NEFIS III werkte, de andere Kees Overweel van Crayfish. In die dagen had Jungle Pimpernel zich geen beter, trouwer kameraden kunnen wensen.

De Bruyn noemt zelf de hulp die hij van zijn bergpapoea's en Indonesiërs ontving „magisch”. En dat woord geeft precies aan hoe de troep Ekaris en Migani's hem gedurende drie jaren terzijde stond. Maar was deze „body-guard” magisch, dan mocht dit eveneens worden gezegd van de steun die De Bruyn ontving van de NEFIS. Hij zelf zegt ervan: zonder *die* hulp was ik er nooit uitgekomen.

IK HOORDE DOOR M'N SLAAP HEEN DE SLAGREGEN neerratelen op het plaatijzeren dak en ik geloof dat ik een nogal nare droom had die iets te maken had met de schedels en doodsbeenderen die ik de dag tevoren in de Jappengrot had gezien. Ineens werd ik echter aan m'n armen getrokken en iemand riep: — Opstaan toean . . . de plane is er! Ze hebben maar een half uur tijd! Ik was op hetzelfde ogenblik klaarwakker. De plane . . . ! het vliegtuig . . . eindelijk dus!

De al lang wrak geworden jeep haalde me een kwartier later op en we hobbelden over de al weer half vergane en met gras doorgroeide startbaan naar het toestel. Het was nog schemerig, er viel motregen en het was mistig. In de mist doemde de Catalina op. Een groot zilverglaanzend toestel van de Koninklijke Marine. De bemanning was bezig haastig wat benzine te tanken. De Commandant, een officier vlieger 1ste klasse, stond me op te wachten. We schudden elkaar de hand en hij vroeg of ik klaar was en niet te veel barang had meegenomen. Nee, dat had ik niet. Hoogstens dertig kilo. Hij scheen het echter nog rijkelijk veel te vinden en mompelde iets over een tòch al barstend afgeladen kist.

Ik nam afscheid van een paar mannen die ik op Biak had leren kennen en liep het trapje op dat schuin tegen het glanzende Catalinalijf stond. Ik kwam in een klein en nogal benauwd spelonkje. Nauwelijks was ik binnen of de blister, het grote oog van het toestel, werd achter me dichtgeklapt.

Ik hurkte neer op iets dat trommels munitie leken en blikken groenten. De motor werd aangeslagen en even later startte de Catalina. Nog een minuut later zaten we al in de lucht. Ik voelde hoe de klamme warmte van me afviel naarmate het toestel zich hoger de hemel inschroefde. De motoren maakten een hels leven en ik moest even wennen aan het verschil van luchtdruk.

Ik keek uit de blister en zag een stuk eiland onder me verdwijnen. Langwerpig en vrij laag: Japen. Verderop was alleen maar mist; en hier en daar een brokje grauwe zee.

Een paar jongens van de bemanning kwamen bij me zitten en gin-

gen een cigaret roken. Ik volgde hun voorbeeld en voelde me heerlijk opgefrist na al die weken van hitte en vocht. Het was een verademing waarnaar ik al lang had gesnakt.

De jongens namen me van onder tot boven op en ik kreeg de indruk dat 't niet meeviel. Waren m'n khaki hemd en lange broek misschien iets te nieuw? Ze vermoedden waarschijnlijk dat ik maar een surrogaat rimboeloper was.

De Catalina zat midden in de wolken. Soms gloorde er iets blauws boven ons maar meestal zat het toestel geheel in watten verpakt. De zon bleef nog weg en de regen sloeg hard en voortdurend tegen het glas van de blister. Zeepsop en slagroom schuimden voorbij en ik vroeg me af hoe de piloot eigenlijk in deze witte brei z'n weg vond.

Ik wierp een blik door het toestel en kroop naar voren. Het rook niet bijzonder fris. Ergens was een der jongens bezig koffie te zetten op een nogal primitief mechaniek. Links en rechts lagen op stretchers, ijzeren veldbedden, mensen te slapen. Ze lagen languit, met hun gezicht in de armen verborgen. Bijna allemaal gekleed in khaki uniformen. Op de grond zaten vier papoea-agenten, grijs van kou, rillend en klappertandend. Ze keken me aan alsof ze nog maar enkele minuten te leven hadden. Nooit zag ik zulke droefgeestige passagiers in een vliegtuig zitten als deze vier jonge papoeas. Ik vreesde elk ogenblik dat ze in tranen van spijt zouden uitbarsten dat ze het besluit hadden genomen zich per vliegtuig naar het binnenland te begeven.

Voorin zag ik de twee bestuurders zitten, daarachter was de navigator bezig een peiling uit te zetten op een grote kaart. Links van die navigator zag ik iets menselijks liggen, maar dat menselijke had kennelijk geen mannelijke vormen. Het was een vrouw . . . Mieke natuurlijk! Ik had nog geen moment aan haar gedacht.

Ik kroop naar het in elkaar gevouwen bundeltje en bleef er naast staan. Plotseling viel het toestel minstens dertig meter door zware remous . . . ik struikelde . . . verloor m'n evenwicht en viel voorover. Ik probeerde in die val Mieke te ontwijken maar het lukte niet. Ik kwam vrijwel boven op haar terecht. Het was geen bijster fraaie ontmoeting en ik sloeg een vrij rampzalig figuur.

Mieke draaide zich om, niet zo heel snel, en lichtte haar hoofd uit de armen. Ze keek me aan en . . .

Het was Mieke niet!

Het was een man.

Ik keek in een gezicht dat vrij bruin was en waarin een paar opvallend heldere, eveneens bruine ogen stonden, die me klaar aankaken, ook al had de man drie seconden tevoren nog liggen slapen. Het was een gladgeschoren gezicht en het deed denken aan . . . het

gezicht van een meisje. Nee, ik druk me verkeerd uit. Geen meisjesgezicht natuurlijk . . . maar er lag iets zachts over, iets milds. Het was een der aardigste, vriendelijkste gezichten die ik in tijden had gezien. En het eerste op Nieuw Guinea.

De man ging zitten, rekte zich een beetje uit en begon te lachen. Dat lachen was ook al prettig. Ik kon hem nu helemaal zien. Een niet al te lange, slanke jonge man, die een stevige indruk maakte en waarvan de gespierde armen zeiden dat er in dit lichaam een behoorlijke dosis energie zat verborgen. Hij had donker haar, dat zijdeachtig over zijn hoofd hing, nu slordig en ongekamd. Wat opviel was dat hij klaarwakker was, een paar seconden na zijn vaste slaap op de stretcher.

Ik begon iets te vermoeden maar wilde het niet geloven. Het was uitgesloten dat deze tengere, slanke jongeman . . . dat deze reiziger hier voor me . . .

Ik besloot de knoop direct door te hakken. Ik stak m'n hand uit, boog me voorover en schreeuwde de man in het oor: — Neemt u mij niet kwalijk . . . het ging per ongeluk . . . mijn naam is . . . En ik noemde mijn naam.

Hij knikte, drukte mijn hand en riep terug in mijn oor: — Geeft niets . . . dat is het risico van zo te slapen. De Bruyn.

Ik moet hem wel ongelooflijk raar hebben aangekeken op dat ogenblik. En het was ook raar. Daar had ik me urenlang verhalen over Dr. De Bruyn laten vertellen. Ik had avonden over hem horen spreken en in die tijd had ik me een eigen beeld geschapen van Jungle Pimpernel. Ik had hem gezien als een vrij ruwe kerel, het traditionele type van de rimboeloper. En daar zat hij voor me en het was een slanke jonge man, met in het geheel geen opvallend slordige en gehavende kleding aan. Met schoongepoetste laarzen en een heldergestreken khaki-hemd. Een polshorloge en een gouden ring waren de enige versierselen die hij droeg. Hij zat me aan te kijken en begon z'n sigarettenkoker tevoorschijn te halen. Hij knipte hem open en bood me er een aan die ik automatisch en zonder hem te bedanken aannam. Ik was nog helemaal niet gekomen van de verrassing. Het zelfgemaakte beeld en de werkelijkheid verschilden te veel.

Ik kroop terug in de blister en voor het raam, op de plaats waar ik eerst had gezeten, zat nu Mieke van der Veer.

Ze zag er kranig uit in haar khaki vestje en de lange broek. Een rood doekje droeg ze om haar hals en haar voeten staken in de mooiste hoge leren laarzen die ik ooit aan damesvoeten had gezien. We lachten tegen elkaar en ik riep: — Ik heb al kennisgemaakt met Vic de Bruyn . . . aardige kerel is dat!

Ze knikte en riep terug: — Is hij ook. Heb ik altijd al gevonden. Een fijne vent!

Ik knikte instemmend en was het volkomen met Mieke eens. Ik begon haar van terzijde wat op te nemen, terwijl zij blijkbaar op een topografische kaart die op haar knieën lag de route van de Calatina volgde.

Ze zag er toch verdraaid aardig uit, en dat junglecostuum stond haar perfect. Het viel me op dat ze, zó op het Plein in Den Haag neergezet, of in de Amsterdamse Leidsestraat, helemaal geen slecht figuur geslagen zou hebben en dat heel wat mannen zouden hebben omgekeken. In ieder opzicht maakte ze een resolute indruk, een meid die wist wat ze wilde en die je om een boodschap kon sturen. Ze bezat tevens iets agressiefs, iets dat je op je hoede voor haar deed zijn. Ze behoorde tot het type dat niet van sentimentaliteit houdt. Anderzijds was ze veel te aardig om ook maar in de verte de gedachte aan een man-wijf op te wekken.

We vlogen nu een goed half uur en bevonden ons boven het vasteland van Nieuw Guinea. Ik keek door de blister en het duizelde me door wat ik daar onder me zag. Daar lag de wereld . . . en wát voor een wereld! Schuin over de aarde stonden regenbuien, als dikke balken en brede schermen. Dwars door die balken en schermen persten zich de wolken en soms drong de ene wolk door de andere heen. Het was een wonderlijk gezicht en de eerste maal dat ik dit zag. Toch had ik al heel wat keren gevlogen.

Van de zon nog steeds geen spoor, ofschoon het uur van zonsopkomst reeds was aangebroken. Hij bleef volkomen verborgen achter de wolken.

Steeds vielen er gaten in de wolken tussen de Catalina en de aarde. En die aarde was zo woest en ledig als ze in het boek Genesis wordt beschreven. Maar veel woester en lediger dan ik me had voorgesteld. Dit was dus centraal Nieuw Guinea . . . dit was het terra incognita waarvan ik had gehoord, de uithoek der aarde, het onbekende land waarachter veel, veel verder de vallei der meren lag.

Ik zag rotsen uit de nevel opwellen en over die rotsen dreven weer wolken. Soms waren het drie, vier banken die in allerlei richtingen langs en over elkaar schoven. Een fantastisch beeld van kleuren en kleurnuances. Verderop staken bergen door de wolken heen en die bergen verloren zich hoog in weer andere wolken. Het was alsof ze uit de aardkost verzezen en zo met hun toppen het blauwe dak van de hemel droegen. De hoogste toppen waren onzichtbaar door rondzwierende en wervelende nevelbanken.

Het was een groots en wild tafreel, die wolkenwereld, die toppen en rotsen onder de Catalina die trillend voorwaarts ploegde door een baaierd van schuimend zeepsop, die heel het universum vulde.

ER GING ANDERHALF UUR VOORBIJ EN EERST toen trok de mist wat op. Duidelijk zag ik tanah papoea, de aarde der papoeas onder mij voorbijtrekken.

Ik moest er niet aan denken dat dit vliegtuig nu een landing zou moeten maken. Er schoten dwaze gedachten door m'n brein . . . benzine te weinig meegenomen . . . een defect aan een der motoren . . . een bestuurder die een hartverlamming kon krijgen en meer van dat idioot gedoe. Dan zou de Catalina moeten dalen. Het was belachelijk zelfs aan de mogelijkheid ervan te denken. Daar viel niets te landen hier. Hier waren alleen naakte klippen, halverwege begroeid. Ik zag diepe ravijnen in de aardkorst wegkronkelen en wijde scheuren. Daar waren spleten en barsten in die korst en dat alles deels begroeid met de wildste vegetatie die ik ooit had aanschouwd. Dit was dus tanah papoea . . . dit was de aarde der papoeas . . . maar woonden hier mensen? Ik schreeuwde het in het oor van Mieke, die naast me zat, maar ze haalde haar schouders op.

— Weten we niet! schreeuwde ze terug . . . — Misschien wel, misschien niet . . .

De zon wrong zich door de bovenste nevel laag heen en scheerde over de aarde. Op hetzelfde moment kleurde de wereld zich in diep rood, purper en violet. Het was een onvergetelijk en buitengewoon aangrijpend beeld. Dit zou ik nooit meer vergeten, dit was alleen maar grandioos. Dit was de woeste aarde, woest en leeg als op de eerste scheppingsdag. Woest en leeg en wild. Rots, klip en ravijn. De aarde, in haar meest barre vorm, in de staat zoals de grote Maker van alle dingen haar had laten ontstaan in de tijden toen hij de wateren scheidde van de vaste materie.

En misschien was het wel zó geweest, dat de grote schepper van het heelal na het scheppen van de Aarde nog een restant rotsen en klippen en wildernis over had en dat hij dat zo neerstrooide in de achterhoek van de zo juist geschapen wereld. En dat was Nieuw Guinea. Ik bleef volkomen gebiologeerd naar beneden kijken. Ik zag de wonderlijkste film in technicolor die ik ooit had aanschouwd en ik zag kleuren en kleurschakeringen die ik nu voor de eerste maal in mijn

leven ontdekte. Dit was een andere wereld dan die ik kende. Ik had hiervan nooit geweten, nooit enig besef gehad dat zoiets machtigs, geweldigs, massiefs kon bestaan. En hier lag het onder mij en het dreef voorbij: kalm, waardig, in grandioze zelfbewustheid.

Nu eens waren het bossen die van de ene horizon tot de andere reikten. Geweldige brokstukken jungle die van uit de hemel deden denken aan velden boerekool maar waarvan ik wist dat ze even ondoordringbaar zouden zijn als de regenwouden die ik reeds gezien had. Dit was het centraal gedeelte van het eiland: onbekend, vol mysterie, misschien bewoond, misschien onbewoond. Wat leefde hier...? Paradijsvogels...? Kangoeroes... krokodillen... kroonduiven...? En woonde hier de mens...? De papoea...? Leefden hier stammen waarvan wij het bestaan niet wisten? En als er mensen leefden op dit deel der aarde, wat was dan hun adat, hun cultuur? Stonden ze op het allerlaagste beschavingspeil of op een verrassend hoog? Vragen en mysteries... waarvan geen sterveling de oplossing kan geven. Want dit is het geheim van dit land.

Ik zag nu duidelijk hoe geïsoleerd het centrale gedeelte is door de hoge bergmassieven die het van de kust scheiden. Aan alle kanten rijst het bergmassief op, duizenden meters hoog, wild en rauw en donker. Over de wanden kleine witte slingers: de rivieren. Ik zag eveneens witte wolkachtige vlekjes in het groen der wildernis; Mieke van der Veer wees ze me en riep: — Watervallen! Het moesten watervallen zijn van honderden meters hoog.

Overal tropisch oerwoud en overal hooggebergte. En tussen hooggebergte en oerwoud in gaapten en kierden de scheuren en ravijnen in de aarde. Soms stonden er ontzaglijke coulissen achter elkaar geschaard als voor een kosmische toneelvoorstelling, waar goden en demonen de dramatis personae zouden vormen. En over dat alles gleed en wervelde, schuimde en zigzagde de zon, nu eens verzwolgen door de nevels, dan weer door de mistbanken en wolken heenborend en de aarde kleurend als met een machtig schilderspenseel.

Er kwam iemand achter me staan; De Bruyn. Hij riep iets in m'n oor en ik verstond hem: — Daar... recht voor je... de Carstensen Idenburg-toppen.

Ik keek in de richting. Uit de mist welden ze op. Hoge toppen, die rauw en naakt de hemel instaken. Op die toppen grijsig witte mutsen. Ik wist dat dit geen mutsen van nevel waren. Dit waren de eeuwige sneeuw en het eeuwige ijs van het hooggebergte van Nieuw Guinea. Wat ik nú zag zagen drie en een halve eeuw geleden Jan Carstensen en zijn mannen die langs de kust voeren. Zij waren de eerste Hollanders die het zagen. Ver, heel ver in het binnenland, zagen ze bergen met sneeuw. Ze konden het haast niet geloven en

er waren er aan boord die zeiden dat het kalklagen moesten zijn. Die hadden ongelijk. Het wàs sneeuw.

Toen schreef Jan Carstensz in zijn rapport over dat — „overhooch geberchte, na gissinge 10 mylen landwaert in, dat op vele plaatsen wit met snee bedeckt lach.”

De Heren XVII antwoordden dat — „er in die woeste streken niets ten voordele van de Compagny te doen was” — en dat bleef zo tot op de huidige dag.

Nee, het was geen optisch bedrog of stoute fantasie; het was sneeuw en het was ijs. Sneeuw en ijs op het Carstensz-complex, op de Idenburg-toppen. En op de Julianatop, de Prins Hendriktop, en op de Coentoppen in het Oranjegebergte.

Lorentz bereikte in 1909 de Wilhelminatop. Hij stond daar in sneeuw en ijs en hij bracht het bewijs mee naar beneden.

Onaandoenlijk rijden zich de toppen in de verte. De toppen die het hart van dit land insluiten, het vast omklemmen, als het ware bang dat ooit enig mens van buiten zal doordringen tot dat hart van dit vreemde, onbekende, mysterieuze land. En tot op de dag van vandaag slaagden ze erin dat geheim te bewaren.

Ik zag andere bergen met de hellingen naast elkaar als mateloos grote amphitheaters. Dat stond daar geschaard tussen hemel en aarde als een stuk architectenwerk van de grootste bouwer die ooit gewerkt heeft tussen de hemel en de aarde. Daar kwamen wolkflarden aanrazen, opborrelend uit de ravijnen en canyons, enorm snel... spookachtig... verbijsterend snel... spoken en geesten... demonen die uit de aarde opwelden, bleekwit, en die wegvloeiden over de wanden van de amphitheaters.

En de Catalina ploegde zich maar voort, door mist en zon en wolken. Ze schroefde zich vooruit naar dat verre doel: de meren die achter de mist, de wolken en de bergen lagen. De motoren zongen over dit rijk van bergen en oerwouden, het rijk van het stenen tijdperk, de verloren wereld.

Ja, zo moest dit alles geweest zijn op de eerste dag der schepping. Zo was de wereld van Nieuw Guinea op de dag dat God haar schiep. Zo grandioos, zo formidabel, zo ontzaglijk van vorm en afmeting. Niets in dit land is menselijk. In alles herken je de hand van God, de Schepping en de Eeuwigheid.

— — — — —

Soms daalde de Catalina duizend meter, soms steeg ze duizend meter. Er was veel remous en het toestel suisde vaak met harde klappen naar beneden. Het was niet prettig maar ik had geen tijd om me er over te bekommeren. Ik wilde zien.

Als we laag vlogen zag ik miniatuur kleine witte stipjes drijven. Mieke zei me dat dit de witte kakatoes waren, opgeschrikt door het dreunen der Catalina-motoren. Want dit was het rijk waar staal en ijzer onbekend zijn. Dit was de stenen wereld. En omdat dit de stenen wereld was vluchtten de kakatoes, en ze verborgen zich in het diepst en donkerst deel van de groene oceaan daar beneden, in die sombere bossen, waar grote lome vlinders zweefden, waar de bergbeken en kalis voortjaggerden en waar de hand Gods de nevels tegen de bergwanden opstuwde.

Ik zag de evenwijdige bergketens en het was alsof dit alles werkelijk door een doelbewuste hand ontworpen en geschapen was. Tussen die ketens lagen valleien, soms lichtgroen, soms grijs van steen en kalk. Een ander maanlandschap, verdord, totaal verlaten van ieder leven. Een land des doods.

Weer kwam De Bruyn achter me staan: — Daar . . . links . . . dat is onze koers. Over drie kwartier zijn we op de meren.

Hij dook weer weg en ging zitten praten met de vier papoea-agenten, die er meer dood dan levend uitzagen. Ze dachten er niet aan hun land te bezien van uit de blister van een vliegtuig! Ze zaten zachtjes te prevelen en ik denk dat ze alle goede demonen in die uren opriepen om hen veilig terug te brengen op tanah papoea, zo ver nu beneden hen. Ik had werkelijk medelijden met de arme drommels en zeker in de ogenblikken dat de Catalina als een bezetene te keer ging en behoorlijke tuimelingen maakte. Niemand sliep trouwens meer op de stretchers, iedereen hield zich vast of leunde tegen de wanden van het toestel.

Jungle Pimpernel had het ook koud, ik merkte het aan het kippenvel dat op z'n armen stond. Mieke van der Veer zat als een vogel in elkaar gehurkt. Ik lachte eens tegen haar, maar ze lachte niet terug. Geen contact. Het ergerde haar dat ze last van de kou had. Zelfs dat irriteerde haar blijkbaar.

Voor ons doemden wolken op. Daarachter lagen de laatste bergen en daar weer achter de meren. Ik begreep nu hoe het mogelijk was dat eerst enkele jaren geleden deze Wisselmeren waren ontdekt. Ze waren bijna altijd verborgen onder de wolklawines en het was een toeval dat een vliegtuig er overheen scheerde op een ogenblik dat er behoorlijk zicht was.

Spoedig daarop zaten we weer midden in de mist. Regen sloeg kletterend tegen het glas van de blister en de bestuurder moest blindvliegen.

De Bruyn begon een tas in te pakken. Ik zag in de schemering boeken, schriften en kaarten die hij een voor een opvouwde en in een foudraal stak. Daarna haalde hij een kijker te voorschijn en ging de glazen schoonwrijven.

Ook de jongens van de bemanning waren bezig met de voorbereidingen in verband met de daling die blijkbaar aanstaande was. Voorlopig zaten we echter nog dik in de wolken en de Catalina raasde dofloeiend door de eindeloze schuimwereld die onder, boven en naast ons voortgolfde.

WE ZATEN NOG EEN KWARTIER IN DE MIST EN daarna klaarde het snel op. Er ontstond wat zicht. Naast me stond een van de leden der bemanning en hij bukte zich om door de blister te kunnen kijken. Ineens wees hij op iets... en ik volgde de richting van zijn vinger...

— Daar...!

Daar, ver vooruit zag ik donkere wouden en grijze bergruggen. Overal in de verte torenden hoge toppen waarvan er verscheidene met sneeuw waren bedekt. Maar er was ook nog iets anders. Voor de Catalina naderde tussen de bergen een laagvlakte, die we tegemoetvlogen. Onder ons stroomde nog steeds de rivier die we al geruime tijd in zijn loop waren gevolgd. Het was het dal van de Siriwo dat de bestuurder volgde en dat de toegang vormde tot de Wisselmeren. Rechts van de Catalina strekte zich het wilde, woeste Weylandgebergte uit.

Ik bleef turen en kreeg van de man naast me een kijker. Toen zag ik de meren. In de verte lagen drie kleine, zilverwitte vlekjes en ik begreep dat dit het doel van de reis was. Daar lagen ze dan, de Wisselmeren, enkele jaren geleden ontdekt en nog omgeven door een waas van mysterie. Daar lag het gebied der bergpapoeas, de stammen die daar bestonden sinds... ja, sinds wanneer? Geen mens ter wereld die het weet. Noch hoe die stammen daar in 't meest volstreckte isolement zijn gekomen, hoe ze daar leefden al die eeuwen door, en hoe lang ze nog hun isolement zullen behouden.

De Catalina vloog recht op het dal aan en begon reeds hoogte te verliezen. Ik merkte het aan een suizen en kloppen in m'n oren. Ook het geluid der beide motoren klonk nu anders.

Dichter en dichterbij kwamen de meren. Nu was te zien dat het geen kleine stukjes zilverpapier waren maar dat het water was. Drie watervlakten, gevat in een lichtgroene omlijsting. En overal in het rond de wanden en muren van het bergmassief. Het was een volkomen isolement waarin deze meren lagen, een wereld op zichzelf. En als je zo naderde, komend van een rijk van barre rots, mist en

bergmuren, dan was daar een herinnering aan een lang en totaal verloren paradijs dat hier teruggevonden scheen te worden.

Lager en lager dook de Catalina; we scheerden over de laatste berg-ruggen heen, gleden door de onderste nevelbanken en daar lag het grootste der drie meren voor ons: het Paniai-meer.

Groot, stil, voornaam. Dat was de eerste indruk die het meer op mij maakte. Groots en verstild lag het daar ingesloten, verborgen voor de wereld, een eenzame watervlakte van welks bestaan men nauwelijks tien jaar op de hoogte was. Ik keek naar vogels maar ik ontdekte ze niet. Ik probeerde ergens kleine gestalten te ontdekken, zwarte lichamen van de bergpapoeas, maar ik zag ze niet. De laatste uitlopers van het gebergte, die als enorme vingers over de grazige weiden van het dal gestrekt lagen, leken alleen te leven, maar ik wist dat het verbeelding was.

Er was geen leven te bespeuren. Dit was een meer zonder leven. Er waren geen vogels, er waren geen mensen. Het was dodelijk stil. En toch wist ik dat er een bevolking moest zijn rondom deze meren.

Ik vroeg er Jungle Pimpernel naar en hij glimlachte. Toen riep hij me toe, door het daveren der motoren heen: — Wacht maar . . . ze komen wel . . . !

De luchtdruk suisde en bonsde in m'n oren op het ogenblik dat de Catalina over het meer schoot. Onder ons strekte zich het water, grijsblauw, en zo helder als kristal. Maar er was geen enkel vaartuigje te zien, nog niet de allerkleinste cano. Ik vond dit heel vreemd want de bevolking moest ons toch gehoord hebben in de machtige stilte van dit land!

Maar misschien dachten de Ekaris dat we vijanden waren. Dat de gele horde weer was teruggekomen. Wie zei hun tenslotte dat in dit vliegtuig vrienden van hen zaten?

Het oppervlak van het water kwam met sprongen dichterbij. Even zocht de piloot de gunstigste richting en met de neus van de Catalina zo hoog mogelijk opgericht kwamen we neer.

Het gaf een harde klap en het geluid dat ik hoorde deed me denken aan scheurend schuurpapier. Even vreesde ik dat de onderkant van het toestel van voren naar achteren werd opengereten door de kracht van het water en de snelheid waarmee we waren neergekomen. Maar er was niets gebeurd, de landing was perfect verlopen en na enkele honderden meters over de volkomen stille oppervlakte getaxied te hebben liep de vaart uit de Catalina. Nog een paar seconden en we lagen stil.

De bemanning gooide de blister open en heerlijk frisse lucht stroomde naar binnen. De zon stond recht boven ons maar er was geen sprake van hitte. Dit was het gezegende klimaat van de vallei der meren overdag. Later zou ik met een ander klimaat kennismaken,

dat van de avond en de nacht. Dat was lang niet zo gezegend als dit. Ik hing over de rand van de blister en keek naar de oevers die rondom verrezen. Die oevers waren vrij laag. Verderop verhieven zich de wanden van het rotsmassief dat de meren insloot. Er was nog steeds geen levende ziel te bespeuren.

We wachtten even met praten totdat het gedreun der motoren uit onze oren was verdwenen. Toen was het eerste wat ik Dr. De Bruyn vroeg:

— Ik zie geen kop, waar zitten de Ekaris?

Opnieuw lachte de Controleur en hij zei: — Weest u niet ongeduldig, ze komen wel. Wacht maar even, ze haasten zich hier niet. Ze hebben de tijd!

We lagen daar in de helle zon, staken een cigaret op en wisselden onze ervaringen uit. Het bleek een goede tocht te zijn geweest, volgens de Commandant. Geen enkele maal had hij moeilijkheden gehad met het bepalen van de koers.

Na tien minuten was het nog stil. Vreemd stil. Er lag iets van een mysterie over dit water. Het was tèn stil. De eenzaamheid was te uitgesproken. Die bergen in de verte en de oevers van het meer zo nabij . . . daar moest iets zijn. Hier woonden tienduizend mannen en vrouwen en wij zagen geen enkel leven.

Het was de meest sprekende stilte die ik ooit beleefde. De zonderlingste stilte. Geen golfje spatte uit tegen de Catalina die als een reusachtige duif op het meer Paniai lag neergestreken. Geen rimpel krulde op uit de diepte. Stilte. Er was geen wind op het meer. Geen zuchtje, niet het flauwste briesje kwam van de wal af. Het was alleen maar stil. Zeer nadrukkelijk, zeer opvallend stil. Alsof ieder geluid was gestold, bevroren. Zo stil was het daar.

En we rookten onze eerste cigaret op en staken de tweede aan. Moesten we hier zo blijven liggen? De meest nabije oever lag altijd nog minstens een kilometer van ons af. Of zou het soms de bedoeling zijn dat we naar de kant gingen zwemmen?

Ik overwoog al deze dingen. Het viel me op dat alleen Mieke van der Veer gespannen en in volkomen aandacht naar de oevers zat te staren. Het leek wel of ze geheel door de aanblik van dit land, haar toekomstig werkterrein voor de volgende drie jaren, werd gebiologeerd. Ik geloof dat ze in die ogenblikken een behoorlijk eind van de wereld af was. Ze keek dwars door me heen toen ik haar een keer iets vroeg en ik kan er een eed op doen dat ze me hoorde noch zag. Ik keek naar Jungle Pimpernel. Hij lag voorovergebogen uit de blister en tuurde een beetje dromerig naar de wal. Het zou me een lief ding waard zijn geweest als ik op dit ogenblik had geweten wat er in de man omging. Hij zag zijn land weer terug. Voor hem het land van herkomst. Maar van welk een vreemde, wonderlijke her-

komst. Hier had hij geleefd als een van dit volk onder alle anderen van het volk. Hij had hier zo lang gewerkt, dat hij vele geheimen, vele mysteries van de vallei der meren kende. Deze man, deze Controleur van het Binnenlands Bestuur, mocht dan nog onwaarschijnlijk jong zijn voor het werk dat hij hier had verricht, hij had het geluk gehad een stuk van de aarde te mogen aanschouwen in totaal primitieve vorm. En mensen zoals ze in volkomen primitieve staat leven. Het laatste paradijs op aarde was voor hem opengegaan.

De Commandant van de Catalina riep vanuit de cockpit: — Ze laten u in de steek, mijnheer De Bruyn . . . Ze zijn er vandoor gegaan . . . let maar op!

De Bruyn schudde het hoofd. En hij schudde zo volkomen zelfbewust dat hij wel heel zeker van zijn zaak moest zijn. Hoè zeker werd in de toen volgende ogenblikken bewezen. Ik had er niet het flauwste idee van welke fantastische gebeurtenis zich ging afspelen.

Ik zag hoe Dr. De Bruyn opstond en terwijl hij met beide handen de rand van de blister beetpakte wipte hij uit het vliegtuig en was verbazend snel een paar seconden later al bovenop het glanzende dak van het vliegtuig. De Commandant en ik besloten dat voorbeeld te volgen, al was het niet zo heel eenvoudig tegen de gladde, ronde romp van het toestel op te klauteren. In ieder geval kwamen we boven.

We stonden daar met ons drieën. De zon brandde behoorlijk op ons neer en ik voelde hem steken ofschoon het niet warm was.

De Controleur stond daar, lang en slank en bruungebronsd. En ik keek naar hem en zag dat hij scherp naar een bepaald gedeelte van de oever tuurde. Hij richtte er even zijn kijker op en weer kwam die glimlach op z'n gezicht.

— Ziet u wat, Dr. De Bruyn? vroeg ik.

— Nee, ik zie niets maar ze zijn er wel. Ik zal ze roepen, want ze vertrouwen 't niet. Let nu op!

En toen beleefde ik een der merkwaardigste ogenblikken van die aan avonturen en zonderlinge ervaringen toch overvolle zwerftocht. Want Jungle Pimpernel bracht zijn beide handen bij elkaar, maakte er een kleine roeper van en hield die roeper aan zijn mond.

Even later hield ik m'n adem in. Wat ik hoorde was de yell, de roep der wildernis, van Jungle Pimpernel. Nooit eerder hoorde ik wilder, vreemder en rauwer roep dan deze. Als de stem van een bazuin klonk die roep, en het geluid ervan echode terug, van oever naar oever en weer terug naar de eenzaam drijvende Catalina. Het water droeg het geluid verder en verder en ik geloof dat het kilometers gehoord moet zijn.

Het waren geen woorden die hij riep . . . en toch ook weer wel woorden.

Ik moest even denken aan de boeken die ik had gelezen, waarin mannen voorkomen die hun roep door de rimboe laten gaan. Wat ik vroeger gelezen had beleefde ik nu in werkelijkheid. Maar het was een werkelijkheid die romantischer was dan de best bedachte romantiek.

En dit was de roep van Jungle Pimpernel:

— *kora jamo*
wado ebeo toda
merah merah meta
kontolulle mete!!

En de betekenis ervan, die ik later hoorde van de man die hem uitbazuinde tot ver over het meer en ver over de grazige oevers daar voor ons, was:

— *Hallo jullie daarginds*
hallo jullie daar boven op die heuvels,
de Controleur is gekomen!

EN NOG EENS RIEP JUNGLE PIMPERNEL ZIJN ROEP, nog luider, doordringender, helderder dan de eerste maal: — *kora jamo — wado ebeo toda — merah merah meta — kontolulle mete!!*

Hij zweeg en we staarden hem aan. Het was zo vreemd allemaal, zo onwezenlijk, zo fantastisch. Daar stond nu naast de Commandant en mij een man die zijn opvoeding had verkregen aan de Leidse Universiteit. Een man van cultuur en beschaving. Een geleerde in ieder opzicht. En deze zelfde man riep hier zijn wildernis-roep boven op het glimmende dak van een Catalina en die roep was zo wild, zo vreemd, dat ik de klanken ervan altijd zou blijven horen.

De man staarde naar een bepaald punt van de oever. En nog geen tien seconden later zei hij zacht: — Kijk, daar zijn ze . . . ze komen! Ik zag niets, maar dat duurde slechts even. Ja, daar kwam iets, maar wat was het? Ik zag alleen kleine witte puntjes die zich als het ware loshaakten van de groene oever. Wat waren dat . . . ?

Ik vroeg het Jungle Pimpernel. — De cano's waarmee ze ons komen halen. Over tien minuten zijn ze bij ons.

De witte puntjes bleken het schuim te zijn dat aan de voorzijde der cano's opsloeg. Toen die cano's los van de wal waren kon ik de vorm ervan duidelijk waarnemen.

En daar kwamen ze aan!

Hoe zal ik het tafreel beschrijven dat zich toen voor onze ogen ging afspelen. Want daar kwamen ze . . . veertig kleine cano's, ieder een uitgeholde boomstam en in elk drie of vier mannen.

Toen ze de halve afstand tussen de wal en de Catalina hadden afgelegd kon ik pas goed zien hoe ongelooflijk handig ze met hun vaartuigen omgingen. Er stonden meestal vier mannen in een cano en twee schepten het water weg aan de ene kant, twee aan de andere kant. Roeien kon je het met deze vrij korte paddels moeilijk noemen, eerder scheppen. Maar roeien of scheppen, de cano's vlogen over het water, en in een tempo dat ze er als het ware schoksgewijs overheen stootten.

Ik kan niet zeggen dat het beeld van deze naderende veertig cano's

geen gevoel van angst bij me opwekte. Het was, ook al wist ik dan dat deze mensen geen kwaad in de zin hadden, een nogal barbaarse vertoning en ik moest nog wennen aan het gezicht van deze mannen die naakt waren op een peniskoker na. Grote bossen veren stonden op hun hoofden en wuifden en deinden onder de druk van de wind die ze opvoeren. Tussen hun benen klemde elk van hen een boog, die minstens even lang en soms aanzienlijk langer, was dan hun eigen lichaamslengte. Ze waren deels beschilderd met rode en zwarte klei en hun gezichten versierd met de tanden van wilde varkens en witte stukjes schelp. Sommigen droegen gordels van schelpen om hun middel, anderen weer droegen een uit touw vervaardigd hoofdnetje.

En dat kwam daar met enorme vaart aanpaddelen, schreeuwend, zingend, en kennelijk aan de meest volledige opwinding ten prooi. Ik lette even op Jungle Pimpernel maar die stond het tafreel rustig aan te zien en ik was gerust. Er kon ons niets gebeuren.

Ze kwamen dichtbij. De Commandant van de Catalina keek bezorgd en vroeg de Controleur of zijn machine geen gevaar liep. Nee, dat liep ze niet, er zou geen schrammetje aankomen, daar zorgden ze wel voor. Hij had gelijk. Want op ongeveer twintig meter afstand van 't toestel gekomen maakten alle cano's een onverwachte manoeuvre en vormden een lange rij die zich cirkelvormig om het vliegtuig slingerde. En zo, zingend en schreeuwend, gillend en stampend, voer de cano-vloot om het toestel, minutenlang en dit was de hulde die ze hun vriend, Jungle Pimpernel, Kontolulle, brachten.

Hij was teruggekeerd van over de bergen. Hij was weer thuis. Aligamè was opnieuw gekomen en hij zou nu blijven.

Dr. De Bruyn gaf een teken en op hetzelfde ogenblik liep de vaart uit de cano's. Ze keken hem aan en het viel op hoe deze mannen, in hun wilde staat, naakt op een stukje kalebas na, met varkenstanden in hun neus, met klei beschilderd en moorddadige pijlen in de hand, naar deze jonge, slanke Nederlandse bestuursambtenaar keken. Dat was geen kijken . . . ze verzwolgen hem met hun blikken. Hun ogen hadden zich als het ware vastgehecht aan de figuur van de man daar boven op het vliegtuig. Aligamè . . . de vriend!

Ze keken hem aan zoals een moeder naar haar liefste kind kijkt, zoals een man kan opzien naar zijn geliefde. Die blikken zeiden alles en ze waren voor mij eigenlijk een openbaring die veel met betrekking tot het leven van Jungle Pimpernel in de wildernis bij deze bergpapoeas verklaarde. Dit was niet alleen sympathie die ze voor deze man koesterden. Het was iets van een veel hoger orde: het was vriendschap, gemengd met trouw. Het was liefde gemengd met eerbied. En het was bewondering, verlangen en aanhankelijkheid samen.

Dat was het geheim van Jungle Pimpernel. Hij was niet teruggeko-

men als de man die heerste, niet als de meester bij de knechten, niet als de grote man bij de laaggeborenen. Hij kwam terug als vader en als zoon, als beschermer en leraar tegelijk. Hij was een mens onder de mensen.

Een half uur later zat ik in de cano die me naar de oever bracht. De ruimte tussen de twee boorden was te smal voor mij en ik lag met mijn beide benen over de randen. Het was, geloof ik, geen bijzonder elegant schouwspel maar een andere keus was me niet gelaten. Het was de enige manier van communicatie.

Tegelijkertijd vertrok eveneens Mieke van der Veer. Haar cano was misschien iets minder modderig dan de mijne en ze zat er dapper bij. Ik maakte haar m'n compliment. Waarop ze overigens, trots nest dat ze was, nauwelijks reageerde. De anderen volgden eveneens in cano's, maar er scheen ernstig verschil van mening tussen de Ekaris te zijn wiens cano gebruikt moest worden voor Jungle Pimpernel. Toen de ruzie voorbij was lag ik al een aardig stuk vóór, in de richting van de oever.

De cano stonk, was onbeschrijflijk smerig en lag halfvol modder en slijk. De twee Ekaris roken evenmin fris en als ik dit neerschrijf doe ik dat om geen minder vriendelijke woorden te gebruiken. Ze paddelden rustig en dat was zeer verstandig, want het vaartuigje schepte toch al water bij iedere pagaaislag. Ik was doornat eer we tien meter van de Catalina af waren.

De twee mannen zagen er woest uit. Ze hadden afgevijlde, zwarte tanden, waartegen de varkenstanden opvallend wit afstaken. Ze waren vrij behoorlijk gespierd en toen ik aan het bamboekoord voelde dat hun bogen spande merkte ik dat die bogen onmogelijk gebruikt konden worden door mannen die niet over aanzienlijke energie beschikten.

Ze namen me vrijmoedig en langdurig op. Ik weet niet wat de indruk was die ik op hen maakte. Af en toe zeiden ze iets tegen elkaar maar uit de manier van spreken kon ik niets opmaken. Wel leek het me dat m'n uiterlijk hun verbazing opwekte. Ze hadden netjes van gevlochten touw over hun hoofd. In die netjes zaten allerlei dingen, die ik echter lang niet allemaal thuis kon brengen. Wel zag ik verschillende soorten schelpjes, zoete aardappelen, een soort kalebas en varkenstanden. Ik begreep dat de Ekari op ieder ogenblik van de dag zijn hele hebben en houden met zich meedraagt.

We naderden de oever en hier wachtte een nieuwe ervaring. Op de wal hadden zich enige honderden mannen, vrouwen en kinderen verzameld die de komst der cano's gadesloegen en geen enkel geluid

gaven. Het was of daar een groep uit klei geboetseerde zwarte beelden stond, waaruit het leven allang vergleden was. Maar ik zag te veel schitterende ogen om te twifelen aan de vitaliteit dezer mensen. De cano stootte in de modder en de roeiers sprongen in het water om het vaartuigje zo hoog mogelijk op de oever te trekken. Ze konden het echter niet zo hoog klaren of ik moest toch tot m'n knieën in het water van het Paniai-meer waden. Maar dat was niet erg; ik was al dankbaar genoeg dat ik de tocht zonder schipbreuk te lijden had volbracht.

Ik werd terstond omringd door de vrouwen en mannen, waarvan de een m'n rugzak afnam, de ander m'n fototoestel en de derde aan m'n khaki pantalon begon te peuteren. Ik keek achterom en wenste wel dat Jungle Pimpernel er maar was. Die zat echter nog halverwege de oever en de Catalina.

Mieke van der Veer kwam juist aan. Ik verheugde me er al op dat ze verplicht zou zijn haar prachtige laarzen in het modderige water te moeten zetten, maar deze voldoening was niet voor me weggelegd. Ze sprak met de Ekaris, blijkbaar in hun eigen taal, en het resultaat was dat ze haar netjes op hun rug namen en naar de oever pikolden. Stom dat ik niet voor mezelf aan die mogelijkheid had gedacht!

Vrouwen en mannen dromden om ons heen. Ik vond dat maar een vrij dubieus genoegen omdat ik nog terdege moest wennen aan hun doordringende lichaamsgeur. Bescheiden waren ze niet. Ze bekeken me van top tot teen, bevoelden de kwaliteit van het khaki, trokken aan de knopen, voelden aan m'n zakken maar als ze iets zagen en er huidkeels hun bewondering voor geuit hadden lieten ze het weer rustig zitten. Ze hadden blijkbaar in 't geheel geen diefachtige neigingen.

Twee mannen hurkten naast me neer en omspanden m'n enkels, kuiten en dijen. Daarna ontwikkelde zich een druk gesprek. Later bleek dat ze verbaasd waren over de prima lichamelijke conditie waarin ik me bevond. Nog diezelfde dag hoorde Jungle Pimpernel van deze mannen dat de meegekomen toean wel onmetelijk rijk moest zijn daar hij er zó goed uitzag. Uit hoeveel stenen bijlen, varkens en vrouwen bestond zijn bezit in de wereld wel niet . . . ?

Ik hoorde een luid geschreeuw en gegil en keek om. Op dat ogenblik sprong Jungle Pimpernel op de oever. Iedereen verloor elke belangstelling voor Mieke van der Veer, voor de papoea-agenten en voor mij. We waren plotseling lucht geworden. We waren er niet meer. Er was nog maar één man aan de oever van het Paniai-meer: Jungle Pimpernel. Aligamè was dan eindelijk thuisgekomen.

Er waren vier vrouwtjes die steeds achteraan hadden gestaan maar zich nu krachtig door de menigte naar voren drongen. Ik zag nooit

eerder zulke verdroogde, ingeteerde en verschrompelde wijfjes! Ze waren nog geen meter hoog en ik vermoed dat het lichaamsgewicht van elk niet veel meer dan zestig pond zal zijn geweest. Het waren levende geraamten en kleine geraamten bovendien. Ze zagen er niet aangenaam uit om naar te kijken en ze waren omgeven van een evenmin bijzonder prettige geur.

Deze vier oude wijfjes zagen kans de rijen mannen en vrouwen te doordringen en bij de Controleur te komen. Ze grepen zijn handen, pakten zijn shirt vast, voelden aan hem en keken naar hem op. Bij ieder dezer vier wijfjes stroomden de tranen rijkelijk over de zwarte ingevallen wangen.

En Jungle Pimpernel . . . ? Mijn hemel . . . nee, hij huilde niet, maar ik zag dat hij diep ontroerd was. Ik zag dat aan de manier waarop hij zijn armen om die vier Ekari-wijfjes heensloeg, ze tegen zich aandrukte en iets in hun oor fluisterde.

Wat Jungle Pimpernel daar tegen die oude, ingedroogde moedertjes zei . . . niemand die het hoorde, behalve zij.

Ik weet alleen dat ze hem aankeken en dat die blikken van opperste zaligheid en een onuitsprekelijke liefde spraken.

Die blikken zeiden, duidelijker dan welk woord, hetzij in het Nederlands, hetzij in het Ekarisch, dat de grote witte man weer thuis was. Aligamè . . . !

OP DAT OGENBLIK ZAG IK DAT EEN MAN SNEL 't pad op de heuvel afkwam dat naar de oever van het meer leidde, naar de plaats waar wij stonden. Hij zwaaide met zijn armen en ik hoorde hem van verre roepen:

— Hallo... hallo... Mr. De Bruyn...!

En Jungle Pimpernel riep terug: — Hallo, Mr. Troutman, ev'rything allright on the lakes?

— Oh yes... of course...!

Mieke van der Veer stond naast me en zei dat dit de zendeling was. Reverend Kenneth Troutman, uitgezonden door de American Christian and Missionary Alliance. Hij zette het werk voort, dat begonnen was door Van Eechoud en De Bruyn. Hij was zeer gezien bij de bevolking aan de meren.

De ontmoeting was allerhartelijkst. Ik maakte kennis met Mr. Troutman en hij vroeg me hem de eer te willen aandoen enige tijd zijn gast te zijn in de hut daar boven. Ik zei hem dat het voor mij een eer zou zijn als ik gebruik mocht maken van zijn huis.

Het was een sympathieke kerel om te zien. Erg jong maar heel ernstig. Hij had een goed gezicht en aan de manier waarop hij met de Ekaris omging zag ik al dadelijk dat deze man een warm, mild karakter moest bezitten. Hij liep rustig tussen hen in alsof het de gewoonste zaak ter wereld was dat daar om hem heen naakte zwarte mannen en vrouwen liepen, beschilderd met klei, met barbaarse versieringen om hun armen en benen en met doorboorde neustus-senschotten.

Jungle Pimpernel had Mieke aan Mr. Troutman voorgesteld en ik zag dat ze al direct in druk gesprek met hem was gewikkeld. Ik lette op haar, want het viel me op dat ze zich over deze zeldzame ontmoeting aan de oever van het Paniai-meer niet bijzonder druk maakte. Het was ook voor haar de eerste maal dat ze zich hier bevond, maar ze nam een houding aan alsof ze het allemaal al eerder had gezien en beleefd. En ze liep druk te praten met de zendeling. Voor geen der anderen had ze oog.

Ik luisterde een deel van het gesprek af en het ging over de proble-

matiek der Ekaritaal. Ze moest werkelijk bezeten zijn door de idee die te gaan bestuderen.

We liepen de berg op waar het huis van de zendeling stond. De Ekaris droegen onze barang en Jungle Pimpernel zei dat we daar niet ongerust over behoefden te zijn. Er zou, als we boven waren, niets ontbreken.

We kropen de helling op die aanzienlijk steil was en ik merkte dat het hier toch wel warm kon zijn als je je inspande. Alleen De Bruyn en Troutman schenen hoegenaamd geen erg te hebben in de vrij verticale stand van het modderpad.

Modder . . . ja, die was er in overvloed! Het pad waarop we liepen bestond uit slijk en blubber en ik zakte er elk ogenblik tot de schachten van m'n laarzen in. En als ik niet in die modder wegzakte gleed ik wel uit. Het was helemaal geen plezierige wandeling en ik hoopte dat de woning van Reverend Troutman spoedig zou opdagen.

Hoe licht en gemakkelijk liepen de Ekaris! Geen van hen gleed uit op het spekgladde paadje, geen van hen zakte in de modder. Het leek wel of ze hun brede, platte voeten op een speciale manier neerzetten, zodat ze nooit een centimeter achteruitgleden. Hun monden stonden geen ogenblik stil. Aan alle kanten hoorde ik een onderdrukt geroezemoes van stemmen. Iedereen was nerveus en opgewonden.

Na een uur kwamen we aan het huis van de zendeling.

Dit was een der eenzaamste huizen in de wereld, en toen ik het zag staan, oprijzend uit de wilde, groene vegetatie, drong het tot me door dat ook deze Mr. Troutman een man moest zijn die de wereld had afgezworen.

De Ekaris schaarden zich rondom de woning. Ze hurkten neer en gingen door met praten. De vrouwen zaten bij elkaar en de mannen zaten bij elkaar. De kinderen scharrelden bij de vrouwen rond.

Toen gingen we de bamboe deur binnen die toegang gaf tot het huis van Mr. Troutman.

Er stonden lage, primitieve stoelen. Er hing een olielamp aan de zolder. Er lag een mat over de grond en er hingen portretten en tekeningen aan de vier bamboe wanden. Het mocht dan een eenzaam huis zijn, de man die er leefde had kans gezien het bewoonbaar te maken.

Een jonge Makassar kwam geruisloos binnenslippen en keek de zendeling aan. Troutman vertelde ons dat dit de man van de keuken was die kwam vragen of we al wilden eten. Ja, dat wilden we wel; we waren allemaal hongerig.

Mr. Troutman haalde uit een blikken trommel een wit kleed. Het was het tafelkleed dat hij over de ruw houten tafel spreidde. Daarna haalde hij vorken, lepels, messen en kroezen. Voor Jungle Pimpernel, voor Mieke, voor de Commandant van de Catalina en zijn col-

lega, voor hemzelf en voor mij. Ik zag die voorbereidingen met verbazing aan. Hier waren nog, in de wereld van het stenen tijdperk, lepels, vorken en messen. Hier werd nog een tafelkleed gebruikt. Ik keek Mieke aan en ze keek mij aan met een blik die zoveel wilde zeggen als: dat had jij natuurlijk niet verwacht, stomme totok die je bent!

We gingen zitten en Mr. Troutman klapte in zijn handen. De Makassarse jongen verscheen en keek zijn meester vragend aan. Hij zei hem iets in het Maleis en een paar seconden later kwam hij terug met een schotel rijst. Daarna volgden vruchten en helder water. En wie wilde kon ook groenten nemen, een soort andijvie die volgens de zending uitstekend smaakte. Ik nam rijst met kerrie.

Toen iedereen zich had bediend keek Reverend Troutman ons aan en vouwde zijn handen. Hij sprak 't gebed uit. Ik kan me de inhoud ervan nog vrij goed herinneren. Hij dankte God voor diens goedheid dat hij het vliegtuig bewaard had en ook de mannen die zich daarin bevonden. En daarna dankte hij God voor het voorrecht dat wij waren gekomen. We hadden onder Zijn bescherming geen gevaar gelopen en hij sprak de hoop uit dat God hem wilde helpen de aangekomen mannen van dienst te zijn. Daarna dankte hij voor het voedsel en voor het water. Tenslotte smeekte hij de zegen des Heren af over de blanke mensen en de Ekaris die hier bijeen waren.

Het was een vreemd gebed, maar zelden heb ik een gebed zo gevoelig, zo oprecht, zo klaar van taal horen uitspreken als dit gebed van deze ernstige jonge zending in het gebergte bij het Paniai-meer.

Toen ik m'n handen ontvouwde en m'n ogen opende zag ik dat vier, vijf Ekaris in de deur stonden. Ze hadden deze tijdens 't gebed opengeduwd en keken ons met onverholen verbazing en nieuwsgierigheid aan. Ze stonden daar naakt en zwart en klein en ik rook ze. Telkens dwaalden m'n ogen naar hen af en drong het tot me door dat dit de allervreemdste maaltijd was waaraan ik ooit in m'n leven had gezeten. Want de koteka's, de peniskokers der mannen, staken fier en parmantig tot boven hun hoofden uit en dat was 't enige bedeksel dat ze droegen.

Halverwege de maaltijd kwamen ze binnen. Achter hen dromden weer andere Ekaris op en eer we aan het dessert van pisangs toe waren was de kamer gevuld met kleine zwarte mannen en vrouwen. Ze zaten naast onze stoelen en onder de tafel. Ik vond het maar raar en vroeg Jungle Pimpernel, (die er niets van scheen te bemerken) of dit de gewoonte was in het huis van deze zending.

Ik geloof dat De Bruyn de vraag niet aangenaam vond. Hij keek me aan alsof hij me niet helemaal begreep en vroeg toen: -- Heb je dan last van ze?

Nee, last had ik er niet van maar het was wat ... nou ja ... een

beetje raar . . . een beetje onvrij. Ik wilde hem liever niet zeggen dat ik de lichaamsgeur zo onsmakelijk vond.

Hij lachte en zei: — Och, dat went wel. Morgen ben je er aan gewoon en weet je niet beter. Laat ze toch zitten. Ze doen niemand kwaad en ze zijn het nu eenmaal zo gewoon. Ze zouden erg teleurgesteld zijn als we ze zeiden dat ze nu weg moeten gaan. En tenslotte zijn wij bij hen op visite, weet je.

In de namiddag begon het te regenen. Mr. Troutman vertelde dat het iedere middag regende. Iedere dag van het jaar regende het. Soms heel de nacht door. Tegen de morgen klaarde het dan meestal op en was de wereld zo schoon als het paradijs. Ik zou het zelf wel zien.

We spraken over het land en over de stam der Ekaris. Het werd vroeg donker en toen de avond viel regende het nog. We waren allemaal erg moe, op De Bruyn na die er zeldzaam fris uitzag, en besloten het niet laat te maken. Het slapen bood geen probleem. Boven de bamboe kamer was een vrij grote ruimte waar stretchers stonden. Ik ging nog even buiten kijken. Het was guur weer en de regen sloeg hard neer. Overal ruiste de regen in de bomen en struiken. Op honderd meter afstand van het huis van Mr. Troutman hadden de Ekaris vuren aangelegd. Grote walmende vuren. Ze zaten er omheen en ik hoorde mompelen en fluisteren. Soms laaide een van die vuren plotseling op en zag ik de zwarte lijven der mannen glanzen. Vrouwen ontdekte ik niet.

De regen roffelde op het bamboe dak en binnen was het gezellig. Buiten zat het meest primitieve volk der aarde. Naakt in de regen, een soort regenkap, uit touw vervaardigd, over de hoofden geslagen. Bij sommige vuren werd gezongen. Een dof, brommerig gezang dat eindeloos werd herhaald.

De wind floot langs het huis. Het was de gure, schrale wind die van de bergen kwam. Hij maakte me koud en ik ging terug, het huis in. Ik bekeek dat huis: het was stevig gebouwd en zou niet door de eerste de beste bergstorm omver worden geblazen. Aan de wanden hing wat ouderwetse portretten. Waarschijnlijk van de vader en moeder en andere familie van Mr. Troutman. Er hing ook een grote wandtekst: „*God Is Love*”.

In een zijvertrek ontdekte ik een aantal boeken langs de wand. Ik wierp er een blik op: Grieks, Latijn, Hebreeuws. Philosophie en Franse literatuur. En voornamelijk theologie, in verschillende talen. We zaten nog een uur bij elkaar, maar veel gesproken werd er niet meer. Ieder had zijn eigen gedachten. Jungle Pimpernel maakte aantekeningen van het gesprek dat hij met de zendeling had gehad. Mieke zat in gedachten verzonken voor zich uit te staren en de beide

officieren van de Catalina bladerden in een vier jaar oud exemplaar van Life.

Ik hoorde iets kraken en de deur kierde open. Ik schrok: ik keek in de glinsterende ogen van drie Ekaris die op elkaar dromden en rad met de zendeling begonnen te spreken. Die lachte en De Bruyn begon eveneens te lachen.

Reverend Troutman liep naar de deur, trok hem helemaal open en even later kropen twaalf Ekaris binnen. De regen droop van hun zwarte glimmende lijven af. Ze zaten onder de modder en de rode klei op hun gezicht en borst was bezig op te lossen en weg te weken. Ze zagen er morsig en smerig uit.

Ze mochten binnenkomen. Ze gingen zitten, strekten zich uit, sloegen hun handen gekruist over de borst en sloten hun ogen.

Ze zouden er blijven tot het ochtend was en de zon opkwam.

Zo was de wet der gastvrijheid aan de zendingspost in het gebergte bij de Wisselmeren.

— — — — —

Ik kroop de krakende bamboe trap op en ging op een der stretchers liggen. Het was koud, kouder dan ik het in maanden had meege maakt. Maar ik hoopte dat ik zo moe was dat ik er rustig doorheen zou slapen.

Ik vergiste me. Een uur later werd ik wakker en voelde dat ik door en door verkleumd was. Ik stond op en ging een deken zoeken. Iedereen sliep en er was geen deken meer over.

Buiten kreunde de wind over het dak van het huis. En dat kreunen was vermengd met het doffe zingen van de Ekaris bij de vuren. Ik stak mijn hoofd door een opening van de wand die als venster dienst deed en keek naar buiten. De regen ruiste neer maar de bergpapoeas beneden gingen door met zingen alsof de ganse wereld hen niets aanging. En die ging hen ook niets aan, want hun wereld was alleen de aarde waarop ze woonden. Die aarde was de wereld. Daarbuiten, achter de bergen en nóg verder, was het rijk der demonen en der doden.

Ik ging terug naar de stretcher en probeerde opnieuw te slapen. Het lukte maar half. Ik bracht de nacht rillend van kou door, veront-rust door vreemde dromen. En alle uren van die nacht was ik ervan overtuigd dat vele ogen op me gericht waren.

DIE MORGEN HERVOND IK HET VERLOREN PARADIJS!

Waar vind ik woorden om het tafreel weer te geven dat ik zag toen ik die ochtend naar buiten ging, nog stijf en rillig, maar dankbaar dat het weer licht was.

Mijn God... daar lag het Paradijs! Zo moet het eens geweest zijn. Zo moet het Paradijs er hebben uitgezien, in het land tussen Euphraat en Tigris. Zo groen, zo sappig, zo vruchtbaar, zo lieflijk. Zo grandioos ook, zo machtig groot.

De aarde rookte nog. Overal stootte zij wolkjes damp uit die langzaam, statig haast, omhoog dreven. Rustig en waardig. Boven het meer waren de laatste wolken bezig zich op te lossen en waar een wolk was opgelost ontstond een bekken van het puurste hemelblauw dat ik ooit gezien had. En met het groeien van het blauw groeide het uitzicht op de bergen. Daar... en daar...! en daar...! stonden ze. In een machtige kring rondom het paradijsdal. Hoog, grimmig, verheven. Het waren de grenzen van het rijk der Ekaris, die ze nooit hadden overschreden. Waarom zouden ze ook?

Nog meer blauw welde op en toen zag ik de berg waarover ik die avond tevoren had horen spreken. Daar was hij: Deijai. De grootste berg rondom de meren, dominerend over alle andere. Daar verrees hij... 12000 voet, zich verliezend in het blauw van de hemel en op elkaar torenende wolken. 6000 Voet hoger dan het Paniai-meer.

De Ekaris vrezen die berg, ze spreken er met ontzag en eerbied over. Deijai heeft iets te maken met demonen. Maar niet met gewone demonen. Met iets dat machtiger is dan dat, iets dat wij de naam zouden kunnen geven van een Goddelijke Macht.

In het Maleis is de naam voor God: Dewa. Vreemd dat dit woord Dewa zo opmerkelijk veel overeenkomst vertoont met de naam van die ene, dominerende berg: Deijai. Ik sprak er met Jungle Pimpernel over en Mr. Troutman. Ze wisten het niet. Later zal het misschien verklaard kunnen worden. Nu nog niet.

Het meer lag daar als een met kwik gevulde schaal. Geen golfje, geen rimpel beroerde de oppervlakte. Een paar cano's dreven van de

oever weg. Ik zag dat er vrouwen in zaten die kreeften gingen vangen in het meer. In een enkele cano smeulde nog een vuurtje.

Het was een verrukkelijk beeld van vrede en poëzie. De aarde moest hier geweldig vruchtbaar zijn. Overal zag ik jong groen, sappige planten en frisse varens.

De Ekaris zaten rustig bij elkaar en waren nog steeds in hun blijkbaar nooit-eindigend gesprek gewikkeld. Anderen kwamen aanlopen met bruin-zwarte knollen, de zoete aardappelen die ze als ontbijt zouden nuttigen. Weer anderen kwamen met bossen groente terug die op andijvie leek. Deze „andijvie” vormt, bestrooid met zout, met de zoete aardappel, de sago en 't suikerriet een der voornaamste levensmiddelen der Ekaris.

Ik kon niet genoeg krijgen van dat beeld van rust, vrede en vruchtbaarheid. Een half uur later kwam de zon op en deze zonsopkomst was de mooiste en indrukwekkendste die ik ooit heb gezien. Op volgende dagen was het waarschijnlijk even imposant maar die eerste keer werd ik er door overweldigd.

Het was alsof alle wolken gingen branden en of er vloeibaar goud en zilver langs de hellingen der bergen stroomden. En het Paniai-meer werd een fantastisch schilderij met een allerwonderlijkste kleurmenging.

Zo begon die dag aan het Paniai-meer.

Jungle Pimpernel kwam achter me staan. Toen hij zag hoe vervuld ik was van verrassing, zei hij:

— Net een paradijs, niet?

Ik knikte.

Hij glimlachte. — Ja, maar helemaal is het toch ook weer geen paradijs. Dat zul je wel merken als we hier wat langer zijn.

— U bedoelt dat de mensen het hier niet zo gemakkelijk hebben?

— Ja, er gebeuren hier dingen die niets meer met een paradijs te maken hebben. Maar laten we eerst gaan ontbijten.

Binnen bad de zendeling voor het brood en het water. Daarna brak hij het brood in stukken en we gingen eten. Mieke zat naast hem en keek ernstig en nadenkend voor zich uit. Ik zag dat ze totaal vervuld was van alles wat zich hier afspeelde. Ze was feitelijk al begonnen met haar werk. Er was niets in de wereld dat haar verder ook maar enig belang inboezemde en ik geloof dat ze sinds de start van de Catalina nog geen seconde aan Jan ter Poorten had gedacht.

Die dag zag ik het land der Ekaris en vele vreemde dingen werden me verklaard door Jungle Pimpernel en de zendeling. Mieke was bij ons, evenals de Commandant van het vliegtuig.

Ik zag de mannen en vrouwen in hun tuinen werken. Ik zag hoe hun ogen gingen glanzen en schitteren als De Bruyn naderde. Soms sprak hij even met een man of een vrouw, tikte ze op hun schouder, of pakte even hun arm vast. Iedere keer weer was het verrassend te zien met hoeveel warmte, liefde, ze naar hem opkeken; en hem bleven nastaren totdat hij achter het hoge gras was verdwenen.

De vrouwen waren, volgens Europese begrippen, uitgesproken lelijk. Ik ontdekte er niet een die naar Westerse smaak aangenaam van uiterlijk genoemd mocht worden. Al heel jong krijgen ze een rimpelige, ruwe huid. De benen zijn over het algemeen krom en mager, het haar is dun en verward. Maar ik ben er zeker van dat noch Jungle Pimpernel noch Reverend Troutman ooit naar die vrouwen keken zoals een man doorgaans naar een vrouw kijkt.

Tegen de middag riep hij een jonge bergpapoea. Hij had me verteld dat de man een belangrijke opdracht te vervullen kreeg, namelijk het afgeven van een bericht aan een stamhoofd dat op vijf dagreizen van de plaats waar wij ons bevonden woonde. Op een stuk schors bracht De Bruyn wat tekens aan en dit „telegram” overhandigde hij de Ekari. Maar de man kreeg er nog iets bij. Jungle Pimpernel had een stukje buigzaam bamboe in zijn hand en hij begon daarin vijf knopen te leggen. Ik begreep niet wat de bedoeling van dit apparaat was, maar Mieke scheen de betekenis ervan wel degelijk te kennen. — Hij geeft hem een tijdsnoer mee, zei ze.

— Een wat?

— Een tijdsnoer. Kijk, de Ekaris raken direct de tel kwijt. Ze hebben geen interesse voor getallen en evenmin voor tijd. De Bruyn geeft hem nu dat tijdsnoer en de Ekari gaat lopen. Iedere avond als hij z'n bivak opslaat begint hij met een van die knopen los te trekken en weg te gooien. Dat doet hij vijf maal achter elkaar, telkens dus als hij z'n bivak opslaat. Als hij de laatste knoop kwijt is weet hij dat hij ver genoeg is gegaan en bij de plaats moet zijn waar de man woont. Het lijkt allemaal erg ingewikkeld maar het lukt bijna altijd. Er zijn ook andere tijdsnoeren. Soms geef je ze een aantal takjes mee, net zoveel als ze dagreizen moeten lopen. In wezen is dat precies het zelfde.

Ik zag die dag heel wat Ekaris en ik wist al dat het een vrolijk en opgewekt volk is. De mannen zijn druk en levendig en als ze eenmaal aan het praten raken, is het ondoenlijk hen weer het zwijgen op te leggen. Ze zijn verschrikkelijk nieuwsgierig en dat was iets waar ik nog aan moest wennen. Zodra ik ergens ging zitten kwamen terstond een paar Ekaris naderbij en begonnen de kijker, m'n schoe

nen, m'n zakken en polshorloge te besnuffelen en te bekijken. Nooit raakten ze erover uitgepraat.

Eens bleef ik achter, terwijl de anderen in een vallei afdaalden om een kleine kampong te bezoeken. Ik was moe en bleef wat uitblazen. Er kwamen vier Ekaris aanlopen. Ze hurkten naast me neer en gingen me op hun gemak zitten aankijken. Daarna kwamen er zes anderen bij en een kwartier later nog drie. Ze vormden een kring om me heen en namen me op als een curieus dier dat plotseling hun wereld was komen binnenvallen.

Plotseling kroop een van hen naar voren en greep met zijn hand mijn kuit beet. Hij kneep er eens in, keerde zich tot de mannen en als op een signaal gingen ze allemaal tegelijk zacht fluiten en blazen. Later hoorde ik dat dit een van hun manieren is om verbazing en verrassing te demonstreren. Er kwam een andere, die eveneens mijn been betastte en wederom volgde dat onderdrukte gefluit.

Ik vond het maar een matig prettig spelletje en voelde me helemaal niet op m'n gemak. Wel wist ik dat er niets bekend is omtrent kannibalisme bij de Ekaris, maar tenslotte is deze stam nauwelijks ontdekt en wat weet men van hun diepste impulsen? Ik besloot ze af te leiden en pakte m'n sigarettenkoker. Ik nam er drie sigaretten uit en gaf die aan de dichtst bij me zittende Ekaris. Ze pakten ze aan, een beetje timide, en braken ze in tweeën. De ene helft staken ze prompt in de mond en aten die, compleet met papier, op. Tot op het laatste draadje tabak kauwden ze de halve Virginia weg. De andere helft staken ze, tot m'n grenzenloze verbazing, in een opening die zich in hun oorlel bevond. Een van hen bezat zelfs in die opening een klein bamboekokertje, dat dienst deed als reservoir!

Even later drongen ze opnieuw op. Het was warm en ik was nog niet gewend aan hun lichaamsgeur ofschoon ik er eerlijk m'n best voor deed. Ik nam mijn blocnote en tekende een poppetje op het blad. Opnieuw werd er zachtjes gefloten. Ik vermoedde dus dat ze dit blijkbaar machtig interessant vonden en probeerde een der Ekaris zo natuurgetrouw mogelijk na te bootsen. Het resultaat leek niet veel, maar ik gaf het toch met voldoening aan de man die als model had gediend.

De reactie was verbijsterend. Hij bekeek het, sprong op als was hij door een slang gebeten en begon zich wild op de borst te slaan. De anderen sprongen eveneens op en ze waren allen ten prooi aan een opwinding waarvan ik niets begreep. De man die zijn conterfeitsel in de hand hield wierp er nog eens een blik op, en daarna stak hij het stuk papier in zijn mond en slikte het zonder verdere omhaal door.

Ze hurkten opnieuw naast me neer en het viel me op dat ze niet onvriendelijk naar me keken. Eerder met iets van bewondering, ont-

zag. Ik liet ze door mijn kijker zien en dit was het toppunt van sensatie. Ze keken me opnieuw aan en begonnen allen met de toppen van hun vingers tegen de kotekas te tikken. Het was een even dwaas gezicht als vreemd gehoor, maar ik had geen tijd om van m'n verbazing te bekomen. Plotseling greep de voorste man mijn rechterhand en duwde de knokkels van zijn hand uitgespreid tussen de mijne. Daarna rukte hij driemaal heen en weer. Het gaf een droog, knappend geluid. Ik had al gehoord wat de betekenis van dit ceremonieel is: de knokkelgroet. Deze Ekaris stelden er prijs op me vriendelijk tegemoet te treden en als bewijs daarvan werd ik waardig bevonden om de knokkelgroet met hen te wisselen. Mede dank zij de cigarettten, de tekening en de kijker!

De anderen knipten van puur enthousiasme weer druk en levendig tegen de kotekas en ik wist dat ik op dat ogenblik mijn eerste vrienden onder de Ekaris aan het Paniai-meer had gemaakt.

IN DE DAGEN DIE NU VOLGDEN SLOEG IK HET LEVEN der Ekaris gade. Ik besepte steeds duidelijker dat ik me op dit oogenblik in een der vreemdste gebieden ter aarde bevond. Hier, achter de skyline van het bergmassief, waarop de zon 's avonds in wilde, donkere kleuren uitbluste en waarboven hij iedere morgen opnieuw verrees om zich van de ontzaglijke mistbanken vrij te maken, stond ik tegenover een volk dat nooit in aanraking met andere volkeren was geweest. Een volk dat door de bergen geïsoleerd was gebleven en zijn eigen leven leefde. En wát voor een leven!

Twee dagen na aankomst van Jungle Pimpernel hield het „tribunaal” zitting. De grote dag voor de Ekaris, waarop ze enige jaren hadden gewacht, was eindelijk aangebroken. Het was de dag waarop de witte man, Aligamè, de goeden zou scheiden van de slechten. Want er waren er enkelen geweest die zich tòch door de gele mannen hadden laten verleiden zoete aardappelen voor hen te zoeken en een varken voor schelpen te verkopen.

De stamhoofden zaten bijeen voor het huis van zendeling Troutman; Jungle Pimpernel leidde als Bestuursambtenaar de zitting. Ik geloof niet dat er ooit in enig deel van het Koninkrijk der Nederlanden een zeldzamer volkstribunaal is gehouden dan dit.

Enkele mannen der stam klaagden aan. Er waren niet veel collaboreurs, maar wat dezen gedaan hadden was slecht, en Kontolulle zelf had toch vroeger gezegd dat die gestraft moesten worden. Had Kontolulle hun ook niet gezegd dat men des doods schuldig was als je de gelen hielp, voedsel gaf, de weg wees?

Later verrees Jungle Pimpernel. Hij stond daar lang en bronskleurig. Er lag een half strenge blik in zijn ogen en een half milde, vriendelijke blik. Daar stond de meest humane rechter die ik ooit heb gezien.

Het was windstil. Op een paar honderd meter afstand zat een school zilverreigers het tribunaal aan te zien, ernstig en waardig. Ze zaten daar als wachters. Verderop hurkten de vrouwen, of zaten met gekruiste benen op de grond. Sommigen met heel prille Ekaris aan de borst. Er werd gemompeld en gefluisterd.

Eerst spraken de aanklagers. Rad, nerveus en eindeloos lang. Zó lang, dat Kontolulle meermalen probeerde er tussen te komen. Dat lukte niet. De ogen van Dr. De Bruyn spraken een duidelijke taal. Die zeiden soms dat hij het wel met de sprekers eens was; soms dat hij het helemaal met hen óneens was en soms ook wiegde hij een beetje met z'n hoofd heen en weer ten teken dat hij over dat punt toch eerst nog eens terdege zou moeten nadenken. Nu eens sprak er een Ekari, dan weer vielen drie of vier anderen hem bij. Ze overschreeuwden elkaar in hun enthousiasme.

Maar tenslotte was alles wat er gezegd moest worden gezegd. De stilte viel in 't tribunaal, en nadat Jungle Pimpernel z'n ernstigste gezicht getrokken had stond hij op en begon zijn mening te geven over de collaboratie in het dal der Ekaris.

Ik verstond geen woord van die allerzonderlingste opeenvolging van keelgeluiden, maar later hoorde ik wat er was gezegd. Het kwam ongeveer hierop neer: „Dappere Ekaris, ik heb alles gehoord wat jullie me wilden zeggen en ik dank jullie voor de bewezen trouw. Maar nu is de oorlog voorbij. De gele mannen zijn weg en zullen niet meer terugkomen om varkens te stelen, mannen te doden en vrouwen te roven. Het is vrede. In heel het land van Soerabaia en in het land der Ekaris.

Het is vrede en omdat het vrede is mogen we natuurlijk ook nooit meer spreken over oorlog, Ekaris! Als jullie dat wel doen zal ik iedere keer tranen in mijn ogen krijgen en ik weet dat jullie dat niet wilt. Laat ons dus samen het vredesfeest gaan vieren en nooit meer over dat andere spreken.”

Een der mannen kon zich op dat ogenblik niet langer bedwingen, zoveel goedheid was hem te bar; hij sprong op en riep dat een der beklagden zijn varken aan de gele mannen had verkocht.

Jungle Pimpernel keek heel ernstig. Temeer omdat de aanklager er bij zei dat Kontolulle toch zèlf had gezegd dat hij hen, die dat deden, zou komen straffen!

Hij liet de man bij zich komen die er verlegen en moedeloos bij stond. Die man voorzag weinig goeds en stelde zich van de uitspraak van het rimboe-tribunaal bitter weinig voor. Hij zou zijn leven wel eindigen op de punten der speren, waarna z'n lijk in het ravijn geworpen zou worden.

Kontolulle keek hem aan en vroeg of het waar was, dat van 't varken. Ja, dat was waar, zei de man; het viel niet te ontkennen en hij dacht er ook niet aan het te verzwijgen. Iedereen wist het toch.

Maar ineens riep hij uit: — Kontolulle . . . als ik de gele man dat varken niet had gegeven had hij m'n nek afgesneden. Want dat zei hij. — En wat dacht je toen? vroeg Jungle Pimpernel.

De man aarzelde. — Heer, ik heb dat varken gegeven maar de an-

deren zeiden dat u zou komen en mij met uw donderpijl neerschieten

— Was je bang voor je nek?

— Ja, ik was bang, heer. Ik moest mijn nek toch houden?

Het tribunaal luisterde in volle aandacht. Niemand sprak meer een woord. Alleen klonk herhaaldelijk dat doffe fluiten, een onderdrukt gesis en gemompel en bij hoogtepunten werd een roffel met de vingers op de kotekas gegeven.

De Controleur stond opnieuw op en ging voor de tweede maal een toespraak houden.

— Kijk, zei hij, — jullie moeten goed begrijpen, het is vrede en vrede betekent dat je ook nooit meer over oorlog spreekt of denkt. Zo is het de gewoonte in het land van Soerabaia. Laten we alles vergeten en begraven en laat ons gelukkig leven. Iedereen is blij dat het vrede is. En om iedereen nog blijder te maken zal ik nu beginnen met de geschenken uit te delen.

Dit was het hoogtepunt van de dag. Want voor iedere Ekari was door Dr. De Bruyn meegenomen een ijzeren bijl en tien schelpen. De hoofdman der Ekaris kreeg, omdat hij hoofdman was, dertig schelpen. Maar ieder moest de belofte doen dat hij nu ook nooit meer over oorlog zou spreken. En ze beloofden het Kontolulle. Ook de man die dat varken aan de Jappen leverde omdat hij z'n nek niet wilde missen.

Toen ieder zijn bijl en schelpen had gaf Jungle Pimpernel een teken. Het was afgelopen. Alle mannen sprongen tegelijk op en nog geen twintig seconden later dansten ze in de vallei een dans, zo wild, zo primitief en in zulk verbijsterend snel tempo, dat ik niet anders dacht dan dat ze even later op sneltocht zouden gaan.

Jungle Pimpernel lachte. — Hier wordt niet gesneld, zei hij. — Ze moeten even afreageren, even hun vreugde over de vrede uitleven. Ze zijn zo blij als kinderen dat alles goed verlopen is en dat ik tevreden over ze ben.

Er kwam een oude Ekari aanlopen die iets tegen hem zei en daarna zijn hand op de borst van Dr. De Bruyn legde. Een oude, verschrompelde, vermolmd aandoende hand. Ik vroeg de Controleur wat die man hem kwam zeggen.

— Och niets, hij brengt me op z'n Ekarisch een groet, uit blijdschap dat ik gekomen ben. Hij zei: „Amakame”, dat is: geef me je borst.

— — — — —

Ik had in die dagen meer dan eens het gevoel dat Mieke me beschouwde als een soort derde wiel aan de wagen en dat ze m'n aanwezigheid hier aan de meren maar node zag. Ik vermoedde dat het

haar niet helemaal zinde dat ik nogal veel sprak met de Controleur. Zijzelf nam elk ogenblik waar om gegevens met hem uit te wisselen, maar ik ging van het standpunt uit dat ze in de drie komende jaren nog ruimschoots gelegenheid had dat te doen met de zendeling en de Ekaris. Om de waarheid te zeggen, ik trok me geen steek van haar aan. Soms voelde ik zelfs de verleiding in me groeien haar bewust dwars te zitten, al was het alleen maar om haar te bewijzen dat ze heus niet iedere man om haar vinger kon winden en dat ik me hoegenaamd niet door haar liet imponeren. Ook al zag ze er dan nog zo aardig uit en was ze nog zo intelligent.

Op een avond dat ik stond te kijken naar de Ekaris die hals over kop in een mannenhuis verdwenen, zo haastig alsof ze bang waren te laat thuis te zijn, kwam ze bij me staan.

Of ze om een praatje verlegen was weet ik niet, maar ze begon met me te zeggen dat m'n tijd al aardig opschoot en dat ik over een week naar de kust terug ging.

— Wat zijn je volgende plannen eigenlijk? vroeg ze op die pedante toon die ik nooit had kunnen uitstaan.

Ik haalde m'n schouders op. — Weet ik nog niet, hangt van allerlei dingen af. Ik moet eerst een massa stof verwerken en naar Holland sturen. En ik wil ook eerst wel even op verhaal komen.

Ze snoof minachtend en ik had haar op dat ogenblik het liefst een draai om haar oren gegeven.

— Op verhaal komen . . . ? Waarvan?

— Och, voor mij is dit allemaal nieuw, Mieke, en ik wil je wel zeggen, dat deze tocht me nogal zwaar is gevallen. We zijn er iedere dag op uitgeweest en dat kan ik best merken aan m'n body. Tenslotte ben ik geen rimboeloper zoals jij.

Ze grinnikte. — Nee, dat kun je wel zien, gaf ze toe, — en dat zal je wel nooit worden ook. Dat worden er maar enkelen.

— Zoals jij, niet?

— Weet ik niet. Maar in 't algemeen lopen jullie toch wel gauw op je tandvles, vind ik.

Ik besloot tot een plotselinge frontaanval. — Zeg, hoe lang denk je hier te blijven?

— Dat weet je toch. Drie jaar.

Ik lachte sarcastisch. — Dat kun je nou iedereen op Nieuw Guinea wel wijsmaken Mieke, maar mij niet.

— Zo, dacht je dat? Je vergist je. Die drie jaar komen vol. Ik zou trouwens niet weten waarom niet.

— Omdat je een vrouw bent. Omdat je er na een half jaar genoeg van zult hebben. Na een half jaar ga je al die dingen missen die je aan de kust nog hebt en over een half jaar vraag je of je terug mag. Dan ben je 't rijkelijk zat! Ik wil er m'n hoofd onder verwedden.

Ze lachte hard en hatelijk. Maar ik ging door: — Ik zal je capaciteiten niet onderschatten Mieke, maar dat je dit leven hier langer dan anderhalf jaar, en dat is de uiterste termijn die ik stel, volhoudt, maak je me nooit wijs.

Ze keek me ernstig aan. — Je begrijpt er niets van, helemaal niets, m'n jongen. Ik weet precies wat ik ga doen en ik vind het heerlijk. Het is het mooiste dat ik me in m'n leven heb kunnen dromen. Ik heb altijd naar dit werk verlangd. En nu heb ik het.

— Zo, is dat het mooiste wat je je gedroomd hebt. En Jan?

Het was er uit eer ik het wist. Ik begreep op hetzelfde moment dat het een idiote, stomme opmerking was. Maar ik kon 't niet meer tegenhouden. Ik observeerde haar van terzijde. Ze zweeg even. Toen zei ze:

— Dat heeft met Jan toch niets uitstaande? Trouwens, die begrijpt er alles van, wat van jou niet gezegd kan worden.

— Ik geloof dat Jan minder enthousiast is dan jij denkt, Mieke.

— Nee, ik weet zeker dat hij dit in me waardeert. Hij is zelf ook bezeten van dit land. Trouwens, al wàs hij er tegen, dan zou ik het nog niet laten.

— Als hij 't je vroeg, zou je het dan niet laten?

— Nee; dit is werk voor de wetenschap en gaat dus voor alles.

— Ook je gevoelens voor Jan?

Ze aarzelde even . . . een ogenblik . . . — Ja, ook daar voor, al gaat dat jou geen bliksem aan.

— Ik vind dat je er vreemde ideeën op na houdt, Mieke. En ik ben er niet erg zeker van dat Jan ze ook niet vreemd vindt. Ik hoop voor hem van niet.

— Dat staat er toch allemaal buiten, zei ze op de manier van iemand die een domme jongen iets aan z'n verstand probeert te brengen en er zeker van is dat het toch niet lukt. — Jan en ik weten wat we aan elkaar hebben en we zijn het eens.

— Wanneer gaan jullie trouwen?

Ze keek me half verbijsterd aan. — Trouwen . . . ? Wel, daarna, als ik terugkom, denk ik. Nu heb ik toch nog geen tijd!

— Allright . . . en je vindt het de doodgewoonste zaak ter wereld dat hij nog rustig drie jaar lang op je wacht?

— Ja.

— In dit land?

— Ja.

— En als hij minder standvastig is dan jij?

— Dat is zijn zaak. Dit werk moet gebeuren, daarna komt het andere.

— En je zou dit werk volbrengen, ook al verloor je hem ermee?

Ze keek me fel aan. — Ja, ook dan. Ik heb het beloofd en ik ga niet

terug. En je hoeft er helemaal geen tragedie van te maken want het is niets bijzonders.

— Nee, in jouw ogen niet. En in de zijne?

Ze stak een sigaret op om haar ergernis en ongeduld te verbergen. Toen kwam de Commandant van de Catalina bij ons staan en het leek me beter het onderwerp maar verder te laten rusten. Ik wist trouwens nu meer dan voldoende van de opvattingen van Mieke van der Veer.

Ik beklagde Jan ter Poorten, die drie jaar zou moeten wachten. Want van die drie jaren die ze aan de meren zou doorbrengen was ik, diep in m'n hart, toch wel overtuigd.

HOE WONDERLIJK WAS HET LEVEN IN HET WOON-
gebied der Ekaris! Elk ogenblik van de dag stond ik voor
nieuwe ontdekkingen. Ik realiseerde me dat ik me in een we-
reld bevond die vele eeuwen ten achter was op de twintig-
eeuwse beschaving van het Westen, maar de schokken die ik kreeg
waren zo hevig dat ik me dit telkens opnieuw moest herinneren.

Het volk der Ekaris is, ik merkte dat al in de eerste dagen dat ik aan
de meren verbleef, een zeer emotioneel volk. Keer op keer maakte
ik het mee dat een Ekari die de Controleur tegenkwam zo verheugd
was over die ontmoeting, dat de tranen hem langs de wangen gingen
lopen. Letterlijk vreugdetranen!

In deze meervallei kende men drie ziekten niet, die in het Westen
zulke verwoestingen aanrichten: De Ekaris kenden noch de tuber-
culose, noch kanker of geslachtsziekte. Ze leden wel aan andere ziek-
ten: framboesia en struma. Voor de lijders aan de eerste ziekte had
de Controleur een flinke voorraad salversan meegenomen en iedere
dag kreeg een aantal Ekaris injecties. Ze vonden het even interessant
als grappig.

Curieus zijn de rouwgebruiken bij dit bergvolk. Deze bestaan voor
een deel uit zelfverminking. Verliest een Ekarivrouw een kind,
dan demonstreert ze haar verdriet over dat heengaan soms door zich
een of meer kootjes van de vingers af te hakken. Het aantal der
kootjes varieert met de graad der liefde die de vrouw voor het
kind koesterde. Het komt ook voor dat vingers of vingerkootjes
worden afgebonden en daarna van de hand worden verwijderd.

Zo gevoelig en emotioneel is dit volk, dat het voorkomt dat een
man of vrouw ten gevolge van een bepaalde tragische gebeurtenis
het dorp verlaat en aan het meer gaat zitten. Hij gaat voor zich uit-
staren over het water en is enkele uren daarna krankzinnig.

Tot de zelfverminking moet eveneens gerekend worden het door-
boren van het neustussenschot bij de jongens ter gelegenheid van de
verklaring van hun manlijkheid. Waarschijnlijk vindt deze doorbo-
ring, die geschiedt met een scherp bamboe mes in het speciaal
gereedgemaakte feesthuis, plaats aan het einde der puberteit, hoewel

dat niet zeker is. Er zijn verscheidene andere verklaringen. In elk geval vindt het feest van het doorboren van het neustussenschot met groot ceremonieel plaats en vormt het met de varkens- en muizenfeesten het hoogtepunt in het leven der Ekaris.

Dit doorboren geschiedt nadat eerst met een doorn een gat in het tussenschot is gemaakt, waarna dit dan verder met het bamboemes wordt verwijld. Deze plechtigheid komt voor aan alle drie meren, zowel bij de Ekaris, als bij de Simori- en Moni-stam.

Ik kan niet zeggen dat de Ekaris een fraai gebit bezitten. Wat ik ervan zag bestond doorgaans uit kleine, zwarte stompjes, die vaak tot scherpe driehoeken waren afgevijld. De eerste maal dat ik deze bijgevielde tanden zag moest ik aan kannibalisme denken maar Jungle Pimpernel stelde me gerust. Aan de meren kwam, voor zover hem bekend, geen kannibalisme voor.

De dodencultus van een deel der bergpapoeas is al even vreemdsoortig als zovele andere gebruiken van deze bewoners van het stenen tijdperk. Gaat een man dood, dan wordt zijn stoffelijk overschot vaak verbrand. De as wordt bij elkaar gehouden en terwijl men de gestorvene zijn koteka meegeeft op de lange reis naar het onbekende land, behoudt de vrouw na haar overlijden haar grasschortje. Het is een vrij sinister gezicht, als je ergens in de jungle plotseling op zo'n graf stuit. De koteka priemt nog min of meer zelfbewust omhoog, terwijl de as reeds lange tijd naar alle vier windstreken is verwaaid. De Ekaris beschilderen zich met klei, meestal rood of paars gekleurd. Rood is de meest voorkomende kleur en hij valt duidelijk op tegen de vrijwel zwarte huid van dit ras. Zwarte klei gebruikt de Ekari als hij ten strijde trekt. Ook zijn gezicht bestrijkt hij dan met een donkere kleisoort. De achterkant van het lichaam wordt nooit beschilderd. Wit zag ik geen enkele maal. Wit is de kleur van de dood. Het komt voor dat ze zich, bij het overlijden van een familielid, geheel met witte kalkpoeder insmeren.

De Ekaris moeten wel terdege gehard zijn tegen het vaak zeer ruwe klimaat dat op en bij de bergen heerst. Ze reizen veel, nu eens om zout te halen, dan weer om te handelen. Deze reizen kunnen soms weken en maanden duren. De man gaat weg, met alleen een soort vezelkap om over het hoofd te slaan als het begint te regenen en voor de kou heeft hij alleen z'n . . . koteka! Dat is niet veel en hij is dus aangewezen op spelonken, grotten en verlaten jachthutten in de jungle. Het kan buitengewoon koud zijn op de hoogvlakten en het is ongelooflijk te zien dat dit volk deze kou trotseert met letterlijk geen draad kleding aan het lichaam. Het enige wat hij doet is zich insmeren met varkensvet. Thuis heeft hij het mannenhuis als beschutting tegen regen, storm en kou.

De Ekaris leven doorgaans niet in gezinsverband. De vrouwen wonen

bij elkaar in de vrouwenhuizen, de mannen in de mannenhuizen. De kinderen blijven tot een bepaalde leeftijd bij de moeder.

Ik zag de mannen vaak verdwijnen in die huizen. Mooi waren ze niet. Eerder uiterst primitief. Vier wanden van bamboe, de gaten dichtgestopt met klei. Daarin verdwenen de mannen als de zon onder was en als een kluit mensen brachten ze de lange nacht door, om er bij het opgaan van de zon weer uit te komen. Op deze manier voelt ieder zich het veiligst. Er mocht eens een demon binnensluipen! Die richt tenslotte weinig uit tegenover zo'n mensenklomp. Over de temperatuur en de sfeer in een dergelijk mannenhuis zullen we niet schrijven. Alleen zou ik er de aandacht op willen vestigen dat Jungle Pimpernel er vele malen sliep in de jaren dat hij als blanke papoea onder hen leefde. Deze prestatie bewijst het haast magisch aandoende doorzettingsvermogen van de Controleur, die dit echter alleen bereikte omdat hij dit volk als vrienden zag. Niet als primitieve wezens, die zich nog op een enorme afstand van de zelfkant der beschaving bevinden.

Over de feitelijke betekenis van de koteka doen verscheidene lezingen de ronde. In het algemeen wordt aangenomen dat hij een aanduiding van potentie is. Ik zag deze vreemde voorwerpen, die bestaan uit de bast van een langwerpige soort kalebas, in de meest verschillende soorten, formaten en op ontelbare manieren versierd. Nu eens met een kleurige propje vezelstof bovenop, dan weer met een bloempje op die plaats. Er waren er zelfs bij die de mannen gebruikten als voorraadkastjes. Bovenop, op het uiterste puntje, bewaarden ze kraaltjes en visgraten. Je zou het de portemonnaie van de Ekari kunnen noemen, maar dan de meest curieuze portemonnaie ter wereld . . . !

De vrouwen, en eveneens de mannen, dragen uit een soort vezelstof geknoopte draagnetten. Hierin nemen ze hun roerende goederen mee. Ik zag er meestal zoete aardappelen in, stukjes zout, varkensstanden, schelpen en . . . babies. De aardse bezittingen der Ekaris zijn maar zeer gering, en zij bevinden zich in de uitverkoren toestand elk moment van de dag alles te kunnen transporteren in hun draagnetje. Ik stond meer dan eens tijdens mijn verblijf aan het Paniai-meer plotseling in de jungle tegenover een Ekari. Iedere keer kreeg ik een schok als ik zo'n man zag, die regelrecht uit het neolitische tijdperk op me toestapte. Daar stond hij . . . met in zijn handen de boog en pijlen, met zijn zwart en roodgeschilderd gezicht, met de varkenstanden in de neus en de koteka uitdagend naar voren.

Prachtig was vaak de versiering die als hoofdtooi werd megedragen: schitterend gekleurde papegaaien- en paradijsvogelveren. Het is onbeschrijflijk hoe diep en edel de kleuren en kleurnuances van deze

veren zijn als ze zachtjes staan te wiegelen op de donkere koppen der bergpapoeas.

De bijl is voor het bergvolk wat de gereedschapskist voor de Westering is. Zijn eerste gebruiksvoorwerp en zijn wapen. De Ekari slijpt zijn bijl uit speciaal taai en hard gesteente, chloromonaliet. Door op de chloromonaliet rots een groot houtvuur aan te leggen en 't gesteente met water snel af te koelen, springt 't uiteen. De geschikte stukken worden uitgezocht, en bewerkt. Zo ontstond een bijl. Chloromonaliet is ook het materiaal voor de messen. Heeft een bergpapoea een mes nodig, dan gaat hij in de kali op zoek naar een geschikte rolsteen, die al jarenlang bezig is uit het hooggebergte naar beneden te komen. Hij haalt de steen op het droge en gaat een vuur maken. Is dat vuur groot en heet genoeg dan werpt hij de door het ijskoude bergwater sterk afgekoelde steen in het vuur, die dan doorgaans direct uit elkaar barst. Het is dan alleen nog nodig dat de man een scherpe splinter tussen de as en de takken opzoekt. Dat is zijn mes. En vaak een uiterst scherp mes bovendien. Zijn overige wapens bestaan uit speren en uit pijl en boog. De speren zijn tussen de twee en drie meter lang en heel scherp. De pijlen die bij de boog horen verschillen naar gelang het doel ervan. Zo zag ik enkele malen pijlen die uitsluitend voor de jacht op varkens gebruikt worden, maar ook oorlogspijlen, bont versierd met allerlei inkervingen en vlechtwerk; oorlogspijlen met weerhaken en tenslotte de gevorkte vogelpijlen. Deze liepen in twee punten uit om de trefkans zo groot mogelijk te maken.

De pijlen en speren worden uit bamboe vervaardigd en ik zag er die met kalk waren besmeerd. De reden daarvan is me niet bekend.

De wijze waarop dit volk vuur maakt is wonderlijk. Ik heb me er elke dag aan het Paniai-meer over verbaasd dat het bijna altijd lukte. Eenmaal heb ik getracht het na te doen, maar de Ekari keek me zo zonderling aan dat ik vreesde me aan de een of andere heiligschennende daad schuldig te maken, en haastig de vuurstok liet liggen.

Ik zal proberen de methode te beschrijven: bijna iedere Ekari heeft in z'n draagnetje een klein bamboestokje. Hij legt dat op de grond en slaat er, met drie of vier lussen, een bamboevezel omheen. Onder het stokje liggen pluis en fijngewreven planten. Hij gaat nu gebukt staan en haalt beide einden van de draad snel op en neer, terwijl hij het stokje tussen zijn beide voetzolen geklemd houdt. Na twintig of dertig maal op en neer gehaald te hebben gaat er iets smeulen en zodra het voldoende smeult bukt de Ekari zich en houdt wat droge bladeren en varens bij de substantie. Terstond slaat een vlammetje uit het droge materiaal; het vuur is er. Ik heb nooit geweten dat de meest primitieve mensen ter aarde zo snel en afdoende vuur kunnen maken.

Iedere dag had zijn nieuwe ervaringen en ontdekkingen. Ik zag de rooksignalen op de bergen, die men de jungletelegraaf van het bergvolk kan noemen. Ze dienen om een bepaald bericht zo snel mogelijk door te geven. Maar al waren er geen talloze verrassingen en sensaties geweest, het verblijf in de vallei was op zichzelf reeds een oase na de weken in de muskietengebieden en de vochtig hete vloedbossen. Dit was het klimaat voor een sanatorium! We waren 1740 meter hoog.

Ik vergat nog te vertellen over het huwelijk en de samenleving der bergstammen. De keuze door de man heeft alles te maken met een bruidschat, die in bijlen, varkens of schelpen dient te worden voldaan. Reeds jong wordt het meisje meestal voor het huwelijk bestemd en moet ze het vrouwenhuis verlaten. Het is van weinig belang of ze accoord gaat met de pretendent voor haar hand, aangezien dit een kwestie is tussen die pretendent en haar familie. Toont ze zich halsstarrig en weigert ze de man te accepteren, dan zijn doorgaans enkele steken met een speerpunt wel voldoende om de gevoelens te veranderen. Het meisje schikt zich dan maar in het onvermijdelijke, omdat ze weet dat achter deze kleine pijniging de mogelijkheid staat doodgepijld te worden. Na het huwelijksfeest gaat 't meisje weer terug naar het vrouwenhuis.

Overspel wordt soms met de dood gestraft in de vallei. Wordt een Ekari betrappt tijdens deze daad dan wacht hem maar een straf: het ravijn. Het schijnt dat deze straf van grote invloed is op de huwelijksmoraal van de Ekaris, welke moraal aanzienlijk minder met ontrouw en bedrag te maken heeft dan men geneigd is aan te nemen in een zo woest en primitief gebied.

DE BERGPAPOEAS GEEN NOMADE, MAAR DE REIS-
lust zit hem blijkbaar van huis uit toch wel in het bloed. De
maandenlange tochten die hij maakt hebben echter niets te
maken met sportieve excursies. Daarvoor is zijn land te woest.

Hij gaat te voet op reis, gewapend met pijl en boog, en als handels-
waar meevoerend jonge varkens, rollen door hem zelf verbouwde
tabak en zoutkoeken. Hiermee trekt hij de bergen, de jungle in,
slaapt in spelonken en holen, loopt door de eindeloze ravijnen en
canyons, schuilt voor de wilde, ijskoude bergstormen en bedekt zich
met blaren voor de neerzijgende regens. Hij lijdt kou en hitte, hon-
ger en dorst maar hij aanvaardt dat alles omdat het sinds generatie-
heugenis onder het bergvolk niet anders geweest is.

Hij gaat door dit vreemde, onbekende, mysterieuze land met zijn ra-
zende stroomversnellingen en woestbruisende bergbeken. Hij gaat
van dal tot dal, van kali tot kali. Iedere dag opnieuw vecht hij zich
voort door een gebied dat wild en verschrikkelijk verlaten is.

Hij doet het werk waarvoor hij op reis ging, en dan gaat hij terug
naar zijn dal, naar de kampong aan de meren. Opnieuw de tocht,
die hij maakt zonder metgezel, zonder medereiziger. Hij heeft geen
last van die eenzaamheid. Hij weet niet eens wat dit is. Zo is het
leven, zo was het en zo zal het altijd blijven. Hij trotseert nieuwe re-
gens, nieuwe nachten van vrieskou. En hij moet omwegen van vele
dagen maken omdat de kali die hij over moet aan het bandjirren is
geslagen.

Hij trekt over andere kalis, ook al kent hij die niet en hij vreest
de Mado, de grote witte demon met de lange grijze haren, die huist
op, in en bij het water.

Zo reist de Ekari en als hij eindelijk thuiskomt heeft dat alles hem
enkele schelpen opgebracht. En hij is tevreden.

Na een paar maanden trekt hij opnieuw de jungle in en hij maakt
dezelfde reis. Opnieuw voor enkele schelpen. Zo is zijn leven.

De Ekaris leven uiterst sober. Hun voedsel bestaat uit de vruchten
der pisangtuinen die ze meestal geroosterd eten. Voorts behoort het

suikerriet tot het normale dagelijkse menu, evenals kladi-knollen, de gepoft worden en daarna warm gegeten.

De Ekari verhit zijn groenten en andere gerechten in een smoorkuil. Deze bestaat uit een ondiep kuiltje, waarin de te poffen of te smoren levensmiddelen worden neergelegd, maar zo, dat zich daartussen steeds laagjes verhitte stenen bevinden. De stenen zelf heeft hij dus al eerder in een vuurtje verhit.

Behalve de geroosterde pisang, die onrijp wordt geplukt, eten de Ekaris oebi-knollen en vrij veel groenten. Ook kladi-blaren, die gestoomd worden en dan verrassend veel op andijvie lijken. Dierlijk voedsel wordt, met uitzondering van kreeften uit de meren, niet veel gegeten. Dit is namelijk uiterst zeldzaam aan de meren. Het varken is een kostbaar bezit en wordt dus op alle mogelijke manieren gespaard. De rol die het onder de bergstammen vervult is een zeer belangrijke en men zou, om volledig te zijn, vele hoofdstukken uitsluitend aan dit dier kunnen wijden.

Varkensvlees wordt gegeten op hoogtijdagen, en een feest waarop het varken in gebraden staat verschijnt wordt maanden van te voren al georganiseerd. Die gelegenheden zijn: het feest bij 't doorboren van het neustussenschot, de varkensfeesten, het huwelijk en de slotfaze van het leven der bergvolken: de dood.

Ik geloof niet dat het varken heilig is in de vallei der meren, maar in elk geval vervult geen enkel levend organisme daar zo'n prominente rol als deze viervoeter. Het slachten is reeds een gebeurtenis van de eerste orde: het dier hangt, met de rug naar beneden, aan twee bamboepalen en wordt op deze manier door twee mannen naar de slachtplaats gepikold. De bek is dichtgesnoerd om de protesten van het dier, dat instinctmatig zijn einde voelt naderen, te smoren.

Er komt dan een derde man die het recht heeft het dier te pijlen. De pijl wordt op de boogpees gelegd en even later snort deze, op twee meter afstand, recht in het hart van het varken. Van het bloed gaat geen druppel verloren. Het wordt voorzichtig opgevangen en daarna vindt er met dat bloed een ingewikkeld ceremonieel plaats, over welks betekenis de meningen verdeeld zijn. Het heeft in ieder geval alles te maken met het uitdrijven van demonen en eerbied aan vorige, al lang ter ziele zijnde, generaties bergpapoeas.

De varkens zelf behoren tot een soort dat een zwarte kleur heeft. Dit dier is, het mag nog wel eens herhaald worden, het allerkostbaarste bezit van de bergpapoea. Het getal van zijn varkens is het zichtbare bewijs van zijn welstand.

Kom een bergpapoea aan zijn varkens, en je komt aan zijn beste en teerbewaaktste bezit. Hieruit volgt dus dat alle oorlogen en veten aan de meren (en dat zijn er vele) in principe begonnen zijn met een varken. Een verjaagd varken, een gestolen varken, een zoge-

naamd per ongeluk gepijld varken of een varken dat op een nog andere manier is gemolesteerd of verdwenen. Kom een bergpapoea aan zijn varkens en je komt aan zijn leven!

Hoe hoger men de bergen in gaat, des te geringer wordt het aantal varkens. Op een bepaalde grens komen ze in het geheel niet meer voor. Boven deze grens wonen dus ook geen bergpapoeas meer.

De varkens mogen dan een dominerende rol vervullen bij de meren, dit betekent niet dat er geen andere dieren zijn. Hier leven de dwergkangoeroe, allerlei andere soorten buideldieren en de casuaris. Vogels zag ik in een enorm grote verscheidenheid, voornamelijk paradijsvogels, kroonduiven, parkieten, kakatoes en papegaaien. Al deze vogels hebben één merkwaardige overeenkomst: ze hebben 'n afschuwelijk geluid. Hoe het mogelijk is dat de paradijsvogel zo schrikbarend, zo uitgesproken onaesthetisch schreeuwt, blijft voor mij een der tegenstrijdigheden in de schepping.

En dan zijn er de kleinere dieren, die ook in andere delen van Nieuw Guinea voorkomen. De muis en de rat, de muskiet en de mier. En laat me de honden niet vergeten! Ik zag er enkele in de vallei en geloofde eerst met een gedegenereerd soort varken te maken te hebben. Nee, het waren werkelijk honden! Grauw en klein van stuk. Blaffen kunnen ze niet.

Al die dagen waren wij in het huis van zendeling Troutman, die zich deed kennen als een goed gastheer en deskundig kenner van de gewoonten der Ekaris en die der dieren in de vallei. Wat dit betreft had ik geen beter gezelschap kunnen treffen.

Jungle Pimpernel was druk bezig met zijn studies, sprak met de ene Ekari, luisterde naar de andere en vergeleek zijn resultaten. Het viel mij op dat hij buitengewoon accuraat en ernstig te werk ging en daarbij zelden of nooit iets aan het toeval overliet. Hij werkte daar in het stenen tijdperk even conscientieus als een professor in Leiden of Utrecht in zijn laboratorium.

Vaak spraken wij over dit wonderlijke volk dat in een verloren dal op aarde woont. Hoe zal de toekomst van dit volk zijn? Hoe lang zal het zijn isolement behouden? Zal nog deze generatie bergvolk bekend raken met datgene wat men „de wereld” noemt en zal die kennis een zegen of een vloek worden?

Dit volk is een volk dat naakt gaat. Ik vroeg Jungle Pimpernel wat de gevolgen zouden zijn als men de Ekaris gaat kleden. Zijn antwoord was even snel als positief: — Ziekte en dood.

De bergstammen kennen de voornaamste van onze Westerse ziekten niet. Hoe zullen deze bergstammen reageren op de ziektekiemen die onherroepelijk de komst van de blanke begeleiden? Er zijn hiervan voorbeelden op Nieuw Guinea. Verschrikkelijke voorbeelden. Zo zijn er vele problemen. Al zullen zending, missie en bestuur er in

slagen dit primitiefste volk ter aarde enige kennis bij te brengen, het zal uiterst moeilijk zijn hen de geweldige sprong te laten maken naar de Westerse beschaving van de twintigste eeuw.

Het is een lange rij problemen die opdoemen als men de bergpapoea gaat zien tegen de achtergrond van de twintigste eeuw. Problemen die mannen als Troutman en Jungle Pimpernel vervullen. Omdat zij dit volk zien als een volk van betrekkelijk gelukkige aardse stervelingen, die in hun onwetendheid over de dingen dezer wereld tot nu toe gespaard bleven voor veel bitter leed.

Aan de Wisselmeren beleefde ik het geluk een volk te zien zoals de aarde er misschien geen tweede bezit. En het was in de vallei dezer meren, dat ik menige avond voor het slapen gaan huiverde als ik dacht aan de schok die zal ontstaan als dit natuurvolk van aangezicht tot aangezicht komt te staan met de keiharde realiteit van een Westerse beschaving.

Maar daar zijn nog de bergen! Daar zijn nog de sneeuw, het ijs en de gletschers die liggen tussen de vloedbossen van de kust en het verstilde gedeelte van dit eiland. Daar ligt een gordel van rotsen en bergen, ravijnen en canyons, tussen de zee en de valleien en waarschijnlijk zal het een een en twintig eeuwse beschaving zijn die dit volk gebracht wordt.

DIT LAND VAN KLEINE KALIS EN WILD VOORTdonderende bergrivieren van groene valleien achter de harde, getande skyline der sneeuwtoppen, is vol van goden, geesten en demonen en als je als bergpapoea je verstand gebruikt zorg je een flink eind uit hun buurt te blijven.

Daar is Mado. Vraag een Ekari of hij de Mado kent, of hij hem wel eens heeft gezien; hij zal het terstond bevestigen. Hij weet er alles van en zorgt buiten bereik van de gevreesde waterdemon te blijven. Wie is de Mado? Ik zag hem niet in de dagen dat de Catalina als een grote, luie eend in het Paniai-meer lag te wachten. De Mado kwam niet en ik denk dat hij er niet op gesteld was zich te manifesteren aan een witte man, die gekomen was uit het land van Soerabaia. Want dat is de naam die men daar onder het bergvolk heeft als men van over de bergen is gekomen.

De Mado is een macht waar niet mee te spotten valt. Hij ligt op de loer om onvoorzichtige Ekaris te grijpen als ze hem al te dicht benaderen. Hij is geweldig groot en zijn kracht is onvoorstelbaar. Hij heeft menselijke gelijkenis maar is oneindig veel groter en langer. Hij kan zich alomtegenwoordig maken en zijn grijparmen die geen einde hebben kunnen je uit de verborgenste plek vandaan sleuren. Dan is het gedaan. De Mado neemt je mee in zijn dodelijke greep en je eindigt ergens onder het ondoorgrondelijke, rimpelloze oppervlak van het meer. Niemand hoort ooit meer van je.

Er gebeuren daar verschrikkelijke dingen, onder dat water. Pas op... blijf uit de buurt... De Mado loert op je. Bij nacht en bij dag.

Hij kan je ook opwachten bij de stille, die heel stille, geheimzinnige plaatsen in de jungle. Bij de plassen in de moerassen... waar het zo stil is dat je altijd je eigen adem hoort en waar je je hart hoort slaan in je borst... daar... daar woont de Mado... met zijn lange, grijze haren, die wegfladderen op de stroom van de kalis en wiens armen rondom bomen en lianen gestrengeld liggen.

De jungle hier is vol geesten en verschijningen. Het is er zo stil als nergens ter aarde. En wat weet de blanke man, die nauwelijks enkele

jaren hier was, van al die mysteries, al die wonderen die zich afspe-
len achter de wanden van de oetan, die een wereld in een wereld
vormt?

's Nachts komen de demonen . . . als de krekels hun concert begin-
nen . . . als de cycaden gaan zagen, zagen, zagen, alle uren van de
nacht door. Als de vuurvliegen omhoogzweven en elk, ook het aller-
kleinste plekje van de jungle, tot leven komt. Overal ritselt het, er
kruipt en gluipt iets over de aarde . . . ergens loert een uil, en grote
vleermuizen wieken van boom tot boom. Dit is het uur van de
nacht, waarop je je beter in de mannenhuizen kunt bevinden, daar
is het veilig. Daar ben je bij elkaar en alle openingen zijn degelijk
dichtgestopt met dikke klei. Want het zou mogelijk kunnen zijn dat
een der demonen toch, langs de baan van een heldere, glanzende
manestraal, naar binnen kwam. O, je weet niet, als Soerabaia-mens,
hoe slim die zijn!

Pas op voor de plaatsen in het oerwoud waar bij de oude, verrotte
bomen een vreemd, spookachtig licht schijnt! De man uit het land
van Soerabaia kan nu wel zeggen dat dit doodgewoon fosforesceren
is, de Ekaris weten beter. Alsof een eindeloze rij van voorvaderen
hen niet gewaarschuwd heeft op te passen voor die groenig lichtende
plaatsen. Daar loert het gevaar . . . daar kun je tenonder gaan. Daar
wonen de boze geesten der vallei!

Dit land is vol mysteries en geheimen en van heel die geestenwereld
is nog vrijwel niets bekend. De Ekari spreekt er niet veel over. Hij is
alleen overtuigd van de aanwezigheid der demonen. Hij heeft zo
vaak gezien dat een man, een vrouw, een kind uit de jungle kwam
rennen, dodelijk verschrikt, gillend van ontzetting over wat daar
was gezien, wat zich daar achter de eeuwig groene, eeuwig groeiende,
stervende, rottende en weer opnieuw gaan levende jungle af-
speelde. Je praat er niet over . . . het is te erg, te huiveringwekkend,
en je kunt het toch niet zeggen in die paar woorden waaruit de taal
van je stam bestaat.

— — — — —
Dit land is vol vreemd gerucht en er gebeuren dingen die wij, uit
het land van Soerabaia, niet begrijpen. Hoor het verhaal van Dr. De
Bruyn, Controleur bij 't Nederlands Bestuur, een verhaal dat hij me
op een avond vertelde en waarvoor hij geen oplossing heeft.

Het gebeurde in Itodah, de plaats waar Soalekigi woont en waar hij
een grote macht bezit. Ge weet dat Soalekigi gids, vriend en be-
schermer was van Jungle Pimpernel.

Jungle Pimpernel zat in de hut van Soalekigi; het was avond en de
maan liet een overvloed van lichtgeel goud over het dorp Itodah
vallen. Het was stil. Alleen het bos leefde.

Soalekigi was bedroefd. Een maand tevoren waren twee broeders van hem gestorven. Tegelijk waren ze heengegaan naar het verre land vanwaar geen Ekari meer terugreist. Soalekigi was zeer gesteld op zijn broeders en hij leed onder het verlies.

Toen werd er, die maanlichte avond in Itodah, geklopt op de deur van de hut waar de Nederlandse bestuursambtenaar met zijn gids zat. De deur bestond uit een stuk boomschors. Duidelijk had Jungle Pimpernel het kloppen gehoord; hij kende het geluid van kloppen op schors. Hij had het al zo vaak gehoord. Maar wie kon die avond, zo laat nog, komen aan de hut van Soalekigi?

De hoofdman stapte op en drukte het stuk schors weg om te zien wie daar was. Er was niemand. Alleen de maan scheen en de cycaden gingen als bezetenen in de oetan te keer. Brulkickers kwaakten hartstochtelijk.

Soalekigi sloot het stuk boomschors weer voor de opening en kwam terug. Hij schudde zijn hoofd en zei Kontolulle en de drie andere Ekaris die zich in het vertrek bevonden dat er niemand was. Iedereen vond het gewoon.

Een paar minuten later werd opnieuw op die deur van schors geklopt. Enkele malen achtereen, zeer nadrukkelijk.

Dr. De Bruyn observeerde Soalekigi die niets verwonderd scheen en naar de deur liep. Hij opende hem, stapte naar buiten en kwam voor de tweede maal terug.

Er was niemand buiten, zei hij. Alleen de maan, de krekels en de cycaden.

De Controleur vond het vreemd. Wie klopte daar in de nacht aan de deur van Soalekigis hut en hield zich onzichtbaar? Hij vroeg het de gids. Die keek hem aan, lang en ernstig. En daarna zei hij:

— Oh . . . het zijn mijn broeders, ze zijn nu allebei binnen en we gaan spreken.

Daarna begon de hoofdman van Itodah een lang gesprek met zijn beide broeders die de grote reis hadden aanvaard en hij sprak met hen over vele dingen. Hij was vereend met zijn broeders en hij vond het de meest gewoonste zaak van de wereld.

Later gingen de broeders weer heen.

— — — — —

Alleen de bergstammen kennen dit land en de machten die het bevolken. Wat zich daar afspeelt in canyons, valleien, bij kalis en achter eeuwig groene oerwoudmuren . . . dat weet alleen het bergvolk dat er altijd al was. Geen blanke man kwam hier ooit, hoe zou hij het dus moeten weten?

Ik vroeg Jungle Pimpernel hoe het bergvolk zich het bestaan na de

dood voorstelt. Hij had het vele mannen gevraagd en ze hadden hem gezegd dat als een mens sterft, zijn ziel naar het grote, verre water trekt. Naar zee dus (maikai).

Dit is een wonderlijk antwoord, omdat geen enkele Ekari ooit de zee zag. En toch gaat de gestorven mens naar maikai, de zee.

En als men dan verder vraagt wijzen de papoeas om zich heen, in het rond. En ze zeggen dat buiten hun land, buiten de vallei der meren, een groot water is dat al het land, heel hun rijk, omringt. Dat is het rijk waarheen de zielen trekken. Daarheen gaan de dode mannen en de dode vrouwen. Daar blijven ze wachten op de anderen die ook spoedig zullen komen. Daar is rust. Dat is het nirwana van het volk der bergen. Er zijn veel vrouwen, varkens en bijen. En een overvloed van suikerriet, zoete aardappelen en kladi. Van dit land is geheel de psychologie van dit volk, hun legenden, sagen, gezangen en bezweringsformules, vervuld.

Vreemde verhalen hoor je in dit land. Zo is daar het gerucht van de blanke papoeas met staarten, die in een onbekende vallei, niet zo ver van het Paniai-meer, zouden leven. Jungle Pimpernel kende het verhaal en glimlachte toen ik hem er over sprak. Ja, dat was een bekend verhaal, iedereen die naar de meren kwam begon er over. In 1939 hoorde hij er zelf van, van Resident Jansen. Hij sprak er over met de bergstammen die er van vernomen hadden doch nooit iemand van dat volk zagen. Jungle Pimpernel vergat het verhaal niet en zocht vaak naar de oorsprong ervan. Het volk der Ndanis, dat bij de meren leeft, geloofde er onvoorwaardelijk aan. Jungle Pimpernel niet. Hij is ervan overtuigd dat het hier een mystificatie betreft, ontstaan door een Nederlandse expeditie die jaren geleden naar het binnenland reisde. De blanke mannen zullen gezien zijn door dodelijk verschrikte papoeas die hen voor een onbekende stam hebben gehouden. Wat de staarten betreft, er komen kleine stammen voor, niet zo heel ver van de meren, waarvan de mannen het kroeshaar lang uitgerekt dragen en vaak over de bilnaad een stuk boomschors hebben hangen. Dit is waarschijnlijk de verklaring der witte papoeas met lange staarten. Er is nog een verhaal over deze blanke papoeas. Professor Thurnwald heeft in 1916 gerapporteerd, dat hij lichtgele papoeas heeft aangetroffen aan een linker zijrivier van de K. Augustorivier. In 1914 zagen een inlandse korporaal met zijn manschappen lijken van blanken voorbijrijven en vond een Europees sergeant de arm van een blanke op een zandplaat, twee dagen nadat de lijken waren gesignaleerd in de rivier, 30 kilometer stroomaf. Vermoedelijk waren deze lijken afkomstig van papoeas uit het stroomgebied van de K. Augusto-rivier. Deze rivier is nog niet geëxploireerd.

Zo zijn er veel verhalen in het land aan de meren. En slechts enkele

ervan hebben zij die hier als eersten waren, mannen als Van Eec-
houd, Jungle Pimpernel, zendelingen en missionarissen, vernomen.
De andere verhalen worden in de mannenhuizen en vrouwenhuizen
voortverteld, van ouder aan kind, van generatie op generatie. Bi-
zarre, vreemde, fantastische verhalen, zich afspelend in het ondoor-
dringbare oerwoud, bij de stille moerassen, de wild voortjaggerende
bergstromen en daar . . . daar . . . hoog . . . bij de witte plekken boven
op de bergtoppen die vier en vijftuizend meter omhoog rijzen en
waar zich zelden een man van dit land waagde.

Wat weten wij van deze geheimen? Niets. Het volk kent ze en mis-
schien weten de kroonduiven er iets van, als ze in de palmen zitten
en met hun diepe roep elkaar vertellen wat ze zagen. Misschien weet
de wijze casuaris ervan, maar we spreken en verstaan de taal der
dieren niet meer. Misschien zou men het geheim horen als men de
taal der paradijsvogels verstond, en die kon afluisteren in hun speel-
bomen. De speelbomen, waar zich het elegantste liefdesspel afspeelt
van de schoonste vogel die God de aarde schonk. In de speelbomen
der paradijsvogels ligt misschien de oplossing van menig raadsel.
Maar wij kennen de taal der paradijsvogels niet en het geheim blijft
verborgen in hun schelle kreten en glanzende veren.

HET GELD VAN HET BERGVOLK BESTAAT UIT schelpen: kauri-schelpen. Kleine grijsachtige of gele schelpjes die op wonderlijke manier hun weg hebben gevonden van de kust naar het land achter de bergen. De kaurischelp speelt een zeer gewichtige rol in het leven der bergstammen. Want niet alleen koopt de bergpapoea er zijn vrouwen, varkens, bijlen en zoutkoeken voor, maar de betekenis van de kauri gaat veel verder. Deze schelp bezit een mystieke, magische betekenis. Ze heeft iets te maken met het moederschap en met een bepaalde sexuele symboliek. De kauri is geld, maar ze is tegelijk een probaat afweermiddel tegen demonen; zij is talisman, geluk- en voorspoedbrengster. En nog andere krachten en machten symboliseert de kauri: ze heeft alles te maken met vruchtbaarheid en het geslachtsleven, terwijl ze eveneens als liefdesamulet wordt gebruikt. En dit zijn nog alleen maar de ons bekende krachten die de kauri worden toegekend. Het is wel zeker dat ze op nog tal van andere gebieden van het leven een rol speelt.

Waar ze vandaan komen? Volgens de mannen die ik sprak is de weg die ze volgen die van de zee via de Baliem-vallei, waar een oude handelsweg loopt, naar de vallei der meren.

Hoe verder van zee, des te kostbaarder is de kauri. Ze worden als een zeer waardevol bezit meegedragen, bewaard in het oorlel, in draagnetten of in de neus. Ik zag ook Ekaris die ze in kleine strengen om hun borst hadden hangen. En soms worden ze gebruikt als guirlandes langs de wanden van een nieuwgebouwd huis, omdat de kauri natuurlijk het ideale medium is om boze geesten uit dat huis te weren.

De waarde, de „dagkoers” van de kauri, loopt nogal uiteen, en is onderhevig aan sterke schommelingen. De waarde daalt vaak als een expeditie zich in het gebied der bergstammen bevindt. De expeditie heeft dragers nodig die betaald worden met kauris. Er komt dus aanbod, soms veel aanbod en de vraag neemt af. Vooral de Jappen hebben tijdens hun verblijf op het eiland een kauri-„beurskrach” doen

ontstaan door grote hoeveelheden schelpen in omloop te brengen. Vandaag heeft de markt zich feitelijk nog niet hersteld.

Het Nederlandse bestuur en de zending, bedienen zich uiteraard van de kauri als betaalmiddel. Het heeft geen zin de bergstammen geld, in welke vorm ook, te geven. Ze zouden er niets aan hebben. Ze zijn alleen te betalen met kauris, bijlen, tabak en ijzer. Rijk ben je als je een vrouw (of vrouwen) hebt, varkens en schelpen. Het is zó in de vallei der meren, dat je eerst moet zorgen varkens te krijgen. Wie varkens heeft kan die verkopen voor kauris. En voor kauris koop je een vrouw. De prijs . . . ? Die varieert van twintig tot veertig schelpen, nu de markt aan schommelingen onderhevig is.

De ontdekkingsreiziger le Roux, die deze streken bezocht, vertelt dat bij zijn bezoek aan de Swart-vallei een vrouw echter slechts tien kauris opbracht. Voorheen kostte daar een big twee of drie kauris, een groot varken zeven tot tien. Hieruit kan men tevens de waardeverhouding zien tussen een vrouw en een varken. In deze zelfde vallei deed een rotanpantser, dat de stammen gebruiken tijdens hun oorlogen, drie kauris en een geslepen stenen bijl twee.

Ik hoorde dat aan het Paniai-meer acht kauris voor een varken normaal was en dat een drager als loon voor één dag dragen recht had op één kauri.

— — — — —

De Catalina lag te wachten en de dagen waren altijd te kort om veel van dit wonderlijke land te doorgronden. Dit land met zijn veelheid van dieren. Ik zag de paradijsvogel, zittend in de speelboom of loom door het groen der jungle wieken. Daar waren de papegaaien, de loeries, de kakatoes, de casuarissen, de zilverreigers en de kroonduif.

In de jungle leven de slangen, de bos- en de boomkangoeroes, de koeskoes, de wilde zwijnen. Ze leven daar tussen de palmen die wonderlijk snel opschieten uit de schrale grond, tussen het riet der moerassen, tussen de lianen, miljoenen tentakels die zich als evenveel grijpvingers uitstrekken. En daar liggen de velden orchideeën, de schoonste en zeldzaamste der aarde. Een paradijs . . . ja, maar niet helemaal een paradijs! Er gebeuren ook dingen die iets met de hel te maken hebben, achter de wanden van het mannenhuis (*èmà*) en het vrouwenhuis (*gebò*).

Toen wij daar waren heerste er oorlog tussen de Ekaris en een stam die een stuk verderop bij de meren woont. Er waren aan de zijde van de laatste vijf doden gevallen. Minstens vijf doden zal nu de stam der Ekaris moeten boeken. Daarna, over vele maanden, zal

misschien een afkoopregeling worden getroffen. Tenzij een vertegenwoordiger van het Nederlandse bestuur hier blijft.

Het bergvolk is vrijmoedig. Het komt rustig naar je toe en kijkt je recht in de ogen. Het laat duidelijk merken dat het zich niet de mindere acht in het eigen land. Hij voelt zich als mens tot mens en dat is ook de beste houding, waar ter wereld ook. Het hoort niet anders.

Op de plaats waar wij aan de oever waren geland woei aan een lange dunne bamboepaal een kleine vlag. Het was de Nederlandse vlag en ik ben er van overtuigd dat nergens ter wereld een Nederlandse vlag in vreemder gebied uitwaait dan hier aan het Paniaimeer. De Ekaris kijken naar de vlag. Enkelen van hen, zij die regelmatig spreken met Jungle Pimpernel, kennen de betekenis van dat kleurig doek en ze spreken er met eerbied over. Anderen zijn bezig iets te doorgronden van dat vreemde, dat van zó ver weg komt dat geen mensenbrein het kan omvatten. Het zou van *nog* verder komen dan het grote witte water waarheen je reist als de tocht op aarde is afgelopen . . .

Verder dan waarheen de snelste vogel ooit vloog, verder dan vanwaar de kauris komen. Verder zelfs dan het land van Soerabaia.

— — — — —

— Is dit volk gelukkig? vroeg ik Jungle Pimpernel.

— Ze zijn gelukkig en ongelukkig, antwoordde de man die de bergstammen jarenlang in hun werk, binnenshuis en op reis mee maakte. — Dit is een der weinige uiterst vruchtbare gebieden van Nieuw Guinea en in zeker opzicht een paradijs. Maar vergis je niet! Al die oorlogen waarin deze stammen verwickeld zijn hebben niets paradijsachtigs meer. Er vinden verscheidene oorlogen in één generatie plaats en er vallen vaak veel slachtoffers.

Dat bezorgt de vrouwen en de oude mensen veel angst en onrust. De angst van de oorlogsdreiging die eigenlijk altijd min of meer aanwezig is. Vaak wordt een stam verjaagd. De tuinen moeten worden achtergelaten en dat betekent hongersnood.

En zo is er meer. Als de man sterft wordt vaak ook de vrouw gepijld en daarna verbrand. Dit geschiedt bij de Migami's, Noordoostelijk van de Wisselmeren. De vrouwen weten dat en het is begrijpelijk dat geen enkele dit vooruitzicht prettig vindt. Het komt voor dat zo'n vrouw wegvlucht naar de kampong vanwaar ze gekomen is toen de man haar kocht voor varkens of kaurischelpen. Is het zo'n vrouw kwalijk te nemen dat ze liever blijft leven? Ze bevindt zich helemaal niet in het paradijs als haar man gaat sterven. Ze weet dat een pijl haar wacht.

Er is veel goeds en lieflijks in de vallei der meren, maar ook veel barbaars, wilds, primitiefs.

Hier spreekt de stem van de wildernis en dat is een geheel eigen, een geheel aparte stem, die geen enkel verband heeft met de stemmen in de wereld, die wij „de beschaafde” noemen.

Hoe oud is dit volk? Drie duizend of dertig duizend jaren? Nog ouder, jonger? Is dit volk bezig zich vrij te maken van de kluisters die het nog binden aan de oeroude tijden, waarin ook de bergstammen leefden als holenmensen? Toen de mens nog een soort dier was, een mannetjesdier en een wijfjesdier, dat in de barse, vijandelijke, altijd weerstrevende jungle, zijn voedsel zocht en zich vermenigvuldigde zoals de dieren op het veld? Is de Ekari, zoals wij hem aantreffen in de vallei der meren, het eindresultaat van dertig of drie honderd eeuwen en staat hij op het punt het stenen tijdperk vaarwel te zeggen? Niemand die het weet. Is hij een product van een snelle degeneratie of vindt er juist een evolutie in zijn ontwikkeling plaats?

Het is geen mooi volk, bekeken met Westerse ogen. Het wordt niet oud: de leeftijd van sterven varieert tussen de veertig en vijftig jaar. Is dit een ontzaglijk oud volk, zo oud dat het op de laatste trap van verval en degeneratie staat? Of is dit een jong volk, pas begonnen aan zijn bestaan en dat een poging doet zich te handhaven en te blijven voortleven in deze wilde rimboe?

Het geschreven schrift kent men niet aan de meren. De geschiedenis van de bergstammen is een geschiedenis die bestaat uit verhalen, legenden, overleveringen, sagen, gezangen. Niets staat opgeschreven. Het zal een ongehoord moeilijke taak zijn voor de Nederlandse bestuursambtenaren, missionarissen en zendelingen, om de gegevens te verzamelen die een beeld geven van de geschiedenis der bergstammen. En die taak kan alleen verricht worden door mannen en vrouwen, die een warm hart hebben voor dit volk, en die uitsluitend uit idealisme de stap wagen in dat magisch gebied van een wereld, die tot op de dag van vandaag hermetisch voor ons gesloten was, ook al was het dan een wereld die behoort tot het Koninkrijk der Nederlanden.

STEEDS WAREN MIEKE, DR. DE BRUYN EN DE ZEN-
deling bezig met taalproblemen. Ik zag er wèl het nut maar
helemaal niet de interessante kant van in, maar dat lag uit-
sluitend aan mij. Wat weet een naar sterke verhalen zoekend
journalist van orthografische studie af. Het ergste was echter dat
Mieke nooit een enkele maal verzuimde me dit kenbaar te maken.
De woordenlijst van Jungle Pimpernel, door hem samengesteld in
de jaren dat hij onder de bergstammen leefde, en bestaande uit een
tienduizend woorden, goeddeels de gehele Ekari-taal, vormde de
basis waarop zij aan het werk ging.

Het ging iedere namiddag regenen en ze hadden met hun drieën
dus prachtig tijd zich in de linguïstische raadsels te verdiepen. Ik
sprak dan meestal met de Commandant en de jongens van de Cata-
lina, of zocht contact met Ekaris, die even welwillend, vriendelijk
en spontaan bleven als op de dag van aankomst. Ik begon in die
weinige dagen sympathie voor dit volk te krijgen. Het waren beste
kerels, ook al was ik dan nog lang niet aan hun lichaamsgeur ge-
wend en bleef ik de koteka maar een zonderling apparaat vinden.
Op een avond kreeg ik Jungle Pimpernel aan het praten over de
tijd dat hij onder de bergpapoeas leefde. Het was niet zo gemakke-
lijk hem over die tijd uit z'n tent te lokken, maar ditmaal lukte het.
Ik vroeg hem wat het geheim was van de kunst om de Ekaris te
laten vertellen, hun intiemste gedachten weer te laten geven.

De Controleur dacht even na en zei toen:

— Soalekigi heeft me eens gezegd dat ik sprak als zijn voorouders.
Misschien is dat wel het hele geheim.

Hij staarde voor zich uit en ik wist ineens dat hij weer in de jungle
vertoefde, met zijn papoeas, alleen in de wijde wildernis waarin
geen vijand hem kon benaderen. Daar leefde hij . . . en daar was het
dat hem die naam werd gegeven: Jungle Pimpernel. De onvindbare,
de man die overal was en nooit te vinden. Wiens weg voerde door
de valleien en langs de meren. Wiens bivak stond aan de kleine
kalis in het dal en aan de brede, wilde bergstromen die voortraasden
in machtige rolsteenbeddingen. Hij trok door canyons en liep over

dansende, deinende bamboebruggen, gespannen over schuimende watervallen. Met onder hem de opstandige rivier, die voortkolkte langs en over klippen en rotsen die door reuzenhanden waren neergelegd in de eerste dagen van het ontstaan der aarde. Of had God ze zelf daar neergelegd om iedere indringer uit het land van Soerabaia te weerhouden dit vreemde, wilde binnenland te betreden?

Hij staarde voor zich uit en ineens vertelde hij van zijn mannen, de dragers. Zonder hen zou hij nooit iets hebben bereikt, zei hij. Het waren dappere, onvermoeide kerels die hem trouw waren en trouw bleven ook in de moeilijkste ogenblikken. Ze klaagden nooit, ook al vermagerden ze van ontbering en vonden ze daar in de jungle dagenlang geen voedsel.

Hij sliep met deze mannen in de mannenhuizen. Het was eerst niet zo eenvoudig maar dat wende wel . . . — Het ergste was dat er altijd zoveel vlooien waren en ik geen flit meer had. Eens kreeg ik na een dropping van een vliegtuig uit Australië een hoeveelheid medicijnen en ik gebruikte de jodium maar om me helemaal in te smeren. Het hielp probaat tegen de vlooien maar ik kreeg uitslag en moest het middel opgeven. Toen kwamen de vlooien weer.

Vijf vlooien is niet erg . . . tien gaat ook nog, maar als er horden vlooien over je heenkomen is dat niet meer uit te houden. Het kwam voor dat ik vier of vijfmaal per nacht naar de kali ging en er onderdook om van die ellendelingen af te komen. Het hielp even, maar niet lang.

Ik droeg meestal een leren riem om m'n middel en het gebeurde vaak dat ik wakker werd door een gloeiend gevoel, alsof ik in brand stond. Dat waren legioenen vlooien die onder die riem op m'n buik zaten. Waar de riem zat was de warmste plaats. Later sliep ik ook daar doorheen, het is maar een kwestie van wennen en aanpassen. Het kon vinnig koud zijn in het hooggebergte. Vaak zaten we twee en drieduizend meter hoog. Het was er meestal nat en koud en de gelegenheid ontbrak meer dan eens vuur aan te leggen. Vuur betekende rook en rook was alarm. En we moesten voorzichtig zijn om onze aanwezigheid niet te verraden.

Andere keren was er geen gevaar, maar was het hout te jong en te nat om te branden. Het rookte en stonk alleen. En we zaten heel de nacht bibberend bij elkaar in het bivak. We sliepen dan op de grond, zonder een baleh baleh. Een wonder dat je niet doodziek werd. —

Het gebrek aan vitaminen verzwakte op de duur de mannen wel en ook Jungle Pimpernel moest aan dit euvel zijn tol betalen. Hij kreeg last van zijn ogen en het rechteroog is danig verzwakt door vitaminegebrek. Dit is nooit meer helemaal in orde gekomen.

Telkens komt de naam van Soalekigi voor in bijna ieder verhaal

van Jungle Pimpernel. De gids en de vriend. De beschermer en de wegbereider. Soalekigi . . . met zijn grote ogen die Kontolulle trouw aanzagen. Hij was een lange, rustige kerel, Soalekigi, en buitengewoon intelligent. Niet voor niets was hij een voornaam hoofdman bij zijn volk en had hij macht over de stamgenoten. Hij had vier vrouwen die zeer trots op hem waren. Hij maakte alle grote tochten van zijn „jongste broer”, Jungle Pimpernel mee.

Het waren eenzame jaren . . . die reizen met de Nederlandse vlag die telkens en telkens weer bij een ander bivak uitwaaide. Hij was in een landstreek waar honderdduizend papoeas leefden en onder die honderdduizend was hij de enige blanke. En de vlag de enige in heel dit deel van Nieuw Guinea.

Zonder voedsel, met slechts zijn lijfgarde, trok hij van berg tot berg, nu eens opgejaagd, dan weer in staat enige tijd op een bepaalde plaats te blijven. Maar altijd gereed om dadelijk de jungle in te duiken als de vervolgers zouden komen.

Hij leed vaak honger. Hij at het voedsel van de bergstammen; kladi, zoete aardappelen, suikerriet. Maar er kwamen tijden dat er geen kladi, zoete aardappelen en pisangs meer waren. Toen kwam de dag dat Jungle Pimpernel moest kiezen tussen de hongerdood en het leven. Hij koos het laatste en at, als de Ekaris, de muizen.

Hij vond ze niets lekker.

Hij droeg een haarnet in die jaren, hij at het voedsel van het bergvolk, hij was: papoea onder de papoeas. Hij maakte ontelbare vrienden en ze vereerden hem. Enkele malen was hij ziek en leed aan malaria en beriberi. Hij werd verzorgd en genas.

Hij trok door het land en zag de wonderen van dat land. Hij was met zijn mannen in de magische Baliem-vallei, de grootste van het centrale gebied van Nieuw Guinea: vijftig mijlen lang en twaalf en een halve breed. Met uit het zuiden de grimmige sneeuwbergen. Dit was een gebied van naar schatting honderdduizend papoeas, die in een uiterst vruchtbaar land leven.

Hij was een nomade, die uiterst belangrijk werk deed voor de geallieerden in Australië, die hij weerberichten doorseinde en inlichtingen gaf op ieder gebied. Hij was niet bang verraden te worden en hij is ook nooit verraden. Nog niet door één papoea.

En tussen dat alles door maakte hij een studie van dit volk, zijn gebruiken en levenswijze. Hij had het voorrecht als eerste Nederlander in dit land langdurig een volk gade te slaan dat in de natuurstaat leefde. En wat hij zag vervulde hem met een onlesbare dorst om verder te gaan, meer te weten van het leven dezer allerprimitiefste mensen ter aarde.

Hij vertelde door . . . en het was een zeldzaam boeiend, fantastisch knap weergegeven schilderij van een volksgemeenschap in dat diep weggeborgde deel der wereld. Ik luisterde gespannen en maakte aantekeningen. Troutman staarde diep in gedachten in de verte. Mieke van der Veer liet geen oog van de Controleur af. De Commandant van de Catalina zweeg. Buiten roffelde de regen op het bamboedak van de hut, hij ruiste in de struiken en in de bomen rond het huis.

We rookten onze sigaretten en verloren ons in een wereld die door die ene man als vertegenwoordiger van Nederland was bezocht. Hij was een groot avonturier maar ik geloof niet dat hij daar zelf enig besef van had. Hij was te veel wetenschapsman om zich voldoende te realiseren welk een merkwaardige rol hij gespeeld had en nog steeds speelde in de openlegging van dit eerst enkele jaren geleden ontdekte gebied.

Hij zweeg en keek opnieuw voor zich uit. De avond was nog jong en er waren nog enkele uren over eer we slapen gingen. Morgen, als er geen al te zware mistbanken over de vallei hingen, zouden we teruggaan naar de kust.

Toen vroeg ik Jungle Pimpernel of hij ons wilde vertellen van zijn tocht naar Beura en Ielop, die hij maakte in het jaar 1941. Hij weigerde, maar we drongen aan en hij heeft er die avond van verteld. Later heb ik het verhaal aangevuld met de beschrijving die ik vond in de officiële nota, het feitelijke journaal, van de tocht.

En dit is het verhaal dat ons die avond verteld werd, in het huis van de zendeling, met de regen neerruisend op het bamboe van het dak en met vijf bejaarde Ekaris slapend op de grond, als grote, zwarte honden tussen ons in.

TERRA INCOGNITA

DEZE EXPEDITIE WERD GEMAAKT NAAR BEURA, het stroomgebied van de Beurong, en naar Ielop, het stroomgebied van de Ielorong. Ze vond plaats van 9 Juni 1941 tot 7 Augustus.

Reeds lang had Controleur De Bruyn de mogelijkheid van een tocht onder het oog gezien, na de verkenning door de expeditie van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap onder leiding van le Roux in 1939, van het gebied tussen het Paniai-meer en 't Goeloemboeloegergte. In Mei 1940 zou hij aanvankelijk in opdracht van de Resident der Molukken een nieuwe expeditie organiseren. Als doel: het Oostelijk gelegen terra incognita. Door de oorlogsomstandigheden werd deze tocht echter afgelast.

De bedoeling was het opsporen en in kaart brengen van nieuw, nog nooit daarvoor bezocht terrein en de Controleur taxeerde de duur van de tocht op twee maanden. Langer waagde hij het niet van zijn post aan de Wisselmeren, Enarotali, weg te blijven, gezien de labiele toestand in de wereld. Zijn aanwezigheid kon plotseling vereist zijn in het nauwelijks ontdekte gebied. Te Bojobotero, aan de linker-oever der Ara-rivier, werd een basiskamp opgericht, alwaar de per motorboot en prauw van Enarotali opgevoerde vivres gedeponeed werden. Dit bivak werd geheel ingedekt met boomschors om schade, in welke vorm ook, te voorkomen. Te Masiga, vier of vijf dagen Oostwaarts van het basiskamp, werd nog een vivresdepôt opgericht met een vaste veldpolitie ter bewaking.

Een speciale ploeg van vijftig dragers uit 't Aimaroegebied zou voor de tocht worden gebruikt. Toen ze echter te Enarotali aankwamen bleek tot teleurstelling van Controleur De Bruyn dat niet een van hen was gekeurd. Het was verre van een elitetroep en hij begon met er al direct negen mannen uit te kiezen die hij naar hun kampong terugstuurde. Er bleven er een en veertig over, en dat was te weinig. Dr. De Bruyn zou vergezeld worden door zijn vriend en gids Soalekigi, die reeds geruime tijd tevoren op de hoogte was gesteld van de expeditie en zich bereid had verklaard zijn „jongste broeder” opnieuw te vergezellen. Zijn aanwezigheid was van buitengewoon

groot belang omdat Soalekigi een ideale bemiddelaar bij de stammen was. Hij had dat speciale zintuig dat overal contact mogelijk maakte. En het eerste contact is doorgaans het allermoeilijkste, meest précaire moment.

Behalve uit Controleur De Bruyn bestond de troep uit een commandant veldpolitie, negen veldpolitieagenten, een bevolkings politieagent als dekking en een en veertig Aïmaroe-koelies. In totaal drie en vijftig man. In verband met het uitzonderlijk moeilijk te belopen terrein, dat voor het grootste deel over bergen zou gaan, was besloten inplaats van de normale sagorantsoenen rijst te verstrekken. Als betaalmiddelen gingen een flinke hoeveelheid kaurischelpen, bijlen en kralen mee.

9 Juni. De motorboot Prinses Juliana vertrekt om 6.45 uur in de morgen met aan boord Jungle Pimpernel, vijf man veldpolitie, de landschaps-politieagent en vijftien Aïmaroes. Voorts bevindt zich aan dek zevenhonderd kilo levensmiddelen. Het doel voor die dag is het bivak aan de Ara. Bij het gezelschap bevinden zich nog zeven Ekari-jongens, die vivresblikken naar Masiga zullen opvoeren. Het is mooi, droog weer. Het regent die dag niet. Alle voortekenen wijzen op een voorspoedige tocht. Op één na. Soalekigi is er niet! De Controleur begrijpt er niets van. Nooit heeft Soalekigi zijn woord gebroken. Er moet iets ernstigs zijn gebeurd dat hem belet te komen. Maar misschien dat hij toch nog komt.

De Prinses Juliana vaart door de stille kali. Bij de kleine nederzettingen in de jungle zitten hele families het vaartuigje na te kijken, waarbij ze van de gelegenheid gebruik maken de mannen op het schip suikerriet ten verkoop aan te bieden. De handel gaat niet door, want er is teveel haast. Om twaalf uur wordt het Ara-bivak bereikt en de boot gaat direct terug om de andere mannen op te halen.

10 Juni. Er worden Ekaris gehoord voor het opvoeren van vivres naar Masiga. De Controleur heeft er vijftien nodig en in totaal beschikt hij nu dus over twee en twintig dragers. Het merkwaardige is dat ze als betaling geen kaurischelpen eisen maar bijlen. Op de afgesproken tijd komt de motorboot weer aan.

11 Juni. De eerste marsdag breekt aan en om kwart over zes in de morgen gaat de troep op pad. Hij bestaat nu uit vier man veldpolitie, een landschaps politieagent, een en veertig Aïmaroes en twee en twintig bergpapoea-dragers. Een laatste contrôle door Jungle Pimpernel vindt plaats en dan wordt gestart. Alles is in orde. Alleen, Soalekigi is niet gekomen! Dat valt Dr. De Bruyn bitter

tegen en 't zit hem behoorlijk dwars. Het is de eerste maal dat de hoofdman van Itodah hem in de steek laat. Het zal het welslagen van de expeditie zeker niet ten goede komen. Hij zet de tegenvaller echter van zich af en voegt zich aan de kop van de groep mannen die in het oerwoud verdwijnt.

Het terrein is bekend. Hij kent het, evenals het moeras dat moet worden doorgetrokken. Over een stevige rotan loopbrug over de Jababoe wordt gelopen, en daarna over verscheidene kleinere kalis. Er wordt flink opgeschoten, hoewel er een lichte regen valt. Later wordt het een stortregen en iedereen is blij als aan het einde van de dag het bivak wordt opgeslagen en men zich bij een niet ongenoeglijk knappend houtvuur kan verwarmen en opdrogen.

12 Juni. De tocht wordt vervolgd door het regenwoud. Om half twaalf staat Dr. De Bruyn voor de 2160 meter hoge top van een berg. Hij staat plotseling stil... hoorde hij daar geen geluid...? Hij luistert opnieuw en merkt dat ook de andere mannen hun oren spitsen. Hij weet niet wat hij ervan moet denken. Het is als een ver, heel ver af zijnd gefluit, maar zo fluit toch een vogel niet...! En het doet ook wat denken aan de roep van een mens, een sein... een alarm...

Hij wacht en luistert. Rondom hem staat de wildernis: licht- en donkergroen. Schemerig, geheimzinnig. Vol zacht geritsel, gehijg, gewring en gedrang van lianen en tentakels. Overigens is het stil. En dan is daar ineens weer dat geluid, nu dichterbij, helderder, klaarder, duidelijker. En het is een geluid dat het hart van Jungle Pimpernel sneller doet kloppen. Hij weet dat de kans op welslagen van deze tocht naar het Oosten op dit ogenblik plotseling veel groter is. Hij weet dat de moeilijkheden ook nu komen, maar veel gemakkelijker op te lossen zullen zijn. Hij weet dat hij ieder uur van iedere dag bewaakt zal worden, behoed, beveiligd. Want in dat ogenblik heeft Dr. De Bruyn de stem gehoord van de man uit Itodah, de jungle call van Soalekigi.

Hij is tóch gekomen!

En dan volgt de ontmoeting tussen Jungle Pimpernel en Soalekigi, en er is grote, onverholen blijdschap bij Jungle Pimpernel en er zijn stromen tranen over de wangen van de hoofdman uit Itodah. Hij huilt van blijdschap en schaamte tegelijk. Hij is laat... maar Aligamè begrijpt het wel... hij wilde wel mee maar hij werd tegengehouden... Aligamè kent dat, nietwaar... twee van zijn vrouwen lagen in verwachting en het was niet zo eenvoudig weg te gaan... maar tenslotte was de roep van de jongste broeder hem toch te nadrukkelijk, te verleidelijk geworden. Hij was weggegaan van die twee vrouwen en... nu was hij er... en ze zouden samen verder gaan.

De troep trok verder. Boven op die berg zag de Controleur dwars op het pad een rij stenen in de grond gestoken. Hij kende er de betekenis van: afweer voor demonen die op de berg woonden. Het ging weer regenen. Het werd nat en kil in het bos en iedereen rilde van kou.

Hier en daar werden bergpapoeas ontmoet. Ze bleken vrij teruggetrokken te zijn, minder spontaan dan de Controleur gewend was. Na het uitdelen van kaurischelpen en kralen brak het ijs echter. Soalekigi ging op onderzoek uit naar de reden van deze nogal gereserveerde ontvangst. Het bleek dat na de expeditie van le Roux in '39 in Kemandora nogal wat mensen plotseling gestorven waren. Dat was, het sprak vanzelf, de schuld van de witte mannen uit het land van Soerabaia. Soalekigi deed terstond zijn best deze zienswijze drastisch te veranderen. Als tegenprestatie voor de kauris en kralen kreeg de troep wat trossen onrijpe pisangs, die voor de koelies een uitzonderlijke lekkernij waren.

Hierna werd gedaald. Langzaam bewoog de troep zich naar beneden, langs de steil afvallende leisteen schuifgronden naar de rivier, die anderhalf uur door de met enorme rolstenen bezaaide bedding in Noordelijke richting gevolgd werd.

De Controleur ontdekte een plant waarvan de blaren een sterk kamferachtige geur bezaten. De dragers staken ze prompt in hun draagnet en tussen de banden om hun bovenarmen. Probaat middel tegen demonen!

Om twaalf uur bereikte de troep de zoutbron aan de Oegiaboe. Beter gezegd: 't zoutpoeltje. Er was alleen maar wat modder en slik in achtergebleven en wat stinkend, smerig zoutwater. De Ekaris manifesteerden echter op dit ogenblik een ware onstilbare zout-dorst. Ze hurkten in de poel en slokten gulzig het modderige zoutwater naar binnen. Over de smaak valt niet te twisten!

In Wandu werd bivak gemaakt. Nauwelijks waren de mannen de kampong binnengekomen of van alle kanten dromden de nieuwsgierigen om hen heen. De komst bleek een sensatie te zijn en men vond de vreemdelingen wel zo belangrijk dat het danshuis in de kampong door de hoofden werd aangewezen als slaapplek voor de koelies. Na het invallen van de duisternis kwam een grote groep Monis naar het danshuis die gingen zingen. De Controleur wist dat dit zingen niet enkele uren maar de gehele nacht door zou gaan. Hij vergiste zich niet. Tot aan het opkomen van de zon zongen de Monis. Het feest werd voorts gekenmerkt door eindeloos dansen, hossen, stampen en brullen. Als de ene groep vermoeid was geworden, of van uitputting neerviel, stond er altijd een nieuwe klaar om de open plaats aan te vullen. Een enkele maal werd Jungle Pimpernel, die vroeg was gaan slapen, wakker. Hij luisterde naar die vreem-

de, rauwe, wilde stemmen . . . en sliep weer in. Het maakte hem niet angstig omdat hij wist dat dit de stemmen waren van een volk dat in hem geen vijand zag. En daarbij . . . Soalekigi was er!

Soms verlieten mannen het danshuis, met walmende flambouwen in hun hand. Ze verdwenen in het bos, kwamen terug, bleven staan en bukten zich over de slapenden in het bivak. Daar lagen de veldpolitieagenten . . . daar lag Jungle Pimpernel . . . de flakkerende toortsen wierpen hun grillig licht over de gezichten van de slapenden. Het was een sinister schouwspel, met op de achtergrond het dreunend dansen, het gillen en krijsen der mannen en het eeuwig aan zichzelf gelijk blijvend rhytme van hout op hout.

Zo was die nacht van de 12e op de 13e Juni. De Controleur sliep goed. Hij wist niets van de rosse en gele schijnsels der fakkels, die donkere, uit het bos en het danshuis aanluipende schaduwen over hem lieten lichten. Er was er echter één die het wel zag: de man van Itodah. Hij sliep niet. Hij hield de wacht over zijn jongste broeder, en over zijn vriend: Aligamè.

Boven dat alles uit, het zingen, het dansen, het licht der flambouwen en de sluipende gestalten, stond strak en voornaam de hemel met helder fonkelende sterren. Die hemel was te zien tussen de kieren van het bladerdak. In het journaal van die nacht schreef Dr. De Bruyn alleen: „prachtige sterrennacht.” Toch was hij geen dichter.

14 Juni.

VANDAAG KAN DE TROEP MASIGA HALEN EN ALS dat lukt is er een dag op het schema ingelopen. De Aïmaroes blijken achteraf als dragers mee te vallen. Er wordt naar de top van de Bioelagi, die 1920 meter hoog is, gemarcheerd en vandaar geleidelijk afdalend naar Boegisaga. Op de 2000 meter hoge top van de Zoegoepigoe, die opengekapt is, ontrolt zich een huiveringwekkend schoon panorama van het Oostelijke bergland, dat geheel open ligt. Bijna pal Oost ligt de indrukwekkende Hindaminda, die hoog boven het omringende gebergte oprijst. Links daarvan is de Kendea-pas, die over enkele weken zal worden overgetrokken om het Oosten binnen te gaan. Rechts ervan bevindt zich de Seloro, langs welks steil afvallende Noordkant de Kemaboe stroomt. Langs Zoegoepa en Iwasiga volgt een steile daling naar de Iwaboe met zijn enorme leisteenplateaux.

Zoegoepa en Iwasiga zijn verlaten. De huizen blijken slecht onderhouden, sommige staan op instorten.

De mannen volgen de Iwaboe. Bij Toegoepitigi wordt gerust. Het is drukkend warm.

Tegen een uur bereikt de Controleur met de voorhoede Masiga, dat geheel verlaten is. Als alle dragers binnen zijn worden de bijlen uitbetaald. Er is flink gewerkt en iedereen is tevreden. Inmiddels is Kimoeogoealole met veel drukte en lawaai aangekomen, en als oude vriend en hoofdman krijgt hij een bijzonder grote bijl en wat kauris, benevens een gratis behandeling van een lelijke beenwond. Op deze manier is men verzekerd van zijn hulp en die der Mieganis.

15 Juni. Rustdag voor de troep. Er worden veel bataten ontvangen, pisang en grote laboe; deels gratis, deels tegen betaling met kauris.

16 Juni. Twee veldpolitieagenten, een en veertig Aïmaroes en de achtergebleven Ekari's gaan vandaag naar 't Ara-bivak terug. Op 25 of 26 Juni zullen ze weer terug zijn met vivres. Zolang moet dus gewacht worden met verder Oostwaarts trekken. Jungle Pimpernel blijft met twee veldpolitieagenten, een landschapspolitieagent en zes Ekari-jongens achter in Masiga. De tijd wordt gebruikt voor het maken van tochten in de omgeving.

17 Juni. Dr. De Bruyn gaat met Soalekigi naar Sonomomba. Kimoegoelole's nieuwe kampong, die boven de oude nederzetting op 1870 meter hoogte tussen het opengekapte bos ligt. Het is een behoorlijk steile klim. In de kampong worden vijf mensen gevonden die sterk vermagerd zijn. Ze kunnen van zwakte niet lopen en gebruiken een stok als steun. Er loopt ook een eenzame haan rond die de Controleur het jaar ervoor aan Kimoegoelole cadeau had gedaan. De kip en de kuikens zijn volgens hem in de magen der honden verdwenen zodat er heinde en ver geen hond meer te bekennen is . . . Allemaal doodgepijld!

18 Juni. Via Poesiboesiga en Mapa naar de top van de Zanggatara in niet al te best weer. In eerstgenoemde kampong ontdekt De Bruyn enige inwoners met uitermate grote kropgezwollen. Struma komt in het gehele Oostelijk gebied veel voor.

19 Juni. Dr. De Bruyn blijft in het bivak voor ethnografisch onderzoek. Bezoek van vele Zonggonaos.

20 Juni. In de loop van de dag komen drie Ndanis uit Igindora het bivak met een bezoek vereren. Dat vormt een welkome verrassing. Uiterlijk verschillen ze sterk van de Mieganis. De ringbaarden en gitzwart geverfde gezichten geven de mannen een uiterst strijdlustig aanzien. Ze zijn naar Kemandora gekomen om zout te bereiden en bijlen en schelpen in te kopen. Een der bezoekers spreekt prima Monisch. Voor dr. de Bruyn een mooie gelegenheid om aan een woordenlijst te beginnen.

21 Juni. De Controleur werkt door aan zijn woordenlijst van het Ndanisch. Tot nu toe bestond er slechts een korte lijst met de namen der lichaamsdelen, die indertijd door le Roux tijdens diens Oostpatrouille werd opgesteld.

22 Juni. Met een veldpolitieagent, Soalekigi en een aantal Mieganis van Masiga naar Zanepa gelopen. Het doel is voornamelijk de mensen warm te maken om over enkele dagen mee te gaan naar het Oosten en blikken vivres te dragen.

Soalekigi weet gedaan te krijgen van de bewoners, die tot dezelfde clan behoren als hijzelf, dat beneden Zenepa bij Poejasiga een nieuwe rotan brug over de rivier zal worden gelegd. De oude brug is namelijk levensgevaarlijk. De beide hoofden die de brug zullen helpen bouwen krijgen elk een parang.

23 Juni. In Masiga gebleven.

24 Juni. Vandaag moet er een dode worden bijgezet en naar aanleiding van dit gebeuren dienen er enige varkens te worden geslacht. Waar varkens geslacht worden ontbreekt Kimoegoeloe nooit! De klim naar Egadoesiga is bijzonder steil en er wordt menige zweetdruppel geofferd. Dicht bij de nederzetting is een aantal mensen bezig in een dode boom een stelling te bouwen. De Bruyn blijft

op enige afstand, vanwege een dicht leger zwartblauwe vliegen en de schier ondragelijke stank, het werk gadeslaan. De overledene is meer dan tien dagen geleden ontslapen. De zwerm vliegen volgt de stoet. Bij de bijzetting zijn geen vrouwen. Daarna volgt het doden der varkens.

25 Juni. Die morgen arriveert het transport van zes veldpolitie-agenten, acht en dertig Aimaroes en acht en dertig Ekari-dragers uit Koemopa. Soalekigi heeft dus niets teveel gezegd toen hij beweerde dat de mannen van Koemopa met het tweede transport zouden opkomen. Er is thans meer dan voldoende voorraad levensmiddelen. Gevaar voor honger bestaat niet meer.

— Merci . . . Soalekigi . . . ! — schrijft Jungle Pimpernel in zijn journaal en hiermee geeft hij een duidelijke demonstratie van zijn gevoelens ten aanzien van zijn gids.

26 Juni. Rustdag voor de dragers. De vijf en twintig besten worden geselecteerd voor de verdere tocht, de rest gaat morgen naar huis. Om tien uur 's-morgens is Soalekigi terug met dertig Zongonao's uit Zanepa die mee zullen gaan naar het land der Daoewa en Ndani. In totaal gaan dus acht en dertig dragers mee. De vijf en twintig man uit Zanepa vertrekken nu reeds met hun blikken om morgen te Zanepa op de troep te wachten. Het is nu maar de kunst om de mensen bij elkaar te houden tot de waterscheiding tussen Goeleomboeloe en Carstensz is gepasseerd. Geen van deze mannen heeft ooit een blik gedragen en de Bruyn vreest dat na de eerste dagen prompt de eerste klachten zullen komen. Geld, beter gezegd kauris en bijlen, moeten echter de arbeid verzoeten. Als loon wordt een bijl en vijftien kauris in uitzicht gesteld als de blikken over de waterscheiding worden gebracht. Dit loon is kennelijk aan de hoge kant!

In de namiddag schenkt Kimoegealie, die door z'n beenwond niet van de partij kan zijn, een varken. Hijzelf wil ook een varken slachten, maar dat heeft z'n speciale reden. Hij verzoekt de Controleur heel geheimzinnig met hem mee te gaan en komt dan met zijn verzoek voor de heren. De Controleur kan z'n oren niet geloven als hij het volgende spontaan uit de mond van een simpele bergpapoea hoort komen. De zaak is namelijk zo, dat het in deze streek krioelt van de demonen. Een paar maanden geleden is een van z'n vrouwen overleden en daar is het niet bij gebleven. Ook verscheidene andere leden van de clan stierven en dat alles is zo verdacht, dat het niet anders kan of de demonen zitten hier achter.

Hij had al heel wat varkens geslacht om ze tevreden te stellen, maar al z'n bezwingingen hebben hoegenaamd geen effect gehad. En drie dagen geleden stierf opnieuw een clan-lid! Het ergste is dat je des

nachts in de kampong de geesten kunt horen fluiten. Ze zijn er dus nog steeds en de toekomst ziet er donker uit.

De man verzoekt Jungle Pimpernel hem en zijn familie te helpen, want ze zijn doodongelukkig. Het moet voor hem, volgens de geplaaide bergbewoner, niet moeilijk zijn even diens „Soerabaia-bezweringsmethode” aan te wenden om al dat geestengespuis uit te drijven. Dr. de Bruyn staat versteld van het volledig vertrouwen van de man in de kracht der Westerlingen. Hij wil het dan ook niet weigeren en de methode wordt toegepast. Het resultaat is niet bekend.

Later bleek dat Soalekigi van dit alles de feitelijke aanleiding was geweest. Die had eenmaal de 10 Mei-herdenking op Enarotali, de bestuurspost aan de Wisselmeren, meegemaakt en vatte deze blijkbaar op als geestenbezwering. Als zodanig werd het tenminste aan Kimoegoeloe overgebracht.

En zo drijft de witte man de geesten uit: er wordt een big aangesleept en rondom zitten Kimoegoeloles familieleden, gezond, ziek en half ziek. Allemaal op een kluitje bij elkaar. De Controleur laat op een bord wat spiritus gieten. In het schemerduister hurken allen om de paarsblauwe vlam terwijl een der mannen uit de troep iets prevelt. Als de vlam gedoofd is wordt het varken doodgeschoten, waarna het nog enkele malen in een kring om de bij elkaar gehurkte familieleden wordt gedragen. Dit is het einde! Iedereen is er volkomen tevreden mee en geen geest zal hier na zonsondergang meer fluiten!

27 Juni.

VIER UUR REVEILLE EN OM ZES UUR STAAN TWEE groepen klaar voor de afmars. Een gaat terug, naar huis; de andere, onder leiding van Jungle Pimpernel, gaat het terra incognita, het onbekende Oosten tegemoet. Een paar dragers bedanken op het laatste ogenblik nog voor de eer om mee te gaan. Ze weten dat het Oosten vol geesten zit en je kunt niet weten... Kimoegoalole kan vanwege die beenwond helaas ook niet mee, maar in Soalekigi en Aimo heeft de Bruyn twee volkomen vertrouwde gidsen.

Later in de morgen wordt de pas aangelegde brug over de Kemaboe, die hier 1530 meter hoog stroomt genomen. De brug is nogal labiel, beweeglijk en verre van solide, maar een gegeven paard mag je niet in de bek kijken. Dr. de Bruyn laat twee groepstouwen aaneen koppelen en nog ter versteviging op het loopvlak van de brug leggen. Tegen vergoeding van kauris worden de goederen door de Mieganis naar de overkant gedragen. Het tafreel heeft veel van trapezewerk in een circus... De brug blijkt echter meer te kunnen verdragen dan je op het oog zou vermoeden en na anderhalf uur sensatie is alles aan de overkant. Het gaat steil omhoog naar Woenapa, waar de Majani-clan woont. Er zijn hier personen die hetzelfde ziektebeeld vertonen als reeds eerder ontmoete zieken: sterke vermagering en verzwakking. Soalekigi doet gewichtig, bevoelt polsen en smeert de slachtoffers obat matjan onder hun neus. In zijn dagboek zet Jungle Pimpernel, nogal ironisch: „Dat hij spoedig moge genezen... good luck...!”

In de namiddag wordt bij een kampong halt gehouden. Er valt lichte motregen. Dr. de Bruyn en Soalekigi kruipen bij de papoeas in huis. Het is er gezelliger en warmer dan in het bivak. En bij uitzondering zijn er ditmaal niet eens vlooiën. Of ze slapen er doorheen...!

28 Juni. In de loop van die dag rijst in het Zuidwesten de Moeniloroneus boven het omringende wilde bergland uit. „Vaarwel, tot over een maand, Kemandora.” schrijft de Bruyn in zijn dagboek. Het eigenlijke zadel, op een hoogte van 2310 meter, wordt na een

moeilijke klim bereikt. Na afdaling volgt de troep de rivier enkele uren in Oostelijke richting. Het rivierbed, dat uit kleine rolstenen bestaat, heeft een geleidelijk verloop. Er kan dus snel worden opgeschoten. Even na de samenvloeiing komt de troep aan een begroeide rotswand, waarin zich een enorm aantal pijlen bevindt. Het blijkt een plek te zijn waarin ieder die er langs gaat zijn pijl moet afschieten om de demonen uit het dichte oerbos te drijven. De Miëganis schieten elk een rieten pijl af. Jungle Pimpernel en de agenten doen het met een steen, die ze naar de plaats mikken. Geen demon zal de expeditie hier dus meer wagen te benaderen.

29 Juni. Die dag gaat het naar de Waboe. Later gaat het tegen de dalwand steil omhoog tot de kam van een rug, die gevolgd wordt tot de troep plotseling uit de schemering van het bos op een open, met varens begroeide plaats komt. Van dit punt zien de mannen voor zich het hart van Nieuw Guinea. Dat wilde, woeste hart, onverzettelijk en mensvijandig. Een fantastisch panorama van de gehele Doraboe-vallei.

Jungle Pimpernel noteert in zijn journaal dat het moment overweldigend was, toen hij naar voren stapte uit het halfduister van het dichte regenwoud en onverwachts dit verbijsterend berglandschap aan zijn voeten zag.

Die dag komen de eerste klachten der Moni-dragers. Elf man uit Masiga vertellen dat het, wat hen betreft, tot hiertoe en niet verder is. Ze vinden het zo al heel mooi en ze willen terug. Naar huis. Ze zijn veel te bang om in dit vreemde, nooit eerder betreden gebied, gepijld te worden. En of ze hun bijlen krijgen . . . Dit weigert Dr. de Bruyn. Tien kauris kunnen ze krijgen, maar niet één meer. Ze hebben pas drie dagen gedragen en als hij nu toegeeft is de kans groot dat alle andere dragers het voorbeeld zullen volgen. Het slot is dat ze accoord gaan met die tien kauris en de benen nemen. Een tegenvaller.

's Nachts is het in het gebergte fel koud. Het bivak is geheel met bladeren en takken beschermd maar de Zuidwestelijke wind voert hevige kou mee, zodat de mannen verplicht zijn de hele nacht zittend bij het vuur door te brengen.

30 Juni. De Waboe blijkt een brede, bruisende bergrivier te zijn die op de plaats waar de mannen hem ontmoeten niet te doorwaden is. Uit de dalbodem klimt de troep dan omhoog naar de kleine nederzetting Dobéjapa. De Bruyn ziet imposante vergezichten op het dal van de Doraboe, de Boven-Rouffaer, en een andere grote rivier met een brede rolsteenbedding, die vaak door rolsteen-eilandjes in tweeën is verdeeld.

1 Juli. Rustdag in Doesandigi. In de namiddag worden vijf kleine biggen van de bevolking ontvangen. Een der hoofden heeft een ge-

heimzinnig onderhoud met Jungle Pimpernel. Het wordt allemaal afgefluisterd in een donker hoekje... en het gaat om een zelfde soort verzoek als enkele dagen tevoren het Masiga-hoofd deed. De macht van de geestenbezwering door Jungle Pimpernel is reeds tot hier doorgedrongen. Wie vertelde het...? Wie is dat komen zeggen...? Is dit het resultaat van de jungletelegraaf? Men weet het niet en het dagboek van de Bruyn geeft er al evenmin antwoord op. Maar het was bekend! De nederzetting is nog nimmer door blanken bezocht en dat maakt de zaak dubbel merkwaardig. „Wat een vertrouwen in de kunde van ons, Westerlingen,” schrijft die avond de leider van de expeditie in zijn journaal.

De biggen mogen echter niet worden doodgeschoten, maar dienen volgens de adat der Ndani te worden doodgepijld. Twee mannen houden het dier bij bek en achterlijf vast, terwijl de eigenaar het met een schot recht in het hart doodt. De toebereiding van het vlees dient ook door de Ndani te geschieden. De biggen worden midden-door gesneden, schoongemaakt, in bladeren gewikkeld en in een kuil met hete stenen gaargestoofd.

„Speenvarken à la Ndani, maar het smaakt er niet minder goed om,” schrijft dr. de Bruyn.

Die avond komt de complete kampong kijken. Het is een wonder, al deze vreemde mannen, en vooral die ene heel vreemde, blanke man. Zaklantaarns blijken een enorme sensatie te zijn, die echter vermengd is met angstige verwondering...

De Ndani zijn heel wat minder luidruchtig dan de Ekaris en Monis. Urenlang zitten ze voor de tent van Jungle Pimpernel zonder een woord te zeggen of iets aan te raken. Ze kijken alleen. En misschien denken ze. Ze begrijpen niets van de Westerlingen.

Soalekigi, die nooit verder is geweest dan Zanepa en op deze dag voor het eerst in de Ndani-nederzetting overnacht, houdt zelfs zijn grote mond op elkaar. En dat zegt zo het een en ander...! Hij slaapt veiligheidshalve onder het bed van Jungle Pimpernel. Waarom slaapt hij niet in de huizen der Ndani, waar het warmer is...?

2 Juli. Half zeven. Alles is gereed voor de mars. Er staan nu drie dagen trekken door zwaar oerbos op het programma om over het Zatea-zadel heen te komen. Dr. de Bruyn verlangt het nieuwe land te zien, onbetreden gebied. Dat ligt te wachten aan de andere kant van de waterscheiding. Land waar nooit eerder een blanke verscheen, land van nieuwe stammen, een totaal onbekende wereld.

De mannen die die morgen worden ontmoet doen aan Ekaris denken en hun woningen zijn op heel hoge palen gebouwd. De oorzaak is dat men hier bang is voor bebijlingen. In de top van een dode boom hebben de bewoners uit strategisch oogpunt een platform van een bij twee meter gebouwd, tien meter boven de grond. Dit punt be-

heerst een groot deel van het terrein, terwijl het bovendien een ideale uitkijktoren vormt.

Er wordt verder gegaan . . . alles is oerwoud . . . oerwoud . . . hier en daar aardverschuivingen die als open wonden in het landschap bloeden. De Minaboe is hier al een rivier met een rolsteenbedding van zeventig meter breed. Prachtig helder water stroomt door de wilde bedding.

Het opslaan van het bivak levert moeilijkheden op omdat er in de bodem geen vlak gedeelte te bekennen is. Alles is hier rolsteen en de bivakpalen dringen hoogstens vijf centimeter in de grond. Iets stroomafwaarts tegen de bergrug staat een grote boshut waar vuur brandt. Wat later komen de bewoners, mensen uit Dogindora, die op jacht zijn. Ze hebben honden bij zich. In dit gebied leven de dwergkangoeroes.

Jungle Pimpernel schrijft in zijn dagboek dat deze dag het „Oost-record” gebroken is. Verder Oostwaarts ging nooit een blanke. Morgen komt de nieuwe wereld.

3 Juli. Door de rolsteenbedding, en waar dat niet mogelijk is boven langs over de aardstoringen, wordt de geleidelijk stijgende rivier tot aan zijn oorsprong gevolgd. In de bedden liggen ammonieten voor het oprapen. De Koemaboe stroomt door een leisteenplateau. Onderweg ziet Dr. de Bruyn een bergpapoea met zijn vrouw. Ze blijven staan als door de donder getroffen en zijn verstijfd van schrik. Het is het grootste ogenblik in hun leven, deze ontmoeting. Een spiegeltje en wat losse kralen doen de schrik enigszins ont-dooien.

En geleidelijk stijgt het pad. Hier en daar vindt de troep een bladerhut. Dat is dan een overnachtingsbivak van bergmensen. De ketting der dragers kronkelt zich door het nieuwe, onbekende land. In doodse stilte. Niemand spreekt meer. Hier past alleen nog maar het grote zwijgen. De gidsen vertellen het fluisterend . . . dit is het woon-gebied van Zatea Mina, de vrouwelijke geest.

De troep is nu 2600 meter hoog in de bergen. Het is zo mistig en de wolken zijn zo compact, dat er nog maar vijf meter zicht is. Vuur wordt aangelegd om de kou te verdrijven.

Kort daarop wordt een bezweringsteken, bestaande uit in de grond gestoken stenen, ontmoet. Aimo zegt dat dit „Bearo Zatea” is. De waterscheiding is nu gepasseerd op 2160 meter hoogte.

4 Juli. Een eindeloze tocht door de eenzaamheid van het oerwoud. Iedereen gaat verlangen naar gezichten van mensen. En ook wordt naar bataten verlangd. Het is vreemd, zegt Jungle Pimpernel in zijn aantekeningen, hoe iemand op zo'n tocht naar bataten kan verlangen zoals anders naar een goeie sigaret!

5 Juli. Dr. de Bruyn ziet die dag berglandschappen van overwel-

digende schoonheid en van een haast onbeschrijflijke wildheid. Het stenen hart van Nieuw Guinea. Groots, majestueus, rauw.

De troep trekt over smalle rotan bruggen, waaronder wild voortkolkende rivieren. De Beurong blijkt op een bepaald punt doorwaadbaar. Over de rolsteenbanken die erin liggen ziet de Bruyn een lange rij zwarte stippen de heuvel op gaan. Hij weet wat die stippen zijn: bergpapoeas van heinde en verre, die de nieuwe mensen komen bekijken.

Er zijn er driehonderd, die allen mateloos verbaasd blijken. Rondom de troep dromt nu donker Nieuw Guinea samen. Jungle Pimpernel ziet er mensen bij die lijden aan reusachtige kropgezwellen. Ook hier komt dus struma voor, net als in het gehele bergland. Velen vallen op door een bijzondere hoofdtooi. Op de tulbandvormige versiering zoals de Ndanis die bezitten plaatsen velen hier ook nog een koekoeksbont en vaak zijn daarop dan weer veren gestoken. In totaal is 't geheel een kleine halve meter hoog!

En dan vangt het bora mindia, het gezang der verliefden, aan. Naast het bivak van de troep is in der haast een grote bladerhut in elkaar gezet en daarin hebben de huwelijkskandidaten zich verzameld. Jungle Pimpernel laat geen verstek gaan en als een geboren bergpapoea deelt hij neuriënd zijn gaven uit.

Ineens begint Soalekigi luid te snikken en dat werkt aanstekelijk. Anderen huilen dapper met hem mee. Als de Controleur Soalekigi vraagt wat er aan de hand is, zegt de hoofdman dat hij huilt omdat Kontolulle is als een van hen zelf, een van het volk. De wegen in dit land zonder wegen zijn modder. Hier zijn geen Soerabaia-wegen en toch trekt Kontolulle de bergen over en de blubber door. Alle ongemakken moet hij doorstaan als de bergmensen, hij moet bataten eten als de mannen van dit land en slapen in hun hutten. En nu vanavond . . . doet Kontolulle ook nog mee aan het bora mindia, net als een Moni, een Ekari . . .

Jungle Pimpernel luistert naar de filosofie van zijn gids en denkt er nog wat over na. In zijn rapport staat: — Soalekigi schijnt het echter beter te begrijpen dan de Soerabaia-mensen, die me wel eens gevraagd hebben wat ik toch in dit exploreren zag, waarom ik nu toch eindelijk eens geen „goede” standplaats aanvraag. Vraag het Soalekigi en ge zult het begrijpen, Soerabaia-mens! —

7 Juli.

KLIMMEN OVER ROTSEN, DALEN IN VALLEIEN. EEN lange, vermoeiende dag. In de Wangbe-vallei wordt overnacht.

8 Juli. Een nieuwe dag die wordt doorgebracht in maagdelijk gebied, waar nooit eerder een blanke verscheen. Overal verzamelen zich de mensen die dikwijls reeds op de hoogte zijn van de komst van de troep. Om twaalf uur wordt een groot aantal mensen ontmoet. Dit zijn de clangenoten van Aimo en dat betekent dat er een gereede kans is varkens te krijgen. De troep krijgt inderdaad een groot en drie kleine varkens. Het grote wordt met een karabijn-schot doodgeschoten en het schot gaat tegelijk, tot stomme verbazing der doodstille menigte, door een dikke boom heen.

De hele dag komen en gaan de bezoekers in het bivak. Op de grote rolsteenbank tegenover het bivak is het letterlijk zwart van 't volk dat in groepjes gehurkt de zaken op een afstand volgt. 's Avonds blijft het even druk en begint de bora mindia, 't spel der geliefden. Aimo doet echter vandaag niet mee aan bora mindia omdat hier alleen meisjes van z'n eigen clan wonen. Daarmee mag hij geen liefde bedrijven!

De volgende dag wordt voor wetenschappelijk onderzoek op deze plaats gebleven.

10 Juli. Volgens de Oehoendoenis zou er een spoedpatrouille achter Dr. de Bruyn en z'n mannen aanzitten. Het is niet onmogelijk maar voorlopig gelooft Jungle Pimpernel er geen steek van. Hij heeft enige ondervinding met dergelijke tijdingen van bergpapoea en hij trekt er zich niets van aan. 't Zal wel een storing in de jungle-telegraaf zijn geweest. De tocht wordt voortgezet, langs de bedding van de Wangorong. Het is zwaar werk door de sterke stroom en de vele diepe plekken. Een andere weg is er echter niet en ook geen andere keus dus.

Nadat de troep een uur stroomafwaarts is getrokken vernauwt het dal zich en begint de rivier zich door een kloof te wringen. Boven langs de rechteroever werken de mannen zich voort. Er moet veel gekapt worden en het pad is op tal van plaatsen hermetisch dicht-

gegroeid, zodat kruipend voortgegaan wordt. Als de Bruyn boven is gekomen ziet hij dat de Beurong zich naar het Noorden ombuigt. De dalwanden die hier angstwekkend steil naar de rivier afdalen zijn door aardverschuivingen over grote afstanden geheel kaal. Hier groeit geen boom, geen varen, geen grasspriet. Er is zelfs geen rotsblok om houvast aan te hebben. Het is alleen maar glad, kaal, naakt. Er wordt nauwelijks voortgang gemaakt. Als je bij de aardverschuivingen uitglijdt betekent dit dat je gaat glijden langs een helling van vijf en veertig (en méér) graden recht de Beurong in, die honderdvijftig meter beneden de mannen voortraast. Er is niets dat de mannen zal tegenhouden als ze eenmaal glijden: geen grasspriet, geen takje, geen steen. Niets.

Terugkeren kan echter ook niet meer en een ander pad is er niet. Jungle Pimpernel heeft een nogal gepeperd onderhoud met zijn gids, Aimo, die het een en ander te horen krijgt over z'n slechte kennis van dit terrein. Hij kijkt ongelukkig en is beschaamd. Maar voor hem is het altijd nog gemakkelijker dan voor Dr. de Bruyn, die dan wel een grote rimboe-ervaring mag hebben, maar nu eenmaal niet beschikt over de zuigtenen van de bergpapoeas.

En de Beurong blijft honderdvijftig meter in de diepte woest en wild kolken en bruisen, en dat is helemaal geen plezierig gezicht. Er is maar één geluk bij dit alles: het regent niet.

Het avontuur wordt aanvaard en het lukt. Wel kost het menig precair ogenblik en heel veel zweet.

De Jonorong, een heldere bergstroom, wordt daarna overgetrokken en dan volgt een kolossale aardstorting die gepasseerd moet worden. De helling is echter ditmaal iets minder steil en biedt wat struiken en stenen om je aan vast te grijpen als het glijden wordt.

Even voor de nederzetting Biloroma wordt de groep verwelkomd door een aantal gehurkt zittende mannen en vrouwen, wier begroeting bestaat uit „Wi wa, wi wa . . .”, de gewone groet in dit gebied. Het is een merkwaardig gehoor, al deze mensen door elkaar „Wi wa, wi wa” of „Wi wau, wi wau . . .” te horen roepen.

Jungle Pimpernel schrijft die avond: — Van de Ekarigroet *nori daba* heb ik moeten overschakelen op *amakane* in Kemandora. Van *amakane* op de Dhanigroet *kajonak* in oost Dogindora. Van *kajonak* op *kijénak* bij de Daoewas in West Beura, van *kijénak* op *hoeparal*, de groet bij de Beuronis aan de Zuidelijke oever van de Beurong, en nu, als slot, de laatste welkomstgroet *wi wa, wi wa . . .* Een der belangrijkste dingen op verkenningstochten is de welkomstgroet der stammen te kennen. —

11 Juli. Het heeft die nacht flink geregend. Bij het vertrek schenkt een der hoofden van Dinabagi een groot varken dat natuurlijk direct

met de donderpijl van Jungle Pimpernel moet worden doodgeschoten.

En dan breekt een geweldig tumult los. Er heeft zich iets ernstigs voorgedaan. Aimo heeft gemerkt dat ze hem die nacht van een snoer kaurischelpen hebben bestolen. Hij gaat te keer als een bezetene en schreeuwt dat hij op staande voet alle mensen in de kampong gaat doodschieten. Het is een geluk dat hij het in het Ekarisch zegt, waar niemand een woord van begrijpt.

Aimo gaat zelfs zo ver dat hij naar Dr. de Bruyn komt en deze vraagt dat varken terug te geven. Hij zou zelf niets van zo'n vuile dievenbende willen hebben... Natuurlijk wordt op het voorstel niet ingegaan. Aimo moet maar beter op z'n spullen passen en niet de ganse lieve nacht bora mindia bedrijven... Want dat is de oplossing van het geval...!

De troep vertrekt en de weg is steil. Het doel is de kam van de bergrug die de mannen nog van de Ielorong-vallei scheidt. Op het hoogste punt, 2060 meter, zien de mannen Ielop, het dal der Ielorong. Zevenhonderd meter beneden hen stroomt door een woest landschap met steil afvallende dalwanden de Ielorong, een brede rivier. Zeldzaam wild en rauw is dit land en hoe meer Oostwaarts het gaat, hoe geaccidenteerder het terrein wordt.

Verder is alles zwaar oerbos, met op vele plaatsen de wonden der aardverschuivingen. Vlak voor de mannen verheft zich de ongeveer 2800 meter hoge Korop, waarop de Ielorong ontspringt. Een grandioos beeld!

12 Juli. Moeizaam wordt naar een pad over de rotsen gezocht. Zwermen kakatoes wiken over de troep. Verder is er geen levende ziel te bespeuren. Het is een verlaten, desolaat gebied.

13 Juli. De streek van de Ielorong tot dichtbij de Kelabo is eveneens geheel onbewoond. Een woest, ruig land waar de Ielorong zich doorheen perst. De dalwanden vallen bijna loodrecht de rivier in. De Controleur lijdt aan hevige migraine-aanvallen en hij verwondert er zich over dat deze zich juist voordoen in het bergland. De aanvallen nemen echter spoedig af.

Toch begint Dr. de Bruyn aan terugkeren te denken. Het laatste nieuws van de wereld heeft hij een maand geleden ontvangen en de politieke toestand is niet van die aard dat hij te lang de post zonder beheer kan achterlaten. In Enarotali is geen vervanger. In zijn aantekeningen schrijft Jungle Pimpernel: — Het lijkt misschien prettig niets te weten of te vernemen van een wereld die bezig is zichzelf te verscheuren, doch het is het geenszins. Het is zelfs beklemmend. Wij Westerlingen hebben toch meer natuurlijk, geen kunstmatig aangekweekt, collectiviteitsgevoel dan over het algemeen wordt gedacht door hen die de verhouding Oost-West als twee antipoden

tegenover elkaar plaatsen: collectiviteitszin—individualiteitszin. — Om half vijf heeft die middag een merkwaardige plechtigheid plaats. Jungle Pimpernel gaat de Nederlandse vlag in het zojuist betreden gebied plaatsen. Die vlag zal achterblijven.

Rondom de vlaggemast zit een groot aantal mannen, vrouwen en kinderen. Aimo, die hun taal spreekt, houdt een lange rede tot de bergbewoners en poogt hun de bedoeling van het ceremonieel uit te leggen. Daarna spreekt Dr. de Bruyn een enkel woord in het Maleis tot de politie, de koelies en de bergpapoeas en gaat het doek met de drie kleuren langzaam omhoog.

En dan gebeurt er iets onvergetelijks: het driemaal uitgeroepen hoera op de koningin wordt door het bergvolk, dat van geen ophouden weet, een honderdvoudig hoera-geroep. Het geluid wordt weerkaatst door de steile bergwanden van Ielop en dat is een onvergetelijk en machtig gehoor . . . deze rollende, dreunende, terug-echoënde stemmen, die nu eens in de verte, dan weer vlakbij klinken. Geen mens ter wereld kan zich indenken hoe vreemd, fantastisch, verbijsterend de ogenblikken waren bij die kleine, eenzame vlag in het hooggebergte en bij het donderend geluid der stemmen van het bergvolk.

In dit uur werd Ielop een deel van het Koninkrijk.

's Avonds en 's nachts klinkt uur na uur, zonder onderbreking, het bora mindia gezang in de grote bladerhut. Die hut lekt als een zeef. Als het te middernacht begint te stortregenen kruipt een deel van het volk bij de Controleur en diens mannen onder de tentzeilen en gaat daar verder met de liefdesliederen. Dit wordt dan de nacht van Domingoes' eerste liefdesontgoocheling.

14 Juli. Om zes uur zit Domingoes bitter en triest voor zich uit te staren. Grote, dikke tranen rollen hem glinsterend over zijn zwarte wangen. Domingoes heeft verdriet en het is het verdriet der versmadede liefde.

Hij vertelt Junge Pimpernel het relaas van de nacht met de ontrouwe maagd. Alles, heel zijn bezit, heeft hij haar gegeven. Ze kon alles gebruiken, moest letterlijk alles hebben. En hij gaf haar alles, omdat hij haar lief had. Maar toen zijn laatste kaurischelp was gegeven, toen zelfs het allerlaatste wat hij bezat, z'n draagnet, in haar handen was overgegaan, toen hij daar naakt en uitgeschud zat, zei ze dat ze helemaal niet meeding. Ze heeft hem gemeen bedrogen.

Plotseling wordt de jongen wild van woede. Hij gaat te keer als een bezetene en toont zich een grootmeester in de meest geraffineerde en grove scheldwoorden. Maar de maagd is verdwenen en keert niet weer. Haar deert geen scheldwoord. Zij is veel aards bezit rijker en Domingoes veel illusies armer geworden, die nacht.

Dan gaat de troep verder het bergland in.

Er is veel bewolking maar dat belet niet dat af en toe een blik kan worden geworpen op het woeste gebied dat de mannen aan alle kanten omgeeft. De 4150 meter hoge Koeliemiebet zit echter geheel in de wolken gepakt. 750 meter beneden de troep bruist en kookt de Ielorong.

Jungle Pimpernel laat zijn blikken Westwaarts gaan. Paniai ligt daar . . . en de ogen der dragers volgen zijn blikken. Ze willen wel graag terug. Weg uit dit vreemde land, met zijn onbekende bewoners en onbekende demonen. Thuis . . . naar de kampongs . . . naar de vrouwen. Het heeft nu lang genoeg geduurd . . .

Terug . . . Maar over de Beurong ligt een hangbrug die van een zeldzaam gammele constructie is. Zelfs de dragers gaan er met niet meer dan één belaste man over. En dat zegt wat.

Het wordt een acrobatentoer om 't evenwicht te behouden, want het is duidelijk dat iedereen die hier naar beneden glijdt nooit meer een kans krijgt iets van dat avontuur na te vertellen. Het wordt een emotionele overgang maar alle mannen halen het. Het duurt een uur en dan gaat het verder steil omhoog.

15 Juli.

DE LINKEROEVER VAN DE BEURONG WORDT BE-reikt en enige tijd volgt de troep de rivier, die hier op 1580 meter hoogte stroomt. Tenslotte ontdekt Dr. de Bruyn een diepe kloof, waarover enkele losjes aan elkaar gebonden boomstammen liggen. Dat heet hier brug.

Het is een stevige „brug”, maar de moeilijkheid is om je er op in evenwicht te houden. Als je dat evenwicht verliest betekent dit dat je beneden in woest kokend, voortdonderend water van de kali terecht komt, met geen enkele kans nog een seconde in leven te zijn. Maar er is geen andere weg en dus moet deze brug gebruikt worden. Hij wordt gebruikt, en een voor een kruipen de mannen erover, op handen en voeten. Opnieuw lukt het. Geen enkele drager verongelukt. Later bereiken de mannen Danggoe. Een oud hoofd van de stam stopt Jungle Pimpernel een klein biggetje in zijn armen en is dolblij als hij een spiegeltje en wat kralen in ontvangst mag nemen. In de namiddag wordt de rivier stroomopwaarts gevolgd tot een grote, droogliggende rolsteenbank bereikt wordt. Hier stuit de troep op iets griezeligs. Boven op de bank ligt een half verteerd mannenlijk. Volgens de gidsen is dat iemand geweest die overspel pleegde en dus doodgepijld werd. Net als in Kemandora worden de lijken vaak in de grote rivieren geworpen.

En zo ligt dat stoffelijk overschot daar. En de wildernis ziet er zwijgend en bars op neer en de rivier loeit en bruist onder de rolstenen bank. Klein en stil en verschrikkelijk dood ligt de man daar. Als luguber vermaan voor overspeligen. Er zijn harde wetten in dit harde land.

16 Juli. Om zes uur is de troep klaar en langs hetzelfde pad van 6 Juli wordt naar Oesahoe gelopen. Het bivak staat er nog zoals het werd achtergelaten.

's Avonds bepaalt alles zich weer tot het bora mindia gezang. Het blijkt dat Soalekigi bezweken is voor een vrouwenhart, het zoveelste in zijn leven. Iedere avond komt hij Kontolulle vragen hem wat kralen te geven om de geliefde te schenken. Het is de manier voor hem om een goede indruk op het meisje en haar ouders te maken.

Jungle Pimpernel gaat eens op onderzoek uit en kan vaststellen dat het met de smaak van Soalekigi nog wel in orde is. Die is heel wat fijner dan van Aimo, die op een bejaarde weduwe verliefd is geworden, die haar charmante jaren allang achter zich heeft liggen.

17 Juli. De Controleur laat twee agenten een top beklimmen om te trachten uitzicht te krijgen op de Carstensstoppen. Zelf probeert hij meer Oostelijk uitzicht naar het Zuidoosten te krijgen. Geen der pogingen lukt. De omringende bergmassieven ontnemen ieder uitzicht.

18 Juli. Volgens Soalekigi is er bericht binnengekomen dat drie Oehoendoenis van Dongbi in Zanepa enkele Zonggonaos bepijld hebben. De troep Zanepa-Zonggonaos die meegetrokken is danst zijn wilde krijgsdansen om schadevergoeding in de vorm van kauris en varkens los te krijgen. Soalekigi verzoekt Jungle Pimpernel nu ook maar een paar dagen hier te blijven opdat hij, Dr. de Bruyn, ook z'n deel van de oorlogsschatting zal kunnen krijgen . . .

19 Juli. Opnieuw wordt de omgeving geobserveerd. De varkens van de oorlogsschatting laten echter op zich wachten en de Zonggonaos dansen hoe langer hoe wilder en verwoeder hun krijgsdansen. Dat is het middel om wat meer kracht achter je eisen te zetten. Maar al wat er komt, geen varkens!

20 Juli. Vandaag wil de leider van de expeditie zijn tocht voortzetten, maar Soalekigi is verontwaardigd. De oorlogsschatting is er nog steeds niet, ofschoon er hoe langer hoe wilder wordt gedanst en geschreeuwd. Er wordt nu kort en goed geëist dat de dieren zonder mankeren moeten verschijnen, aangezien de grote heer morgen vertrekt. Het is hun laatste kans . . .

En 's avonds komt het varken. Het is aardedonker als het er ineens is. Volgens de brengers zullen de overige varkens zich de volgende dag aandienen.

Bij grote kampvuren wordt het beest geroosterd. Dr. de Bruyn wil de dragers die het dier hebben gebracht wat kauris als betaling geven, maar Soalekigi is het daar volstrekt niet mee eens. Hij legt uit dat zo iets niet mag. Dit is geen gewoon varkengeschenk, maar een boete, een straf. Dan moeten ze ook maar geen Zonggonaos pijlen, zegt de brave jongen.

21 Juli. Iedereen gaat naar huis verlangen, vooral als, zoals iedere marsdag, om vier uur al wordt opgebroken. Boven op de rug bij Zinggilini ziet Dr. de Bruyn nog eenmaal het schitterend panorama van het Oostelijk bergland. Als een burcht staat de 4150 meter hoge Koeliemiebet in het Oosten. De morgenzon laat de hoekige kamlijn in al zijn wilde grilligheid des te sterker tegen de bloedrood gekleurde hemel uitkomen. Het is een grandioos gezicht, dat nieuwe land van Beura. Dan zegt hij het vaarwel.

22 Juli. Die morgen wordt de waterscheiding weer gepasseerd. De koelies lopen nog uitstekend en de laatste is hoogstens tien minuten achter bij de spits. Iedereen ruikt de stal ofschoon de weg naar Enorotali nog lang is. Om twaalf uur wordt bij de samenvloeiing van Koemaboe en Komberaoboe een troep Miegani met hun jachtbuit ontmoet. Die bestaat uit twintig in blarenbundels gewikkelde dwergkangoeroes die met honden zijn gevangen. Voor twee kauries krijgt de Bruyn een bundel met vijf kangoeroes. De Aimaroes eten ze niet maar voor alle anderen zijn ze een lekkernij.

23 Juli. Een lange weg. En een dag dicht bij Enorotali.

24 Juli. In Doesandigi wordt het bivak opgezet. Soalekigi en Aimo komen uit Oesahoe in het bivak aan en beiden hebben hun nieuwe vrouw bij zich. Aimo z'n weduwe en Soalekigi met . . . een geheel andere vrouw dan hij enkele dagen geleden Kontolulle aanwees. Het zit, volgens de gids, zo in elkaar, dat de ouders van die eerste vrouw veel te veel schelpen eisten zodat hij maar besloten had de jongere zuster te nemen. Die was aanmerkelijk goedkoper.

Overigens ontstaat er die dag nog ruzie. Een Miegani en een Ndani hebben ernstig verschil van mening, omdat volgens de eerste de Ndani zijn dochter op minder kuise wijze heeft bejegend. Hij wordt zo razend dat hij tot schrik van iedereen zijn boog grijpt en een pijl op de Ndani afschiet. De Controleur ontnemt de opvliegende vader zijn wapen en de rust keert weer. Oorlogvoeren in het bivak is verboden.

25 Juli . . . 26 Juli . . . 27 Juli . . . Steeds de weg terug. Op 27 Juli is de Goeloemboeloe geheel uit de wolken. De ochtendmist trekt langzaam uit de dalen weg en tegen de hemel in het Oosten tekent zich het geweldige silhouet van de berg af. Het is een wonderlijk steeds wisselend spel van kleuren en tinten. Langzaam gaat het vaal-grijs van de nacht zienderogen over in het aanrijpende licht van de dag. Het lichtrood van de eerste stralen wordt sterker, het wordt rossig rood, dan vuurrood. Het is nu alsof de gehele Oosterkim in vuur en vlam staat. En dan, als de laatste nevelflarden statig om de bergtoppen omhoogdrijven maakt de rode gloed plaats voor weer lichtere nuancen: oranje-rood, oranjegeel en lichtgeel.

Een letterlijk gouden ochtendzon gaat schijnen over het landschap waar alles nog slaapt. Alleen wat rook uit huisjes ver beneden de plaats waar de Controleur nu staat, duidt op menselijk leven. De grote Doraboes slingert zich als een glinsterend lint door het landschap. De ene keer is hij een brede, forse rivier met eilanden in het midden, de andere keer perst hij zich door bekleemde, canyonvormige kloven.

Het is een zeldzaam mooi beeld van een verbijsterend wild gebied.

28 Juli . . . 29 Juli . . . 30 Juli . . . Een grote dag voor Soalekigi!

Vandaag hoort hij dat hij anderhalve maand geleden vader is geworden van een zoon. Soalekigi komt naar Jungle Pimpernel, zijn jongste broeder, en vraagt hem welke naam hij die zoon moet geven. Het zal Soalekigi een eer zijn als Kontolulle hem die naam wil geven. Kontolulle denkt even na. Dan heeft hij een goede naam voor de jongste zoon van Soalekigi; als Piet Hein zal hij voortaan onder de bergmensen voortleven.

Jungle Pimpernel begrijpt dat het hart van de vader naar huis trekt en hij geeft zijn gids toestemming die kant op te gaan. Maar Soalekigi weigert, onder beding van: samen uit, samen thuis. Twee dagen later is Soalekigi echter tóch vooruitgegaan. Niet zozeer uit verlangen naar zijn zoon en de jonge moeder, maar omdat hij een gerucht heeft opgevangen van een te Koegapa ophanden zijnd varkensfeest. In dit land zijn varkens en schelpen belangrijker dan vrouwen en babies.

31 Juli ... 1 Augustus ... 2 Augustus ... 3 Augustus ... 4 Augustus ... 5 Augustus ... 6 Augustus ... De terugtocht vindt plaats zonder incidenten. Op 6 Augustus wordt de motorboot in het basis-kamp bereikt en op 7 Augustus komt Dr. de Bruyn weer thuis in Enorotali. De Oostpatrouille zit er op en opnieuw is een stuk onbekend gebied in het hart van Nieuw Guinea in kaart gezet. In totaal werden driehonderd vierkante kilometer bezocht en de vlag die op 14 Juli in het bivak aan de Ielorong werd gehesen wappert nu ook op 150 kilometer Oostelijk van het Paniai-meer. Als korte verkenningsstocht, die een inleiding voor latere tochten wilde zijn, was ze geslaagd.

Wat de koelies betreft, inplaats van sago aten ze, zoals men weet, op deze tocht rijst. Dr. de Bruyn vond dit wenselijk in verband met de zwaarte van het te belopen terrein. Het merkwaardige feit deed zich nu echter voor, dat bij thuiskomst de koelies er stevig en gezond uitzagen, aanzienlijk beter dan op de dag van de start, en Jungle Pimpernel en de agenten met de dag magerder waren geworden ...

En Soalekigi ... ? Van hem moet alleen nog gezegd worden dat hij ook op deze tocht weer optrad als beschermer en chaperone van zijn jongste broer ... Hij liep op ieder pad voor de Controleur uit, en als het nodig was er achter. Steeds waar het volgens hem het gevaarlijkst was. Dr. de Bruyn kon geen stap doen, zonder dat de scherpe ogen van Soalekigi hem volgden. Deze verontschuldigde zich soms door te zeggen dat hij zijn jongste broer nu eenmaal moest beschermen in dit wilde land.

Zo was Soalekigi! Een brave kerel, die je z'n losheid in liefdeszaken daarom alleen al moet vergeven ... !

*DE JUNGLE SPREEKT
HET LAATSTE WOORD*

DEZE TOCHTNAAR HET ONBEKENDE BINNENLAND leverde een aanzienlijke hoeveelheid wetenschappelijke gegevens op over de bevolking, ethnografische notities, bijzonderheden over de topografie van het land, woordenlijsten en schetskaarten.

Zo kon worden vastgesteld dat overspel bij alle stammen zeer zwaar wordt bestraft. Als de man op heterdaad wordt betrappt vinden zowel de overspelige man als de vrouw de dood door bepijling. De lijken worden in de rivier geworpen en niet begraven, verbrand of bijgezet. Het is dus een schande-dood. De Ekaris zouden zelfs de doodgepijld overspeligen daarna als afschrikwekkend voorbeeld ophangen.

Pleegt men overspel en is men zo handig dit te kunnen doen zonder te worden betrapt, dan wil de adat dat men jong sterft. Volgens de bergpapoea, en dit geldt voor alle stammen in het centraal gedeelte van het land, is het feit dat een gehuwde man een ongehuwd meisje gebruikt géén kwestie van overspel en niet strafbaar. Wel is het overspel als een ongehuwde man met een gehuwde vrouw verkeert. Volgens de Moni zijn er drie oorzaken voor doodgaan. Normaal is dat iemand aan een ziekte sterft. Iedere ziekte wordt veroorzaakt door demonen, die uitsluitend door de anus 's mensen lichaam binnenkomen, het inwendige lichaam aantasten en wel zo dat men eraan sterft. Velen sterven bovendien als straf omdat ze zich aan overspel hebben schuldig gemaakt. Slechts enkelen sterven door hoge ouderdom. Andere doodsoorzaken bestaan niet. Iemand's „tonné”, zijn ziel, geest, verlaat het lichaam door de mond en trekt naar de „poetékoma”, het rijk der zielen. Poetékoma is ook het woord voor zee. De zee is het rijk der zielen.

In Egadoesiga maakte Dr. de Bruyn een lijkbijzetting mee. Die vond plaats zonder het minste ceremonieel. Als iemand sterft wordt het lijk geruime tijd in het sterfhuis opgebaard. Deze periode varieert van één tot twintig dagen. Dat het lijk na enkele dagen een verschrikkelijke geur verspreidt behoeft geen verdere illustratie en het is eigenlijk een raadsel hoe de bewoners, die rustig in het huis blij-

ven wonen, het uithouden. Het lijk wordt dan later, met tot onder de kin opgetrokken knieën, opgebaard en in een hoek van het vertrek gezet. Bij de dode te Mapa hadden de nabestaanden na enkele dagen de neus en de mond met bladeren dichtgestopt tegen de uit het lichaam ontsnappende gassen.

De eigenlijke bijzetting die dan volgt geschiedt door vier mannen die het stoffelijk overschot aan twee lange stokken, als een varken, wegpikollen. Bij de plaatsing op de stellage zijn geen vrouwen aanwezig. De stellage wordt pas op de dag van de bijzetting opgericht. Na de bijzetting worden de varkens die in het bezit van de dode zijn geweest, gepijld en geslacht.

Meestal staan de dodenstellages bij de Migamis vrij dicht bij de kampong, in tegenstelling met de Ekaris, die hun doden, op een enkele uitzondering na, bijvoorbeeld als het een zeer voornaam hoofd betreft, ver weg van de nederzetting op heuveltoppen, in rots-spelonken en rotsspleten plaatsen. Het lopen door nederzettingen in Memandora waar kort geleden een lijk was bijgezet, was niet alleen vanwege het afschuwelijke schouwspel iets verschrikkelijks, maar ook vanwege de stank die afgrijselijk was. Het krioelde van zwermen zwarte vliegen.

Sterft een man, dan moeten een of meer van zijn vrouwen hem in de dood volgen. Volgens Soalekigi is de bedoeling hiervan dat de weduwe na de dood van de echtgenoot niet door een ander tot vrouw genomen zal worden. Nooit bevestigd werd de veronderstelling dat dit doodpijlen der weduwe tot doel heeft de man ook in het hiernamaals een echtgenote te bezorgen. Het is niet zeker wie haar doodpijlen. Naar Dr. de Bruyn van het bergvolk vernam kan ieder, die veel van de dode hield, dit doen. Het behoeven dus niet speciaal familieleden van de overledene te zijn, ze mogen ook tot zijn kennissenkring behoord hebben.

Vrouwen die nog babies zogen of wier kinderen al volwassen zijn, worden niet gedood. Over het algemeen worden er niet zo heel veel vrouwen gedood, omdat er door de heersende polygamie toch al groot gebrek aan vrouwen bestaat. De vrouw wordt doorgaans, zonder dat ze er erg in heeft, gepijld. Ze tracht zich vaak daaraan te onttrekken door naar de clan vanwaar zij eens is gekomen terug te vluchten. Als de vrouw is doodgepijld (mina wagamaja is de naam van het gebruik) worden vaak aan de nagelaten betrekkingen schelpen betaald. Een soort schadevergoeding dus voor het doden der vrouw. Hoewel het geen algemene regel is wordt het huis, waarin de man is overleden, soms verbrand; de tuinen worden door de familie leeggeplunderd en de grote varkens gedood. De biggen worden daarna onderling verdeeld.

Het lijk van de gepijlde weduwe wordt niet samen met dat van haar

man bijgezet, maar in de rivier geworpen. In Kemandora en meer Oostelijk wordt een groot deel der overledenen niet bijgezet maar eveneens in de grote kalis geworpen. Deze kalis, als de Beurong en de Ielorong, zijn dan ook uitgesproken dodenrivieren. Deze gewoonte van het wegwerpen der lijken in de rivieren komt in het Westen niet voor.

Dit alles geldt ook voor de stam der Ndanis. Er zijn echter afwijkingen volgens Dr. de Bruyn. In tegenstelling met de Monis en Ekaris zetten de Ndanis hun doden niet bij, doch verbranden ze. De man en de doodgepijldede weduwe worden tesamen verbrand. Voor zover bekend was tot dit ogenblik lijkverbranding op Nieuw Guinea nog niet geconstateerd. De crematie bij de bergstammen is echter een bewijs dat de lijkverbranding in de archipel niet altijd onder Hindoe-invloed behoeft te zijn ontstaan. Bij de bergpapoeas is van Hindoe-invloed niets te bespeuren.

De as van het verbrande echtpaar wordt in de rivier verstrooid. Een der belangrijkste uitingen is de zelfverminking, waar reeds eerder over werd geschreven. Men ziet ze bij de vrouwen meer dan bij de mannen. Gewoonlijk wordt begonnen met het afkappen van een der vingerkootjes van de pink. Bij latere sterfgevallen volgen dan de andere vingers, met uitzondering van de duim, die nooit afgekapt of verminkt wordt. Volgens Soalekigi is het niet verplicht juist met de pink te beginnen. Het mag ook de middelvinger zijn. Men komt in dit land mensen tegen wier pinken nog gaaf en intact, doch wier andere vingers verminkt zijn. De operatie is volgens zeggen minder pijnlijk dan het lijkt. Door het vingerlid enige dagen sterk af te binden sterft het af, waarna het met een stenen bijl wordt afgekapt. Een andere vorm van zelfverminking is het doorsnijden bij vrouwen van de linker oorlel.

Uiterst merkwaardig is de wijze van groeten van het bergvolk. De gewone groet bij de Migamis als ze elkaar ontmoeten is: amakané of amagoginoi. De letterlijke betekenis van dit woord is: „geef mij je borst”. Dit is de groet van mannen onderling of van vrouwen tot mannen. De groet der vrouwen onderling of tussen mannen en vrouwen is mérobaoe. Wat de betekenis van dit woord is, is niet bekend.

Een andere wijze van begroeting van mannen onderling of van vrouwen tot mannen is banoea of banoeao wat volgens de letter betekent „uitwerpselen eten”. Een nogal bijzondere manier van begroeten! Bij deze begroeting grijpt de begroeter met zijn linkerhand naar zijn linkerborst en wendt zijn hoofd naar links onder het uitspreken van een reeks amakané's. Een derde manier van groeten die eveneens veel voorkomt is het „dola panoea.” Hiervan is

de letterlijke betekenis: „bil eten“. Bij de begroeting grijpt men de-
geen die begroet wordt inderdaad bij diens partes posteriores!

En dit is het verhaal van Jungle Pimpernel, waarvan hij ons die
avond gedeelten vertelde. Een lang verhaal, en het was nacht gewor-
den. Buiten regende het nog even hard en van de bergen kwam
de wind.

We gingen slapen.

Ik wist dat dit het einde was van mijn verblijf in de vallei der
meren. Morgen, als er zicht was boven de bergen, zouden we terug-
gaan naar de kust. Het denken aan dat vertrek was niet prettig. Wat
hierna zou komen moest minder groots zijn.

Jungle Pimpernel was de laatste die ging slapen. Hij zat nog lang
over de kaart gebogen die hij voor zich had gehad, die avond. Hij
wist niet dat ik hem gadesloeg.

Ik wist dat daar, in deze berghut, een zeer eenzaam huis in deze
wereld, een der merkwaardigste Nederlanders zat.

DIE NACHT REGENDE HET URENLANG. IK SLIEP slecht, deels tengevolge van datgene wat Jungle Pimpernel ons had verteld, deels door het aanstaande vertrek. Er was iets dat mij tegenhield de vallei te verlaten.

Tenslotte sliep ik in om een uur later door de Commandant van de Catalina gepord te worden. Of ik me maar klaar wilde maken. Er was een kans dat gestart zou kunnen worden.

Rillend kleepte ik me aan en vond beneden in de hut de anderen al aan tafel. Het viel me op dat iedereen stiller was dan anders. Alleen De Bruyn zag er uit als altijd en liet zich de droge rijst, die ik kauwde als een aap knikkers, goed smaken. Voor hem betekende een verandering als deze blijkbaar niet veel. Daar kwam bij dat hij spoedig weer aan de meren terug zou zijn. Ik wist dat zijn hart hierheen trok en dat er binnenkort voor hem een ander vliegtuig zou komen om hem opnieuw over de bergen te brengen naar dit land.

De jongens van het vliegtuig legden de laatste hand aan het kleine radio-zendertje dat achtergelaten werd. Troutman was er zo dankbaar voor dat hij telkens en telkens opnieuw naar woorden zocht om zijn erkentelijkheid te betuigen. Het was maar een vrij zwak apparaat, maar het had energie genoeg om de niet al te verre bestuursposten aan de kust te bereiken. In de laatste week had hij geleerd op welke wijze het toestel moest worden bediend.

De Bruyn en ik werden weggebracht door Mieke en de zendeling. We daalden af naar de oever van het Paniai-meer en dat was de laatste tocht door decimeters hoge modder die ik in de vallei maakte. Het motregende nog, maar volgens de Commandant kon er gestart worden.

De zon was bezig op te komen hoewel hij voorlopig geen kans kreeg door de dikke nevelbanken heen te dringen. Uit de dalen, spleten en spelonken der berghellingen rookte de nevel weg. Het was alsof daar een reusachtige pot met water stond te koken. En overal zag ik ernstige zilverreigers staan, die ons nadenkend en peinzend gade-

sloegen. Het was alsof ze zeiden: — Blijf hier, in de vallei. Het is er beter dan waar je nu naar toe gaat. —

Meer dan tweehonderd Ekaris dromden om ons heen. Ze wisten dat we weggingen en al zal hun dat, wat mij betreft, niet veel hebben kunnen schelen, met Jungle Pimpernel was dit iets anders. Ze zagen hem met gemengde gevoelens vertrekken en dit bleek uit hun gehele optreden. Er waren Ekaris die elkaar van het modderpad afdrongen om toch vooral maar dicht in de buurt van de witte man te komen. En alle ogen van die Ekaris keken hem aan, en menig ogenpaar scheen te zeggen: — Blijf hier, bij ons, Kontolulle, blijf in ons land, het is er goed en veilig en waarom zoudt ge terug gaan naar het land van Soerabaia?

Het hield op met regenen en ik merkte dat de wolken nu snel optrokken. De eerste plakkaten blauw verschenen en alleen de hellingen en toppen der bergen lagen nog in schuim en watten verpakt. En de dalen rookten alsof het water aan het overkoken was.

Daar lag de Catalina!

We zouden elk met een cano worden weggebracht. De bemanning van het vliegtuig was al aan boord en stond op het toestel naar ons te wenken. Er was blijkbaar haast, nu de weersomstandigheden plotseling zo gunstig werden. Even later hoorden we de motoren aanslaan. Het klonk vreemd en onnatuurlijk in de volstreekte stilte die altijd heerste op het meer.

De Ekaris stonden doodstil en keken naar Kontolulle.

Ik nam afscheid van de zendeling. Daarna van Mieke. Ik gaf haar een hand en we keken elkaar een beetje onderzoekend en uitdagend aan. Zo langzamerhand wisten we wat we aan elkaar hadden.

— Goeie reis, zei ze, — en behouden aankomst op Hollandia. En laat nog maar eens wat van je horen!

— Succes met je werk, Mieke, en hou je taai. Ik hoop dat je het hier fixt. En laten we maar zeggen: tot ziens!

— Dat zal nog wel even duren, lachte ze. — Ik denk niet dat jij over vijf jaar nog in dit land zit.

— Nee, dat zal wel niet. Maar de wereld is klein en we lopen elkaar heus nog wel eens tegen het lijf, Mieke!

— Misschien wel.

Ik wachtte erop dat ze me nu zou vragen ter Poorten haar groeten over te brengen. Ik kon me niet voorstellen dat ze van deze gelegenheid geen gebruik zou maken. Ze wist tenslotte dat het mogelijk was dat ik hem nog ontmoette.

Op dat ogenblik werd de stilte verscheurd door een gebrul van de Catalina. Het was de Commandant die ons toeschreeuwde dat we direct naar boord moesten komen omdat hij geen zin had te laat te zijn om van het open zicht te profiteren.

De twee cano's lagen klaar en de Ekaris stonden gereed om weg te pagaaien.

— Geen boodschap meer voor Hollandia, Mieke? vroeg ik, terwijl ik probeerde me zo in de cano te wringen dat ik in de minst vette modder kwam te zitten.

— Nee, adieu!

— Weet je het zeker, Mieke?

De Ekari duwde de uitgeholde palmboom uit de blubber, die zingend, spetterend en blazend vrijkwam. De Bruyn was al vooruit en zijn Ekari, trots als een koning dat hem de eer vergund was Kontolulle te mogen roeien, deed z'n best zo snel mogelijk de Catalina te bereiken. Doodstil stonden de anderen die cano na te kijken.

Mieke wuifde me toe. — Hou je maar goed vast, m'n jongen, want je cano ligt lelijk scheef. Jammer dat ik geen fotoestel bij me heb. 't Zou een mooi plaatje zijn om bij die sterke verhalen van je te zetten!

Ik kreeg zwaar de pest in. Maar nu zou ik het haar op het laatste ogenblik betaald zetten.

— Je vergeet zeker dat ik Jan de groeten van je moet doen, hè?

Ze lachte grimmig. — Maak je niet ongerust, trouwe ziel, riep ze sarcastisch, — Jan heeft geen tijd om aan me te denken en ik nu niet aan hem. We zijn aan 't werk en daar begrijp jij toch niets van!

En dat was het laatste dat ik ooit van haar zag en hoorde. Ze stond daar lang en slank naast de zendeling. Ze was, daar boven op de oever, werkelijk buitengewoon aantrekkelijk. Het khaki kleurde haar goed en ik wist zeker dat iedere man haar, zoals ze daar nu stond, aardig had gevonden. Maar ze moest haar mond dicht houden. Wat daaruit kwam was alleen maar zogenaamd mannelijk en hopeloos eigengereid. Ze wilde altijd het laatste woord hebben en ze had het ook.

Ik verdeelde m'n aandacht over m'n evenwicht in dat smerige stuk cano, over m'n fotoestel en de hardheid van Mieke van der Veer, die zelfs op dit ogenblik de noodzaak niet inzag een groet door te geven aan die arme kerel die ergens in dit keiharde Nieuw Guinea zat. En die, dat wist ik allang, stapelgek op haar was.

Een half uur later klom ik tegen het ijzeren laddertje van de Catalina op. De jongens kankerden omdat ik kilo's modder van het Paniai-meer voor ze meebracht. Ik was echter nauwelijks binnen of de blister werd dichtgeklapt. Nog een halve minuut later taxiede de grote aluminium eend over het volmaakt gladde meer.

We hadden een lange start. Heel erg lang. Later hoorde ik dat het een moeilijke start was geweest omdat het water te vlak was om er uit te komen. Daarbij lag het toestel veel te diep.

In ieder geval, we kwamen los. Ik dacht op het laatst dat we aan

't meer zaten vastgekleefd en nooit meer los zouden komen. Maar ineens bonkten we eruit en trok de bestuurder het onwillige en luie geval omhoog. Ik had pijn in mijn oren van het verschrikkelijke gedonder der motoren, na de weken van volkomen stilte in de vallei. En ik gevoelde me ook een beetje ongelukkig.

Jungle Pimpernel rommelde wat bij een stretcher. Hij pakte een dunne deken, rolde zich erin en draaide zich om. Ik geloof dat hij een seconde later al sliep.

— — — — —
Ik ging voor het grote blister-oog zitten en zag het bergland onder me voorbij trekken. Ik had dat alles reeds een keer eerder gezien maar het was weer even grandioos als toen. Grootser zelfs. Er was meer bewolking, meer nevel. Die nevel nam elk ogenblik andere vormen en gestalten aan. Het waren op hol geslagen dieren, vreemde verschijningen die achter het vliegtuig aanrenden, als het ware om dit in te halen en het terug te trekken naar de vallei.

Donker lagen de bergen en het oerwoud onder ons. Zwermen sneeuw witte kakatoes zag ik opfladderen uit die zee van groen.

We trokken steeds hoger op. Nu eens kletterde hagel tegen de wanden van de Catalina, dan weer zaten we in een zondvloed van regen, die elke meter zicht benam. En er was zoveel remous, dat ik me stevig moest vasthouden om geen al te idiote buitelingen te maken over dat stilleven waar ik op zat en dat bestond uit blikjes corned beef, boerekool in blik, vruchten op sap, banden mitrailleurpatronen, Ekari-speren, Ekari-bogen en drie kotekas die door een der jongens van de crew als corpus delicti uit het stenen tijdperk waren meegenomen. Omdat ze het thuis anders toch niet zouden geloven . . . !

We moesten hoog vliegen en ik kreeg het tenslotte aardig benauwd. Ik zat naar adem te hijgen en vroeg me af wanneer Jungle Pimpernel nu eindelijk eens onder die deken vandaan zou komen. Hij lag er echter nog net zo rustig als een half uur geleden. Het was alsof hij dood was en zich niets meer aantrok van remous-valpartijen, en dat verdraaid kleine beetje zuurstof al niet meer nodig had.

De Catalina ploegde door regen en nevel heen. Het werd geen prettige tocht maar tenslotte waren we zo hoog dat alle mist en regen onder ons waren. Ik had graag eens op de hoogtemeter gekeken maar bleef zitten waar ik zat. Ik was verschrikkelijk moe en niet in staat één voetstap te verzetten. En ik voelde me aardig slaperig worden.

Later werd minder hoogte gemaakt. We waren al een uur van de Wisselmeren af en het landschap werd zienderogen minder woest. En toen kwam de zee. De Pacific lag blauw en machtig groot voor

ons. Ik zag witte strandjes en kleine, geelgekleurde eilandjes. De Catalina daalde nog meer en ik keek neer op honderden eilanden, atollen en rotsklompen, alle met wittige branding omgeven en met een beetje groen begroeid. Ik kreeg heimwee naar zo'n eilandje, met een geel strandje, met de felle kleuren van het koraal er als een juweel omheen en met groepen slanke palmen erop als het mooiste denkbare decorum.

Maar we vlogen verder. Onder ons door trokken steeds weer nieuwe eilanden en eilandjes, klippen en atollen, en dat alles lag in een wereld van diepblauw water, zo helder dat het een platina spiegel leek. Nooit zag ik zelfs maar de schaduw van een golf. Het leek een betoverde zee waarover we in die uren vlogen.

Toen kwamen de mangrovewouden, de vloedbossen. Nog later doemde het gebergte op waar we overheen moesten. Eén berg stond donker en zelfverzekerd tussen alle anderen: de Cycloop.

We gleden over de kammen der bergen en daalden in een vallei. Onder ons lag Hollandia. Hoofdplaats van Nieuw Guinea.

IK GELOOF DAT IK DIE PAAR WEKEN DAT IK OP HOLLANDIA zat hard werkte. Ik schreef de merkwaardige dingen op die ik had gezien en gehoord bij de Wisselmeren, verzorgde de reportage voor Holland, en deed allerlei andere belangrijke correspondentie af die al veel te lang was blijven liggen.

Ik was ondergebracht in een pasangrahan die met alle pasangrahans op Nieuw Guinea gemeen had dat hij hopeloos oud was, dat hij door de gaten in het dak en de kieren in de wanden een perfecte broedplaats voor muskieten was, en dat hij iedere nacht gelegenheid bood voor een felle en verbeterde strijd tussen de eenzame man en de horden ellendelingen die blijkbaar vastbesloten waren ook de allerlaatste druppel bloed van de ongelukkige daar onder zijn afstandse klamboe te eisen.

Het was zo heet dat iedere pagina die ik schreef letterlijk in zweet gedrenkt was. Daarbij kwam dat ik me vermoeid voelde. Ik denk dat het klimaat bezig was me in de touwen te drukken en alle kinine, mepacrine, allerlei mysterieuze tonicums, vitaminetabletten en oude jenever waren niet in staat me uit een zekere indolentie vandaan te halen. De gouvernementsarts maakte er trouwens niet veel van. Hij haalde z'n schouders op als ik hem vroeg waar die vermoeidheid vandaan kwam. Met een stomp uitgezogen cigaret in z'n mond mompelde hij in zulke ogenblikken dan iets over — Nieuw Guinea . . . lui die er niet horen . . . om ongevraagd . . . — Maar hij proppte me in elk geval vol met medicijn en aan hem heeft het niet gelegen dat ik na twee weken onder de klamboe bleef. Ik had koorts en moest uitzielen.

Veel gebeurde er overigens niet. De Bruyn was naar Biak vertrokken, en de Catalina had hem er naar toe gebracht. Van ter Poorten was weinig nieuws bekend. Hij zat ergens in de buurt van Sarmi. Tweemaal was er bericht van hem gekomen dat alles goed ging, ofschoon er dingen waren die heel z'n aandacht vergden. Het was mogelijk, zo schreef hij in de laatste brief die al weer twee maanden oud was, dat op een bepaald tijdstip assistentie van Sarmi nodig zou zijn. Hij zou dan tijdig waarschuwen.

Ik had het plan hem een uitvoerige brief te schrijven over m'n bezoek aan de Wisselmeren en over Mieke. Ik zou hem dan zeggen hoe flink ik haar vond en dat hij haar wel op z'n handen mocht dragen. Alleen maar om hem wat hou-vast te geven, want ik had er een sterk vermoeden van dat hij een beetje steun daar in de oetan best gebruiken kon. Maar het bleef bij een plan en die brief werd nooit geschreven. Ik heb daar later veel spijt van gehad, maar toen was het te laat.

Ik maakte een paar nieuwe vrienden op Hollandia. De een was dominee Oudshoorn, de ander de bestuursambtenaar Tylingen. Ik sprak vaak met deze twee mannen die elk een enorme kennis van Nieuw Guinea bezaten. Dominee Oudshoorn was er achttien jaar zendeling en Tylingen veertien jaar ambtenaar van het Binnelands Bestuur. Het waren aardige kerels, maar je moest ze eerst goed leren kennen. Want zowel de dominee als de bestuursambtenaar hadden een „tik”. Die tik was de tol die ze aan al die jaren Nieuw Guinea hadden te betalen. Het is ondoenlijk om te vertellen wat precies de kenmerken van 'n Nieuw Guinea-tik zijn. Een der symptomen is dat de bezitter ervan soms plotseling, midden in een gesprek, opstaat en de benen neemt. Een andere keer zal hij je bezoeken, je een half uur lang onderzoekend aanzien, en dan zonder een woord te hebben gesproken heengaan. Als baroe denk je dat je de man iets hebt gedaan. Helemaal niet. Hij was wel bij je, maar hij wist daar zelf niets van. Een stukje rimboe-erfenis.

Eens zei Tylingen tegen me dat de volgende dag de schoener Maria Magdalena Hollandia aandeed en of ik geen zin had een reis mee te maken. Hij kende de kapitein en die was, hoewel een zonderling, niet ongeschikt. 't Was wel een primitieve bedoening daar aan boord, maar als ik van die malaria-aanval af wilde was dit een probaat middel. Ik nam direct m'n besluit. Ja, ik ging mee. Ik was trouwens een beetje zat van de kust, ik wilde er wel uit. Naar Holland hoefde ik nog niet, want er was niemand die op me wachtte.

Met dominee Oudshoorn en Tylingen maakte ik alles klaar, en de volgende avond verscheen de Maria Magdalena, een overigens veel te verheven naam voor zo'n smerige, slecht onderhouden schuit. Maar ze zeilde en de kapitein, Lucas van der Toorn, had geen bezwaar me mee te nemen, nadat Tylingen even met hem had gesproken. Er werd maar één voorwaarde aan verbonden, die ik op ere-woord moest bekrachtigen: geen geschrijf over zijn schip en over het werk. Als ik het toch deed zou hij persoonlijk naar Holland komen om me een enkele reis hiernamaals te brengen. Ik geloof dat hij het zou hebben gedaan ook.

De andere morgen vertrok de Maria Magdalena. Tylingen bracht me weg en gaf me nog wat goede raad mee. Ik zwaaide net zo lang

naar hem tot we de kaap om waren. Voor me lag de Pacific. Achter me Nieuw Guinea: donker, heet en met een dunne, ijle damp wegrokend uit de aarde.

Het werden drie maanden van veel varen en van soms een paar dagen aan de wal. De Maria Magdalena bleek van alle markten thuis, net als Lucas van der Toorn zelf, die er soms een zonderlinge manier van zakendoen op na hield. Maar daar zou ik over zwijgen.

Het was bijna altijd mooi weer en slechts een enkele maal kwamen we in vuil water. Ik had het voordeel deze reis te maken in het beste seizoen van het jaar.

Die drie maanden kenmerkten zich door het roken van veel zware tabak en het drinken van de slechtste soort jenever die ik ooit had geproefd. Volgens Van der Toorn was de smerigste jenever echter de beste voor iemands gezondheid.

Ik kreeg een duidelijk beeld van de verlatenheid van de zee rondom Nieuw Guinea. Bijna nooit was er een mee- of tegenligger. Dit was verlaten water. En dat gold zowel voor de Pacific zelf als voor de Geelvink-baai, de Ceram-zee, de Arafoera-zee, de Papua-Golf en de wateren in en bij de Bismarck-archipel. Nooit heb ik geweten dat er zoveel eenzaam water op aarde bestaat. Wat een ruimte!

Het was maar een vuil en naar copra stinkend schip. De bemanning, die bestond uit een nogal dubieus allegaartje van verloren Hollanders, Engelsen en een paar Noren, was echter allang aan die stank gewend, maar ik had een paar weken nodig om te acclimatiseren.

Ik zag in deze tropische zeeën soms wonderlijke dingen: zeldzame koraaleilanden, bossen zee-anemonen, en eilandjes die als kleine paradijzen zomaar uit zee oprezen en waarvan de palmen als het ware hun hoofd naar je schudden over de moeilijkheden en drukte waarmee de mens in de wereld zich omringt. Telkens weer was het alsof ze me zeiden. — *Ga van boord, kom hier en blijf bij ons, in 't paradijs!* —

Ik zag in die dagen parelduikers met zuiver witte en kogelronde parels aan de oppervlakte komen. Ik zag zwarte parels en parelmoer van een kleur als ik nooit eerder had gezien. Ik zag papoeas bezig met de jacht op zwaardvissen en zaagvissen en ik maakte aan boord kennis met vogeljagers en smokkelaars, die na urenlang met Lucas van der Toorn in de kajuit te hebben gepraat, mysterieuze kisten en pakken aan boord lieten brengen.

Ik merkte dat Lucas van der Toorn speciaal zijn vrienden en relaties had onder louche kooplieden, vogeljagers, parelhandelaars en dergelijke negocianten, maar ik hield me altijd ver op de achtergrond

en handelde daarmee kennelijk in de geest van de zeeman, die even gastvrij als kortaangebonden was.

Het voornaamste was dat ik inderdaad over m'n malaria heen kwam en daar was het tenslotte om begonnen. Verder was het, op de keren na dat we aan de wal waren, een vrij eentonige reis. De bemanning bleef nors en afzijdig. Met haar had ik practisch geen contact. Ik was dan ook blij dat Tylingen een kleine honderd boeken aan boord had laten brengen, op de avond voor vertrek. Ik had ze in die dagen hard nodig.

Tenslotte zwalkten we weer naar de Noordkust en werd koers gezet op Hollandia. De laatste avond dronken Lucas van der Toorn en ik nog een glas van zijn slechte jenever en herinnerde hij me nog eens aan de belofte, die ik hem had gegeven eer we uitvoeren. Ja, ik wist er nog alles van. Er zou niets worden geschreven.

Hij was een merkwaardige man, die Lucas van der Toorn. De eerste maanden had ik hem bekeken als een soort outcast, die om de een of andere zeer duistere reden de wereld had verlaten. Een enkele maal deed ik een poging er achter te komen, maar die poging leed hopeloos schipbreuk. Van der Toorn was veel intelligenter dan hij er op 't eerste gezicht uitzag, en dit was, ook in zijn manier van handeldrijven, juist zijn kracht. Ik geloof niet dat ooit een Chinese handelaar kans kreeg hem voor een halve dollar of een gulden te verlinken.

Maar die laatste avond was hij iets toeschietelijker dan op alle voorgaande tachtig dagen. Hij vroeg me wat mijn plannen waren en toen ik hem die had verteld liet hij iets los over z'n eigen leven. O nee... niet veel, een paar kruimels. Maar ik begreep er wel zoveel uit, dat hij door een onverdiende degradatie bij zijn maatschappij uit het lood geslagen raakte, daarna z'n vrouw en kind beiden in het kraambed verloor en toen op de een of andere manier naar Nieuw Guinea was verzeild. Hij voer nu al meer dan twintig jaar op de Maria Magdalena.

Ik vroeg hem of hij nog eens terug ging.

— Terug... waarheen...? vroeg hij, terwijl hij me aanzag alsof ik de idiootst denkbare vraag had gesteld.

— Naar Holland natuurlijk.

Hij spoog recht tegen het beschot van de kajuit, slikte iets weg, stak een pruim tabak in z'n mond en zei: — Laten we het dan maar over het mooie weer van vandaag hebben, vind je ook niet?

Hij stond op, liep naar het dek en ging over de reling hangen. Toen ik probeerde het gesprek voort te zetten merkte ik dat ik die pogingen wel kon staken. Hij was, net als die grote pareloesters, weer helemaal dichtgeklapt. De schelp was weer toe en er zou niets meer uitkomen.

Lucas van der Toorn is de ruwste, somberste en eenzaamste zeeman die ik ken. Hij had alleen zijn tabak en jenever. En de dollars en guldens van zijn handel. Nooit heb ik geweten wat hij met dat geld deed en waarom hij eigenlijk voer.

Toen de Maria Magdalena tegen de rotte steiger aanperste stonden Tylingen en dominee Oudshoorn op me te wachten. Het was vreemd, maar ik was erg ontroerd toen ik ze daar zag staan. Er waren er twee die het de moeite waard vonden me af te halen. Ze kwamen aan boord en vroegen hoe het met die malaria stond. Dat stond best, ik was er volledig van af.

Ze waren blij voor me en met ons vieren, met Lucas van der Toorn er dus bij, dronken we een laatste glas jenever. Van der Toorn vloekte als een ketter en ik vond dat nogal pijnlijk voor dominee Oudshoorn.

De Maria Magdalena bleef twee dagen op Hollandia. Daarna vertrok ze weer naar de Bismarck-archipel. Over vijf maanden zou ze dan wel weer eens op Hollandia zijn.

Ik nam m'n spullen mee van boord en ging naar de pasangrahan, dubbel zo sterk en energiek als drie maanden geleden, toen ik deze verliet. Ik had een mooie zeereis gemaakt en daarbij vrijwel de hele kust van Nieuw Guinea gezien. Benevens meer dan één merkwaardig bedrijf der papoeas, die leven aan de wilde kusten van dit donkere eiland, dat zo groot is als een klein werelddeel.

BIJ DE POST DIE TYLINGEN VOOR ME HAD BEWAARD tijdens m'n kruistocht met de Maria Magdalena was ook een brief van m'n directie, waarin ik werd verzocht op korte termijn naar Holland terug te keren. Er lag nieuw werk te wachten en hoe eerder ik arriveerde, hoe beter. De artikelen hadden veel belangstelling, maar het was jammer dat het merendeel der lezers ze alleen maar beschouwden als niet onaardig verzonnen sterke verhalen. En de brief eindigde in een soort vertrouwelijk gegeven klap op m'n schouder dat waarheid en verdichtsel inderdaad knap waren gemixt.

Ik had het min of meer verwacht, maar ik was toch nijdig en teleurgesteld. Ze geloofden het dus niet, daar . . . ze dachten dat het verzonnen was. Sterke verhalen . . . zo waren ze ontvangen! En er was geen letter fantasie bij geweest, omdat de werkelijkheid op Nieuw Guinea op zichzelf al fantastisch is. In die stemming vonden des avonds Tylingen en dominee Oudshoorn me.

Ik liet Tylingen de brief lezen. Hij liep hem door, haalde z'n schouders op en zei: — Had je dan iets anders verwacht?

Ik beweerde dat ik werkelijk had gedacht dat ze het zouden geloven, maar dat dit blijkbaar nogal naïef van me was geweest. Toen schoten Tylingen en dominee Oudshoorn allebei tegelijk in de lach en ik voelde me nog meer in m'n wiek geschoten.

We zaten daarna te roken en er werd weinig gesproken. Ineens zei Oudshoorn tegen Tylingen:

— Heb jij enig idee wat daar bij die ter Poorten eigenlijk aan de hand is?

Ik keek op. Ter Poorten . . . ja, dat was waar ook. Ter Poorten . . . ik was hem helemaal vergeten. Ik viel de zendeling nogal abrupt in de rede en vroeg:

— Ja, hoe maakt ter Poorten het, klaart hij het daar in het binnenland?

Ik kreeg geen antwoord. Het viel me echter op dat de mannen elkaar even aankeken op een manier die ik eigenaardig vond. Ik

vroeg het nog eens: — Hoe gaat het met z'n werk daar in de oetan? Wat voert hij daar eigenlijk uit?

— We weten er niet veel van, zei Tylingen, en daarna zweeg hij opnieuw.

— Maar er is toch een verbinding met de kust? vroeg ik.

Tylingen knikte instemmend. — O ja, er is een verbinding. Een pracht verbinding zelfs. Als je dagen lang door de jungle gaat en je haalt de kali en je hebt dan het geluk dat je papoeas vindt die voor je willen dragen of roeien . . . dan is het een ideale verbinding. Maar dat is het 'm juist! Man, waar ter Poorten zit, daar is het einde van de wereld. Je bent daar levend begraven en een bestuursambtenaar die daar zit doet het beste boven z'n hut te zetten, net als boven de ingang van het vagevuur in dat ouwe boek, je weet wel: „Wie hier binnentreedt laat alle hoop varen.”

Opnieuw viel de stilte in de kamer, die uitzag op wat verdord gras en een weg die grijs van stof was. Er was iets in die stilte dat me niet aanstond. Ik kreeg het gevoel alsof er wat voor me verborgen werd gehouden. Was er soms wat dat ik niet mocht weten?

Ik keek beide mannen aan en geloof dat die manier van aankijken nogal veelzeggend was.

Dominee Oudshoorn stak zijn pijp aan en terwijl hij de pikzwarte tabak vast aandrukte vroeg hij Tylingen:

— Wat is je bedoeling? Ga je die inspectiereis maken?

— Ja, volgende week ga ik weg. Ik moet er meer van te weten komen. Als je het mij vraagt zint dat hele zaakje me maar matig. Een mens heeft wel eens een voorgevoel. Nou . . . wil je geloven dat ik een voorgevoel heb dat daar iets aan de hand is? Raar is dat, maar ik heb het al meer gehad. Je krijgt dat trouwens op de duur hier. Een soort geheime zender die over een geheime golf informaties doorgeeft. Maar ik hoop dat ik me vergis. En dat is trouwens best mogelijk.

— Ja, dat is best mogelijk, zei de zendeling zacht, en hij blies wolken rook uit die de allerlaatste muskieten de deur uit joegen. Ik besloot het er nog eens op te wagen:

— Wat bedoelt u eigenlijk met dat voorgevoel, mijnheer Tylingen? Er kwam geen commentaar en ik was nu zeker van m'n zaak. Hier werd iets verborgen gehouden. Het ging me blijkbaar niet aan en ik was bezig me op vrij impertinente manier in zaken te dringen waar ik buiten had te blijven.

Ik retireerde dus: — Neemt u mij niet kwalijk als ik teveel vraag, dat was werkelijk niet m'n bedoeling.

— Och . . . het is helemaal geen geheim, maar wat valt er eigenlijk te zeggen. Het is allemaal zo vaag. En waarschijnlijk vergis ik me. Hij stond op, liep een paar maal de kamer op en neer en ging toen

weer zitten. Intussen had hij een portefeuille uit z'n borstzak gehaald en daaruit een brief genomen. Een vuile, geheel verfomfaaide brief, die kennelijk al heel wat malen was gelezen en met vuile, bezwete vingers in aanraking was geweest.

— Kijk, vorige week kwam deze brief van Van Noort, het Hoofd Plaatselijk Bestuur van Sarmi. Er staan allerlei dingen in die je niet interesseren, bestuurszaken, maar er staat ook iets in over ter Poorten. Je weet dat hij daar in het binnenland achter Sarmi zit. Hij werd erheen gestuurd omdat er geruchten waren over moeilijkheden met de bevolking. Die berichten had de goeroe, de Ambonnesse godsdienstonderwijzer daar, doorgepraaid naar Sarmi. Het was hoog tijd dat er eens een bestuursambtenaar persoonlijk kwam om het gezag te herstellen. Ter Poorten wilde er wel heen of ofschoon we hier op Hollandia van mening waren dat dit geen taak was voor één man, stond hij erop in z'n eentje te gaan. Hij was toch vrij man, zei hij, en had drie jaar de tijd.

Nu schrijft het HPB van Sarmi me dat een helper van de goeroe van die kampong bij hem gekomen is met een brief. Er zijn moeilijkheden daar in het binnenland en ter Poorten staat er alleen voor. Het was volgens het HPB moeilijk alles in een brief te schrijven maar hij zou het prettig vinden als ik zo spoedig mogelijk eens langs kwam. Volgens hem moest er contact met ter Poorten worden opgenomen, ook al waren de mededelingen van die goeroe nogal aan de vage kant en kun je nooit op dergelijke informatie dichtvaren. Maar het feit dat de man de lange tocht heeft ondernomen zegt wel iets, dacht ik.

— Wat kan er dan daar achter Sarmi gebeuren? vroeg ik, terwijl ik tegelijk het stomme van de vraag inzag.

Tylingen snoof verachtelijk. — Van alles, letterlijk van alles. Jij denkt dat je Nieuw Guinea kent, maar je kent nog geen duizendste deel van de moeilijkheden die hier bestaan kunnen en ook werkelijk bestaan. Enfin, daarvoor ben je hier te kort. In elk geval, — en hier wendde hij zich tot de zendeling, — ik wil toch begin volgende week met de Higgins boot naar Sarmi. Het was toch zo ongeveer tijd voor inspectie en dan maar een maand eerder, al heb ik eigenlijk geen tijd. Ik zou het wel op prijs stellen als jij je vrij kon maken voor enkele weken, Oudshoorn. Is dat te regelen?

— Ja, als je tenminste denkt dat het nodig is.

Ik keek die twee mannen aan. Ze zaten daar breed en sterk, allebei sympathieke kerels, en ik voelde er alles voor nog eenmaal zo'n tocht mee te mogen maken. Ik waagde het erop.

— Kan ik ook mee, mijnheer Tylingen?

De bestuursambtenaar keek ernstig. — En je moet weg? Over drie weken wilde je met de Dakota terug naar Batavia?

- Dan zijn we toch al weer terug?
 - Misschien wel, maar in dit land is nooit iets vast. Zou je graag meegaan?
 - Waarachtig well!
 - Allright. Maar dan op eigen risico.
 - Dat spreekt vanzelf.
 - Maar je zult er voor moeten tekenen, vader!
 - Accoord, op ieder ogenblik dat u wilt.
- Toen zei Tylingen: — Ik hoop dat ik me vergis, maar ik heb me eigenlijk aldoor al ongerust gemaakt over ter Poorten. We zijn geen van allen drukteschoppers hier op Nieuw Guinea, maar hij is voor zo'n jonge vent toch wel bar stil. Hij uit zich nooit, hij drinkt praktisch niet en vrienden bezit hij ook niet. Dat deugt niet.
- Hij is een beste kerel, merkte de zendeling op. — Maar hij heeft het moeilijk. Ik weet er alles van.
 - Die zaak met z'n verloofde?
 - Waarschijnlijk wel. Hij heeft tweemaal in al die maanden bericht van haar gehad, heb ik gehoord. Dat is niet veel, zelfs voor Nieuw Guinea is dat verdraaid weinig, als je 't mij vraagt.
 - Een harde meid, zei Tylingen voor zich uit.
 - Ja, hard voor zichzelf maar vooral hard voor hem, vulde Oudshoorn aan. — Maar zij kan er blijkbaar beter tegen dan hij.
 - Volgende week weten we meer, zuchtte Tylingen. De Higgins is in orde en we kunnen er in een paar dagen zijn. Ik denk dat Van Noort ons daar wel meer kan vertellen. Ik heb hem een radiosein gezonden dat ik kom. Zal ik even een telegram sturen dat er twee meegaan, jij en onze vriend hier?
 - Is er kans dat we ter Poorten gaan bezoeken? vroeg ik.
- Tylingen schudde zijn hoofd. — Nee. Veel te ver en veel te moeilijk om te bereiken. Je zou dat oerwoud daar eerst zelf eens moeten zien, dan vroeg je zulke dingen niet.
- We gaan dus alleen horen wat het HPB van Sarmi weet?
 - Ja, en dan zien we wel weer verder.
 - Het is dus mogelijk dat we in een goeie week terug zijn?
 - Best mogelijk, maar het kan ook een maand worden. Man . . . dat weten we niet. Dat weten we nooit. Er gebeuren hier dingen waar je geen rekening mee houdt, ook al zit je vijf en twintig jaar in het bestuur. Dit is Holland niet. Dit is Nieuw Guinea. En Nieuw Guinea stelt zijn eigen wetten. En die zijn verdomd hard.
 - Weet Mieke van der Veer iets van die moeilijkheden af?
 - Nee, maar misschien dat ter Poorten haar zelf erover heeft geschreven. Een enkele maal gaat er wel eens iemand naar Sarmi vanuit het binnenland. Maar dat horen we volgende week allemaal wel. Zorg dat je je zaakjes in orde hebt.

ZEVEN DAGEN LATER LIEPEN WE MET DE HIGGINS-motorboot van het Gouvernement Sarmi aan. Het was er nog meer vervallen en onbewoonbaar dan ik me had voorgesteld uit de verhalen van Tylingen en er waren maar een paar Hollanders. De rest bestond uit armelijke hutten van de papoeas. Het was er heet en met tegenzin ging ik aan land. Dan was het verblijf op de Higgins, ondanks de weinige ruimte, nog te verkiezen. Het liep tegen de avond en we werden door het HPB afgehaald. Hij verwelkomde ons hartelijk en zei blij te zijn weer eens andere gezichten te zien. Hij zat er al twee jaren en dat was hem aan te zien ook. Thuisgekomen bracht een papoea-boy niet al te warm water en gebakken pisangs. Er stonden wat busjes zelfgerolde sigaretten op tafel en een bus tabak.

Tylingen viel direct met de deur in huis, zoals trouwens meestal z'n gewoonte was. — Wat is er eigenlijk loos daar waar ter Poorten zit, ik begrijp niet veel van die brief van je. Wat zijn dat eigenlijk voor moeilijkheden?

Van Noort staarde voor zich uit en wachtte even met antwoorden. De vraag had hem zichtbaar overvallen. Toen zei hij:

— Ik weet eigenlijk niets. Maar ik vermoed wel wat. De zaak zit zo, dat ik in al deze maanden eigenlijk geen snars van ter Poorten heb gehoord. En dat is gek, want ter Poorten is juist een vent die erg nauwkeurig is met z'n correspondentie.

— Dat had je dan wel eens eerder kunnen rapporteren, van Noort, merkte Tylingen nogal scherp op.

De man wachtte even... aarzelde... en zei: — Ja, ik heb het verscheidene malen overwogen om Hollandia er over te schrijven, maar er is één ding dat er tegelijk niet en alles mee te maken heeft. Ik zal open kaart spelen, maar ik geloof dat ter Poorten het op het ogenblik niet gemakkelijk heeft. Nee... ik bedoel niet alleen met z'n werk, maar met zichzelf. Ik heb zo'n gevoel dat hij in de knoei zit over allerlei persoonlijke dingen. Laat ik het ronduit zeggen: hij zit met die Mieke van der Veer. U weet dat ze naar de Wisselmeren is en dat is altijd nog een behoorlijk eind hier vandaan, zelfs

naar Nieuw Guinea-maatstaf gemeten. Eerst schreef hij iedere twee weken een brief aan haar, die door een papoea naar Sarmi werd gebracht. Ik dacht toen direct al: jongen, jij schrijft te veel, veel te veel, dat loopt spaak. Maar ik wist dat hij stapelverliefd op haar was en tenslotte is het logisch dat je je hart wel eens wilt luchten als je moederziel alleen daar beneden in de oetan bent opgesloten. Maar bij de post die terugging zag ik nooit een bericht van Mieke van der Veer. Elke twee maanden is er een Catalina die een vlucht naar de meren maakt. Wel, dan zou je toch verwachten dat zo'n toestel een flinke stapel brieven voor hem meebracht. Geloof het maar niet! Met dat eerste vliegtuig kwam geen letter. Met het tweede een brief die zo licht was dat je het raam moest dichtdoen omdat hij er anders uitvloog. Met het derde, nu drie weken geleden, kwam niets. Ik weet dat het een kordate juffrouw is en dat ze niet sentimenteel was, maar ik moet jullie eerlijk zeggen dat ik, in de plaats van die ter Poorten, netjes zou schrijven dat ze het me doen kon en naar de hel mocht lopen. Hoe eerder hoe liever!

Want dat stuk juffrouw mag dan nog zo knap zijn en nog zo'n bolleboos met haar talen, ze snapt geen donder van een vent. En dat is jammer voor iemand als ter Poorten, die dat niet verwerken kan als je het mij vraagt. Maar ik wilde daar allemaal niet over schrijven omdat ik veel te bang ben dat het op Hollandia uitlekte. Ten eerste zijn het mijn zaken niet en daarnaast weet ik dat ter Poorten liever z'n tong afbeet dan met een ander een woord over die verhouding te wisselen. Daarvoor is hij veel te discreet en gesloten. Ik heb zelf een paar maal voorzichtig op die geschiedenis gezinspeeld maar kreeg nul op 't rekest. Dat was natuurlijk al fout.

Enfin, zo lag die zaak en toen kwam die brief van de goeroe. Wacht, waar is dat ding . . . ik zal hem uit het maleis vertalen en voorlezen... Van Noort kwam met een klapper terug en lichtte er een brief uit. Hij las:

— *Toean!*

Deze is dienende u beleefd te vragen naar de bestuurspost te komen. Er zijn dingen gebeurd waarover mijnheer de Controleur u wel zal spreken. Maar de Controleur is ziek geweest en spreekt met niemand meer na de moeilijkheden die geweest zijn en waar toean u wel over geschreven zal hebben. Ik heb de toean verzorgd maar als ik goed zie moet toean hier vandaan. En heel gauw ook, want toean is erg ziek al zegt hij zelf dat hij niet ziek is. Het is iets met het hart.

Na de verschrikkelijke gebeurtenissen waarover ik niet meer mag spreken van de toean is het vrij rustig hier hoewel nog vele mensen weg zijn en niet meer terug durven komen. Als u komt neemt u dan

een geweer mee dat goed schiet en veel patronen. En ook wat papier en inkt en pennen voor de toean, al schrijft hij nu niet veel meer. Alles is al volgeschreven door hem. En wat cigarettten, want die rookt toean heel veel! Ze zijn bijna op. En denkt u eraan de post mee te brengen. Dat is het gewichtigste voor de toean, dacht ik. Neemt u mij niet kwalijk dat ik u deze brief laat brengen. De toean weet er niets van en hij zou mij misschien doodschieten als hij het wist. Ik doe het echter voor hemzelf en ik hoop dat de heren dit willen geloven van mij, uw onderdanige dienaar,

Josef Malinau.
(Goeroe.)

Van Noort stopte de brief weer in de klapper en keek Tylingen aan. En Tylingen keek het HPB van Sarmi ernstig aan en ze zeiden geen woord.

— Tien dagen geleden, ging van Noort verder, — kwam er weer post. Er was een brief bij van die zendeling aan de Wisselmeren en die schreef dat Miss van der Veer ziek was geworden. Niet zo erg maar het was wel vervelend. Hij wist nog niet precies wat het was, maar liet leek op een kwaadaardige infectie. Hij had radiografisch om medicijnen verzocht en doktersadvies. Ernstig zag hij het niet in maar het vervelende was dat hij geen idee had wat voor soort infectie het was. Ze had vrij hoge koorts. Hij vroeg me of ik ter Poorten ervan in kennis wilde stellen.

Nou, eerst voelde ik daar niet bar veel voor, maar aan de andere kant zag ik wel in dat ik niet het recht had hem in onzekerheid te laten. Ik heb hem zo voorzichtig en onschuldig mogelijk geschreven hoe de zaken er aan de Wisselmeren bijstonden. De brief nam die looper van de goeroe mee terug toen hij weer op stap ging.

We zwegen allen en het was tenslotte dominee Oudshoorn die de stilte verbrak.

— Daar deugt iets niet, Tylingen. Zeg, van Noort, wat kunnen dat eigenlijk voor moeilijkheden zijn? Heb jij daar enig idee van?

Van Noort knikte. — Ja, als u het mij vraagt dan zijn het de moeilijkheden waarvoor hij tenslotte naar het binnenland is gegaan. Dat waren de geruchten over de excessen bij die stammen daar. Er scheen gesneld te worden op een manier die niet leuk meer was en geen papoea trok zich meer iets aan van het Nederlandse bestuur. Op verzoek van de goeroe hebben we toen ter Poorten gevraagd daarheen te gaan om er schoon schip te maken. Het is toch te bezopen dat je vlakbij kerels hebt die net doen of er nog nooit een Hollander hier is geweest.

Moeilijkheden . . . ja, die zal hij zeker wel hebben gehad, dat wist hij trouwens van te voren. Hoe en wat . . . ? nee, dat weet ik ook niet.

Ik lees dat hij ziek is geweest. Als je daar met malaria onder je klamboe komt te liggen kun je je lol wel op... er is niets beroerders denkbaar dan daar ziek te moeten liggen. En dan zal die meid hem natuurlijk de godganselijke dag dwars zitten. Je zal een verloofde hebben die naar de Wisselmeren gaat en je dan eens in 't half jaar een vodderig velletje stuurt. Is dat moderne liefde? Geef mijn porti maar aan de hond. Dan maar geen rokken om me heen. Dat is trouwens toch beter voor je innerlijke rust.

Tylingen glimlachte niet eens en ik begreep dat hij diep in gedachten zat. Hij zag er zorgelijk uit, ineens ook veel ouder dan een uur geleden. Vreemd, hoe snel die man kon veranderen! Er lag nog maar weinig vriendelijks en goedmoedigs over dat gezicht. Hij zag er prikkelbaar en ontevreden uit. Ineens barstte hij los in een serie verwensingen waarvan de graad van hevigheid en de onderlinge samenstelling zich niet lenen tot weergave. Alles bij elkaar kwam het er op neer dat Nieuw Guinea een weinig bewoonbaar gebied was en dat de mensen, of ze nu zwart of blank waren, niet eerder afscheid van de wereld namen dan dat ze een flink aantal soortgenoten het bloed onder de nagels hadden weggepest.

Hij verslikte zich in z'n woorden en werd toen een beetje kalmer. Hij beet nijdig een grote punt van de sigaar die van Noort op diplomatieke wijze binnen z'n bereik bracht en zei:

— We gaan er heen. Zo gauw mogelijk. Ik kan dat zaakje niet in de soep laten lopen. Ik ga met ter Poorten praten. Over die zogenaamde verschrikkelijke dingen, die heus wel zullen meevallen, en over dat andere, die meid daar aan de meren. Dat moet uit zijn! Ik heb geen zin een goed ambtenaar te zien verpesten door een wijf, dat nog niet eens snapt dat ze hier niet in Den Haag zit of in Amsterdam, maar op Nieuw Guinea. En dat een vent, die wat anders in z'n donder heeft dan inkt of lauwe thee, naar de bliksem gaat als hij door zo iemand als een vijfde wiel aan de wagen wordt behandeld. En was die ter Poorten nou maar een vent van een beetje rauwer kaliber, en kon hij zeggen „donder op!”, maar daar is hij te goed voor, te beschaafd. Als je het mij vraagt had ter Poorten nooit naar Nieuw Guinea moeten komen. Hij denkt wel dat hij daarvoor geknipt is, maar hij vergist zich. Je moet je hart thuislaten in dit land. Je moet je hier met handen en voeten vasthouden om jezelf te blijven en ieder schimmetje sentiment kost je je bestaan, wordt je ondergang. Ik heb het hem trouwens gezegd, maar hij lachte me uit en zei dat ik overdreef en dat hij het best fixen zou. Wel... dat zullen we zien. Ik hoop het voor hem, want het is een der beste ambtenaren van het BB hier.

Hij hijgde en ging verder:

— Ik wil zo gauw mogelijk weg, van Noort. Je gaat toch zeker mee,

niet? Wanneer kunnen we gaan? Als het nodig is blijf jij daar voorlopig beneden en nemen we ter Poorten mee naar Sarmi. Is dat accoord?

— Dat spreekt vanzelf, antwoordde van Noort, en ik zag dat hij meende wat hij zei. Op hetzelfde moment wist ik dat die van Noort een sportieve kerel was en een goed collega. Een echte BB-ambtenaar van Nieuw Guinea.

— Kunnen we over een week weg? vroeg Tylingen.

— Als het moet over vijf dagen, mijnheer.

— Dan over vijf dagen. Zeg . . . hij wendde zich tot mij . . . — het is toch zeker niet de bedoeling dat jij meegaat, wel? Wacht je hier op ons?

Ik keek erg ongelukkig en zei dat ik had gedacht de tocht te mogen meemaken. Tylingen aarzelde even. Toen zei hij: — Goed, ga mee, dan kun je nog eens voor de laatste maal zien wat de jungle is. Zeg, Oudshoorn, jij gaat natuurlijk ook mee, niet?

— Ja, ik ben er nu eenmaal en waarom zou ik hier blijven?

Van Noort ging er vandoor om de eerste maatregelen te nemen voor het vertrek. Wij spreidden onze veldbedden achter in het huis van het HPB waar we de eerstkomende dagen zouden logeren.

Ik had een gevoel alsof er dingen stonden te gebeuren die heel vreemd zouden zijn. Maar ik wierp de gedachte van mij af. Ging ik ook al lijden aan een Nieuw Guinea-tik . . . ? Het was tijd dat ik wegging. Dit land begon op me in te werken.

Maar ik dacht steeds aan die brief van de goeroe. Daar stond toch zwart op wit over verschrikkelijke gebeurtenissen. Wat kon daarmee bedoeld zijn?

Ik zou het eerder weten dan ik op het ogenblik vermoedde.

WE DRONKEN DIE AVOND LAUWE LIMONADE die van Noort voor ons inschonk. Het was drukkend heet. Zo heet dat zelfs het dunne laagje khaki ons hinderde. Mijn huid was zo week als een spons en het hielp niet of ik me om het uur ging mandiën.

Ik vroeg Tylingen of hij dacht dat er regen kwam. Hij keek lang naar de lucht en zei toen dat hij het niet wist. De kentering was in aantocht en je kon dan van alles verwachten. Wel was het abnormaal vochtig. Hij had er ook last van. En scheldend op het klimaat van dit oord liet hij zich zuchtend in een lage rieten stoel vallen, die beter dagen had gekend en kraakte en kreunde onder zijn gewicht. Later kwam dominee Oudshoorn erbij en nog later van Noort. Hij vertelde dat hij een en ander al in orde liet brengen en dat hij een telegram had laten afgeven voor de post aan de Wisselmeren. Ik heb die Mieke van der Veer laten seinen dat we hem gaan bezoeken en of ze nog een bericht heeft mee te geven. Zal me benieuwen of ze verbinding krijgen en hoe het met haar is. Ik hoop dat we goed nieuws voor hem meekrijgen.

Het werd steeds benauwder die avond en ik hapte soms naar adem, zo zwaar was de atmosfeer. Tylingen merkte dat ik het met de warmte te kwaad had en merkte ironisch op dat dit nu precies het klimaat was om Nieuw Guinea te leren kennen.

Ik mompelde iets over een rot-klimaat en een rot-land, waarop Oudshoorn direct aansloeg.

— Juist, jij spreekt er nou precies over zoals alle Nederlanders erover spreken: een rot-land met een rot-klimaat. Wat weten ze er daar eigenlijk nog meer van? Zo was het altijd en zo zal het wel blijven. Maar eer jij de benen neemt wil ik je toch nog wel een paar dingen vertellen waarvan je misschien nog niet hebt gehoord. Ik ben hier een jaartje langer dan de meesten en ik zag zo het een en ander waarvan ze daar thuis geen notie hebben. Laat ze het eens een keer weten, dat kan geen kwaad.

Wie weet daar dat dit eiland helemaal geen eiland is maar een werelddeel? Dat had Jan Carstensz al in 1623 in de gaten, toen hij

de sneeuwbergen zag. Hij was niet bar enthousiast met z'n ontdekking en dat zijn ze vandaag de dag nòg niet!

Nieuw Guinea heeft een moeilijk klimaat, of zoals jij zegt: een rot-klimaat. Er is hier geen lange droge moesson, zoals in Indonesië. Hier regent het bijna alle dagen. Ik weet iets van regenval af, omdat ik me voor die dingen interesseer. Wel, het gemiddelde is nooit onder de zeventig millimeter, meestal schommelt het om de tweehonderd en driehonderd. Ga eens na wat dat betekent!

Iedereen is bang voor Nieuw Guinea, zelfs al zijn er geruchten over goud in het binnenland. Wel, dat is niet eens zo ondenkbaar, want vier eeuwen geleden noemden ze dit eiland al *Isla de Oro*, Goud-eiland. En er *is* goud, ik heb de mensen die het vonden zelf gesproken. Het werk was honds zwaar en het resultaat mager. Maar goud zat er en er moet nog veel meer zitten. Nieuw Guinea verzet zich echter tegen iedere vorm van exploitatie en exploratie. Het wil zichzelf blijven, alleen blijven, het haat de blanken, en het steekt z'n stekels en pennen uit tegen iedere Europeaan die het aandurft hier voet aan wal te zetten. Ik geloof niet dat er één gebied op aarde is dat zo mensvijandig is als Nieuw Guinea. En wat dat goud aangaat, ik las eens ergens deze opmerking en die was precies juist „There is a lot of gold in Papua but there is too much of Papua mixed up with it”. 't Zal me benieuwen of er ooit daar in het Oosten van het eiland nog eens gegraven zal worden.

Maar er is nog wel iets anders dan goud dat dit eiland oplevert. Copra, damar, kopal, aardolie, bauxiet, parels, hout, steenkool... ga maar door. En alleen al tachtig verschillende soorten paradijsvogels. In de Vogelkop zijn ze nou met de olie bezig en je kunt er zeker van zijn dat het een lonende exploitatie wordt. Ik sprak een oude boormeester van de Bataafse die beweerde dat er onder Nieuw Guinea een oceaan van olie ligt! Dat kan natuurlijk overdreven zijn maar in elk geval zit er een behoorlijke hoeveelheid bij Sorong en omgeving in de grond. Wist je dat er daar bij Sorong, Klamono en Steenkool door vijf duizend arbeiders gewerkt wordt en dat er driehonderd Europese employé's bij betrokken zijn? Het is de eerste maal dat er op Nieuw Guinea iets gedaan wordt van formaat. Natuurlijk weer een particuliere onderneming! Waarom deed de Staat Nederland zelf niets, waarom bleef de Staat altijd mijlen ten achter? Gebrek aan fantasie, geen verbeeldingskracht, Nieuw Guinea lag ook zo ver weg. Den Haag wist alleen van regenwouden waar niets mee te beginnen was en die het grootste deel van het eiland bedekken. Wat doe je met mangrove- of vloedbossen? Ze zijn geen cent waard.

Nee, als er één deel van dat Koninkrijk van ons stiefkind is geweest, drie eeuwen lang, dan is dat Nieuw Guinea. En als er nog iets ge-

daan is op het gebied van beschaving, dan is dat gedaan door de missie en de zending. Sterker: dit eiland heeft alles, al is dat dan ook bitter weinig, te danken aan die missie en zending. Die zijn drie-kwart eeuw geleden begonnen en hun resultaten zijn niet altijd negatief geweest, ook al werd er dan gewerkt in een hel op aarde. Wist je dat pater Le Cocq d'Armandville, een jezuïet, in 1894 bij Fakfak met zijn werk begon toen daar nog geen sprake was van een bestuursvestiging? En dat is maar één voorbeeld. Zo zijn er tientallen. Hoe hebben die kerels hier gewerkt! Geen mens ter wereld heeft daar enige voorstelling van. Hoe daar door praktische idealisten is gewerkt in een moordend klimaat, in een land dat hun totaal vijandig was, in een wereld van bloedoffers en kannibalisme. Dáár werkten ze. Je moet de rapporten van de zending er maar eens op nalezen. Dan zie je zwart op wit dat na de eerste vijf en twintig jaar het zendingsresultaat was dat er . . . twintig dopelingen onder de papoeas waren. En er waren negen en twintig zendelingen! En dan lees je misschien ook nog dat het voorgekomen is dat het aantal graven voor zendelingen, hun vrouwen en kinderen, groter was dan het aantal gedoopten. En wat voor de zending geldt, geldt in precies gelijke mate voor de missie. Alle hoeden in Nederland af voor de Franciscanen en de missionarissen van 't Heilig Hart. Maar wie weet daarvan aan de Noordzee? En dat is het juist waar je je hier hels over kunt maken. Over die stomme gemoedelijkheid daar.

Het land bracht nooit iets op en het dankte z'n bekendheid alleen aan een paar geslaagde beklimmingen van sneeuwbergen en aan de koppensnellers. Maar dat laatste is tegenwoordig een beetje gênant voor het buitenland en dus wordt ook daar niet meer over gesproken. En zo werk je hier door, als zendeling of als Franciscaner, en je weet dat je alleen sjuwt terwille van dat werk, maar nooit om begrip, laat staan dank, in het vaderland daarginds.

Er is één geluk: dat alle duivels op Nieuw Guinea, en dat zijn er heel wat, niet kunnen verhinderen dat er toch altijd weer van die idioten als bestuursambtenaren, missionarissen en zendelingen naar dit land gaan. Ze mogen dan getikt zijn, een complex hebben, niet „normaal” zijn zoals Holland zegt, maar ze gáán. Omdat ze weten dat hier een reusachtige taak ligt te wachten. Geen taak voor kantoomeneren en nette burgers. Wèl voor kerels die nog een beetje avonturiersbloed in zich hebben, die lef hebben te leven in een land dat al z'n pennen, speren en pijlen uitzet. Dat je van alle kanten belaagt en wegdrukt. Ze zijn er nog en je hebt ze zelf gezien. Laat mij je zeggen en schreeuw het, wat mij betreft, straks in Holland van de daken, dat ze de besten van ons volk zijn. Ze hebben fantasie, courage en . . . een beetje liefde voor het volk van dit verschrikke-

lijk wilde land met zijn ongelooflijk wrede en beestachtige gewoonten.

De zendeling zweeg even. Hij nam een slok water uit een karaf en vervolgde:

— Ze hebben in Holland een geheel verkeerd beeld van de positie van het Nederlandse bestuur op Nieuw Guinea. Ik zal een voorbeeld geven dat voor zichzelf spreekt: de kuststreek tussen de Eilandrivier en de Digoel is nog nooit, hoor je, nog nóóit onder bestuur geweest. Volmaakt onbekend, onbetreden gebied. Dat is in het jaar 1948.

In de onderafdeling Merauke woont een uiterst verschillende bevolking, bekend als de Marind-Anim. Het zijn geboren koppen-snellers, wild en woest van karakter en er bestaan daar geheime religieuze instellingen met een uitgebreid en imposant ritueel dat zich te buiten gaat aan de meest barbaarse excessen en sexuele uitpattingen. Er zijn daar dingen gebeurd die afgrijselijk zijn en ze gebeuren nóg, ofschoon de missie hier toch schitterend werk heeft gedaan.

De stammen gingen ten onder aan venerisch granuloom. En dat bij een volk waar promiscuïteit tijdens de grote feesten normaal was. Waar toepassing van het *jus primae noctis* regel was. Het lot van deze stammen zou bezegeld zijn geweest als de missie niet had ingegrepen. Volgens mij is dit de prachtigste missie-daad op Nieuw Guinea geweest. Ze zijn nu tóch al gedecimeerd, die stammen, en nu, dertig jaar na het hoogtepunt van deze excessen, is het sterftecijfer nóg steeds groter dan het geboortegetal. Onvruchtbaarheid is een der gevolgen van 't venerisch granuloom geweest.

De onderafdeling Digoel staat trouwens toch in een kwaad licht en met recht. Er wordt daar actief gesneld en na de Jappenbezetting is dit snellen hand over hand toegenomen. Er is één tocht bekend gedurende welke honderd dertig koppen gesneld werden. Dat gebeurt in 1948!

Wat het Bestuur deed en doet. Veel en weinig. Het Nederlands Bestuur was altijd een hopeloos klein Bestuur. Op een gebied zo groot als een klein werelddeel werken enkele tientallen ambtenaren. Nieuw Guinea . . . dat was het land der papoeas, die nergens goed voor waren. Een ressort waar plaatsingen van bestuursambtenaren doorgaans strafplaatsingen waren of laatste plaatsingen voor overigens ongeschikte krachten. In dat land was geen enkele geschikte woning voor een bestuursambtenaar en een politiekazerne was altijd een vervallen krot. Nieuw Guinea was altijd een land waar op de bestuursposten zo eens in de twee maanden een schip langs kwam. Op de dag dat het schip weer vertrok werd de bevolking weer van God en de mensen verlaten. De medische verzorging was beperkt tot 't uiterst mini-

mum en er was geen enkele Hollander die niet leed aan de ernstigste gevolgen van malaria en morele depressie.

Is het dan te verwonderen dat Nieuw Guinea een gevloekt oord was? Dat iedere ambtenaar hemel en aarde bewoog om dáár niet te komen en als hij er was alles deed om weer zo snel mogelijk in de bewoonde wereld te komen? Was het wonder dat dit gebeurde in een land waarvoor nooit, nooit geld beschikbaar was om zelfs de allernodigste verbeteringen aan te brengen en waar elk transportmiddel ontbreekt om dat land te leren kennen?

Dit land is een land dat een mens aanvalt, hem vastgrijpt en weer terugdringt naar zee, vanwaar hij gekomen is. Dit land radeert een mens uit, het vernietigt hem. Omdat die mens daar naakt staat, zonder afweer, zonder de middelen om de wildernis te lijf te gaan.

Nieuw Guinea is vijf en twintig maal zo groot als Nederland, en het door ons bestuurde gedeelte bijna dertien maal. Het HPB van Sarmi, die z'n collega in Hollandia wil bezoeken loopt, ja, *loopt* driehonderd kilometer door de jungle over de papoea-paden. Waar de BB-ambtenaar op Nieuw Guinea de moed vandaan haalt om door te gaan is me eigenlijk een raadsel. Zij zijn het tenslotte die de papoeas moeten leren waarom het leven waard is geleefd te worden zonder seksuele excessen, zonder demonendiensten en zonder sneltochten. Maar Holland vergeet die ambtenaren de middelen te verstrekken om dat werk te doen. Lees er de dagboeken, de rapporten van de bestuursassistenten eens op na en je zult schrikken. Maar wie leest die rapporten? Nooit komt er een in Nederland. Men heeft het daar te druk met andere rapporten dan die van onbekende ambtenaren in de achterhoek der aarde, ook al is die achterhoek dan een deel van 't Koninkrijk.

Ja, lees er de Bestuursnota's eens op na. In die van 17 Juni 1947 staat woordelijk het volgende: — De conclusie kan niet anders zijn dan dat het Binnenlands Bestuur in Nieuw Guinea zijn taak niet naar behoren uitoefent en niet kan uitoefenen. In dit land, waar de primitieve bevolking niets doet zonder bestuursaandrang is het duidelijk dat deze tekortkoming van het bestuur zijn invloed moet uitoefenen op alle andere diensten.

De dienst is te zwaar, er zijn teveel grieven, er is teveel achterstelling, er wordt teveel ontbering geleden.

Menig plan om overplaatsing aan te vragen is gerijpt terwijl de ambtenaar van zijn ziekbed lag te staren naar de vermolmde balken, 't roestige en lekke dak, de gaba-gaba omwanding en het vergane muskietengaas dat hij met lappen moest afdekken om zichzelf en zijn primitief getimmerd meubilair tegen de regen te beschermen. Het sterkste idealisme is daar niet tegen bestand.

De tijden dat mislukte planters naar Nieuw Guinea werden gezon-

den, dat BB-functies daar uitgeoefend werden door ambtenaren die zich elders in de Oost hadden misdragen, is voorbij. De ambtenaar die zich nu hier bevindt weet dat hij beter direct naar Holland kan teruggaan als hij zijn werk niet met een enorme dosis idealisme aanpakt. Dat is zijn enige redding: idealisme.

Dat is het enige medicijn tegen het gevaar van uitgeradeerd te worden door de jungle.

Er staat nog iets in die Bestuursnota dat de moeite waard is om aan te horen. Daar staat in ronde woorden: — Nieuw Guinea zet nu zijn eerste schreden op de weg, die Java drie eeuwen geleden betrad. Voor een groot deel eerst nu uit het stenen tijdperk tredend vormt het geen werkelijk deel van, maar een schrille tegenstelling met het nieuwe Indonesië, dat een enorme sprong vooruit deed naar politieke zelfstandigheid. Zal het tijdstip dat Nederland zich ontslagen mag achten van zijn zedelijke plicht tot leiding en opvoeding van de Indonesiër spoedig gekomen zijn; ten aanzien van de papoea is dit tijdstip nog zeer, zeer verre. Het intellect bestaat slechts uit een relatief uiterst gering aantal onderwijzers, besuursambtenaren van de laagste klasse en ziekenverplegers. Nog in verscheidene generaties zal Nieuw Guinea geen autonomie kunnen verkrijgen. Onze zedelijke roeping in Nieuw Guinea is echter niet beëindigd met die tegenover Indonesië. Zij blijft bestaan zolang tot ook de papoea als volksdeel de volle wasdom heeft bereikt. Wij kunnen ons die verantwoordelijkheid niet van de hals schuiven, de papoea die de eerste vruchten der beschaving proefde en zijn heil van ons verwacht, zal ons ten allen tijde aansprakelijk blijven stellen voor wat er met hem gebeurt. —

De zendeling zweeg. Dronk opnieuw, stak een verse pijp aan en zei: — Het is misschien niet goed al deze dingen op te rakelen, maar eens moeten ze toch gezegd worden. Ook deze dingen: het is niet zó, dat er vroeger in dit land veel gesneld werd en vandaag nog wel eens. Nee, er is practisch nooit meer of minder gesneld dan nu. Daar is de Jappenbezetting mede schuld aan doch eveneens de ontoereikendheid van het Nederlandse bestuursapparaat. Ieder uur van iedere dag roepen de tifa's, de tiwals en de tritonhoorns op voor snel en hongitochten. Het is nog zo, dat aan de boven-Digoel een jonge man die trouwen wil aan elke arm van zijn bruid een pas door hemzelf gesnelde kop moet hangen. Het is nog niet zo lang geleden dat op de Zuidkust voor elk kind dat werd geboren een kop in het binnenland gesneld moest worden. Logisch dat hierdoor hele stammen systematisch zijn uitgeroeid. In een tijd dat Nederland dit land bestuurde.

In verschillende delen van dit land bestaat kannibalisme. Dat is geen sprookje, het is de meest bittere realiteit. De bevolking uit het

achterland, van de Australische grens tot aan Pioniersbivak, en nog verder naar het Westen, bestaat waarschijnlijk uit echte papoeas, die wel beïnvloed zijn door de kust maar weinig of geen vermenging hebben ondergaan. Van werkelijk inzicht omtrent hun sociale structuur en hun begrippen is nog geen sprake. Het zijn praktisch wilden, die, voor zover ze onder bestuur zijn geweest, meestal tijdens de Jappenbezetting weer in hun oude leven en gewoonten terug gevallen zijn. Dat betekent: permanente onderlinge oorlogen, vrouwenroof, snelpartijen, tovenarij en bij twee stammen kannibalisme. Je gelooft het niet . . . ? Lees het in de officiële bestuursnota's! Dan kun je tegelijk lezen over de kampongs Japsi en Boendroe, die zeventig kilometer van Hollandia afliggen, de hoofdplaats van het Nederlands Bestuur op Nieuw Guinea, en die Nederland in 1945 officieel de oorlog verklaarden.

Of je de stammen die snellen en zich aan kannibalisme te buiten gaan tot misdadigers moet rekenen is een andere vraag. Het snellen is een ding dat diep in de papoea-adat verworteld ligt. Het hoofd heeft een magische kracht. Een gesnelde kop is een bezit waarvan de kracht de sneller ten goede komt. Het snellen is, zoals *wij* het zien, uitsluitend sluipmoord, het is begonnen om het nemen van leven. Alle andere overwegingen vallen daarbij weg. En wat het kannibalisme aangaat, de stammen die zich hieraan te buiten gaan doen dit uitsluitend omdat ze het smakelijk vinden. Vooral babies worden geroofd. De vrouwen vinden deze zo lekker . . . Het is onder deze stammen gewoonte dat vooral het vlees van de bovenarm en de muis van de hand gegeten wordt. Deze gelden als het meest smakelijke gedeelte van het menselijk lichaam.

Eeuw in eeuw uit heeft op Nieuw Guinea de kreet „Wemanoewe”, „mens eet mens” geklonken, en hij klinkt er vandaag nóg. Hij klinkt hier overal waar de jungle het laatste woord heeft. En dat is in verreweg het grootste deel van dit land, waar menige mensenschedel niet veel meer waard is dan een pond tabak of een bijl en waar weerwolven nog in levende lijve door de wildernis sluipen.

Of dit alles dan hopeloos is? Nee, dat is het niet. Tenminste, als hier mensen komen die hart voor dit land hebben. Die er niet komen om carrière te maken, die er niet komen voor een promotie. Aan hen heeft Nieuw Guinea niets.

Er wordt veel gesproken over kolonisatiemogelijkheden op Nieuw Guinea. Het is mogelijk dat er gebieden zijn die een kans geven maar het is te vroeg, veel te vroeg, om nú reeds te koloniseren. We weten daarvoor nog veel te weinig van dit land. Dit is de kardinale fout die wordt gemaakt. Hier is een land dat alleen maar vijandig is, wild, rauw, woest. Een land van jungle en gebergten. Alleen de kust is praktisch bekend, van de rest nog nauwelijks iets. Wat

nodig is: eerst exploratie, daarna pas exploitatie. Het eerst nodige is miljoenen kapitaal voor expedities. Geologen, topografen, ethnologen, anthropologen, botanici, zoölogen . . . die moeten naar Nieuw Guinea! Zij moeten uitmaken welke gebieden een mogelijkheid voor koloniseren bieden en welke niet. Dat kan mee- en dat kan tegenvallen, dat moet de toekomst leren. Er zal wellicht een kwart eeuw mee gemoeid zijn, maar dan weten we tenminste wat Nieuw Guinea waard is, en of het bevolkingscontingenten van Nederland kan opnemen.

Als dit nu al gebeurt is dat alleen maar een avontuur, en een gevaarlijk avontuur bovendien. Zo ligt deze zaak en niet anders, wat alle Nederlandse deskundigen er verder ook over theoretiseren.

Er zal dan meer moeten gebeuren. Bijvoorbeeld in de eerste plaats het opnemen van de havens aan de kust in de grote scheepvaart-routes van de Pacific. Nieuw Guinea ligt excentrisch ten opzichte van de rest van de wereld en het zal nodig zijn dat er een organisatie komt die de producten van de kust weghaalt.

Dit is het wat ik je vanavond wilde vertellen. Je gaat straks terug naar Holland en misschien dat er mensen zijn die naar jou willen luisteren. Waarschijnlijk is dat niet, want Holland was al drie eeuwenlang doof, waar het Nieuw Guinea betrof.

De Hollandse boer als ruggegraat voor een nieuwe landbouw op Nieuw Guinea . . . dat is het ideaal! Daar moet het heen. Alleen . . . nú nog niet. Waarom een mislukking te riskeren die voor 99 procent vaststaat? Laat de kolonisatie-resultaten van de laatste vijf en twintig jaar maar spreken. Dat is alleen maar een geschiedenis van verdriet, teleurstelling en totale ondergang. Waarom dat alles nog eens een keer te herhalen?

Nieuw Guinea heeft het voorrecht dat er op dit ogenblik mannen aan het bestuur zijn die weten wat ze willen. Maar ze zitten verlegen om letterlijk alles. Eerst om geld. Dan om de meest dringende zaken als personeel, machines, vervoermiddelen, noem maar op. Het was altijd zo, dat het slechtste en goedkoopste nog veel te goed was voor Nieuw Guinea. Er gebeuren hier trouwens nog zonderlinge dingen. Geloof je dat er hier op het ogenblik door de Amerikanen lucht-carteringwerkzaamheden worden gedaan waarvan de Resident officieel niets afweet? Ze zijn dus in zijn huis bezig en noch Batavia, noch Den Haag hebben zich de moeite getroost hem daarvan in kennis te stellen. Dat kan alleen maar op Nieuw Guinea!

Wel, vriend . . . dat is het! Geen prettig verhaal en ook geen sterk verhaal. Ik heb het al vaak verteld, aan ieder die het horen wil, maar het is mijn noodlot dat het maar nooit verder schijnt te komen. Nu, in elk geval heb ik m'n best weer gedaan.

Ik ben dominee en geloof in God. Maar soms zou ik haast gaan twij-

felen. Want er vloeit zoveel bloed in dit land en dit land is zo hard, zo onmenselijk hard, dat je bijna zou geloven dat God het werkelijk heeft vergeten. Dat Hij zich schaamt over dit stuk door Hem geschapen aarde dat zo donker bleef, zo woest en ledig als de nacht. Of is het misschien het land van de duivel? Wie weet 't... Maar in elk geval zijn wij er dan om die duivel, uit te bannen. Of naar huis te gaan. Een van beiden. Voorlopig houd ik het nog bij het eerste. Ik bid vaak en het hardst en aanhoudendst voor Nieuw Guinea. Misschien dat God eens erbarmen krijgt met dit verloren land en zijn beklagenswaardige bewoners.

Op dit ogenblik kwam Pilatus, de papoea-bediende, binnen. Hij hield een briefje in zijn hand en zei: — Radio.

Van Noort stond op en nam het briefje uit z'n hand: — Antwoord van de Wisselmeren zeker...

Hij vouwde het open en las. Ik hoorde dat zijn tanden en kiezen met een harde, korte klik op elkaar sloegen.

— Wat voor bericht, Van Noort? vroeg Oudshoorn.

— Hier lees zelf maar...

De dominee nam het briefje en las het voor: „*Hard ziek en nog geen medicijnen stop hoop op spoedig herstel stop groet voor allen stop Mieke.*”

DE VOLGENDE DRIE DAGEN WERD ALLES IN IJLtempo in orde gemaakt voor de tocht naar het binnenland. Tylingen en Van Noort waren het erover eens dat twee papoea-agenten de reis mee zouden maken benevens een achttal papoeas, die prima dragers waren. Het was de bedoeling flink wat vivres mee te nemen voor ter Poorten, veel cigarettten, de laatst aangekomen kranten en tijdschriften, wat boeken, blikjes en allerlei andere kleinigheden voor het geval hij toch de post zou blijven bezetten. Ik merkte nu hoe moeilijk het was zelfs eenvoudige dingen als papier en inkt, pennen en lucifers, aan te schaffen. Alles kwam traag en moeilijk binnen en telkens moest het HPB van Sarmi of Tylingen zelf er achterheen zitten. Maar tenslotte kwam alles toch voor elkaar.

Het was in die dagen heter dan ik 't ooit op Nieuw Guinea had meegemaakt. Ik bleef maar het liefst liggen in het schamele huis van Van Noort, niet in staat tot zelfs het geringste werk. Het regende niet, maar binnen vijf minuten was ieder kledingstuk dat je schoon aantrok drijfnat. En heel de dag rookte de aarde. Deze rook was het vocht dat de volkomen doorweekte aarde teruggaf. Het was die zonderlinge soort regen die niet uit de hemel viel maar uit de aarde opsteeg. Het maakte een mens ziek van ellende en ik berekende soms heimelijk hoeveel dagen ik nog op deze plaats zou moeten blijven. Dit was geen klimaat voor een Europeaan.

Zo dommelde, sliep en doezelde ik de dagen door, soms denkend aan ter Poorten die we nu spoedig zouden ontmoeten, soms aan Mieke die met haar laatste mededeling nu toch wel zonneklaar had bewezen welk een harteloos, wreed en onvrouwelijk creatuur ze was. Nog niet eens een persoonlijke groet voor ter Poorten! Ik nam me stellig voor er bij hem op aan te dringen die verhouding te verbreken. Als ik tenminste de kans kreeg er met hem over te spreken want ik kende z'n terughouding waar het dit onderwerp betrof.

De avond van de derde dag, twee dagen voor de ochtend waarop het vertrek was bepaald, zaten Tylingen, Van Noort, Oudshoorn en ik bij elkaar om nog enkele dingen door te praten. Het was een

gesprek met heel wat hiaten. Zelfs deze mannen, gehard en ervaren in dit onmenselijke klimaat, hadden last van de hitte. Het was alsof de lucht kookte. Het ademen viel moeilijk en ik weet bij geen benadering hoeveel kroezen water we in die uren naar binnen sloegen. Het was de enige methode om op de been te blijven.

Tylingen keek herhaaldelijk naar de hemel. De zon was die avond ondergegaan in een massa geelbruine wolken en damp. Soms was het alsof de zon een wiel was, dat zich in razende vaart door die wolken en nevel heenwentelde. De kleuren werden van bruin helrood en daarna weer geelpaars. Het was een indrukwekkend en zelfs beangstigend schouwspel. Het had iets onbeschrijfelijk wilds. Nooit tevoren had ik de zon zo dreigend zien ondergaan. Het was alsof er na deze ondergang nooit meer een zon zou verschijnen, alsof hij zich na zoveel eeuwen eindelijk voorgoed ging oplossen.

Tegen middernacht bereikte de hitte haar hoogtepunt. We lagen hijgend in de stoelen, het khaki goed wijd opengesperd om elk, ook het allergeeringste, zuchtje op te vangen. Maar er was geen zuchtje meer. De aarde kookte, alle hitte van Nieuw Guinea leek in dit uur af te vloeien naar Sarmi.

Sinds de laatste uren stond de nachthemel in vuur en vlam. Van alle kanten kerfden bliksemstralen in het paars-zwart van de hemel boven Sarmi. Blauwe stralen, witte stralen en geelbruine stralen. Vaak vorkten die stralen in elkaar en werd de hemel een fantastisch mozaïek van zwarte blokken en vurige witte banen. Oudshoorn ging aan de ingang van het huis staan en hoewel ik half bewusteloos van slaap was drong het toch tot me door dat hij ernstig keek.

— Zo wild zag ik het nog niet vaak, Tylingen, hoorde ik hem zeggen. De ander kroop zuchtend overeind en ging naast hem staan. Ik volgde hem.

De hemel stond helwit en aardedonker boven Sarmi. Het was alsof de demonen van Nieuw Guinea waren aangetreden en daar boven, in de hemel van dit land, bezig waren met een luguber tournooi. Het was een verbijsterend vuurwerk, het grootste en machtigste dat ik ooit zag. Geen moment was de bliksem weg. Nu eens woelde hij op van achter enorme stapels wolken, dan weer kroop hij slangelend van achter de bergmuren vandaan of scheen uit de aarde terug te komen na daar eerst diep in doorgedrongen te zijn.

— Wat denk je ervan, Tylingen? vroeg Oudshoorn.

— Ik weet het niet. Je kunt hier van alles verwachten. Misschien waait het nog over en dat is te hopen. Het waarschijnlijkste is dat we een wolkbreuk krijgen en tegelijk een zware donderbui. Dit moest trouwens komen, het hing al weken in de lucht. Hoor . . .

We luisterden. In de verte kwam iets aan . . . iets dat deed denken

aan een lange rij wagens over een stenen weg. Een donker, somber gedreun.

— De bui, zei Oudshoorn zacht. Tylingen knikte. — Laten we de boel binnen zetten, want anders ben je het gedecideerd kwijt, Van Noort!

We brachten alles binnen en sloten de openingen van het huis af. Geen moment te vroeg. Toen we klaar waren ging het regenen. Een minuut later kraakte de donder over Sarmi en nog even daarna beleefde ik de wolkbreuk.

De donderbui duurde vier uren aan een stuk en ik dacht dat de wereld verging. Nieuw Guinea lag te trillen en sidderen op zijn grondvesten van kalkrots en ik zag verscheidene malen de bliksem op nauwelijks enkele tientallen meters voor me in de aarde slaan. Het zou me niet verwonderd hebben als die aarde was gespleten en heel Sarmi daarin verzonken.

Er stak een storm op die de palmen boog en brak en het was levensgevaarlijk buiten het huis te komen. Hoe dit de kracht van die storm kon weerstaan is me tot op deze dag een raadsel. Ik vreesde elk ogenblik met het huis en alles wat zich daarin bevond opgenomen te worden en tegen de bergwanden verpletterd. Maar het bleef staan; het was toch nog steviger gefundeerd dan ik had verwacht.

Tegen de morgen minderde de regen. Wat ik buiten zag waren poelen en meren. Er waren tienduizenden kubieke meters water gevallen en het woord regen is wel het minst duidelijk equivalent voor het natuurverschijnsel dat ik die nacht beleefde. En ook wolkbreuk geeft slechts in de verte de werkelijkheid weer van datgene wat zich in Sarmi afspeelde.

De storm wakkerde tegen de morgen aan maar de regen hield op. Het stormde de gehele dag, de volgende nacht en de helft van die dag daarna. En toen brak de zon door en was het voorbij.

We waren steeds bij elkaar gebleven en voelden ons lichtelijk gebroken. Het was of de storm recht door ons was heengevaren.

Het was frisser nu en we konden weer ademhalen. Buiten dreef de wereld van Sarmi: beken, plassen, rivieren en poelen. De eerste papoeas kwamen uit het bos vandaan en keken treurig om zich heen. Ik denk dat er van hun hutten niet veel meer over geweest zal zijn.

We gingen kijken hoe alles er bij stond en het was nogal bedroevend. De vermolmde steiger was vrijwel geheel verdwenen, maar de Higgens bleek er zonder veel averij afgekomen te zijn. En dat was al meer dan waarop we hadden durven hopen.

We stonden naar de verwoestingen te kijken en naar de zee die schuimend uitliep op het strand. Overal lagen aangespoelde stam-

men, stukken veen, gehele bomen en wrakhout. Het was een treurig en terneerdrukkend beeld, dat strand van Sarmi. Het had iets apocalyptisch . . . deze woeste zee, brekend en kapotslaand tegen de rotsen, klippen en koraalbanken en met deze wild voortrollende en om en om wentelende stammen half in het schuim van de branding. Ineens hoorden we iemand roepen. Het was Pilatus, die een paar honderd meter boven ons stond te wenken en te schreeuwen. We liepen langzaam terug. Toen we bij de jongen waren bleek deze geheel overstuur te zijn. Hij brabbelde allerlei woorden waarvan ik geen steek verstond maar het scheen er op neer te komen dat we direct naar het huis van Van Noort moesten gaan. Er was iemand uit de oetan voor hem gekomen. En er was grote haast.

De papoea die we in het voorhuis van Van Noort vonden was eigenlijk nog maar het restant van een mens. Hij was niet dood maar dat scheelde de helft niet. Hij lag op de grond met gesloten ogen; een verrafeld ding, dat eens een khaki broek was geweest, hing langs z'n magere benen. Op tal van plaatsen kleefden korsten verdroogd bloed aan zijn lichaam en ik zag sneden en ontvellingen die de man verschrikkelijke pijn moesten hebben gedaan. Het bovenlijf was naakt.

Hij sliep of was bewusteloos. Naast hem lag, met riemen om zijn pols gebonden, een kleine leren tas.

Van Noort sprak met Pilatus. Ineens was de man binnengekomen, zei de jongen. Hij had gevraagd naar de toean besar van de Kompenie . . . die moest direct komen . . . bericht had hij voor hem van zijn toean . . . en toen was hij gevallen en zo blijven liggen als hij daar lag . . . ja zo . . .!

Oudshoorn haalde een flesje uit z'n barang en goot wat van de inhoud tussen de tanden van de man. Even later zuchtte deze diep en sloeg zijn ogen op.

Zijn ogen dwaalden door het vertrek en toen greep hij opzij . . . hij zocht iets . . . de tas! Hij voelde hem en iets als een glimlach ging over het ingevallen en vermagerde gezicht. Toen zuchtte hij opnieuw.

Hij keek Tylingen aan, daarna Van Noort en mompelde wat. Hij wees op de tas.

Ik zag dit alles gebeuren en kreeg een ingeving dat er iets heel bijzonders aan de hand was met die man die daar zo ellendig voor ons lag. Tylingen maakte de tas los en ik zag dat er een brief in zat, verpakt in een grote envelop. Ik kwam wat dichterbij en herkende het handschrift: het was dat van ter Poorten. Maar helemaal precies zijn schrift leek het me toch ook weer niet.

Tylingen gaf de brief aan Van Noort aan wie hij was geadresseerd.
— Maak open, zei hij.
Van Noort scheurde de envelop los en haalde er een vel papier uit.
Hij las hardop voor wat er op geschreven stond:

— *Van Noort,*

Ik hoop dat deze brief je tijdig bereikt, en dat je thuis bent als hij wordt gebracht. Ik wilde je vragen te proberen hierheen te komen met wat hulppolitie want ik geloof niet dat ik het meer lang houden kan. Er is hier van alles gebeurd en ik vrees dat ik te laat om hulp heb gevraagd. Later zal ik je wel vertellen waar het allemaal om gaat, nu heb ik geen tijd en geen lust daarin. Kom gauw eer het te laat is. Neem de gewone weg langs dat oude bivak van drie jaar geleden, je weet welk ik bedoel. Neem gidsen mee en laat iedere man goed gewapend zijn. Het is overal gevaarlijk en de hel is los hier en in de omtrek. Pas goed op jezelf.

Waarom zitten we hier eigenlijk in dit land? Er is niets mee te beginnen. We zullen nooit tegen alle duivels op kunnen die hier wonen. Ik heb dingen gezien en beleefd die nooit iemand zal geloven. Misschien jij, ik hoop het. Ik kan dat allemaal niet meer alleen verwerken.

Van Noort, kom gauw. Als het kan moet je vandaag, of uiterlijk morgen weggaan uit Sarmi. Zou dat kunnen? Ik hoop het. Ik geloof dat ik ziek ben, misschien hebben ze me ziek gemaakt. Kom morgen, Van Noort, en denk eraan de mannen geweren mee te geven die niet haperen als er geschoten moet worden.

Vergeet niet een paar blanco journaals mee te nemen. De mijne zijn alle vol. Ook inkt en blanco papier. Vergeet het niet.

Ik verlang erg naar je komst.

*Je
ter Poorten.*

Wij zagen elkaar aan en niet een zei een woord.

Toen zei Tylingen langzaam: — Zo... dat is niet zo erg mooi, jongens.

— We moesten vandaag nog maar gaan, bromde Oudshoorn. — Ik geloof dat er bar veel haast bij is.

— Vandaag? We gaan straks, viel Tylingen hem ruw in de rede.

— Vooruit, opschieten. Over een uur wil ik weg. Ik heb geen zin een van m'n mensen daar te laten verrekken. Ik heb 'm trouwens al veel te lang daar laten zitten, stommeling die ik ben. Had het kunnen weten.

Eerst gingen we toen de papoea, die de brief had gebracht, een beetje opkalefateren. Hij was er vervloekt slecht aan toe.

WE VERTROKKEN NOG DIEZELFDE MIDDAG uit Sarmi. Oudshoorn ging mee en behalve Tylingen, Van Noort en ik, hadden we twaalf uitgezochte hulpagenten bij ons. Alles was nu nog hals over kop klaargemaakt en een deel van de barang die we voor ter Poorten zouden meenemen zou later worden nagebracht.

Tylingen wilde geen minuut langer wachten. De man die de brief had gebracht werd aan de zorgen der papoea-bedienden op de bestuurspost toevertrouwd. Er was geen sprake van dat hij de eerste dagen op de been kwam. Hij was totaal overstuurd en niet in staat een ook maar enigszins aaneengesloten relaas te vertellen. Even voor we weggingen probeerde Oudshoorn nog wat uit hem te krijgen maar het lukte niet. De man had het over de toean die ziek was geweest en dingen waarover je niet mocht praten en die je niet mocht zien. Alles bleef verward en duister.

We troostten ons met de gedachte dat we over een dag of zeven bij ter Poorten zouden zijn en dat dan de sluier over dit alles opgelicht werd.

Ik vroeg zowel aan Tylingen als aan Van Noort en Oudshoorn wat ze van de brief van ter Poorten dachten maar ik kreeg geen antwoord waar ik enig houvast aan had. Ze haalden hun schouders op en alleen Oudshoorn zei weer dat in dit land alles mogelijk was. Ook het onmogelijke. Hij wees er op dat in het binnenland de meest fantastische excessen voorkomen, op vrijwel ieder denkbaar gebied, en dat het dus niet was uitgesloten dat ter Poorten het slachtoffer was geworden van de een of andere barbaarse instelling. Het zou niet de eerste maal zijn dat zoiets gebeurde. En hij was ziek geweest en wat was dat voor een ziekte? Malaria kon een mens ver brengen. Nee, we moesten wachten tot we bij hem waren. Eerder zouden we niets weten en theoretiseren had geen enkele zin.

Wel, ik wist dat ik meeding! Het papoea-paadje bleek door de ontzaglijke regenval van de laatste dagen practisch verdwenen te zijn en we baggerden tot over onze enkels door de taaiste, glibberigste modder die ik in al m'n levensdagen onder m'n laarzen gehad heb.

Het was warm en vochtig en ik maakte me er ernstig zorg over of ik dit tempo en deze hitte wel zeven dagen zou uithouden. Ik geloofde er niets van. En wat dan? Ik dacht er niet aan alleen in de oetan achter te blijven. Maar wat dan . . . ?

We maakten die eerste nacht een zeer improvisatorisch bivak en vermoeid viel ik vrijwel direct in slaap. Ik had blaren onder m'n voetzolen en was op verscheidene plaatsen doorgelopen. Ik kan niet zeggen dat de stemming erg plezierig was en er werd nagenoeg niet gesproken. Ieder had blijkbaar voldoende aan z'n eigen gedachten. De volgende morgen werd al om vier uur opgebroken en ik vond dit overdreven vroeg. Ze moesten de dingen niet gaan overdrijven, want dan zou ik het geen drie dagen uithouden.

We trokken door de jungle, een eindeloos regenwoud, stil en desolaat. Groen, groen, groen. Met geen zonnestraal door het dak van blaren. Grenzenloos somber en triest. Met vlakbij het schurend voorbijstromen van de grote kali, wiens loop we volgden. Het was een zijrivier van de Mamberamo, de moeder der stromen op Nieuw Guinea, de grootste rivier van het land.

Het had zwaar gebandjird, dit was aan alles te zien. Enkele malen zag ik die dag de kali en het was een zeldzaam gezicht, dat bruisende water voort te zien razen door de nu eens nauwe, dan weer brede bedding, die op vele plaatsen was opgevuld met enorme rolstenen. Tegen de middag kwam een der gidsen die vooruit ging, terug met de mededeling dat er een half uur verderop papoeas aan de rand van de kali zaten. Of de toean het nodig vond er heen te gaan.

Tylingen sprak met Van Noort en besloten werd de papoeas te vragen hoe de kwaliteit van de weg verderop was. Waarschijnlijk zouden ze ons wel kunnen inlichten.

We trokken verder, maar eer de troep bij de plaats aan de kali was waar de mannen volgens de gids bij elkaar zaten, kwam een van hen al op ons toelopen. De man was kennelijk nerveus. Hij zwaaide wild met zijn armen en maakte een vertwijfelde indruk.

Tylingen liep op hem toe en deed moeite de man te ondervragen. Hij kreeg echter geen kans; de ander goot een stortvloed van woorden over hem uit. Ik vroeg me af wat die opgewonden kerel allemaal wel te vertellen had. 't Zou wel niet zo heel belangrijk zijn, want ik had geleerd dat ze over het minste en geringste feit soms dagenlang doorpraten.

Toen merkte ik dat Van Noort verbleekte. Ik keek naar Tylingen en zag dat hij de papoea beetpakte en hem iets toebeet . . . ik kon er niets van verstaan. Alleen . . . de man zag er dodelijk verschrikt uit . . . en Tylingen zag er uit zoals ik hem nooit eerder had gezien. Ik kwam snel naderbij . . . vroeg Oudshoorn wat er gebeurde . . . Oudshoorn zag me aan en zei vreemd rustig: — De man beweert dat

ze de toean van de Kompenie hebben zien liggen . . . in de kali . . . maar er was een krokodil bij, die ze hebben verjaagd . . . wel . . . dat is het . . . Tylingen rende weg en wij achter hem aan.

Laat ik niet beschrijven met welke gevoelens ik die twee kilometer door de oetan ging. Ik kan me er trouwens ook niet veel meer van herinneren. Alleen weet ik dat er heel veel stekels en doorns waren en dat ik me behoorlijk verwondde. Maar ik voelde er niets van, omdat ik wist dat er iets verschrikkelijks ging gebeuren. Ik wilde niet denken, maar ik dacht steeds aan ter Poorten.

Ik liep achteraan en bereikte als laatste een open plek in de jungle. Het geruis van de kali kwam steeds dichterbij en elk ogenblik verwachtte ik de rivier te zien. Maar steeds opnieuw verzezen nieuwe groene wanden en muren. Het geluid van de kali zwol aan tot een donker gebrul en er lag iets kwaadaardigs en dreigends in dat brullen.

Daar was het water . . .!

Ik keek in de canyon waardoor de kali zich perste en het beeld dat ik daar onder me zag zette zich voor altijd vast in mijn herinnering. Wat daar onder mij voortkolkte was een kali maar ook iets levends, iets spookachtigs wit dat voortsnelde tussen rotsen en over rolstenen. Het was luguber en groots tegelijk, dat snel voortdonderende water, schuimend, bulderend, tegen de rotsen splijtend en kapotslaand.

Op de hoge oever zag ik in een flits een tiental papoeas zitten, dicht op elkaar. Een hoopje donker leven. Vlakbij stonden Tylingen en Van Noort, even verderop Oudshoorn. Ze stonden alle drie roerloos en zagen naar een bepaald punt beneden hen.

Ik keek in die richting en voelde me wee worden. Ik geloof dat ik neerhurkte en me vastgreep aan het korte, sprieterige gras dat daar uit de stenen omhoogschoot. Ik dacht een ogenblik dat dit alles door mij werd gedroomd, dat ik nog in de pasangrahan op Hollandia lag. Dit was niet waar . . . dit gebeurde toch niet . . .

Beneden me bruiste de kali. Naast het water verhief zich de oever, deels bedekt met het schuim van de rivier, deels droog. Tussen die stenen lag 't lichaam van een mens. Het lag met het gezicht naar omlaag. Twee papoeas stonden er een paar meter af.

Tylingen en Van Noort waren toen al bezig naar beneden te gaan. Ik volgde hen met Oudshoorn. Geen riep iets tegen de ander en ik ben er zeker van dat elk van ons precies hetzelfde dacht.

Ik kwam beneden en waadde naar de twee bestuursambtenaren die over het lichaam stonden gebogen. Ik zag dat Tylingen dat slappe lichaam opnam en naar het droge gedeelte van de oever droeg. Ik wierp een blik op het gezicht en het was vreselijk. Het was gehavend, mismaakt en nauwelijks herkenbaar.

Een arm, slap, leeggebloed lijf. Flarden khaki van een verbleekt en

doorweekt uniform hingen aan het lijk. Op een der schouders een dof goud distinctief van een BB-ambtenaar. Een arm ontbrak.

Ik rilde van afschuw en legde mijn hand op de schouder van dominee Oudshoorn. Die stond er treurig bij en fluisterde me een paar woorden toe, nauwelijks hoorbaar boven het geraas en gedonder van de kali beneden ons: — Ter Poorten . . . aangevreten door krokodillen . . . het is vreselijk . . . arme kerel . . .

We legden het trieste overschot van Jan ter Poorten tegen de droge oever, bedekten het geschonden gezicht met doeken en daarna legde Tylingen er zijn regenjas overheen.

Er was nog bijna geen woord gesproken. Op verre afstand stonden de papoeas als schaduwen tegen het groene oerwoud te kijken. De kali donderde voort en wij staken een sigaret op. Wat konden we ook nog anders doen?

En daarna spraken we erover wat er verder moest gebeuren. Eén ding stond vast: we konden nog vandaag naar Sarimi terugkeren. Er was niets meer te doen verderop. Jan ter Poorten was al naar ons gekomen.

Maar we waren te laat.

Die dag was de ellendigste die ik op Nieuw Guinea beleefde. Ik was ineens klaar wakker geschud. Ineens wist ik wat dit voor een land was, hoe hard en hoe wreed. Ja, dit land veegde mensen uit, radeerde hen weg. De mens die hier vocht met de jungle was kansloos. Soms scheen het of de jungle toegaf, er zich bij neerlegde. Maar iedere keer was dit alleen maar een terugtrekken om wilder, rauwer en harder terug te slaan.

We zaten die dag bij hem, op de hoge oever van de kali. Af en toe spraken we over hem maar niet zo veel, want de kali donderde te hard. Je kon je moeilijk verstaanbaar maken.

Tylingen stelde voor hem hier te begraven en Van Noort en Oudshoorn knikten. Zo was het 't beste.

De agenten groeven een klein graf naast de bedding van de kali. Het viel niet mee, want de aarde was daar vol steen en gruis. Het duurde bijna vier uur maar toen was de kuil wel diep genoeg. Er zouden geen krabben en krokodillen bij hem kunnen, als we het graf goed bedekten. Later zouden er meer stenen komen als de kali ging banjirren.

We legden hem erin, na blaren en varens in het stenen graf gestrooid te hebben. De vlag die we bij ons hadden werd om het lichaam gewikkeld en zo lag hij het beste. We stonden er bij en naast ons stelden zich de papoea-agenten op. Ze zagen er ernstig uit. Ze

wisten precies wat er gebeurd was. Tylingen vroeg ze hun geweren te laden. Hij wilde drie salvo's laten afgeven als laatste groet van de Kompenie aan Controleur ter Poorten.

Oudshoorn zocht in zijn barang en kwam terug met een klein, in leer gebonden Nieuw Testament. Hij bladerde erin en zijn hand bleef rusten bij de eerste brief van Paulus aan de Thessalonikers.

Met heldere stem las hij het vierde hoofdstuk en zijn stem was duidelijk verstaanbaar boven de donderende kali uit:

— Voorts, broeders, bidden en vermanen wij u in den Heer Jezus, dat, gelijk gij van ons vernomen hebt hoe gij moet wandelen en Gode behagen, gij daarin nog overvloediger wordt. Want gij weet welke geboden wij u gegeven hebben door den Heer Jezus. Dit toch is de wil Gods, uwe heiliging: dat gij mijdt de hoererij, en dat ieder van u zijn eigen vat wete te houden in heiliging en eer, niet in kwaden lust, als de heidenen die van God niet weten; en dat niemand zich vergrijpe noch zijnen broeder bedriege in den handel; want de Heer is een wreker van dit alles, gelijk wij U te voren gezegd en betuigd hebben. Want God heeft ons niet geroepen tot onreinheid, maar tot heiliging. Wie dan dit veracht, die veracht niet mensen, maar God, die Zijnen Heiligen Geest in u gegeven heeft.

Van de broederliefde nu is het niet nodig u te schrijven, want gij zelve zijt van God geleerd, elkander lief te hebben; en dat doet gij ook aan alle broeders die in geheel Macedonië zijn. Maar wij vermanen u broeders, dat gij nog overvloediger wordt, en dat gij u beijvert om stil te zijn en het uwe te doen, en te arbeiden met uw eigen handen, gelijk wij u ook bevolen hebben, opdat gij eerbaar wandelt voor degenen die buiten zijn, en niemand van hen nodig hebt.

En wij willen u, broeders, niet onkundig laten aangaande degenen, die ontslapen zijn, opdat gij niet treurig zijt gelijk de anderen, die geen hoop hebben. Want zo wij geloven dat Jezus gestorven en verzen is, zo zal God ook degenen, die ontslapen zijn in Jezus, met Hem opvoeren. Want dit zeggen wij u als een woord des Heeren, dat wij, die leven en overblijven bij de toekomst des Heren, geen voorrecht zullen hebben boven degenen, die ontslapen zijn. Want Hij, de Heer zelf, zal met een veldgeroep, en met de stem des aartsengels en met de bazuin Gods, afkomen van de hemel; en de doden in Christus zullen het eerst opstaan; daarna zullen wij, die leven en overblijven, tezamen met hen weggerukt worden in de wolken, den Heer tegemoet, in de lucht, en zullen also bij den Heer zijn. Zo troost nu elkander met deze woorden. Amen.

We legden wat gele en paarse orchideeën, die we gezocht hadden, op de vlag, waar het hoofd van Jan ter Poorten was. Toen schoten de papoeas hun geweren driemaal af. Het geluid werd direct verzwolgen door de kali.

Daarna dekten de agenten het graf af met rolstenen, kiezel en gruis, tot niets meer zichtbaar was van de rode, witte en blauwe kleur van de Nederlandse vlag die hem dekte.

En toen gingen we, nadat Oudshoorn nog had gebeden, weg; terug naar Sarmi.

Heel die lange weg hoorden we het bruisen van de kali.

IK BLEEF NOG EEN PAAR WEKEN NA HET RAMPZALIG einde van ter Poorten in Sarmi en 't was hier dat ik langzamerhand een duidelijk beeld kreeg van de tragedie die zich rondom ter Poorten had afgespeeld en tenslotte tot zijn ondergang had geleid.

Er werd een onderzoek ingesteld en het merendeel der stukken en verklaringen kreeg ik ter lezing. En stuk na stuk lezend, proces-verbaal na proces-verbaal doornemend, woord voor woord de verhalen volgend die Tylingen en van Noort optekenden uit de monden van de papoeas uit het binnenland, die door de veldpolitie waren gehaald, doemden langzaam de omtrekken van de laatste maanden van het leven van Controleur ter Poorten voor mij op. En dat beeld werd nog vollediger toen mij zowel de mededelingen van de goeroe van kampong Mongoel bekend werden als de aantekeningen die ter Poorten schreef voor zijn vlucht.

Het was een huiveringwekkend verhaal. Er ontbraken enkele schakels maar ik had nu genoeg van Nieuw Guinea gezien en gehoord om de hiaten te kunnen aanvullen. En toen ik het alles kon overzien, eerst toen wist ik wat Nieuw Guinea is voor de Europeaan, die meent de strijd tegen de wildernis te kunnen opnemen.

En hier is in grote trekken dat verhaal, ontgaan van veel franje en bijkomstigheden. De geschiedenis van de ondergang van een mens die Nederland diende als BB-ambtenaar in 't wildste deel van het Koninkrijk.

Toen Jan ter Poorten op eigen verzoek opdracht kreeg zich met enkele papoea hulp-agenten van Sarmi naar kampong Mongoel in het binnenland te begeven, wist hij dat de taak die hem wachtte niet licht zou zijn. Hij had van een aantal vertrouwelijke rapporten kennis genomen die alle spraken van onrust en beweging in dit gebied. Het zou zijn taak zijn het gezag te herstellen en rustiger toestanden te scheppen.

Over zijn reis door de jungle naar kampong Mongoel valt weinig te vermelden. Het weer was goed en binnen de gestelde tijd bereikte hij zijn doel.

Zijn eerste indrukken waren dat het in het gebied wel meeviel. De hoofdmannen van de stam kwamen hem bezoeken en uit niets viel te bespeuren dat er onrust heerste. Toch besloot hij op zijn *qui vive* te blijven en na te gaan wat er de laatste tijd in de omgeving was gebeurd. Lang behoefde hij niet te wachten of de eerste bewijzen vielen hem in handen. Het bleek dat er sinds twee jaren duchtig werd gesneld tussen de kali waaraan kampong Mongoel lag en de Mamberamo, en dat verscheidene dorpen verlaten stonden.

Intussen had hij door enkele papoeas, die samenwerkten met goeroe Malinau, de Ambonnees, een kleine hut laten bouwen, die geschikt was om in te wonen. Tot dat ogenblik was de bestuurspost in de bamboe hut van de goeroe gevestigd geweest. Hij richtte zich in zo goed en zo kwaad als mogelijk was en liet een lange rechte bamboestam voor de ingang planten. Hieraan bevestigde hij de Nederlandse vlag.

De goeroe vertelde hem, nadat er enige weken waren verlopen, dat hij eerst van plan was geweest nergens met de toean over te spreken, omdat hij vreesde dat deze hem de schuld zou geven van de dingen die gebeurd waren en nog steeds gebeurden. Maar hij was van mening veranderd en de toean moest het weten. Nu, de mannen van kampong Mongoel hadden niet alleen veel gesneld de laatste tijd, maar ze waren bezig met iets dat verschrikkelijk goddeloos was. Ze aanbaden een nieuwe god en de wijze waarop ze hem aanbaden was heidenser dan iets anders op de aarde der papoeas.

Ter Poorten drong aan op bijzonderheden. Ze kwamen, bij stukjes en beetjes. De goeroe scheen een heilloze angst te hebben voor de hoofdmannen van de kampong en tijdens het vertellen daalde zijn stem tenslotte tot een hees en angstig gefluister. Steeds keek de man schichtig om zich heen als vreesde hij dat het gesprek van buiten af werd afgeluisterd. Tweemaal liep hij 't huis uit om zich ervan te overtuigen dat er niemand aanwezig was.

Wat de goeroe vertelde was niet helemaal nieuw voor ter Poorten. Hij wist dat er onder vele stammen op Nieuw Guinea de verwachting leefde dat eens een nieuwe, grote oppergod zou komen. Als die er was kwam het tijdperk van overvloed. Er zou een soort paradijs ontstaan, geen enkele papoea zou ooit meer behoeven te werken, ooit meer sago behoeven te kloppen of op jacht te gaan. Daarbij bleef het echter niet. De papoea's zouden meesters zijn en de blanke toean moesten voor hen werken.

Deze verwachting had reeds vele malen aanleiding tot strubbelingen en excessen gegeven, zodat het ter Poorten niet zo heel erg verwon-

derde dat de Ambonnees hem vertelde dat iets dergelijks thans in dit gebied aan de dag trad. Er zou zich wel een gelegenheid voordoen dit ongelooft de kop in te drukken. Hij moest echter wachten tot hij over concrete feiten beschikte.

Er gingen weken voorbij en de weken werden maanden. En in die tijd gebeurde er iets met ter Poorten, waarvan hij zich zelf waarschijnlijk niet bewust is geweest. Hij begon namelijk te vechten tegen de jungle. Het is niet gemakkelijk weer te geven wat daar op de post gebeurde. De aanleiding moet geweest zijn, al blijft dit een veronderstelling, dat ter Poorten teveel is gaan denken aan zijn verloofde, die zich aan de Wisselmeren bevond en vrijwel niets van zich liet horen. Ter Poorten was een gevoelig man, die karaktereigenschappen bezat die hem tot een nobel mens maakten doch die hem het leven in de jungle niet vergemakkelijkten.

Hij dacht veel aan Mieke van der Veer en dit werd het begin van zijn ondergang. Hij zat avond aan avond alleen in zijn hut, met niets in die hut dan een ruwe bamboe tafel, een geïmproviseerde stoel en op de grond het veldbed. Dat was eigenlijk alles wat in die hut stond. Verder nog zijn wapens, zijn schrijfbenodigdheden en de rest van de barang.

In deze hut zat ter Poorten iedere avond. Hij kwam er als hij van de dagelijkse patrouille terugkeerde. Hij kreeg er zijn eten van de papoea-jongens en hij zat er tot hij slapen ging.

Hij was volstrekt alleen, en de wereld was zo ver, dat het haast dwaas was aan die wereld te denken. Hij wist dat hij nog lang in de jungle zou moeten blijven eer zijn taak beëindigd was.

Hij dacht na over het meisje met wie hij was verloofd, maar die haar werk boven hem stelde. Hij dacht aan haar, zoals hij haar 't laatst had gezien: knap, vitaal, charmant. En nu zat ze aan de meren en deed het werk dat ze zich altijd had gedroomd. Hij wist dat dit werk haar volkomen beheerste en dat ze zelden de tijd zou vinden aan hem te denken.

Hij had elke avond en elke nacht vele uren om aan Mieke van der Veer te denken. En als hij op het veldbed ging liggen, onder de oude, verschoten klamboe, dan was hij bij haar, omdat zij eigenlijk 't enige levende was dat hij in de wereld bezat. Hij was bij haar, net zo lang tot de muskieten en de krekels, de cycaden en de brulkickers stil werden. Dan was 't bijna morgen.

Hij kreeg last van hoofdpijn en had tweemaal achter elkaar een hevige malaria-aanval. De goeroe verzorgde hem en deed alles om het hem naar de zin te maken. Dagenlang lag ter Poorten op het veldbed; hij had harde koorts en staarde onafgebroken met hoogrode kleur en glanzende ogen naar de nauwelijks aaneensluitende balken van de zoldering. Soms ijde hij en dan legde de Ambonnees

hem vochtige kruiden en planten op het hoofd. Tenslotte werd hij weer beter, maar hij voelde zich vrij lusteloos. En de beelden uit zijn koortsdromen bleven hem bij, hoe hij ook zijn best deed er los van te komen.

Mieke van der Veer bleef zijn gedachten vullen. Die obsessie werd niet minder, maar erger. Het gebeurde vaak dat hij dacht haar voetstap buiten te horen. Hij stelde zich voor dat nu de deur geopend zou worden en dat ze binnenkwam. Rank . . . lachend . . . in haar khaki kostuum dat haar zo goed stond . . . en ze kwam op hem toe, kuste hem en zei dat ze zo naar hem had verlangd, al die maanden.

Maar de deur bleef gesloten. En als hij al een keer geruisloos werd geopend dan was het een oude papoea die hem de kruik gekookt water kwam brengen. Of de jongen die de klamboe kwam opzetten. Zo gingen die eerste maanden voorbij. Ter Poorten vereenzaamde en er waren nachten dat hij nauwelijks een uur sliep. Doodmoe werd hij tegen de morgen wakker.

Als hij door de kampong liep wist hij dat hij werd nagestaard door de bevolking. Hij zag de mensen niet maar hij wist dat tientallen paren ogen hem uit de hutten volgden. Hij voelde die blikken soms haast lijfelijk in zijn lichaam boren. Een enkele maal liepen er jonge kinderen met hem mee, maar als hij z'n huis naderde bleven ze staan. Het was of ze een heimelijke vrees hadden voor de plaats waar de man van de Kompenie leefde.

De jongens die hem zijn eten brachten kwamen niet meer en werden vervangen door twee jonge vrouwen, door de goeroe uitgekozen. Het waren gedoopte meisjes voor wier eerlijkheid de goeroe instond.

Hij vond het best. Het maakte hem niets uit wie hem verzorgde. Waarschijnlijk merkte hij de eerste tijd de verandering niet eens.

Stellig zal hij niet geweten hebben dat die twee meisjes, Rachel en Maria, hem van de eerste avond af met zorg en medelijden aanzagen. Ze spraken geen woord als ze in de hut waren. Geruisloos kwamen ze binnen, geruisloos gingen ze even later weer heen. Twee meisjes, van wier aanwezigheid hij zich niet bewust was.

Deze twee meisjes waren goed gevormd en behoorden tot de meest beschaafden van de kampong. Ze hadden enig onderricht van de goeroe gehad en waren minder primitief dan de anderen. Hun haar was altijd gekamd en schoon. Ze baadden zich elke dag in de kali en beschilderden zich niet.

Toen ze de Controleur een maand hadden bediend zag hij ze op een avond. Hij had een uur op het veldbed gelegen om te bekomen van de hitte van de dag. Hij rookte de ene sigaret na de andere en voelde zich nerveus. Er kwam geen post van Mieke, hoewel hij zelf brief na brief schreef. Het was alsof ze hem totaal vergeten was. Hij

kwelde zich al dagen met die gedachte. Het ergste was dat hij niets wist.

Hij staaarde voor zich uit en zag de deur opengaan. Als ze nu eens binnenkwam . . . als Mieke nu . . . op dit ogenblik . . .

De twee vrouwen schoven binnen en ineens zag hij hen. Hij wist niet dat het Rachel en Maria waren, wel zag hij dat hun lichamen goed gevormd en onderhouden waren en fris.

Ze zagen dat hij naar hen keek en ze gingen sneller heen dan anders. De toean had naar hen gekeken.

Daarna keek hij vaker naar hen. Het viel hem op dat deze vrouwen zo stil hun werk deden en niets van het lawaaiige hadden der andere papoeavrouwen. Hij zag dat ze beschroomd waren en ingetogen.

Het werd steeds stiller om hem heen. Meestal sliep hij de eerste uren van de avond en werd dan tegen het uur van middernacht wakker. En hij bleef wakker tot de ochtend traag en grauw door het groene jungle-dak gloorde. Hij nam medicijn in om te kunnen slapen maar het hielp niet. Ook op de obat van de goeroe reageerde hij niet. Hij nam zich voor nergens meer aan te denken dan enkel aan zijn werk. Het lukte niet. De nachten waren te lang, de jungle was te vol leven en rumoer, hij zelf te eenzaam.

Hij vond het wel vreemd dat hij zo onrustig was, want hoe vaak was hij hiervoor niet in de rimboe geweest, maanden achtereen! Nooit had de wildernis hem benauwd of angstig gemaakt. Waarom dan nu wel?

Hij probeerde te lezen, maar hij kon zijn aandacht niet bij het boek houden. Er leefde een gezicht tussen de pagina's en zijn ogen.

Hij begon aan een uitvoerig rapport voor het HPB van Sarmi, maar nauwelijks begonnen hield hij er al mee op. Het kostte hem teveel moeite. Iedere avond schreef hij reeds een uur aan 't journaal en dat viel hem al zwaar.

Hij at weinig, maar rookte des te meer. Zoveel, dat hij er last van kreeg. Hij minderde het cigarettengerook, maar verviel spoedig weer in de oude zonde. Het was het enige middel om 's-nachts de eenzaamheid door te komen.

In die nachten luisterde hij naar de jungle, die daar buiten leefde en tierde. Hij wist alles van de jungle, ze had geen enkel geheim meer voor hem. Hij was er doorgetrokken op vele plaatsen en wist welke macht ze had. Maar dit hier scheen hem soms een andere, nieuwe jungle. Het was alsof er geluiden waren, in de eindeloze uren van de nacht, die hij nooit eerder had gehoord. Maar waren het wel geluiden of was het slechts verbeelding?

Eenmaal zat hij gespannen te luisteren naar een zonderling gebrul in de verte. Het was het vreemdste gebrul dat hij ooit had gehoord.

Het had iets menselijks en iets dierlijks. Wat was dat . . . ? Hij luisterde gespannen, hield zijn adem in . . . ja, hij hoorde het duidelijk. Hij ging in de deur staan en probeerde de richting van het geluid te bepalen. Nu eens kwam het uit het Noorden . . . dan uit het Zuiden . . . vreemd, wat kon dit zijn, een geluid dat hij nog niet kende? Hij liep naar de goeroe die in zijn maleis bijbeltje zat te lezen en vroeg hem even mee te gaan naar zijn huis. Daar bleven de twee mannen staan.

— Hoor . . . ! zei ter Poorten, — daar is het weer . . . ken jij dat geluid?

De goeroe spande zich in . . . hield zijn hoofd schuin. Keek daarna de Controleur aan en schudde zijn hoofd. — Ik hoor niets, toean . . .

Ter Poorten zag de man aan alsof hij gek was.

— Hoor je niets . . . ? Luister . . . daar . . . in die richting . . . nu . . . ' Dat gebrul en gekerm . . . wat is dat . . . ?

Er liep een huivering over het lichaam van de Ambonnees en verschrikt keek hij de man van de Kompenie aan. Wat had die . . . er was geen geluid te horen. Nergens was toch geluid . . . ! alleen de brulkickers waren er en de krekels. Meer niet. Toean droomde . . .

Hij vroeg of hij heen mocht gaan. Ter Poorten knikte.

De Controleur ging naar binnen en viel neer op het veldbed. Hij steunde zijn hoofd in zijn handen. Opnieuw hoorde hij het gebrul. Nu eens ver weg, dan dichterbij. Nu eens voor het huis . . . dan weer aan de andere zijde . . .

Hij hield zijn handen tegen zijn oren maar het hielp niet. Hij stak zijn vingers in zijn oren en door zijn vingers heen bleef hij het horen. Het was zelfs alsof het nu nog helderder klonk.

Hij sprong op en wist wat het was. Hij was bezig zijn verstand te verliezen . . . het was de jungle die bezig was hem kapot te maken. Hij kende dit . . . God zij gedankt had hij het nog bijtijds ontdekt! De jungle . . . die zou hem niet krijgen. Nooit en nooit. Die kreeg geen kans al zat hij hier nog tien jaren. Hij lachte en die lach klonk zonderling en bizar in de kleine houten hut. Het was de eerste lach die er ooit geklonken had en er zouden er niet zo heel veel meer volgen.

De andere avond kwamen Rachel en Maria. Zij zagen de toean, de grote heer, zitten aan de tafel met zijn handen onder zijn hoofd, diep in gedachten. Hij moest ver weg zijn, de toean . . . Arme toean . . . hoe kon een mens zo eenzaam leven, zonder andere mensen om hem heen.

Er was nog iets dat Rachel en Maria niet begrepen. Hoe kon een man, zo schoon, blank en jong als de toean, leven zonder vrouw? Ze spraken er vaak samen over, fluisterend en zonder dat iemand

hen kon horen. Was de toean dan een tovenaar, geen gewoon mens? Had hij die dingen niet nodig, zoals alle andere mannen?

Elke avond zagen ze hem zitten: eenzaam, alleen, stil. En in hun hart groeide iets dat het midden hield tussen sympathie, liefde en medelijden met deze man, die zo verschrikkelijk alleen was in een land waar hij niet geboren was, dat hem vreemd was en waarvan hij de geheimen niet kende.

En toen kwam de avond dat ze draalden, een ogenblik . . . een seconde . . . het eten stond op tafel en ze wierpen een blik op hem. In die blik was deemoed vermengd met droefheid. „Arme blanke toean . . .” dat zei die blik.

Daarna gingen ze snel en even geruisloos als altijd weer heen. Hij had hen niet eens gezien.

Hij was overdag veel in de wildernis. Hij zag de orchideeën en bleef soms vaak onder de speelbomen staan waar de paradijsvogels bezig waren elkaar het hof te maken. Dat was altijd een boeiend schouwspel, zoals de vogels elkaar benaderden, haast menselijk was het. Later liep hij door, en zijn gedachten waren bij de vrouw die onbereikbaar ver was en hem toch niet los liet.

Soms bad hij God hem te verlossen van de gedachten maar God nam de gedachten niet weg. Hij vroeg zich af of hij wellicht een grote zonde had begaan die hij moest boeten. Hij wist het niet. Hij had wel gezondigd, maar hij wist niet voor welke zonde in het bijzonder hij dit moest ondergaan.

Op een dag kwam hij terug in zijn hut en nadat hij zich in het ijskoude kaliwater had gewassen ging hij even liggen op het bed. De deur ging open en de twee vrouwen schoven binnen. Ze zetten het avondmaal neer en bleven staan.

Dat viel de man op, want nog niet eenmaal daarvoor waren ze blijven staan. Hij keek op en zag ze.

Daar stonden ze: slank en welgevormd. Het waren mooie vrouwen, meisjes nog, niet ouder dan achttien jaren. Dat zag de man op het bed. En hij zag meer. Hij merkte dat ze hem aanzagen alsof ze hem al heel lang kenden; er was iets in de blik van hun ogen dat een duidelijke taal sprak. En ineens verstond hij die taal.

Hij stond op en glimlachte.

De twee vrouwen glimlachten terug, zacht, mild en vriendelijk. Er was niets onkuis in die lach en niets troebels. Ze bleven staan, twee roerloze beelden, welgevormd, geboetseerd uit donkere klei.

Toen hij voor hen stond bogen ze voor hem en een van beiden, het was Maria, fluisterde met naar de grond geslagen blik woorden die hij niet verstond.

Hij vroeg wat ze zei en ze herhaalde de woorden: Ze waren er beiden

voor toean en toean was te eenzaam. Veel te eenzaam voor een man, die zo blank was en zo jong.
Hij was verbaasd dat dit hem overkwam en glimlachte tegen beiden. Hij nam ze elk aan een arm en leidde ze zachtjes naar de deur. Hij sloot die achter hen en ging eten.

Dit gebeurde nog twee maal en beide keren bracht hij hen naar de deur. De laatste keer vocht hij een avond en nacht met zichzelf en het was een hard en verbeterd gevecht.

Hij overwon tegen de morgen en wist 't toen hij naar de kali liep. Hij had gevochten tegen vele demonen. Hij wist dat er ook hierna ogenblikken zouden komen dat hij zwak was en dat telkens weer de verleiding rond hem en dwars door hem heen zou sluipen. Het kali-water omsloot hem en hij rilde van kou toen hij op de kant stond. Het was alsof een zware last van hem was afgevallen en hij helderder kon nadenken dan daarvoor.

Hij liep terug naar zijn hut in de jungle en ontbeet. Buiten gingen de loeries en kakatoes wild te keer. Hij rook de doordringende, zware geur van het oerwoud en hij wist dat die avond alles weer terug zou komen wat er steeds geweest was. Maar hij was sterk en zou klaar zijn voor elk gevecht.

Dagen gingen voorbij . . . avonden slopen aan . . . nachten duurden eindeloos en waren vol hitte en loomheid. En in iedere nacht was Mieke in de hut van de Controleur en iedere nacht vocht de man met zichzelf en het opstandig lijf.

Rachel en Maria kwamen hem zijn eten brengen. Ze zagen de man zitten aan de tafel, of liggen op zijn bed en hun medelijden werd iedere avond warmer en dieper. Deze man moest de treurigste man zijn op aarde.

Soms, zeldzame keren, aarzelden ze even als ze heengingen. Ze stonden zacht ademend bij de deur . . . wachtten . . . misschien riep de toean hen nu, misschien moesten ze hem eindelijk helpen, misschien had hij hen nodig om zich te bevrijden van de zorg.

Maar de toean keek niet eenmaal op en ze openden de deur en gingen heen. Zachtjes spraken ze dan samen urenlang over de treurige man in die eenzame hut. Het zou niet goed met hem eindigen. Ze wisten dat de man van de Kompenie een verschrikkelijk einde tegemoet moest gaan. Zo leefde geen levend mens ter wereld. Hij was al levend dood.

Ze spraken er echter met niemand in de kampong over.

OP ZIJN BRIEVEN AAN MIEKE KWAM GEEN ANT-woord. Eenmaal bracht de jonge papoea die naar Sarmi was gegaan een brief mee. Het waren nauwelijks vijftig woorden, snel gekrabbeld met potlood op een blocnotevel-letje. Van die vijftig gingen er veertig over haar werk aan het Paniai-meer. Nauwelijks één woord voor hem.

Ter Poorten ging zelf door met schrijven, koppig en steeds hopen-d dat er post van haar zou komen. Hij wachtte vergeefs. Er was alleen dienstpost en altijd een brief van Van Noort. Van Noort zinspeelde herhaaldelijk op 't niet schrijven van Mieke. Ze zou het wel razend druk hebben . . . en ter Poorten wist zelf hoe moeilijk het was brie-ven weg te krijgen uit de vallei . . . en misschien raakte er ook wel post weg . . . het was zo'n lange weg en het ging allemaal door zo-veel handen . . .

Maar ter Poorten wist wel dat Van Noort dit alles alleen maar schreef om hem gerust te stellen. Hij zag duidelijk de leugen achter elke regel die Van Noort hem schreef. En dat alles maakte hem nog wanhopiger.

Op een avond kwamen de vier hulp-politicagenten hem vertellen dat ze graag naar Sarmi terug wilden. Hij was verwonderd over die wens en vroeg wat de reden was. Ze zwegen en bleven naar de grond staren. Hij stelde zijn vraag opnieuw en ze bleven zwijgen.

Het kostte hem moeite de waarheid er uit te krijgen, maar het lukte: er gebeurden hier bij de kampong dingen die niet goed waren. De duivel was hier . . . Ze wilden weg en zo gauw mogelijk. Ter Poorten lachte hen uit, hoewel hij wist dat deze mannen iets moesten weten wat hem onbekend was gebleven.

Hij verbood ze heen te gaan en ze gingen terug naar hun hutten.

Twee avonden later kwam de goeroe bij hem. Hij zag er gejaagd en zorgelijk uit en vroeg de toean of hij even mee wilde gaan. Joenoës, een van zijn helpers, deed zo vreemd. Hij kon niet meer uit hem wijs worden. Het was of de duivel in hem was gevaren.

Ter Poorten liep mee. In het huis van Jozef Malinau lag de jonge papoea op een baleh baleh. Hij trilde en sidderde en de eerste in-

druk van ter Poorten was dat de jongen zware koorts had. Hij bekeek hem een paar minuten en plotseling opende de jongen zijn ogen. In de schemer van de hut, alleen verlicht door een klein olielampje, zag hij alleen het wit van de ogen.

De jongen riep iets... vreemde klanken... maar uit die klanken werden enkele woorden verstaanbaar... en dat waren wel heel vreemde woorden: — Come on, Joe... hurry up... bloody Dutch come on...! come on...! Okay Joe... Okay Bill... yes we go... we go... come on... come on...!

Deze woorden werden steeds herhaald. Soms zweeg Joenoes even, sloot zijn ogen, maar even later begon hij weer.

— Wat is dat? vroeg ter Poorten aan de goeroe, die zorgelijk zuchtend naast hem stond.

— Toean... ik weet het niet. Zo gaat het nu al twee dagen achtereen. Misschien heeft hij...

Jozef Malinau zweeg...

— Nu...! Wat heeft hij?

De man keek de Controleur aan en er lag een blik van nauwelijks verholen angst in zijn ogen. Hij slikte, keek om zich heen en fluisterde toen: —Misschien heeft Joenoes obat gila gedronken.

— Wat...?

— Obat gila, het gekkenmedicijn, toean...

Ter Poorten greep de goeroe bij zijn schouder en beet hem toe:

— Jozef, vertel op wat je weet, en ik waarschuw je dat je niets verzwijgt!

De man huiverde en liep handenwringend heen en weer. Toen zei hij: — Toean... eergisteren kwam de obat gila. Hij werd uit het bos gebracht. Ik had het u willen zeggen maar de toean keek zo donker en ik dorst niet.

— Wat is dat voor een obat, voor medicijn, Jozef?

— Toean, 't heeft iets met het graf te maken, zeggen ze, en met God en geraamten.

— Wat gebeurt er als je ervan drinkt?

— Je wordt onkwetsbaar, toean, en krijgt macht over anderen.

— Heeft Joenoes obat gila gedronken?

— Ik geloof het, toean...

— Wie heeft het in de kampong?

— Ik weet het niet, toean, iedereen kan het hebben, ik weet het niet. Maar er zijn samenkomsten in de oetan, ik heb ze vaak zien weggaan, 's nachts.

— Waarom heb je me dat nooit gezegd?

— Heer, ik dorst niet. Als ze weten dat ik u vertelde van de obat gila zullen ze me vermoorden.

De man op de baleh baleh richtte zich op dit ogenblik op. Hij was

in een soort trance en staarde met witte ogen voor zich uit. Hij riep enkele onverstaanbare klanken en rolde van de bank af.

Ter Poorten deisnde achteruit maar kreeg op hetzelfde moment een ingeving.

— Laat hem gaan als hij weg wil, Jozef . . . misschien gaat hij naar een plaats waar we meer te weten komen . . .

De jongen stond waggelend in de kamer en met zijn handen langs de wanden tastend zocht hij de plaats waar de uitgang was. Hij vond deze en met één sprong was hij buiten.

Ter Poorten en de goeroe renden achter hem aan. Het was haast volle maan zodat er vrij veel licht op de weg was die naar de kampong voerde. Het was al laat en het hele dorp scheen te slapen. Alleen in de verte werd op een trom geslagen, maar dit geluid was er haast iedere nacht.

Als een schim liep Joenoes voor de mannen uit, nu eens over het pad zigzaggend, dan weer kaarsrecht lopend. Hij struikelde geen enkele maal over de stronken die over de weg lagen, 't leek wel of de man slaapwandelde.

Ze liepen de kampong door en daarna sloeg Joenoes de richting in van de begraafplaats der papoeas. De goeroe aarzelde en bleef staan.

— Schiet op, Jozef, zei ter Poorten. Maar de man rilde van angst en vroeg zacht of hij niet verder mee hoefde.

De Controleur schudde hem opnieuw bij z'n arm en schold hem uit voor lafaard. — Vooruit, Jozef . . . ! Je bent een kerel . . . waar ben je bang voor, er is geen enkele reden voor!

De man overwon z'n angst en volgde. Hij zorgde ervoor vlak achter de Controleur te blijven, in diens brede, zware schaduw.

De begraafplaats bestond uit ruig struikgewas en ophogingen, waaronder in de loop der jaren de bevolking haar doden plaatste. Het was er doodstil en de maan scheen geel over de roerloze planten en varens die de graven overwoekerden. Voor hen uit liep nog steeds de jongen, zwaaiend en slingerend. Ter Poorten moest denken aan een geweldige vleermuis die zwalkend door de bomen naar zijn nest zocht.

Ineens vond Joenoes blijkbaar wat hij zocht: de grote dode ijzerhoutboom, die al jaren vermolmd en half verteerd was. Het was de boom waarvan de mannen uit de kampong zeiden dat het boze mannetje er in huisde. Het boze mannetje was een demon die zich 's nachts manifesteerde.

Joenoes stond beneden aan de stam en staarde naar boven. Toen begon hij weer te roepen:

— Come on . . . let's go . . . ! Com along Jim . . . Where are you, shut up . . . ah you damn'ed fool . . . okay . . . okay . . . !

Het was een sinister schouwspel in dit ogenblik op het met geel

maanlicht overgoten papoea-kerkhof; Jozef Malinau hield de arm van de Controleur zo stevig vast of hij die nooit meer zou loslaten. Joenoës ging door met 't brullen van Amerikaanse woorden, die echter op z'n papoeas uitgesproken nauwelijks verstaanbaar waren en begon vervolgens tegen de dode boom te schoppen en te slaan. Even later nam hij een aanloop en sprong tegen de boom op. Als een nagedis kroop hij tegen de stam op en ging op de onderste takken zitten. Ter Poorten kreeg een ingeving dat de obat gila wellicht in de holle stam van een boom verborgen zou zitten, maar hij vergiste zich.

Joenoës ging door met praten... — Joe... oe...! What the devil... let go... let go... no Sir...! Let go Sir... okay... okay...!

Ter Poorten vond dat dit alles nu lang genoeg had geduurd en hij riep de man aan: — Kom beneden, Joenoës, ga mee naar de kampong...!

De papoea verstijfde zichtbaar. Hij keek met zijn grote witte ogen naar beneden en eer ter Poorten er op verdacht was sprong hij uit de takken en kwam met een doffe klap op de grond terecht. Hij krabbelde overeind en vloog het kerkhof af.

De Controleur en de goeroe renden hem achterna en merkten dat de totaal buiten zinnen zijnde jongen naar een bosje kelor bomen liep. Hij bleef er voor staan en begon handenvol blaren af te rukken die hij in zijn mond stopte. Het was een dierlijk gezicht en ter Poorten vond het afschuwelijk. Was deze man een mens of een dier?

Joenoës draaide zich om en zijn mond vol groene blaren leegspuwend grijnsde hij naar ter Poorten. En hij gromde: — Eat... you eat... verry good... verry good mister...!

Toen was het alsof er een aantal stuip trekkingen door het lichaam schokten. Hij stond even kaarsrecht... wankelde en viel zo stijf als een plank voorover. Toen ter Poorten naast hem bukte zag hij dat er schuim op de mond stond. Automatisch gingen de kaken nog op en neer bij het kauwen der blaren.

Ze brachten hem samen terug naar het huis van de goeroe.

Toen ze klaar waren zei de Controleur: — Ik wil weten waar de obat gila is voor hier erger dingen gaan gebeuren. Wie heeft het?

Jozef Malinau haalde z'n schouders op. — Ik weet het niet, toean, ik lieg niet, toean.

Ter Poorten verliet de woning en liep recht op de hut van de hoofdman van de kampong toe. Vaag voelde hij dat er moeilijkheden zouden ontstaan maar hij moest dit doen en vannacht nog. Hij wist dat hier gevaar dreigde als hij niet direct ingreep.

Hij stond stil voor de hut van het kamponghoofd. Aarzelde... toen riep hij de man bij zijn naam.

Het bleef stil, maar hij wist dat de bewoner niet sliep. Hij had hem horen spreken, heel zachtjes, onderdrukt. Er waren blijkbaar meer mensen in de hut.

Nog eens riep hij. Het zacht gemummel ging door. Toen stapte hij door het deurtje naar binnen.

Hij zag een allermerkwaardigst schouwspel. De oude papoea, hoofd van de kampong Mongoel, zat spiernaakt op de grond. Aan zijn mond hield hij een leeg cigarettentinetje waarin hij sprak.

Toen de Controleur aan de duisternis was gewend merkte hij dat er een lang stuk touw aan het tinnetje zat vastgebonden. Dat touw liep over de grond van de hut en verdween onder de wand naar buiten.

De man keek hem aan, slaperig, in een soort trance. Hij was gestoord en ineens drong het tot hem door. Hij keek gemelijk naar de blanke man die was binnengekomen, ook al was dat de man van de Kompenie.

Toen ging hij door met praten in het lege busje.

Ter Poorten begreep er niets van. Hij ging naar buiten, bukte zich bij de wand van de hut waar aan de binnenkant het touw in de aarde was verdwenen en vond het terug. Het liep naar de kant van de weg. Hij nam het touw in zijn handen en volgde het.

En toen deed Jan ter Poorten een vreemde ontdekking. Er kwam geen einde aan het touw, hij liep enige honderden meters door de kampong en vandaar ging het touw verder de oetan in. En het verdween in de richting van een klein pad. Het was het pad dat naar het kerkhof leidde.

Voor de tweede maal gedurende die nacht sloeg Jan ter Poorten de richting van het kerkhof in. Hij hield het touw in zijn hand en dit eindigde in een der graven. Aan het einde bevond zich een dekseltje van een cigarettentinetje.

Ineens werd de Controleur alles glashelder. Hij rende terug naar de hut van de hoofdman, vloog binnen en zag dat de man nog steeds bezig was met „telefoneren”.

Hij beet hem toe: — Wat is dat, vertel op, wat doe je?

De oude man sprak rustig door. Hij grijnsde alleen naar de blanke toean die midden in de nacht zoveel drukte maakte. Er lag iets duivels in die lach, iets onbeschrijflijk gemeens.

Ter Poorten trilde. Hij liep naar de ander en rukte het busje uit zijn handen. Hij smeed het op de grond, trapte er op. Het bleef platgedrukt liggen; een paar manestrallen, die door de retsen in de wanden van de hut schenen, hechtten er zich aan vast. Langzaam stond de oude hoofdman op.

Jan ter Poorten begreep het nu: de hoofdman bezat, als eerste man

van de kampong, een telefoon. En hij gebruikte zijn telefoon, dat magisch instrument, om met de onderwereld te spreken, en met de doden in hun graven. En omdat hij dit deed bezat hij in de ogen van zijn stamgenoten een goddelijke macht.

TOEN DE HOOFDMAN OPSTOND ZAG TER POORTEN dat het gele maanlicht tegen iets terugkaatste dat op een plankje aan de wand stond. Hij liep er op af en zag een rij kleine flesjes staan, gevuld met een bruine vloeistof. Er waren twintig van die flesjes.

Hij nam er een in zijn hand en bekeek het. Op de bodem lagen vezelachtige pluisjes en wat schraapsel. De vloeistof zelf was dik en troebel.

Het waren gewone limonadeflesjes en op elk van de twintig zat een kurk. Hij zocht zijn mes en wilde een der flesjes openen.

Op dat ogenblik schoof de oude hoofdman langs hem heen en greep naar het flesje.

Ter Poorten draaide zich snel om en keek de man aan: — Uit de weg daar . . . Wat is dat . . . ?

Zijn stem klonk droog en heel kalm. Hij was volkomen zichzelf en er waren in die ogenblikken geen bijkomstige gedachten in zijn brein. Hij was BB-ambtenaar en hij ging deze tovenarij uitbannen, zowaar als hij hier stond.

De ogen van de papoea glansden. De man beefde van woede en greep opnieuw naar het flesje. Toen duwde de Controleur hem ruw opzij. Hij wipte de kurk er met het mes af en wilde aan het flesje ruiken. Maar hij bracht het niet verder dan halverwege zijn neus . . . er kwam een afgrijselijke stank uit. Nooit eerder had ter Poorten iets geroken dat zo smerig, verdorven en walgelijk rook als het vocht in dat flesje. De stank maakte hem duizelig, hij voelde zich wee worden en dacht dat hij moest braken. Hij slingerde het van zich af en het liep leeg op de grond.

De papoea hoofdman keek hem ontzet aan, gaf een schreeuw en vloog de hut uit.

De Controleur nam de negentien andere flesjes van het plankje en stak ze deels in de zakken van zijn khaki uniform, deels in een korfje dat hij vond; toen ging hij naar zijn woning terug.

Hij viel neer op 't veldbed en overdacht de dingen die de laatste

twee uren waren gebeurd. Joenoes . . . de hoofdman die met het graf sprak . . . obat gila . . .

Hij stond op en groef in de hoek van zijn hut een ondiepe kuil, maar toch diep genoeg om negentien cola-flesjes in te bewaren. Hij maakte de kuil weer dicht en er was aan niets te zien dat hier gegraven was. Hij ging roken. De ene cigaret na de andere, om aan de herinnering van die gruwelijke stank te ontkomen. Telkens weer dacht hij de geur te ruiken en dwaalden zijn ogen naar de plaats waar hij de flesjes had begraven.

In de verte werd nog steeds getrommeld. Maar sneller nu, wilder, luider. 't Leek of er het laatste uur meer trommen waren gekomen. Hij hoorde voetstappen naderen en 't volgend ogenblik stond de goeroe in de hut. De man zag grijs van angst. Hij staarde de Controleur aan en fluisterde: — Toean . . . u moet weggaan . . . vannacht nog . . . direct . . . ze komen u doden . . . ik weet het, toean . . . ik heb het gehoord . . . !

Ter Poorten lachte: — Jij bent zo bang als een vogel, Jozef Malinau . . . ik blijf hier, ze zullen niets doen, ze zijn veel te bang.

De goeroe wrong zijn handen en zei gejaagd: — Toean . . . ik zeg u dat u heen moet gaan . . . door de oetan . . . nu . . . ik ga met u mee en de agenten ook . . . maar ga nu . . . het is misschien al te laat.

— Wat is er gebeurd, Jozef?

— Toean . . . de mannen zijn bij elkaar gekomen. Ze hebben hun bogen bij zich en noemen uw naam. De hoofdman is er bij en ze willen u doden. Ze weten dat ze onkwetsbaar zijn, want de hoofdman is god zelf.

— Wat is hij, Jozef?

— God zelf, heer. Hij heeft obat gila gedronken en dus is hij onkwetsbaar. De donderpijl van de Kompenie kan hem niet meer treffen en ook de anderen niet die van de obat dronken. En veel dronken ervan, toean.

— Ik ben niet bang voor hen, Jozef. En ik zal ze eens laten zien hoe onkwetsbaar ze zijn.

— Toean, ze zullen u vermoorden, heel de kampong is daar en hoort u de trommen? Dat is het sein . . . hoor, toean . . . !

Ter Poorten luisterde. Het was alsof er buiten een windvlaag over de bomen en door de blaren voer. Er was een zacht geritsel en gefluister als of er duizend kleine dieren uit 't duister van 't bos kwamen aankruipen. Hij liep naar de ingang van de hut en keek door een kier naar buiten. Het was bijna zo helder als overdag. De maan scheen over de open plek voor de hut en wat de Controleur zag vervulde hem met verbazing; een honderdtal papoeas stonden in een halve cirkel voor zijn huis.

Ter Poorten voelde hoegenaamd geen angst. Hij wist dat dit zijn

werk was en hij verkeerde niet de eerste maal in gevaar. Dàt er gevaar dreigde, groot gevaar, wist hij.

Hij liep naar de hoek van de hut en greep zijn junglekarabijn. Hij wist dat het geladen was en vroeg zich af hoe de donderpijl, als hij spreken ging, op de onsterfelijkheid der papoeas zou reageren.

De goeroe zat ineengehurkt op de grond en de Controleur glimlachte. Aan hem zou hij niets hebben. Maar waar waren de hulpagenten? Zouden die gevluht zijn of misschien . . .

Hij deed de deur open en ging naar buiten.

De papoeas stonden als een groep donkere beelden tegen de achtergrond van de zwart-groene wildernis. Het was een zeldzaam beeld, deze woeste mannen, met de pijlen en bogen in hun handen. Ze stonden doodstil maar de pijlen trilden en ter Poorten merkte daaraan dat de mannen in grote spanning verkeerden. Sommigen hadden zich getooid met lange, donkere bossen veren, enkelen droegen stenen en ijzeren bijlen bij zich. Het was een woest en barbaars gezicht. En de BB-ambtenaar, die daar eenzaam voor zijn hut stond, wist dat het gezag in dit uur zwaar verdedigd zou moeten worden. De Kompenie was hard bezig haar gezicht te verliezen. Er moest nodig iets gebeuren.

Hij liep een paar stappen naar voren en bleef toen staan. In het midden van de troep zag hij de hoofdman. De papoea keek hem aan en er lag felle haat in die blik.

Ter Poorten keek ernstig. Hij ging naast de lange vlaggepaal staan en keek de troep aan, man voor man, van links naar rechts en toen nog eens van rechts naar links.

Er speelde iets als de schaduw van een glimlach om zijn mondhoeken. Ah . . . dit was het gevaar . . . maar dit gevaar was niet zo erg. Dit was tastbaar, dit zag hij, dit was te grijpen, te voelen. Hier kon hij tegen vechten. Misschien verloor hij . . . maar het was beter dan de stilte, de dreiging, het gerucht, het onwezenlijke . . . Dit was het harde, tastbare gevaar van de jungle, gevaar dat bestond uit vlees en bloed. Het andere was . . .

— Ah . . . !

Er werd gemompeld in de troep en vijf mannen kwamen naar voren. Ze hieven hun bogen en legden de pijlen erop. Maar eer er een pees gespannen werd had de Controleur zijn karabijn in de aanslag. Hij wilde niemand doden, alleen schrik aanjagen; de donderpijl hoefde maar één keer te spreken.

Hij mikte op de aarde, vlak voor de voeten van de man die hem 't dichtst genaderd was, het hoofd van de kampong. Hij zou hem nu de aarde over z'n zwarte voeten schieten.

Hij haalde de haan over. Er gebeurde niets.

Er klonk alleen maar een korte, droge klik. Het schot ging niet af.

Op hetzelfde ogenblik begreep ter Poorten dat het wapen geweigerd had en dat hij geen kans meer zou krijgen opnieuw te laden. Het drong glashelder tot hem door dat dit onder deze omstandigheden fataal was. Dit ging zijn leven kosten. Hij had pech gehad.

Er zweefde een gedachte aan Mieke voor zijn geest. Ze zou het nooit weten, maar wat gaf het . . . ze had haar werk en hij . . .

De mannen kwamen langzaam, gebogen, half gehurkt, naar voren. Het werd een doodgewone omsingeling. Ze waren als gewoonlijk bang en zouden waarschijnlijk dertig, veertig pijlen tegelijk op hem afschieten. De donderpijl had geweigerd . . . was er prachtiger bewijs voor deze papoeas dat ze onkwetsbaar waren? Dat het obat gila zijn werk perfect had gedaan?

Jan ter Poorten stond bij z'n vlaggemast en hij stond daar eigenlijk hopeloos alleen. Geen goeroe . . . geen hulp-agenten. Hij was alleen, volstrekt alleen en hij wist het.

Toen keek hij de hoofdman aan, die tot op vijf meter was genaderd en zijn boogpees gespannen had, en met een heldere stem, die ver doordrong riep hij in de taal van de stam:

— Halt . . . geen stap verder . . . !

Ze bleven staan . . . aarzelend . . . met hun ogen de lange, magere gestalte van de blanke man aftastend . . .

Daarna riep ter Poorten, terwijl hij de hoofdman recht in zijn ogen keek:

— Ik beveel je hier te komen . . . alleen!

De man trilde van woede. Hij bleef echter staan, verkeerde zichtbaar in tweestrijd wat hij moest doen, doorlopen, schieten, of gevolg geven aan de stem van de toean.

De anderen krompen in elkaar, keken naar hun hoofdman. Ze zouden doen wat hij deed.

En nóg eens riep ter Poorten met heldere stem:

— Ik beveel je hier te komen, de Kompenie gelast het.

Als bevroren bleef de man staan. Zijn boog zakte op de grond en er liepen rillingen over het donkere lichaam. Hij vocht met zichzelf, wist niet meer wat hij moest doen. Niets begreep hij van de toean die daar toch alleen stond, ongewapend, een doel voor alle pijlen. En die man riep hem voor de Kompenie te komen . . .

En nóg eens riep de Controleur ter Poorten, ambtenaar van het Nederlandse Binnenlands Bestuur op Nieuw Guinea, reddeloos alleen bij die kale vlaggemast:

— Voor de laatste maal gelast ik je te komen. Het gezag beveelt.

De man kwam niet. Misschien geloofde hij niet meer aan dat gezag, misschien voelde hij iets van de overmoed van die magere blanke man, wellicht begreep hij dat deze alleen maar een hoog spel met

hem speelde, hem alleen wilde overbluffen . . . en misschien was hij ook maar alleen bang en laf.

En toen deed ter Poorten iets waarvan hij wist dat het 't allerhoogste spet was dat hij ooit in zijn leven speelde. Maar hij had geen keus. Hij liet zijn karabijn vallen en kwam langzaam naar voren. Het waren maar een paar stappen die hem scheiden van de hoofdman van kampong Mongoel. Maar iedere stap was een uitdaging aan de troep die achter de hoofdman dromde.

Hij kon niet verder. Tussen hem en de man was nog een afstand van hoogstens een halve meter. Nu ging het gebeuren wat hij zich had voorgenomen.

Zijn stem donderde door de stilte van de open plek in de jungle: — Hoofdman van Kampong Mongoel! Je hebt geleerd dat de Kompenie gehoorzaamd wil worden. De Kompenie is het Gezag, en het Gezag is machtiger dan alle leven en de dood. Nooit mag een man ongehoorzaam zijn tegenover het Gezag.

Hoofdman van kampong Mongoel . . .! Je hebt de wetten der Kompenie overtreden. Dat betekent dat de Kompenie je straft. De Kompenie is rechtvaardig maar streng. Haar wetten gaan boven de macht der mensen uit.

Hij wachtte even . . . keek de mannen aan die roerloos rond hem stonden en ging toen verder:

— Het Gezag heeft je geroepen, hoofdman van kampong Mongoel, en je bent niet gekomen. Wel . . . dan komt het Gezag naar jou. Hier is het . . .

Snel, zo snel dat niemand er op verdacht was, bracht hij zijn rechterarm naar achteren en nog sneller kwam die arm terug. En die arm eindigde in een vuist, die hard gebald was. Die vuist kwam neer als een steen, als een moker, op de schedel van de hoofdman van kampong Mongoel.

De man kromp ineen, strekte zijn armen uit, de boog en de pijlen vielen . . . en hij rolde op de grond. Als dood bleef hij liggen; het lichaam bewoog zich niet meer.

Jan ter Poorten keek de mannen aan; hij stond daar wel eenzaam, maar hij wist dat hij zijn werk goed had gedaan. En nog eens ging hij spreken:

— Mannen van Mongoel . . .! Dit is de hand van het Gezag. Het Gezag is machtiger, veel machtiger dan donderpijlen en het achterhaalt iedere man in de oetan, hoe ver hij is, waar hij zich verstopt! Het Gezag is de Kompenie. Wie van jullie wil opstaan tegen de Kompenie? Laat hij komen . . . hier ben ik . . .

De troep kromp in elkaar, er werd hees gefluisterd en gemompeld. Niemand kwam. De bogen werden ontspannen en de troep kroop

terug. De achterste mannen verdwenen al in de donkergroene achtergrond van de jungle.

Ze gingen weg en alleen de neergeslagen hoofdman bleef liggen.

Jan ter Poorten ging naar zijn hut terug. Hij stak een cigaret aan en voelde plotseling dat hij doodop was. Hij greep het journaal en begon te schrijven. Tot aan de morgen.

Toen de dag aanbrak hoorde hij buiten gerucht. Hij stond op en keek door de spleten van zijn hut. Vier papoeas waren bezig het lichaam van de hoofdman weg te pikollen. Hij was niet dood, maar de eerste dagen zou hij zware hoofdpijn hebben.

Ter Poorten glimlachte. Hij had niet verwacht dat hij zoveel geluk zou hebben. Hij liep naar buiten en hees de vlag. Er was geen wind. Slap en dood hingen de drie kleuren over en door elkaar.

DE WIJZE WAAROP TER POORTEN HET GEZAG van de Kompenie voor enige tijd in kampong Mongoel herstelde, miste zijn psychologische uitwerking niet. De eerste weken bleef het rustig, ofschoon de Controleur wel begreep dat deze rust slechts een tijdelijke en een schijnbare was. Hij was daarvan overtuigd na alles wat hij omtrent de gebeurtenissen in zijn gebied had ontdekt en nog dagelijks ontdekte.

Al die maanden waren ter Poorten en de hulp-agenten op pad geweest. Hun werk bestond voor het oog der papoeas blijkbaar alleen uit het in kaart brengen van het terrein. Kleine rivieren, bergstromen, heuvels en rotsen werden gekarteerd en daarbij deed zich herhaaldelijk de gelegenheid voor ongemerkt contact met de bevolking op te nemen. De man van de Kompenie sprak met honderden mensen, ook met diegenen die niet tot de kampong behoorden maar verderop leefden. En langzamerhand vormde zich een beeld van de excessen waaraan de mannen van kampong Mongoel zich te buiten gingen.

Het was begonnen met de hoofdman van de stam, die aan de kust vertoefde in het eerste jaar na de bevrijding van de Jappen. Hij trad meer dan eens op als gids voor de Amerikanen en het was bij hen dat hij een aantal woorden van een taal opving die in zijn herinnering bleef hangen.

Wat daarna met de man plaatsvond is niet bekend, maar waarschijnlijk zag hij ook films der Amerikanen en brachten deze zijn volkomen op het oerwoud ingesteld gedachtenleven in wanorde. Hoe dan ook, toen de hoofdman eindelijk weer naar zijn stam terugkeerde, bracht hij de vreemdste dingen mee, als messen, gloeilampen, ijzeren bijlen, lege sigarettenbusjes, stukken autoband, flessen en soortgelijke voorwerpen. Dit alles was voor de stamgenoten een sensatie, maar de fantastische voorwerpen die ze in de hut van hun hoofdman zagen waren slechts het begin der vreemde dingen die spoedig daarop volgden.

De hoofdman deelde hun namelijk mede dat hij in de tijd dat hij zich aan de kust bevond in persoonlijk contact was geweest met de grote,

oppermachtige, onoverwinnelijke Godheid van het blanke volk en door die God langdurig was ontvangen. De man gaf een levendige beschrijving van de plaats waar deze God leefde en die bestond uit een vruchtbaar dal dat verscholen lag achter een eeuwig vlamme bergkam. En God had hem, de hoofdman van kampong Mongoel, gezegd dat hij terug moest gaan naar de aarde der papoeas en als zijn vertegenwoordiger zou optreden. Tenslotte liet God hem het meer der onsterfelijken zien, waarin zich de vloeistof bevond die iedere papoea, als hij hem dronk, onkwetsbaar maakte. Hij had een hoeveelheid van het levens-elixer meegekregen, keurig in afgesloten flesjes. Kostbaar obat gila . . . maar een heel ander gekken-medicijn dan gemaakt werd uit lijkengif, houtpluis en doodsbeenderenschraapsel. Deze obat gila mocht dan al precies dezelfde kleur hebben als de andere, in feite was 't heel iets anders.

Hierna verhief de hoofdman zich zelf tot messias en ving zijn werkzaamheden aan met een telefonische verbinding aan te leggen tussen zijn woning en het kerkhof, volgens hem de onderwereld, waar de geesten huisden die direct 't contact onderhielden met de godheid, die heerste over alles en allen tussen hemel en aarde.

Er kwamen nachtelijke bijeenkomsten, waarop gedanst werd en die telkens opnieuw uitliepen op sexuele excessen van de ergste aard. De tot messias verkozen hoofdman ging bij deze feesten voor en bleek uiterst vindingrijk te zijn waar het 't organiseren van de meest barbaarse ritën betref. Zijn volgelingen waren echter volledig overtuigd van zijn onbepaalde macht en volgden hem onvoorwaardelijk. Er vloeide veel bloed in deze feestnachten en meer dan één jonge vrouw kwam om als slachtoffer van de waanzin der misleide papoeas. Tenslotte benoemde de hoofdman twaalf discipelen. Hij koos deze uit de mannen die hem het meest toegewijd waren en vertelde hun, tijdens een beestachtig wild ceremonieel, dat zij nu bijna even grote macht bezaten als hij, die de nieuwe messias op aarde was geworden. De dag was niet ver meer, dat de blanke mannen van de Kompenie zouden moeten gaan werken voor de papoeas. Trouwens, de blanken zouden zwart worden en de papoeas blank. Er zou altijd overvloed van voedsel zijn en er behoefde nooit meer gewerkt te worden. Er waren vrouwen voldoende en ze konden altijd dansen. Dat was het komende rijk van gelukzaligheid dat de zwarte messias van kampong Mongoel zijn volk predikte.

Er werd nauwelijks meer gewerkt, maar er gebeurde wel iets anders. De hoofdman had bevolen dat er van nu af aan meer gesneld zou moeten worden. Het behaagde hem en zijn discipelen dat er op de grote feesten die spoedig aanbraken en tijdens welke hij weer nieuwe, ontzagelijke openbaringen zou doen, meer koppen moesten

komen, wilde voorkomen worden dat de grote Godheid in dat andere rijk achter de vlammeende rotsen ontevreden werd.

En menige man dronk in die maanden van het door de hoofdman uit het verre rijk meegebrachte obat gila. De gevolgen waren een soort epileptische aanvallen. Soms duurden die drie, soms vier dagen. Verscheidene mannen waren gestorven na het drinken van het goddelijk elixer dat later bleek te bestaan uit dezelfde bestanddelen van een vroeger bestaand hebbend obat gila: lijkenvocht, stof en pluis van oud hout en schraapsel van doodsbeenderen.

Ter Poorten kwam langzamerhand op de hoogte van al deze feiten, maar het was hem nog niet gelukt bewijzen in handen te krijgen en de leiders der beweging te leren kennen. Want de mannen hielden hun bijeenkomsten in zeer afgelegen en telkens wisselende gedeelten van het bos en bleken uiterst vindingrijk te zijn waar het 't verbergen van de corpus delicti betrof.

De hulp-agenten die ter Poorten had meegebracht waren weliswaar van goeden wil, maar ook huiverig om zich met deze dingen in te laten. Ze waren er niet helemaal van overtuigd dat de hoofdman van de kampong geen macht bezat, groter dan de normale menselijke macht op aarde. Het liefst waren ze maar zo spoedig mogelijk naar Sarmi teruggegaan.

Maar Jan ter Poorten ging door met zijn werk. Dat was zwaar en uiterst inspannend. Hij was terdege op zijn *qui vive* en verkeerde feitelijk in permanente spanning. Hij wist dat het zijn taak was dat alles uit te bannen en schoon schip te maken in dit deel van het ressort. Hij was niet van plan met lege handen thuis te komen, hij wilde slagen.

Ter Poorten was een voortreffelijk BB-ambtenaar, plichtsgetrouw en energiek en wat hij aanpakte liet hij niet spoedig meer los. Hij ging door tot zijn werk klaar was.

In de weken en maanden die volgden op het manifesteren van het gezag der Kompenie door ter Poorten was de Controleur vrijwel onafgebroken bezig achter de mysteries te komen die zich in en rond de kampong afspeelden. Soms bleef hij verscheidene nachten weg. Kwam dan ineens weer opduiken uit de oetan, met gehavende kleren, dodelijk vermoeid en onder de modder. Hij sliep een dag achter elkaar en ging dan weer opnieuw weg. Soms overlegde hij met de agenten en de goeroe maar ze vonden het niet prettig met de toean te praten. Die kon je zo zonderling aankijken... zo lang en zo strak. Er was iets met de toean aan de hand... ze zagen het wel... De goeroe en de agenten zagen goed. Er was inderdaad iets met de Controleur. Wat de aanleiding daarvan geweest is zal altijd onbekend blijven. Waarschijnlijk kreeg in die maanden van volstrekte eenzaamheid de jungle, de wildernis, voorgoed vat op hem.

Ter Poorten zelf zal daar niet het minste besef van hebben gehad, daarvoor was hij te nuchter en te doelbewust. Maar het ging buiten hem om, hij wist zelf niet dat de jungle bezig was hem in te spinnen, een net om hem heen te slaan. Hij wist het niet, gunde zich ook nauwelijks tijd om aan zichzelf te denken. En dan was er dat ene, dat nauwelijks te dragen was in de stilte der dagen en in de nachten dat het oerwoud brulde; dat ene dat Mieke heette en die hem vergat. Er kwamen geen brieven en langzamerhand was ter Poorten ook zelf minder gaan schrijven.

De man moet het ontzaglijk zwaar hebben gehad in de zeven maanden dat hij op een der donkerste voorposten van dit land zat. Wij weten er slechts weinig van, maar dat weinige is voldoende om een beeld te geven van huiveringwekkende verlatenheid, die te zwaar was om door een Europeaan gedragen te worden, zelfs door een zo gehard en ervaren rimboeloper als ter Poorten.

Want ter Poorten stond voor de taak te vechten tegen de eenzaamheid van het land, tegen de eenzaamheid van de mensen die hem ontweken en tegen de gruwelijkste eenzaamheid: die in zijn eigen hart.

En toen spitsten de gebeurtenissen zich plotseling toe. Rachel en Maria, de twee meisjes die de laatste tijd zo vaak in de hut kwamen als de toean er niet was, zagen hem op een avond liggen op het veldbed. Hij lag op zijn rug en keek met grote, wijd-open ogen omhoog. De beide vrouwen bleven doodstil staan. Ze zagen de ogen van de man en ze herkenden daarin iets waarvan ze gehoord hadden van hun moeders, het verhaal van de oetan, die soms een mens aangrijpt en vernietigt. Dat gaat heel langzaam, het is de ziekte waarvoor geen enkele obat baat geeft. Soms komt het voor dat de wildernis een mens aangrijpt. Die mens moet dan sterven. Meestal rent hij het bos in en wordt niet meer gezien. Hij wordt gevangen door de oude dode bomen die demonen zijn en ze nemen hem mee in de verre, glinsterende moerassen, waar de luchtballen opstijgen en uit elkaar spatten. Daar hoor je de mannen die door de jungle werden overwonnen soms nog diep zuchten. En ze zijn in de grote kali, de dodenrivier, waar ze veranderden in krabben en kreeften. Op maanlichte avonden, hoor je ze roepen in de oetan . . . zorg dat je dan zo gauw mogelijk in je kampong bent . . . eer de oetan jou ook grijpt . . .

Maria en Rachel zagen dat het niet goed was met de toean. Hij was ook te veel in het bos, hij werkte te hard, was altijd maar alleen. Nooit was er eens een vriend bij hem. Nooit een vrouw. En de man was nog zo jong. Iemand die zo lang en zo verschrikkelijk alleen was moest wel verloren gaan.

Toen gingen ze weg, onhoorbaar schuifelend, verdrietig om de toean die levend dood was.

HIJ SCHREEF EEN GROOT RAPPORT OVER ZIJN werk en ervaringen. Het ene vel papier na het andere vulde zich met het fijne, duidelijk leesbare schrift van ter Pooten. Maar hoe verder het rapport kwam, des te onduidelijker, nerveuzer, gehaaster werd dat schrift. Het was alsof de schrijver zich steeds minder de tijd gunde alles te noteren en vreesde dat hem de tijd ontbrak klaar te komen.

Hij kreeg opnieuw een aanval van malaria en lag twee weken op het veldbed. Jozef Malinau verzorgde hem en later kwamen Rachel en Maria in de hut. Zij bleven er totdat hij weer zover hersteld was dat hij kon opstaan. Hij was als het ware twee weken van de aarde weg geweest en wist niet dat de twee vrouwen hem als een kind hadden verzorgd. Toen hij de aanval te boven was keek hij de vrouwen aan. Jozef Malinau vertelde hem dat ze alles wisten van het verzorgen van zieken en de Controleur had er vrede mee.

Hij stond op, ging wat schrijven en de volgende morgen vertrok hij weer. Geen woord van dank voor de vrouwen. Waarschijnlijk heeft hij nooit geweten dat zij al die dagen en nachten van zijn ziekte bij hem waren.

's Nachts lag hij vaak te luisteren naar het oerwoud dat vlak naast de hut verrees: als de cycaden en krekels oorverdovend tekeer gingen dacht hij soms dat er een duidelijke waarschuwing in hoorbaar was . . . een sein . . . een soort alarm. Het was een gejaagd, tumulteus gesis, gesnerp en gezaag dat urenlang duurde. En dan plotseling zweeg.

Soms stond hij op en liep de oetan in. Daar stonden de bomen in het duister; zware, sombere gestalten. Overal leefde het. Onzichtbaar, verborgen, weggedoken leven. Maar hij voelde dat dit leven er was, hij hoorde en zag dit oerwoud als één geweldig levend organisme, dat uitdijde en voortwoekerde, snel, wild, gulzig, tomeloos. Hij voelde dat al dit felle leven rondom hem was en dat het vijandig was. Bomen, struiken, de tentakels der lianen, zij allen waren vijanden, en ze zouden hem tegenhouden; hij was opgesloten.

Hij stond stil, en een huivering liep over zijn lichaam. Vreemd,

nooit had hij een gevoel van angst gekend, maar nu huiverde hij. Was daar iets in het oerwoud dat hem bedreigde, waren daar dingen, ongezien en verschrikkelijk, waarvan hij niets wist, waarvan hij nooit eerder had gehoord? Hij geloofde niet aan demonen, aan geesten, aan duivels, aan geheime dranken en tovenarij, maar waarom hijgde dit bos? Wat was dat voor een vreemde glans in het moeras bij de kali? En was daar dan geen duidelijk alarm in het zagen, knisteren en fluiten van de krekels?

Hij liep terug naar zijn hut en probeerde te slapen.

— — — — —
Hij verzamelde gegevens over het duistere werk van de kampong en merkte dat hij dat nooit alleen zou kunnen beteugelen. Hij had hulp nodig. Er moest een patrouille komen. En dat moest spoedig gebeuren, eer de hel losbrak. En die zou losbreken, hij voelde en zag het aan allerlei kleine symptomen.

Iedere avond nam hij zich voor te schrijven. Hij zou assistentie vragen aan Van Noort. Die kon er binnen enkele weken zijn. En dan hard ingrijpen. De schrik moest er in, zodat de sneltochten waarvan hij wist dat ze ondernomen werden door deze en de naburige kampongs, voorgoed de kop werden ingedrukt. Hij zat vele malen voor het papier, klaar om te schrijven. Maar hij stelde het telkens weer uit. Waarom? Waarschijnlijk omdat er een vage drang in hem was het werk alleen te doen, om zelf in te grijpen en eerst terug te gaan als alles was geregeld. Soms dacht hij dat het mogelijk was en soms zag hij de dwaasheid er van in. Maar daar was die andere tocht, die óók mislukt was, een klein jaar geleden. Was hij dan totaal ongeschikt voor zijn werk? Moest hij ook nu aan de bestuurspost schrijven dat hij er alleen geen kans toe zag?

Mieke schreef niet. Was er in die dagen een bericht van haar gekomen, waarschijnlijk had dit nog een ommekeer teweeg kunnen brengen in de geestelijke constitutie van ter Poorten. Maar het kwam niet, het kwam nooit en de gedachte aan haar werd hem een obsessie. Hij wist niet dat hij er aan ten gronde zou gaan. Dat wisten alleen Rachel en Maria, die met de intuïtie van de primitieve natuurmens duidelijk zagen dat deze toean vocht met zichzelf. En de goeroe zag het, maar hij dorst niet in te grijpen. Hij verborg zich steeds meer in de kampong en zag de Controleur slechts zelden. Toen schreef hij tenslotte naar Van Noort, stuurde de boodschapper en wachtte op antwoord.

Hij was vermoeid en onrustig toen de man uit Sarmi terugkwam. Hij haalde de dienstpost uit de tas en zocht eerst nerveus naar een brief van Mieke. Geen post van de Wisselmeren.

Het was alsof er iets in hem brak. Hij voelde dat hij koud werd en

even ging de gedachte door hem heen dat het maar 't beste was als hij doodging. Hij was volledig alleen. Hij had niet eens een vriend. Hij was alleen gebleven. Altijd, heel zijn leven lang. En dit zou nooit veranderen.

Hij nam de brief van Van Noort waarin stond dat Mieke van der Veer ziek lag aan de Wisselmeren. Ter Poorten las de passage over en over en hij zat een nacht en een dag gebogen aan de tafel in zijn hut. Rachel en Maria kwamen hem zijn eten brengen, maar hij zag hen niet. Het was of daar een dode man aan tafel zat, en de vrouwen haastten zich weg te komen. Het was een angstig gezicht. Hij keek en zag niets . . . het was alsof hij zo in een ander leven keek. Of was hij al dood?

Er is niets bekend over de dagen, die volgden op het ontvangen van de brief van Van Noort aan ter Poorten. Toen hij de hut uitliep en bij de goeroe kwam meende die een geest te zien. De Controleur was geheel veranderd, vertelde hij later, en het was net of hij door het rijk der geesten was gegaan. Ook de stem van de toean was anders geworden . . . — Veel „witter en dunner” zei Jozef Malinau. Jozef Malinau zei nog meer: hij had toen al gezien dat het niet goed was met het hart van de Controleur. Hij had een voorgevoel dat de Controleur aan een ziek hart zou sterven. Hij wist iets van het hart af, want zijn vader had hem eens, toen hij nog jong was, onderwezen in de geheime leer. En de toean moest wel zeer ongelukkig zijn; dat zeiden zijn ogen en zijn stem. Hij had graag willen helpen en hij kon niet. De toean was zo gesloten, en hij dorst niets tegen hem te zeggen. Het was alsof de toean soms heel ver weg was en alleen zijn lichaam achtergebleven bij de kampong Mongoel.

Ter Poorten raakte vol gedachten waarvan hij niet meer los kon komen. Hij zou hier blijven . . . waarom moest hij eigenlijk teruggaan? Er was geen terug meer. Overal in de wereld zou hij alleen blijven. Na drie jaren zou Mieke komen en . . . hij lachte bitter. Mieke begreep het niet. Ze begreep alleen haar werk.

De gebeurtenissen volgden elkaar nu snel op. De goeroe schreef zijn brief naar het HPB van Sarmi.

Aanvankelijk luchtte dit besluit hem op, maar hij was bang dat ze er op de post niet alles van zouden begrijpen.

Jan ter Poorten werd op een nacht wakker. Hij had een vreemd gevoel. Alsof hij niet alleen in de hut was. Hij opende zijn ogen en luisterde aandachtig. Het was of er iemand over hem gebogen stond . . . nu nog . . . langzaam bracht hij zijn armen naar voren en greep.

Zijn handen grepen in de nacht. Er was niets.

Hij bukte zich en pakte het petroleumlampje dat naast het veldbed stond. Hij stak het aan en liep door de hut. Niets.

Buiten rumoerde het oerwoud. Het ging tekeer alsof ontzaglijke legers kleine dieren zich voor zijn huis hadden verzameld en toegang eisten.

Hij opende de deur en keek naar buiten. Er was weinig maan. De bomen stonden als altijd roerloos en nadenkend voor de hut. Donkere, zwaarmoedige reuzen. Er waren veel opgaande vuurvliegjes. In de verte klonk het geluid van trommen, dof en egaal.

Ter Poorten zag aandachtig om zich heen. Hij had een gevoel alsof er iemand bij hem was, alsof hij niet alleen stond. Was daar iets gekomen, deze nacht? Hij draaide zich snel om, liep om het huis, en sloop zachtjes naar de bomen, loerde om de stammen. Er was niets. Een uil loeide in de blaren en 't was alsof die uil hem spottend gadesloeg en uitlachte. De bange toean, die spoken zag in een bost. Hij liep terug en wilde weer gaan liggen. Plotseling bleef hij staan. De magere vlam van de oliepit gaf slechts weinig licht, maar het viel hem op dat op de grond aarde lag die pas omgewoeld was. Hij liep naar de plek, bukte zich en schrok. Hier was gegraven; het was de plaats waar de flesjes obat gila lagen.

Hij groef ze op, telde ze na en zag dat er geen negentien waren. Het waren er negen.

— — — — —
Hij nam zijn karabijn en liep snel de kampong in. Het was er heel stil; vreemd, zonderling, onnatuurlijk stil. Ter Poorten ging regelrecht naar het huis van de hoofdman en vond het leeg. Toen liep hij naar de hut van Jozef Malinau.

Hij maakte hem ruw wakker. Vertelde wat gebeurd was. Ontzet keek de goeroe hem aan en begon te klappertanden; de ander zag dat de Ambonnees grauw van angst werd.

— Waar zijn ze? vroeg de ambtenaar.

— In het bos, toean. Ik heb ze horen gaan, al uren geleden. In de richting van de kali, bij het moeras.

Ter Poorten liep door het bos. Hij struikelde en deed zich pijn aan de weerhaken en doorns van de vegetatie die hem wilde tegenhouden.

Hij hoorde het oerwoud brullen en tieren en het was alsof dit hem toeriep: — Terug toean . . . terug . . . het is hier gevaarlijk.

Maar hij liep door. Deels kende hij het pad, deels liep hij op de ervaring die hij had in rimboelopen. Het was ongeveer een half uur naar het moeras bij de kali.

Toen hij halverwege was bleef hij even staan. Hij luisterde gespannen . . . ja, er werd gezongen en geschreeuwd. En het geluid kwam uit de richting van het moeras.

Nog sneller ging hij nu lopen. Hij viel en vloekte. Stond op, en baande zijn weg verder door de groene sluiers, groene muren en groene wanden. En ineens was daar de laatste muur waardoor hij uitzicht op de open plek bij het moeras kreeg.

Als bevroren bleef hij staan. Hij trilde even en sperde zijn ogen wijd open. Was dit een droom of werkelijkheid? Was dit alles geen gruwelijk gezichtsbedrog?

Op nauwelijks dertig meter van hem af zaten in een kring de hoofdman van kampong Mongoel en een veertigtal mannen. Zij zagen er met hun rode en zwarte kleibeschildering wild en barbaars uit. Tussen hun benen stonden de bogen; speren lagen naast hen. In het midden brandde een houtskoolvuur. Het wierp vreemde schaduwen op de bijna naakte mannen die er rondom neerhurkten.

De hoofdman droeg grote pluimen van paradijsvogelveren op zijn hoofd en twaalf mannen die naast hem zaten eveneens. Allen stootten ze een bepaalde reeks klanken uit, steeds op hetzelfde ritme; steeds in dezelfde monotone opeenvolging.

Naast het vuur stond een groot kruis, gemaakt uit twee stammen van pas gevelde sagobomen. Een lange dikke stam die recht overeind stond en een kleinere, die er dwars overheen gebonden was. Aan beide zijden van dat kruis hing een vrouw. Ze hingen met de ruggen tegen elkaar. Jan ter Poorten zag bij het schamele licht van het vuur dat ze dood waren. De lijken waren met bamboe koorden vastgebonden en de hoofden hingen op de borst.

— — — — —

Ineens stond hij achter de mannen die de buitenste rij van de kring vormden. Hij had zijn karabijn in de hand, hief hem op en richtte recht op het hart van de hoofdman. Het was een eenvoudig schot, 't kon niet missen. De man viel neer, tuimelde om en om, en rochelde. Toen bleef hij liggen.

De mannen sprongen op, stonden verbijsterd naar de blanke man te kijken... met wijdopengesperde angstogen, trillend over hun lichamen. Daar stond de witte man... en de donderpijl hield hij voor zich uit... de donderpijl die de messias had neergeschoten. Daar lag de messias... de onkwetsbare... God-zelf, die hen had gezegd dat hij onsterfelijk was en machtiger dan de witte mannen.

Ter Poorten bleef even staan, aarzelde wat hij moest doen. Toen wist hij het: hij schreeuwde dat hij ze allemaal zou neerschieten, maar eerst moesten ze de twee vrouwen losbinden van het kruis. Snel deden ze wat hij hun beval... mompelend en steunend, steeds kijkend naar de donderpijl die al hun bewegingen volgde.

De vrouwen waren dood. Ter Poorten onderzocht hun verwondin-

gen. Ze waren op vele plaatsen gepijld. Hij was razend van woede en kwam in de verleiding opnieuw te schieten. Maar hij wist dat het zinloos was. Ze hadden gedaan wat hun hoofdman hun beval. Ze begrepen niet eens dat ze vermoord hadden, ze hadden dit gedaan omdat de messias hun gezegd had dat dit welgevallig was aan God-zelf. Ze zouden het nooit begrijpen.

Hij joeg ze weg van de plaats aan het moeras. Als schimmen sprongen ze de jungle in; even kraakte het, daarna werd het stil. De Controleur stond daar alleen en luisterde. Het was zo stil als hij het nog nooit tevoren in de jungle had gehoord. Het vuur brandde nog en verlichtte de lijken van de twee gekruisigde vrouwen. Het waren nog haast meisjes, leeggebloed en slap.

Het bloed hamerde in zijn hoofd toen hij terugliep naar zijn hut. Hij kon moeilijk denken en dacht dat hij zware koorts had. Toen hij de woning bereikte zette hij zijn karabijn weg en viel op het veldbed neer. Hij kon niet meer normaal denken, hij zag steeds het kruis met de vrouwen en dat macabere beeld van de mannen bij het vuur. Hij zag het hopeloze in van zijn taak, die hij alleen wilde volbrengen maar die niet alleen te volbrengen was.

Tegen de morgen schreef hij een brief aan Van Noort. Hij vroeg daarin om hulppolitie en verzocht Van Noort zo mogelijk zelf mee te komen. Hij schreef dat hij zich ziek voelde en vreesde dat er dingen gingen gebeuren die de hel in de kampong zouden doen losbreken. Hij schreef niets over het neerschieten van de hoofdman en over de kruisiging der vrouwen. Het is niet bekend waarom hij dit verzweg. De brief was trouwens in zijn geheel verward en on-samenhangend.

Hij deed hem in een grote dienstenvelophe en verpakte die in een kleine, leren tas. Toen riep hij Baraban, de assistent van de goeroe, waarvan hij wist dat hij een goede looper was.

Hij zei Baraban dat hij de tas naar het HPB van Sarmi moest brengen. Baraban moest snel lopen... nergens wachten... met niemand spreken... en direct terugkomen. Had Baraban dat begrepen?

De jongen keek hem aan, vriendelijk en glimlachend, en knikte. Ja, hij had de toean begrepen. Hij zou hard lopen en dan weer terugkomen.

Hij ging heen maar de Controleur riep hem andermaal terug.

— Baraban... wat er ook gebeurt... breng de brief over... Je moet alleen lopen... en snel... snel... niet slapen, niet eten... lopen... lopen... naar Sarmi... en snel terugkomen... Baraban, het is heel belangrijk. Begrijp je me, Baraban?

— Baraban begrijpt de toean. Baraban zal de brief over brengen en niet eten, slapen en wachten. Toean kan gerust zijn.

Ter Poorten knikte en gaf de man nog wat tabak. Toen ging de jonge papoea het bos in. De tas met de brief droeg hij om zijn middel.

BARABAN LIEP VIJF DAGEN DOOR HET BOS EN hield zich letterlijk aan de opdracht die de man van de Kompenie hem had gegeven: doorlopen, niet praten, zo snel mogelijk de post aan de kust zien te bereiken.

Baraban was een jonge papoea die de ambtenaren van het Nederlandse gezag zeer toegewijd was. Dat had z'n reden. Jaren geleden was hij eens gebeten door een gifslang; Baraban was toen nauwelijks tien jaar oud. Ze brachten hem bij de missionaris, die hem had aangekeken en gevraagd of hij bang was voor pijn. Nee, Baraban geloofde niet dat hij bang was voor pijn. Daarna vroeg de lange witte man of hij graag dood wilde gaan. Nee. Baraban wilde helemaal niet dood. Hij had juist allerlei grote plannen en voelde er niets voor ergens in een dodenhuisje te worden gezet, hoog in de takken van de sagoboom. Dat zei hij tegen de missionaris en die was toen z'n gang gegaan.

Nooit in z'n hele leven had Baraban zoveel pijn moeten doorstaan als in de tien minuten die volgden. Maar hij gaf geen geluid en verroerde zich niet. Er liep alleen af en toe een rilling door zijn hele lijf, die begon onder aan z'n voeten en eindigde achter in z'n nek; van pijn.

Hij ging niet dood en vereerde de witte man. En na die tijd was hij ook de meeste andere witte mannen gaan vereren die hij af en toe te zien kreeg. Later ging hij in dienst van de Kompenie. Hij was een perfecte looper, kende het ressort uit z'n hoofd en er was nauwelijks een betere gids denkbaar dan Baraban.

Daarom had Controleur ter Poorten Baraban naar Sarmi gestuurd. Hij wist dat hij op hem kon rekenen.

Hij liep hard. Zo hard dat hij het traject van vijf dagen, dat gelopen moest worden eer de grote kali was bereikt waarlangs het pad naar de kust leidde, binnen de normale tijd aflegde.

Hij liep zo snel als een ervaren papoea, die bijna dertig jaren in de streek gewoond had, kan lopen als hij zich bewust is van de belangrijkheid van z'n zending.

En dat was Baraban in hoge mate. Hij kende de toean al lang ge-

noeg om niet direct gezien te hebben dat er iets aan de hand was. De Controleur had hem aangekeken op een manier die hem niet aanstond. Het was niet de eerste keer dat een blanke toean hem zo aankeek. O nee, dat had hij al eerder meegemaakt. En nadat ze zo hadden gekeken was er altijd ongeluk gekomen. Het was de blik die iets te maken had met de dood van blanke mannen, of met plotseling vertrek, of met oorlog. De blik had Baraban duidelijk in de ogen van de Controleur gezien. En hij wist dat de brief in zijn tas, de brief die hij zo verschrikkelijk snel naar Sarmi moest brengen, alles te maken had met die blik. Daarom liep hij sneller door het bos dan ooit te voren.

Het was gruwelijk heet. Zo heet dat de vijf dagen naar de kali hem aanzienlijk langer leken. Hij sloiep onder wat geplukte blaren die hij handig tot een provisorisch bivak met elkaar verbond. Hij was voorzien van rijst en zoete aardappelen en als hij op 't paadje suikerriet zag, zorgde hij dat hij er wat van meenam. Het was lekker en voedzaam.

Hij liep uren achtereen in hetzelfde tempo. Tenslotte werd hij moe, maar hij wist dat dit het begin was en dat het nog erger zou worden eer hij de zee zag.

Baraban was blij dat hij zich in een uitstekende lichamelijke toestand bevond. Hij had de laatste tijd goed gegeten en voelde zich volkomen uitgerust. Maar toen hij op de avond van de vierde dag zijn bivak in elkaar zette wankelde hij toch van vermoeidheid. Hij rookte een paar pijpen zware tabak en nadat hij wat gegeten had ging hij slapen. Morgen zou hij bij de kali zijn.

Die nacht kwam de regen aanruisen. Half wakker hoorde Baraban hem aankomen: eerst aarzelend tikkend, dan luider en nadrukkelijker, daarna overstelpend, een zondvloed, een bandjir die zijn bivak binnen een paar minuten wegspoelde.

Hij stond daar in de jungle, rillend van kou en nattigheid en zocht naar een ander onderkomen. Het was aardedonker en ofschoon hij ogen had die in het donker bijna even goed konden zien als overdag, de regen belette hem zich te kunnen oriënteren. Hij zocht dus het dichtste deel van het oerbos op, in de hoop ergens een boom of spelonk te vinden die hem wat beschutting zou bieden. Hij vond niets. Toen werd hij nijdig en begon allerlei demonen, die de regen alleen gestuurd hadden om hem te plagen, te verwensen. Hij deed dat langdurig en met veel nadruk. Baraban had trouwens de naam bij de stam, waartoe hij behoorde, een slecht gehoorzamer aan de adat-wetten te zijn. Dat zou Baraban nog eens zuur opbreken. Tenslotte kon je niet alles begeren, ook al was je in zo nauw contact met de blanke mannen, die donderpijlen hadden en kans zagen de ergste pijnen in een paar tellen uit je lijf weg te spuiten.

Het was een ellendige nacht en van slapen kwam niet meer. Het ergste was echter dat het zo hard regende dat hij, toen het eenmaal dag was, geen kans zag snel door het nu moeras geworden oerbos te komen. Steeds zakte hij diep weg en of hij nu zijn woede ten aanzien van de demonen lucht gaf in één lange, voortdurende verwensing, het hielp niets, hij baggerde maar voort en schoot weinig op. Hij berekende dat de winst die hij in de eerste drie dagen had behaald met extra hard lopen lelijk teniet gedaan werd door dit oponthoud.

In de loop van de dag kwam hij bij de kali, die dicht bij Sarmi in zee uitmondde. Het viel hem op dat hij nog niet bandjirde. Het water stroomde snel, en zag donkergrijs van meegevoerd slik en aarde; je zou er nog best op kunnen varen.

Op dat ogenblik bleef hij staan. In het bos schoot hij niet op. Als hij zo doorliep naar Sarmi kon het nog wel veertien dagen duren eer hij er was. Aangenomen dat hij het volhield door het moeras te baggeren. Waarom zou hij eigenlijk geen vlot in elkaar zetten en daarmee de kali afzakken? Hij had dat al eerder gedaan en hoewel het bij de stroomversnellingen niet zonder gevaar was zou het een aanzienlijk kortere weg zijn dan over land.

Een kwartier later was hij al bezig kleine boomstammen aan elkaar te binden. Hij deed het snel en handig en het kostte hem niet eens veel moeite. Hij had het tientallen malen eerder gedaan tijdens de grote tochten in zijn jeugd, toen hij met andere mannen van de stam nog op sneltocht ging. En ook later, toen hij op patrouille was met de mannen van de Kompenie die het land achter Sarmi doorkruisten en waarvoor hij als gids optrad. Dat waren mooie reizen geweest dacht Baraban, terwijl hij de bamboestammen aan elkaar bond; hij was er niet slechter van geworden en daardoor kon hij later in dienst komen van de Kompenie. Wie had zoveel stalen bijlen, messen en kralen als hij? Niet één!

Drie uur later was het vlot klaar en duwde hij het in de kali. Het ging alles veel eenvoudiger dan het leek, maar dat kwam omdat Baraban zo handig te werk ging. Hij dacht aan elk ding en aan hem zou het niet liggen als hij niet tijdig de kust bereikte. Maar het moest niet gaan bandjirren. Nog eenmaal controleerde hij de knopen in de lianen en grote twijgen, waarmee de stammen onderling waren verbonden. Toen ging hij gehurkt op de stammen zitten, duwde met de paddel, die wel grof en klein was, maar heel solide, het vlot van de schuine oever af en even later nam de stroom het mee.

Baraban voer.

De kali golfde rustig voort en Baraban zat als een nietig uit zwarte klei geboetseerd beeldje in het midden van 't vlotje. Hij stuurde

met de paddel en wist botsingen met grote stammen en stronken, met rolstenen en klippen, te voorkomen. Jammer dat niemand zag hoe goed hij kon sturen. Want Baraban was een even bedreven rimboeloper als handig stuurman op de grote rivieren.

Er gingen drie dagen voorbij en hij schoot flink op. 's Avonds zorgde hij in de buurt van een hem bekende grot of spelonk te komen, waar hij dan de nacht doorbracht. Hij kende de weg en wist waar hij moest zijn voor de beste stukken suikerriet. De tas met de brief van de Controleur erin droeg hij met een riem om zijn middel. Er kon niets mee gebeuren.

De derde dag dat hij op de kali was ging het weer regenen. Het was in de dagen daarvoor zo heet geweest als zelfs Baraban zelden had beleefd. Hij wikkelde zijn hoofd in dikke groene blaren die hij at en toe aan de oever plukte en steeds in het koude water dompelde. Steeds opnieuw sloeg de regen neer. Baraban was daar helemaal niet op gesteld, want veel regen kon de kali aan 't bandjirren maken en dat was het ergste wat hij onder deze omstandigheden kon meemaken. Niet dat hij bang was, maar de brief moest naar Sarmi. Als die er eerst maar was. Wat daarna kwam zou allemaal veel eenvoudiger zijn.

De brief in de tas brandde hem als vuur op zijn lijf. Hij wist dat het een ontzaglijk belangrijke brief was. Een brief was een levend ding. Daar stonden op een groot wit vlak, dat dun was en glanzend, zwarte tekens. Helemaal begreep Baraban het niet, want hij kende het schrift niet, maar het was zoiets als de geest van een man die op dat witte ding werd overgedragen. Hij was nu bezig met een stukje van het leven van de toean naar Sarmi te brengen. Het was iets levends dat hij bij zich droeg. En omdat het van de blanke toean was, zou hij eerder zelf sterven dan dat levende in die kleine bruine tas verloren laten gaan.

Op de avond voor de laatste dag passeerde hij de hangbrug. Hij voer er onder door en bekeek hem. Die werd aardig oud! Er zou spoedig een nieuwe moeten komen, overal hingen verrotte en verteerde stukken bamboevezel neer. 's Was ook al lang niet meer geraden om er met meer dan één man tegelijk over te gaan. Hij zou er, als hij weer in de kampong terug was, eens over spreken. Zo kon het niet langer. En het was de enige en laatste verbinding over de kali vóór Sarmi.

Hij passeerde de grote, donkere canyon, daarna de beruchte stroomversnelling en de kolk. Baraban vond dat hij toch wel veel geluk had.

Die nacht regende het en toen het ochtend werd bandjirde de kali. Nog niet zo zwaar, maar het water zag er verre van plezierig uit. Baraban stond in tweestrijd. Hij kon nu gaan lopen door het oerbos

en dagen later in Sarmi aankomen dan hij de toean had beloofd. En hij kon ook op zijn vlotje verder gaan. Als hij dit deed was de brief in gevaar en zou misschien nooit aankomen. Hij besloot tot het laatste. Tenslotte was Baraban een beetje avontuurlijk aangelegd en aan vertrouwen in zichzelf ontbrak het hem niet.

Hij vloog de kali op en had moeite te blijven zitten. Het hout trilde en hij keek bezorgd naar de bindsels die de stammen bij elkaar hielden.

Het water bruiste over de balken heen en hij ging precies in het midden zitten om het vlot in evenwicht te houden. Het regende hevig en de rivier schuimde. Hij keek naar de tas die om zijn middel was gebonden. Het gezicht van die tas en de zachte druk ervan op zijn lijf gaven hem moed. Hij kwam er wel.

Baraban had de uren van zijn tocht niet geteld, maar het waren er vele en de laatste dertig werden de zwaarste die hij in z'n leven had meegemaakt. Want de rivier bandjirde en hij kreeg niet meer de kans aan de oever te komen die diep in het water lag en uit rotsen en klippen bestond. Hij zou verpletterd worden als hij nu probeerde te landen.

Hij voer voort en stuurde met zijn paddel. Hij hurkte neer op die zes deinende, los aan elkaar zittende stammen, nu eens links, dan weer rechts, om niet weggeslagen te worden. Hij dacht maar aan één ding: de brief. De tas glom van het water van de kali en het water van de regen. Maar de brief bleef droog.

De dag ging voorbij en het werd weer nacht. Hij beleefde die nacht de hel, maar steeds waren zijn gedachten, bewust of onbewust, bij de brief. Hij voelde geen vermoeidheid, geen honger en geen dorst. Hij wist niet dat hij half bevroor van kou en zijn voeten, benen, armen en handen bloedig gewond waren door het afwenden en tegenhouden van de stronken, takken en stammen die woest langs hem dreven.

Hij berekende tegen de morgen van die nacht dat hij nog zes uur moest varen om de kust te bereiken. Hij hoopte het nog zo lang vol te houden, hoewel hij wist dat hij erg zwak was geworden. Hij wilde nog wel maar hij kon bijna niet meer. De tas klemde op zijn zij en dat hield hem op de been.

Ineens liet een der balken los. De vezel was eindelijk gebroken. En weg dreef de stam, een klein, zwart deinend ding in wit schuim. Even later raakte de tweede stam los. Het was toen nog maar een heel klein vlot, veel te klein zelfs voor zo'n magere, schonkerige papoea die niet veel plaats nodig had.

Baraban keek ernstig omdat hij wist dat het er nu om ging. Hij maakte een kwade kans de kust niet meer te bereiken en dat betekende dat hij zijn belofte, aan de toean gegeven, lang geleden was dat... hoeveel zonsopgangen al niet geleden...? ...niet zou nakomen.

Hij keek naar het water dat er dreigend en zwart uitzag. Het vloog schuimend over de paar stammen van het vlot. Het was benauwend en Baraban begon zich af te vragen of hij dan toch de demonen niet te onwelwillend had behandeld. Was dit zijn straf...?

Hij stuurde maar heel veel kracht had hij niet meer. Het was alsof het water steeg en het vlot steeds dieper kwam te liggen... vreemd was het. Zonk hij soms al...?

Hij hield zich met zijn linkerhand vast aan de stammen en met de rechter maakte hij snel de tas met de brief los. Hij wond de leren riem verscheidene malen om zijn hoofd en legde de tas zelf, die aan de riem bevestigd zat, op zijn zwarte haren, die doorweekt waren van 't water. Toen dat gedaan was voelde hij zich wat rustiger. Voorlopig kon de tas geen kwaad.

De kali bandjirde wild en nog nooit eerder had Baraban zoiets beleefd. De ergste bandjir was 't die hij had meegemaakt. En hij was er nu allang van overtuigd dat hij (en niemand anders) de schuldige was die de bandjir had opgeroepen. Had hij de demonen er toch ook buiten gehouden! Nu namen ze wraak en die wraak zou eindigen met zijn dood en de dood van de brief.

De brief... de brief... als diè er maar niet was geweest! Als Baraban nu maar alleen op dat vlotje had gezeten was het alles veel minder zwaar geweest. Maar die brief, de geest van de toean die aan hem was toevertrouwd, moest worden overgebracht. En hij zou het niet halen... eer hij de zee...

Er was die nacht niets zo klein op de grote bandjirrende kali als de paar stammen, waarop een ineengehurkte papoea zat. En er was niets zo wild, zo ontzaglijk groot en vernietigend als de kali.

Toen het bijna licht was dacht Baraban dat hij zonk. Hij rekte zich uit en wilde al in het water springen dat naast, voor en achter hem aanjoeg. Nee... nog niet! Zijn hand ging naar zijn hoofd. Daar zat de tas...! Soms was het alsof hij ineens niets meer voelde. Hij schrok en voelde met zijn hand... de tas was er nog.

Toen voelde hij zich slap en wee worden. Hij kreeg slaap en dacht dat dit het einde was. Want zoveel wist Baraban wel van het leven en de dood dat hij hier nooit meer uit zou komen. Dit was het einde, hij ging naar zijn vader en grootvader en al die andere vaderen. Maar de brief van de toean! De geest die hem gegeven was om over te brengen...! Hij wilde huilen van wanhoop en bitter verdriet.

En hij hoopte vurig nooit, nooit de toean tegen te komen aan de andere kant van deze reis. Hij zou doodgaan van schaamte.

Het werd morgen. Het geraas van het water was minder geworden en Baraban hoorde het als 't ware van verre. Het was net alsof alles buiten hem om gebeurde, alsof hij er buiten stond. Automatisch ging zijn hand nog steeds naar zijn hoofd. Ja . . . daar voelde hij de tas met de geest.

Het werd stil. Zo stil, dat Baraban er zeker van was dat hij de grote reis naar de andere kant was begonnen. Hij hoorde alles . . . begreep alles . . . het suizen en ruisen van de lucht die voorbijjoeg . . . de koude kille wind . . . zo vreemd kil en koel . . . en hij was hoog en ver boven de aarde der papoeas en straks zou hij zijn vader . . . Hij was bezig aan zijn grote reis, de laatste.

Dat dacht Baraban tenminste. In werkelijkheid maakte hij een heel andere reis. Hij had in de laatste uren van de nacht de kust bereikt, maar hij was te verzwakt om het te weten. De kali verwijdde zich, verder en verder weken de twee oevers, tot ze zich tenslotte oplosten in de morgennevels. De hemel zag er wild en dreigend uit en het was donker boven de aarde. De zon wilde nog niet komen na het ontzaglijk tumult van de uren daarvoor.

Het vlotje, dat armzalig houten vod, met het hoopje menselijk leven in elkaar gedoken erop, dreef naar zee, naar het verre, wijde water waarheen alle zielen van alle papoeas gaan als ze de laatste reis aangaan. Naar zee, waarin alle kalis, de grote kalis en de kleine kalis, zich verliezen, de zee, die het begin en het eind is en waarin de aarde der papoeas drijft.

Daarheen dreef het kleine vlot met de kleine papoea. De man droeg iets op zijn hoofd dat bruin was en met riemen om zijn hoofd gebonden. Geen schitterende veren van de paradijsvogel, van de kakatoe of de papegaai. Een oude, bruine diensttas.

Toen hij zijn ogen opsloeg en al dat wijde water zag begreep hij dat zijn reis naar het andere leven al behoorlijk opschoot. Hij voelde zich ziek, doodmoe en lusteloos. Maar zijn hand ging naar zijn hoofd. Ja . . . de tas met de brief was er nog steeds.

Nu raakte Baraban nog meer verward met zijn gedachten, want wat moest hij beginnen met de geest van de toean in het rijk van zijn voorvaderen? Hij kwam er niet meer uit.

Hij dreef in de richting van de kust en Baraban wierp af en toe

eens een blik naar dat land, die andere wereld, waar alle papoeas van alle tijden vergaard waren. Maar toen hij dat land steeds dichterbij naderde merkte hij dat daar ook vloedbossen en mangroves stonden. En hij was nog verbaasder te ontdekken dat de kust opvallend veel gelijkenis vertoonde met de kust bij Sarmi.

Ineens zag hij dat het de kust bij Sarmi was!

Hij wist niet dat 't water van de kali in zee uitmondde in twee stromen. Beide stromen verloren zich in zee; de ene loste zich op, vele mijlen ver in het water van de Pacific, de andere boog zich om en kwam naar de kust terug. Het vlot dreef in het water van die laatste stroom en werd naar de oever teruggedreven.

— — — — —

En toen het vlakbij de kust was werd Baraban klaar wakker van het breken der golven op de klippen die voor de kust lagen. Even dacht hij dat dit het loeien der tritonhoorns was waarmee zijn aankomst in het rijk der vaders werd begroet, maar hij wist vrijwel hetzelfde ogenblik dat hij bijna aan alle gevaar ontsnapt was.

Bijna . . . als hij kans zag voorbij die half onder schuim en water verborgen klippen te komen. De stroom dreef hem razend snel in die richting en naarmate hij hen naderde begreep hij dat dit laatste gevaar ook het grootste was. Hoe moest hij ooit door die wilde, rauwe klippen heenkomen met de nog nauwelijks aan elkaar verbonden stammen? En dan zou de brief . . . en hij . . .

Weer voelde hij naar de tas.

Hij was op minder dan een paar honderd meter van de klippen die als donkere koppen, zwart en grijs, boven de branding uitstaken. Hij voelde zich klein en erg zwak en geloofde niet dat hij nog lang zou leven.

Het water zou komen, het zou over hem heenslaan en de tas wegsleuren. De tas met de geest. Ach . . . waarom moest dat gebeuren, na al deze dagen en na zoveel gevaar ontkomen te zijn? Daar kwamen de donkere koppen . . . koud en vijandig en hard als de rotsen in de kali. Het water loeide er om heen en hij hoorde het vlot kraken. Dat waren de laatste banboevezels die het bij elkaar hielden. Nog een paar ogenblikken zouden de balken het houden, daarna zou alles vermalen worden en verscheurd en vernietigd. Ook de tas en de brief in de tas. De geest van de man van de Kompenie.

Hij zag duidelijk in dat hij kansloos was tegen de machten rondom hem. Hij sperde zijn ogen wijd open en snel greep hij met z'n twee handen naar de tas. Hij maakte de leren riem los die om zijn hoofd was geslagen en nam de tas in zijn handen. Hoog, zo hoog mogelijk, hield hij die boven zijn hoofd. En zo liet hij zich van het vlot glijden.

Het water greep hem koel aan. Hij voelde het en wist wat er nu verder zou gebeuren. Het zou zich om hem sluiten . . . om zijn borst, zijn nek, zijn hoofd en dan, eindelijk, boven de tas met de brief. Er was een flits van geluk dat hij het zelf niet meer zou weten, want als de brief in de tas nog boven was, zou hij al ver weg zijn.

Hij zonk . . . en het water duwde hem weg van het vlot. Zijn buik verdween in het grijze water, zijn borst, zijn nek. Er lag een ernstige uitdrukking over dat donkere gezicht met de uitpuilende ogen. Hij dacht nog alleen aan de tas die hij in zijn handen klemde. En hij dacht: Het is eerlijk mijn schuld niet, ik heb mijn best gedaan, toean!

Nog dieper drukte het water hem weg maar er was iets dat zijn voeten greep, alsof een dier hem ving, hem tegenhield. Hij zonk niet verder.

Hij had grond bereikt!

Met starende ogen zag hij de klippen en daar achter de kust. Zo dichtbij . . . en hij liep weer. Langzaam . . . moeilijk . . . weifelend . . . krampachtig . . . zwaaiend en wankelend. Hij liep totdat de branding hem omver smeed; het water donderde groen en grauw over hem heen maar één ding werd niet overstroomd: dat was die tas.

Baraban riep alle hulp van alle hem bekende demonen in om de brief te beschermen en misschien hoorden ze zijn dringend vragen en kwamen ze hem tegemoet.

Hij zwom. Met langzame, vermoeide slagen van zijn benen en één arm. De andere hield hij boven het water en dat was een vreemd, een zonderling gezicht. In die hand hield hij de tas met de brief.

Hij kwam, misschien wel met behulp van zijn demonen, voorbij de rotsen. Hij kon weer lopen en het water begon te vallen. Hij had de oever bereikt. Hij waggelde tegen de met wier, mos en slijmerig groen begroeide kust op en viel neer toen hij wist dat het water hem niet meer kon bereiken. De zon kwam door en scheen op zijn ijskoude, verdorde lijf. Hij lag daar alsof hij al lang geleden was doodgegaan. Zijn rechterarm stak als een magere staak vooruit. In de hand van die arm klemde hij de tas.

Hij bloedde uit veel kleine wonden en de resten van zijn khaki uniform zagen er beestachtig uit, alleen nog flarden en rafels.

Uren daarna kwam hij weer tot bewustzijn. Hij maakte wat vuur en verwarmde zich. Hij was zo stijf als een plank en voelde dat hij ziek was. Maar de tas lag daar naast hem en in die tas zat de brief. Een droge brief.

Tenslotte stond hij op en sloeg de weg naar Sarmi in.

Hij liep als een dronken kerel, die de hele weg nodig heeft. De tas met de brief had hij aan zijn arm gebonden. De toean kon gerust zijn.

DE DAG DAT BARABAN IN EEN LEREN TAS EEN deel van de geest van Jan ter Poorten naar Sarmi bracht, zat de Controleur urenlang voor zich uit te staren. Hij was in strijd met zichzelf en vroeg zich af of hij niet zelf had moeten gaan. Samen met Baraban was hij er gekomen. Zou hij later . . . later . . . nog terug kunnen? Hij dacht na over veel dingen die in zijn leven waren geweest, en probeerde te bidden. Maar hij kon geen woorden vinden. Het stormde in zijn hoofd en hij dacht dat hij weer malaria kreeg want zijn hart klopte zwaar en hij had het benauwd.

Jozef Malinau kwam binnen, zoals altijd stil en schuchter. Hij moest driemaal de Controleur roepen eer die hem hoorde. De goeroe schrok van de blik in de ogen van de toean. Wat keek hij vreemd. Jozef Malinau hield niet van die blik, dat was geen goede blik.

Hij prevelde de reden van zijn komst en ging zo snel mogelijk weer naar zijn hut terug. Heel de dag bleef hij nadenken over de blik in de ogen van de Controleur.

Die dag schreef ter Poorten. En ook de volgende dag. Hij schreef aan één stuk door, vellen vol. Hij schreef over zijn leven, zijn werk, de oetan en de mysteries van het oerwoud. Hij schreef in wilde haast, alsof hij een veroordeelde was die in zijn laatste nacht nog een getuigenis over zijn ganse leven wilde geven. Het werd een vreemd, zonderling, verward, vaak onbegrijpelijk journaal, het had geen begin en het had geen eind. Het waren soms, vellen achtereen, losse woorden en zinnen die geen enkel causaal verband bezaten. Soms schreef hij met zijn normale handschrift, maar dan weer werd de druk van de vulpen zichtbaar minder en was het alsof de laatste inkt verbruikt was. Er waren vellen die vrijwel blanco waren, met hier en daar een paar, nauwelijks zichtbare, pennekrassen. En nog andere waren bedekt met intvlekken en raadselachtige tekeningetjes. Hij zag de vrouwen niet die hem zijn eten brachten. Hij hoorde het geschuifel niet van vele zwarte voeten rondom zijn huis. Hij was veel te ver weg van de wereld. Hij schreef zijn hart leeg in die uren. Het was vreselijk heet, maar hij realiseerde het zich niet. Hij zag

bleek en als hij soms, zeldzame keren, door de hut liep, gejaagd en nerveus, wankelde hij dikwijls en was het alsof hij zou vallen. Hij rookte ontzaglijk veel; stak de ene cigaret met de andere aan.

Hij had geen begrip meer wanneer de dag begon of de nacht eindigde. Het was alsof alles werktuigelijk plaatsvond, alsof alle dingen in elkaar overgingen, zonder begin en zonder eind.

Tenslotte gooide hij zijn vulpen neer; hij ging op het veldbed zitten en keek voor zich uit. Hij dacht verward en koortsig aan Mieke die op dezelfde aarde was als hij, de aarde van ditzelfde eiland, en toch onbereikbaar. Hij wist dat ze ziek was en misschien zou sterven. En hij kon niet bij haar zijn.

Hij zat uren te denken, zijn ogen gericht op steeds dezelfde grauwe plek op de grond. Toen liep hij naar de tafel, nam wat van de rijst en maakte een blik met groente open. Hij at zonder te proeven wat het was. Het was avond. Ineens meende hij iets te horen. Hij luisterde; wat was het dat daar buiten gebeurde? Was er iemand gekomen, dromden er mannen voor het huis samen? Kwamen ze hem halen, om ook hem te kruisigen aan de paal, die . . .

Hij liep naar de ingang van de hut, deed zacht de deur open en stapte naar buiten. Rondom hem stond het oerwoud: zwart, machtig, dreigend. Er was bijna geen maanlicht. De aarde rookte van vocht en ineens wist hij wat hij had gehoord. Het was de stilte geweest. Heel de avond waren de krekels en cycaden tekeer gegaan, een koor van honderdduizend zagers, krassers, zoemers. En plotseling had het koor gezwegen, ineens was dit hels concert afgebroken. Waarom . . .? Wat was de oorzaak . . .? Was er onraad?

Hij keek scherp voor zich uit. Daar stond het oerwoud en het was niet anders dan in alle maanden daarvoor. Groot, massaal, universeel. Maar donkerder nu, zwaarder, onvriendelijker, holler.

Hij liep op zijn tenen naar de bomen die op slechts enkele meters van de hut stonden. Hij zag de stammen naderbij komen, lijven van stille, stomme reuzen. Waren dit wezens met gedachten? Konden deze bomen, zo zwart en zwaar en somber, zelf denken? Zagen zij hem zoals hij hen nu zag? Hij wist dat er een geweldig leven in iedere boom moest zijn, omdat hij anders nooit zo groot, machtig en ontzaglijk had kunnen oprijzen in het van leven overschuimende jungle.

In de dagen van het begin van zo'n boom moest daar al een mysterieuze, verborgen, ongeziene kracht geweest zijn, om zich uit te wringen, weg te woekeren uit al dat andere wilde, laaiende, hartschietelijke oprankende en voortjakkende leven. Als zo'n boom niet over een geweldige vitaliteit beschikte, als hij geen kans zag weg te vluchten uit dat leven van alle andere bomen die rondom hem stonden, dan werd hij weggedrukt, hij stierf, ging ten onder

aan die andere, die óók weg moesten uit het onderbos, waar alles, elk ding, ieder levend organisme, elkaar in dodelijke haast, koortsig tempo, opzij en voorbij streefde. Omhoog . . .! omhoog . . .! Weg uit de persing, wrijving, dodelijke omklemming en moordende omarming van al dat andere moordend levende groen.

Ter Poorten voelde toen hij bij de bomen stond dat ze veel meer levend, denkend, bewuster waren dan hij ooit eerder begrepen had. Ze stonden daar, omdat ze eens, lang geleden, al het andere weggedrukt, neergeperst, doodgeleefd hadden wat naast en bij hen was. Het was de keiharde strijd om het eigen bestaan, de strijd waar iedere millimeter wildernis mee bezig is te strijden, van de eerste dag der jungle af tot de dag van heden toe. En het zal nooit anders zijn in dit rijk, waar het leven niets is dan één verbeteren, ademloze, opgejaagde en in felheid nooit afnemende strijd.

Ter Poorten zag de bomen en luisterde. Ineens was daar het heldere, scherpe geluid van één cycade. Anderen vielen hem terstond bij. Nog even later brulde het oerwoud opnieuw. Het trilde, sidderde, beefde van leven.

Hij liep door de bomen en zocht automatisch het papoea-paadje. Hij ging in de richting van de kali. Ergens zat een papoea met hout op hout te slaan. Dat was in de kampong. Iedere avond op deze tijd sloeg die papoea met hout op hout. Het was geen melodie, alleen maar een hard, droog, eindeloos herhaald rhythmie. Je hoorde het alleen als je er heel scherp, heel bewust, naar luisterde. Zo was het verweven, één geworden, met alle andere geluiden van de oetan. Toen hij de kali naderde hoorde hij, heel ver weg, zo ver dat het nog nauwelijks hoorbaar was, een klagelijk gehuil. Stierf daar een dier? Was het een mens, waren het verscheidene mensen, die pijn leden? En waarom leden ze pijn? Stonden er ook deze nacht weer kruisen in de oetan?

Hij kwam bij de kali die rustig voorbijstroomde. Die was smal en modderig, een armelijk gloortje maanlicht sijpelde door het dik over het riviertje saamgeweven groen. Steeds hoorde hij het zacht gehuil in de verte.

En overal stonden de bomen. Ernstig, droefgeestig, zwaar, donker. Hij keek naar de bomen en dacht dat het mensen waren die hem zorgelijk aanzagen.

Plotseling bleef hij staan. Hoewel het gloeiend heet was dacht hij dat hij steenkoud werd. Stonden daar, op het pad waarlangs hij was afgedaald naar de kali, mannen? Waren ze hem gevolgd? Gingen ze hem kruisigen net als die anderen?

Hij wist dat hij geen wapen bij zich had. De karabijn lag in de hut. Hij was zomaar weggelopen . . . zonder er bij na te denken. Hoe had

hij het kunnen doen . . . ze zouden hem vermoorden en hij zou niets terug kunnen doen.

Hij keek voor zich uit . . . daar stonden ze . . . donker tegen de nog donkerder achtergrond van het bos. onbeweeglijk, dreigend, met hun speren en bogen en pijlen. En met stenen en weer anderen met bijlen. Oh . . . dat was dus het ogenblik . . . hij had het geweten, dit moest komen, en nu was het daar . . . hij had het aldoor geweten, van de eerste week dat hij hier was. Ze waren beesten en ze zouden hem als een beest afmaken. Nooit zou iemand weten wat deze nacht . . .

Maar eer hij zich liet vermoorden door deze dieren, die stil in de nacht kwamen aansluipen en hem in het donker van deze bomen met hun vuile en modderige handen zouden aanvatten, eer het zo ver was zou hij een paar van hen nog . . .

Jan ter Poorten zag waar ze stonden. Een rij zwarte mannen tegen de zwarte muur van het bos. Hij liep terug en ineens rende hij vooruit, zijn vuisten incengebald en zich plotseling weer bewust van de positie die hij hier vervulde. Hij vertegenwoordigde hier het Gezag van het Koninkrijk. Hij was de eerste man van het ressort en al wist hij dat hij verzwakt was en dat er opnieuw koorts door zijn bloed joeg, hij zou hen laten zien hoe een man van de Kompenie ondergaat.

Hij vloog op de stille, spookachtig stille, afwachende troep toe . . . hij zocht naar de hoofdman . . . waar waren de grote veren . . . waar waren de kleuren op de huid van de man, die . . .

Zoals een golf van de grote, onmeetbare zee soms op een strand een in het zand getekend beeld wegvaagt, zo vaagde de duisternis van de nacht de troep mannen weg. Er waren geen mannen. Er was niets dan het bos zelf, het brullen van de kikkers, het koortsig zagen en zinderen der krekels en cycaden. Er waren geen mannen.

Hij stond alleen. Ze waren er ook nooit geweest. Er was geen man, er was geen geritsel in het hart der duisternis, waar alle vegetatie zich toebalde tot één kluwen uitdijend en samengeperst leven.

Er was niets en er was ook niets geweest.

Hij rende het bos in, haalde zijn huid open aan de punten van felle dorens, zijn uniform scheurde, hij zocht naar de mannen die er niet waren.

En toen bezon hij zich en wist dat hij een schim najoeg; dat hij droomde en koorts had.

Hij liep naar huis en viel op het veldbed neer.

Tegen de morgen kwam Jozef Malinau. Hij keek lang naar de toean en knikte aandachtig. Hij zag het wel: het hart.

Het hart van de toean was zwaar ziek.

De goeroe zag dat de ander sliep en hij nam de kamer op. In die kamer was niet veel. Hij zag vellen volgeschreven papier liggen en begreep daar niets van. Het begon te regenen en de goeroe hoorde dat er in de verte nog veel meer regen aankwam. Tegelijk met de regen voer een plotselinge, lichte windvlaag door de struiken en de blaren. Er was in vele dagen geen zuchtje wind geweest.

En de goeroe luisterde, bedroefd en zorgelijk, naar die ene windvlaag die over de wildernis streek . . . en hij dacht dat dit wel eens de aanzegging kon zijn. Kabar angin . . . het gerucht van de wind. Hij kende het gerucht en hij wist alles van de vreemde legende van dit land, waarin méér talen zijn dan alleen die door de volken op de aarde der papoeas worden gesproken.

Hij maakte wat eten en drinken voor de Controleur klaar en wekte hem daarna voorzichtig. Hij zag dat de toean koorts had.

Ter Poorten sloeg zijn ogen op.

— U bent ziek toean, zei Jozef Malinau.

Ter Poorten glimlachte een beetje bitter en een beetje vriendelijk tegen de goeroe, die daar oud en zorgelijk over hem stond gebogen.

— Ik ben niet ziek, Jozef, zei hij, maar zijn stem klonk zacht.

— Het hart, toean . . . ik zie het, fluisterde de goeroe.

De glimlach verstierf op het gezicht van de Controleur en hij vroeg de oude man hem alleen te laten. Als hij hem nodig had zou hij hem wel laten roepen, zei hij.

IN DE DAARNA VOLGENDE DAGEN PROBEERDE TER Poorten tot rust te komen. Hij nam wat medicijnen in maar ze leverden geen resultaat op. Hij bleef in hoge mate nerveus, lag te luisteren naar ieder geluid en kwam niet meer tot enig werk. Soms vroeg hij zich af of hij Baraban eigenlijk wel weggestuurd had naar Sarmi. Hij wist 't niet meer. Hij ging naar de hut van Jozef Malinau die hem angstig aanstaarde en vroeg het de goeroe. Ja, Baraban was naar Sarmi.

Daarna wist hij niet meer hoe lang Baraban al weg was! Drie dagen of drie maanden? Hij probeerde het uit te rekenen en kwam ineens tot de ontdekking dat hij niet meer normaal zijn gedachten kon ordenen.

Dat verontrustte hem niet. Hij wist dat hij een malaria-aanval had en het zou wel weer overgaan. Als hij eerst Van Noort maar bij zich had. Die zou van alles meer weten, die zou wel bericht meebrengen van Mieke.

Mieke... Mieke... Mieke...! Ze vulde zijn gedachten, ze was bij hem, volgde hem, hij zag haar bij de meren, in de stille, koele hut van de zendeling: ziek en verlaten. De gedachte aan haar maakte hem onbeschrijfelijk treurig. Een paar maal ging hij zitten schrijven. Hij schreef dingen over haar neer, maar ze waren onsamenhangend en zinloos. Hij zag dat het niet mogelijk was de dingen die van het hart waren neer te zetten zodat je ze voor je ogen kon zien. Hij had gehoopt dat dit de verlossing zou brengen. Maar daarna was het erger dan ooit.

Hij wilde binnenblijven maar 't was of de hut na het donkerworden kleiner en kleiner werd. Alsof ze langzaam samenkromp, verschrompelde, in elkaar gedrukt werd. En hij erin... als een muis in een val... dit was de tovenarij van de mannen die hem haatten en vreesden. Maar meer haatten dan vreesden, hij voelde het aan alle kanten. Het broeide om hem, er giste wat.

Er kolkte en laaide wat in die paar nachten die geen verkoeling brachten. Dan greep hij zijn karabijn en liep het bos in. Dat was als een opluchting, een bevrijding. Voorbij de bomen, die eenzame,

trieste, nadenkende bomen. En verderop het lage groene leven, met de honderdduizend wild tierende dieren die samen één geweldige lawine leven vormden, een berg levend organisme, sissend, piepend, schurend, snerpend. Hij liep dwars door de schaduwen heen die op zijn weg kwamen, keerde zich plotseling om en richtte zijn wapen op de schaduwen. Maar altijd waren ze net even tevoren verdwenen... verborgen zich achter een boom, een heuvel, een muur van ondoordringbaar groen.

In de schemering van de morgen zag hij de witte papegaaien door het bos zwalken, eerst stil, vreemd stil, witte geesten met hardgele pluimen. En dan, ineens, losbarstend in schel, vlijmscherp gekrijs dat klonk als een waarschuwing om weg te gaan, weg uit dit bos dat niet goed was voor een blanke man die koorts had, en te veel schaduwen zag in de uren van de nacht.

Hij zag dingen die er niet waren en lette op de fladderende vleermuizen die in het bos woonden en geluidloos over hem heenjoegen. Ze zagen hem wel, maar ze begrepen hem niet. Wat deed een mens op zulk een uur in dit bos? Wat zocht hij? Wat wilde hij? De uilen zagen ernstig en streng op hem neer en stelden dezelfde vraag. Wat deed deze man, wat wilde hij?

Bij de kali zat hij vaak te wachten. Hij keek in het voorbijstromende water, maar hield het bos dat vlak achter hem opdromde scherp in het oog. Daaruit moest het komen... zo... als hij zo stil zat, aan de kali. Ineens zou het er zijn, het gevaar, het verschrikkelijke gevaar waarin hij verkeerde, dat hem al die maanden vervolgd had, onzichtbaar, stil, gemeen. Het was in en buiten zijn huis, in het bos en bij de kali, het had geen gestalte maar was daarom juist des te gevaarlijker, moorddadiger. Hij wachtte het, wist dat het komen ging. Het bezit van zijn karabijn gaf hem enige rust.

Er kwam een ogenblik dat hij heel duidelijk de gedaanten zag aansluipen. Hij was blij dat hij gewapend was... hij mocht dan koorts hebben... hij was nog niet gek! Ze zouden weten dat hij er nog was... en hij gaf vuur.

Hard en fel klonk het schot... en daarna schoot hij opnieuw en opnieuw... hij schoot in totaal twaalf keren. Toen sprong hij op... trillend van spanning... de schaduwen gingen voorbij en hij hoorde geen ander geluid dan een ver en dwaas lachen in de verte.

Hij rende de oetan in, zocht naar dat wat lachte en vond niets. Hij ging terug naar de rivier, zat op dezelfde plaats bij de opgedroogde modder. Daar waren ze weer... een rij... nog een rij, kleine, gebogen gestalten... daar was een kruis dat ze meedroegen... daar en daar...

Hij schoot opnieuw.

Daarna liep hij naar huis.

Er ging veel volk van de kampong weg. Later bleek dat er mannen en vrouwen waren die het niet langer uithielden. Er gebeurden dingen waarover niet hardop gesproken werd. Veel mannen waren al eerder weggegaan. Ieder wist dat er bloed vloeide, hier en verderop, er werd gesneld zoals er nooit tevoren was gesneld. Zwaar hing de geur van bloed over de aarde der papoeas.

Er stonden kruisen in de verste uithoeken van het oerwoud en aan die kruisen hingen lichamen van mannen en vrouwen en kinderen. Er werd niet meer gewerkt. De tuinen kwamen tot verval. Niemand luisterde meer naar de goeroe. En het huis van de man van de Kompenie werd gemeden, omdat ook daar dingen gebeurden die niet goed waren. Ze wisten dat de toean iedere nacht alleen het bos in ging en zijn donderpijl afschoot bij de kali. Hij was in de macht van de demonen. Het zou hem slecht vergaan.

Ze vroegen er de goeroe naar maar die zweeg.

Ze vroegen er Maria en Rachel naar, die zeiden niets te weten. Ze vertelden niet dat de toean het voedsel dat ze voor hem klaarzetten nauwelijks meer aanraakte. Waarom ze dat niet zeiden wisten ze zelf niet. Ze waren vervuld van diep medelijden.

Het was een oord van eenzaamheid, treurigheid en dreigende stilte, de kampong Mongoel, Zuidelijk van Sarmi aan de kust.

Het is een vraag of ter Poorten zich dit alles heeft gerealiseerd. maar 't is als vrijwel zeker aan te nemen dat hij het niet deed. Eenmaal kwam hij tegen dag worden een kleine groep mannen tegen. Hij had ze horen aankomen en ineens stond hij voor hen, midden op het smalle junglepadje. De mannen schrokken en de achtersten probeerden in de oetan weg te duiken.

Hij riep ze te blijven staan en schoot zijn karabijn af. Dodelijk verschrikt stonden ze daar, grijs van angst en verbijstering.

Hij keek ze aan . . . barbaarse gezichten, met tanden van varkens in de doorboorde neuzen; veren van paradijsvogels op de hoofden; geverfde glimmende schedels. Twee van hen droegen een trom, overspannen met casuarisvel. Hij kende de betekenis ervan.

Wat moest hij doen? Zou hij ze neerschieten . . . ? Een voor een? Even was hij in de verleiding. Het zou hem verwonderen of ze het zouden toelaten dat hij ze achtereenvolgens een kogel tussen hun ribben joeg. Ze hadden het verdiend . . . tenminste . . .

Hij liet ze gaan en schuifelend, huiverend, verschrikt achter zich kijkend, rende de troep de oetan in. Even schaduwde het tussen het groen, toen was het weer stil. Er kraakte geen takje meer.

Ter Poorten ging zitten. Hij zag duidelijk het failliet van zijn opdracht. Dit was het einde. Hij had ze moeten neerschieten, zonder medelijden, zonder overleg. Deze mannen hadden vermoord en als hij

het elk van hen gevraagd had zou elk het hebben toegegeven. Ze logen slecht, deze kerels.

Alle maanden dat hij hier had gezeten waren voor niets geweest. Hij had beter thuis kunnen blijven. Hij had niets gewonnen en alles verloren. Hij deugde niet voor zijn taak. Hij deugde nergens voor. Hij liep langzaam naar zijn huis terug. Hij was doodmoe en moest tweemaal rusten. Hij wist een paar papoea-huisjes en ging er binnen. Ze waren verlaten.

In het laatste lagen op de grond twee beeldjes. Wanstaltige, sinistere maaksels, grof en lelijk. Ter Poorten bleef er voor staan, hurkte neer en nam ze in zijn handen. Nooit eerder zag hij zulke vreemde, primitieve dingen. Waren dit concrete uitbeeldsels van demonen? Niets menselijks was aan deze zwarte stukken hout, haast vormloos, zonder ook maar een enkele gevoelsexpressie. Maar waarom waren ze gemaakt? Welk doel had de maker er mee gehad? Wat had hij willen uitbeelden . . . ?

Hij zat daarover na te denken, kwam er niet uit en ineens was het alsof zijn ogen werden dichtgedrukt. Hij viel in een koortsslaap en droomde een vreemde, benauwde droom. Toen hij wakker werd hield hij de twee zwarte beeldjes in zijn arm. Ze lagen er als onbeholpen houten kinderpoppen, naakt en luguber. Het was of ze hem aangrijsden, spottend en vol leedvermaak. Hij stond op, smeed ze in de hoek van de hut en ging weg.

Hij had zware hoofdpijn en een vreemd licht gevoel in zijn hoofd. 's Avonds ging hij opnieuw naar de kali.

Die nacht schoot hij drie en twintig maal zijn karabijn leeg.

— — — — —
De maan kwam tegen de morgen over de jungle zeilen. Een schitterend afgewerkte gouden sikkels, gemaakt door een vaardig edelsmid. Ieder palmblad werd een fontein van het klaarste zilverwater. Ieder blad droop, straalde en glansde van zilver. De jungle werd een tovertuin, zo schoon, zo fantastisch rijk en lieflijk. Ter Poorten keek er verwezen naar en hij zag het nauwelijks. 't Herinnerde hem vaag aan dingen van vroeger, maar hij schudde zijn hoofd en keek naar de rivier, die goudig geel in het maanlicht verder stroomde.

Toen de maan achter de toppen van het bos wegzonk meende hij een geritsel in de struiken te horen. Het was weer donker. Schaduwen flitsten voorbij. Hij schoot en het geluid van het schot echode heen en weer tussen de oevers van de rivier. Hij ging kijken en vond niets. Een heel vroege vogel begon te fluiten. Een paar vuurrode parkieten waren ontwaakt en gingen razend te keer.

Ver weg huilde een uil en dat was alles. De krekels, cycaden en de rest van die brullende wereld zwegen. Er kwam een nieuwe dag. De eerste sluiers ochtendmist rookten al over de rivier.

HET WAS NOG DONKERTOEN HIJ DE HUT BEREIKTE. Ter Poorten stond even stil en keek om zich heen. Het was zijn ziekelijke waakzaamheid die hem ook nu weer zei dat hij in gevaar verkeerde. Het ritselde in de onderbouw van de oetan, maar het was te donker om iets te kunnen zien. Hij bleef doodstil staan en hield zijn blik steeds op een bepaald punt van het bos gevestigd. Daar was het geluid vandaan gekomen... daar ritselde het... waren dat geen speren... was de oetan daar geen bos van speren... daar...! Of waren het alleen maar takken? Hij liep zachtjes naar de plek, zijn karabijn in de aanslag. Er was niets. De takken ritselden in de nauwelijks voelbare morgenbries. Maar zo had hij ze nooit eerder horen ritselen... er was een demonisch, dun, duivels geluid in dat ritselen. Hij stond te luisteren en te luisteren, half in slaap, half wakker, vol gedachten en tegelijk gedachtenloos. Hij liep terug en de dag groeide traag door het duister van de wildernis heen. Hij liep weer naar het huis en viel voor de tafel neer. Hij legde zijn hoofd op die tafel en sloep in. Toen hij wakker werd was het vol dag. Buiten woedde de zon. Hij hijgde naar lucht en stikte haast van dorst. Gulzig dronk hij het lauwe water uit de kruik die naast hem op de tafel stond. Hij ging naar de deur en schrok. Daar stond de lange bamboemast van de vlag. Maar er hing geen vlag aan die mast. Hij ging terug, greep de vlag en bleef staan: had hij de vlag gisteren wel gehesen...? En daarvoor...? en dáárvoor...? Hij wist het niet meer. Hij kon zich niet meer herinneren wanneer hij voor het laatst de vlag had gehesen. Zelfs dát was hij vergeten. Hij nam het doek en hees het. Slap en moedeloos bleef het hangen. Er was geen wind. Dit was geen land voor vlaggen. Ze hangen dood, zonder beweging, aan de lange masten. Waar bleef van Noort? Van Noort had er toch al lang kunnen zijn! Waar was van Noort? Ze zouden hem toch niet vermoord hebben? Was 't mogelijk dat ze van Noort hadden opgewacht, toen hij op weg was naar Mongoel?

Hij voelde zich verstrakken. Als van Noort in handen van snellers was gevallen was dit zijn schuld. Dan had hij van Noort laten vermoorden . . .

Het hamerde en klopte in zijn hoofd. Hij sprong op en liep gejaagd heen en weer, zocht cigaretten, vond ze niet. Kon zich ook niet meer herinneren waar hij ze had gelaten. Bij die twee zwarte poppen? Waaraan, aan wie deden die poppen hem denken? Waren het bekende gezichten die hem aangegrijpsd hadden? Wat zeiden die poppen hem?

De deur ging heel zacht open. Hij draaide zich vliegensvlug om, greep de karabijn en hield die gericht op degen die binnenkwam. Het waren alleen maar Rachel en Maria. Ze bleven staan, dodelijk verschrikt, bevend, met wijd opengesperde ogen.

Hij staarde de twee vrouwen aan. Nooit eerder had hij ze zo aangekeken: zo wild, zo vreemd, zo donker. Snel zetten ze het voedsel op de grond en vluchtten weg.

Ter Poorten wist die dag dat van Noort nooit meer zou komen. Van Noort was vermoord, lag ergens in de oetan. En hij had van Noort vermoord, hij was er volkomen zeker van.

En nu was het zijn beurt. Ieder geluid, iedere schaduw had het hem aangezegd, al die maanden lang. En hij had het niet gehoord. Hij had het niet begrepen. Hij moest weg van hier . . . direct . . . overal was gevaar, in het huis en buiten het huis . . . overal lag het klaar om hem te bespringen . . . er waren alleen vijanden hier, verschrikkelijke vijanden, zwarte schaduwen en zwarte poppen met honend lachende bekken. En overal was de geur van bloed. Naast elk leven was een gruwzame dood. Alles hijgde naar leven of ging hijgend dood. Ieder ding vervolgde het andere ding, elk levend ding was alleen bezeten van de gedachte voort te leven ten koste van ander leven.

Hij was in dodelijk gevaar en elk ogenblik kon het komen. Hij greep zijn karabijn, laadde die, zocht de laatste patronen bij elkaar. Hij pakte zijn rugzak, stopte er wat blikjes in, vond naast het bed een paar busjes cigaretten, en toen zocht hij zijn kompas.

Waar was het kompas? Hij vond het niet. Alles zocht hij na, geen enkele plek sloeg hij over. Maar 't kompas vond hij niet. Hij dacht na: zonder kompas kon hij niet weggaan. En toen hij hier kwam had hij toch een kompas, of was hij ook zonder kompas naar hier gekomen?

Nee, hij had nooit een kompas bezeten. Toen hij wegging van Sarmi, die dag, had hij er nog om gevraagd. Maar de Kompenie op Sarmi had er niet een meer.

Zonder kompas had hij toen kampong Mongoel bereikt.
Zonder kompas zou hij nu naar Sarmi terug moeten.

Hij ging alleen en hij wilde direct gaan. Hij hing de rugzak om zijn schouder en pakte de karabijn. Nog één blik wierp hij in de hut. Hier was hij dus al die maanden geweest... hoe lang... zes maanden... zeven maanden... acht maanden... acht jaren...? Hij wist het niet. Heel lang, een mensenleven lang. Zo lang dat hij alle leed had uitgeleden en alle eenzaamheid verdragen die een mens dragen kan. Nu was het genoeg geweest. Hij ging terug. Hij ging naar huis. Naar Sarmi.

Daar stond de mast met de vlag.

Even aarzelde hij. Moest die hier blijven of zou hij hem strijken? Hij liep door.

Hij hijgde en wist dat hij ziek was. Maar niet ziek genoeg om te blijven, geen uur, geen minuut, geen seconde. Het was gloeiend heet maar het kon hem niet schelen. Hij had koorts en hij zou toch wel beter tot de volgende dag... nee, nú ging hij. Straks kwam het gevaar en het was zijn laatste kans. Alles zei hem dat hij nu moest gaan. Dit was de dag.

Hij voelde een zonderling gevoel in zich opkomen. Hij had willen gillen om zich te bevrijden van een vreemd, drukkend gevoel. Maar hij gilte niet, hij liep alleen nog even aan bij Jozef Malinau.

De goeroe zag hem verbijsterd aan. De toean kon niet weg... niet zo... hij zou het geen uur volhouden alleen... de toean moest...

Hij keek de Ambonnees afwezig aan en zei dat hij ging. Toen riep de goeroe dat hij hem nooit alleen zou laten gaan. Hij ging mee en er zouden er meer meegaan om de toean veilig naar Sarmi te brengen.

— Ik heb geen tijd meer, zei ter Poorten en hij liep weg.

Hij kende de richting en hij wist een smal papoea-pad, een nauwelijks zichtbaar paadje, dat eeuwen en eeuwen geleden al door de mannen van dit land werd gebruikt.

Het ging regenen en heel in de verte donderde het.

De laatste resten redelijk verstand in het brein van Jan ter Poorten fluisterden, heel zwak, nauwelijks verstaanbaar, dat hij moest wachten tot de regen voorbij was. Wat hij deed was niet goed. Maar er was geen verstand meer dat de Controleur kon tegenhouden. Er waren andere machten in de plaats gekomen van het verstand, die hem naar een ver, hopeloos onbereikbaar doel dreven.

Hij verdween in de jungle. De jungle nam hem op en sloot zich achter hem.

— — — — —
Jozef Malinau rende de kampong in. Hij wist waar de lege, verlaten huizen stonden. Die ging hij voorbij. Maar hij wist ook andere hui-

zen waarin mannen woonden die nog naar hem zouden luisteren. Vier... vijf huizen bezocht hij... snel... hijgend van opwinding... een oud en ongelukkig man... en hij vertelde de mannen dat de toean nu, ineens, vandaag was weggegaan... alleen... de oetan in... en de toean was ziek... het hart... en ze moesten mee... ze moesten helpen...!

De mannen dachten na. Hun gedachten werkten traag, ze begrepen er niet veel van. Maar opnieuw vertelde de goeroe hoe het gegaan was en als zij niet meegingen... als de toean alleen de oetan in ging... dan zou hij alleen gaan...

Er waren twaalf bereid om mee te gaan. Ze hoefden niets mee te nemen, alleen wat suikerriet en sago. Dat lag klaar.

Een uur later volgden Jozef Malinau en de twaalf papoeas.

Opnieuw sloot zich de jungle. De muur ging dicht.

NOG DIE EERSTE DAG VAN TER POORTENSVLUCHT naar de kust hadden Jozef Malinau en de kleire troep papoeas hem al ingehaald en zich bij de Controleur aangesloten. Die had hen op de allervreemdste manier opgewacht. Ze hadden eerst verscheidene uren snel gelopen over het smalle rimboepadje, eigenlijk alleen herkenbaar voor papoeas en een enkele Europeaan die jarenlange jungle-ervaring bezit. Ook ter Poorten maakte gebruik van dit pad, half instinctief, half uit ondervinding. En hij liep, ondanks zijn snel slinkende krachten, in een tempo dat er op wees dat de man grote haast had om zijn doel te bereiken. Hij had de mannen opgewacht met de donderpijl op hen gericht en ze waren dodelijk verschrikt blijven staan. Ze begrepen het niet . . . en ze begrepen ook niet, wat de goeroe naar de toean riep: — Hier zijn we, toean . . . we zullen u helpen in Sarmi te komen . . . U kunt niet alleen gaan . . . !

Veel later vertelde Jozef Malinau dat hij op dit ogenblik de zekerheid kreeg dat de Controleur voor iets vluchtte. Voor iets zichtbaars of onzichtbaars. De toean zag er dreigend en onvriendelijk uit. Hij keek zo donker of hij hen maar 't liefst had neergeschoten. En toch waren ze juist gekomen om hem te helpen. Het was allemaal niet te begrijpen. Het kwam wel voor, Jozef Malinau wist het, dat Europeanen door een plotselinge angst voor de oetan werden aangegrepen, maar dat kon bij deze man niet het geval zijn. Die had zoveel ervaring, hij was zo vertrouwd met alle vreemde gebeurtenissen en gevaren van de jungle, dat hij zeker geen rimboe-angst kon hebben . . . maar wat dan . . . was het zijn hart . . . ? Was het de verlatenheid van het huis of waren het de dingen die rondom de kampong plaatsvonden en waarover niemand sprak, omdat ze te erg waren, te bloedig, te barbaars? Of was het misschien alles samen? Het scheen langzaam tot Jan ter Poorten door te dringen dat deze zich om en liep door. Geen enkele maal keek hij die dag meer om. De hitte stond als een onzichtbare stolp over de oceaan van groen en de mannen hadden moeite de blanke man te volgen. Ter Poorten voelde geen vermoeidheid. Het was alsof hij gelopen werd door iets

dat zijn benen in een bepaalde richting dwong. Hij behoefde maar te volgen . . . het had niets meer te maken met zijn eigen wil. Hij keek recht voor zich uit, zocht de kronkelingen van het pad en een enkele maal bleef hij een paar minuten rusten. De anderen bleven hijgend staan. Het zweet liep hen over de donkere lijven en ze vermannen niet het gevaar waren waarvoor hij vluchtte. Hij draaide langden naar de avond. In het bivak zouden ze kunnen slapen en eten en hun angst over deze vreemde tocht tegen elkaar uitspreken. Ze waren angstig . . . deze tocht was geen goede tocht . . . er was iets met die man, die zo plotseling was heengegaan, zonder dragers, zonder een gids, zonder vivres. Niets had hij bij zich . . . ineens was hij in de oetan verdwenen en als Jozef Malinau hen niet bij elkaar had geroepen zou hij nu nog alleen zijn . . .

De goeroe probeerde een paar maal contact met ter Poorten te krijgen maar het was alsof hij tegen een dode sprak. Hij kreeg geen antwoord. En hij ging weer achter de lange, magere man lopen, die niets scheen te horen en als een slaapwandelaar zijn weg zocht.

Er werd geen bivak gemaakt want de Controleur liep door. De papoebas waren moe en wilden gaan zitten. Jozef Malinau sprak met hen, wees hen op hun plicht te blijven volgen. Hij sprak over de toean, die ziek was en obat, medicijn, moest hebben. Dat medicijn ging hij halen op Sarmi, daarom had hij haast. Begrepen ze het?

Ze knikten en knorden. Ze begrepen het wel maar dit tempo hield niemand vol. Het was zo heet en ze moesten nodig een paar uur rusten. Ze waren, dat wist de goeroe wel, van goede wil, maar dit hield toch niemand vol!

Jozef trachtte het ter Poorten te zeggen, maar die luisterde niet, hoorde waarschijnlijk niet eens wat de Ambonnees hem zei. Hij liep door, zijn harde, starende blik recht vooruit gericht, als zag hij daar het doel van deze vreemde, treurige tocht door de jungle.

De troep ging mee.

Een enkele maal ging de man een uur zitten, de karabijn tussen zijn knieën. Hij veegde het zweet van zijn gezicht, at iets en rookte een paar cigarettens. Zijn handen beefden en hij zag onnatuurlijk bleek, met felle koortsvlekken door de stoppels van zijn baard schemerend. Zijn khaki uniform zag er beestachtig uit, vuil en gescheurd. De modder van de moerassen waar doorgetrokken werd, kleefde tot aan zijn dijen. Er was niet veel meer dat aan de Controleur herinnerde zoals hij eens, vele maanden geleden, kwam. Jozef Malinau begreep niet hoe iemand zo snel vervallen en verouderen kon. Het was alsof ter Poorten zienderogen magerder werd, schonkiger. En ieder uur was de goeroe er minder van overtuigd dat de toean ooit in Sarmi zou aankomen.

De regen ruiste urenlang over het bos en ter Poorten moest vaker

rusten. Hij maakte nooit bivak, de eerste nacht niet, de tweede nacht niet en ook de derde nacht liep hij door. Automatisch volgden de papoeas. Vijf waren er uitgevallen. Ze konden niet meer en hadden de goeroe verzocht achter te mogen blijven. Elk der vijf was er slecht aan toe: oververmoeidheid, kapotgelopen voetzolen, ondervoeding, zweren. Hij liet ze gaan.

Aan het begin van de vierde dag bleef ter Poorten staan. Hij ving geluid op dat er eerst niet was geweest. Het was eigenlijk nog nacht, maar er droop wat grauwig licht door het groen boven hem. De dag. Hij stond doodstil en er was geen ander leven in het bos dan dat vreemde geluid dat hij opving en trachtte te verklaren. De regen kwam suizend neer, tikte en hamerde op de grote blaren, droop langs de donkere stammen en verdween in de aarde.

Straks zou de aarde al die regen weer teruggeven en daarna zou de regen opnieuw naar de aarde gaan. Een eeuwige kringloop.

Toen hij daar stond voelde hij dat hij niet heel lang meer zou kunnen lopen. De machine die hem had voortgedreven ging stilstaan, hij voelde het komen. Het was of er iets van ontwaken over hem kwam, alsof er grote, brede golven door hem heenspoelden die sluiers wegnamen die hem het uitzicht op zichzelf beletten.

Hij stond tegen een boom te leunen en luisterde aandachtig naar dat verre geluid. Hij had het al eerder gehoord, het was het geluid van iets dat snel voorbijtrok, maar het was er vroeger ook altijd al geweest . . . En ineens wist hij het: de grote kali.

Hij stond op, gespte de rugtas die hij even naast zich had gezet, om en liep in de richting van het geluid. De goeroe en de mannen kwamen achter hem aan.

Ter Poorten liep snel naar de kali. De kali . . . die naar de kust stroomde. De kali . . . als hij die zag zou hij weten dat hij de kust zou bereiken. Op Sarmi zat van Noort en van Noort had bericht van Mieke. Het bericht waarin zou staan dat hij moest komen . . . om haar weg te halen uit de vallei; ze was zo eenzaam geweest en ze had zo naar hem verlangd . . . dat bericht zou op hem liggen wachten bij van Noort. Hij wist het zeker, hij had het zo vaak en zo stellig gezien in de overdag gedroomde dromen dat hij niet meer twijfelde. Er waren zelfs momenten dat hij zich plotseling gelukkig voelde. Hij had natuurlijk al veel eerder terug moeten gaan. Dat was z'n fout geweest. Het werk daar, op de post, de dingen die 's nachts gebeurden, die hadden hem te lang vastgehouden. De mannen met de naakte schedels die in de nacht langs hem slopen kwamen van Mieke en ze hadden haar . . .

De kali hoorde hij dwars door zijn dromen en koortsfantasieën heenruisen en hij liep recht op het geluid af. Een uur later had hij de rivier bereikt.

Hij klom over de laatste lage heuveltjes, wrong zich door het groen met behulp van zijn kleine klewang en stond op de lage oever. Onder hem was de kali.

In dit uur, tussen de nacht en de dag, zag de kali er koud en onvriendelijk uit. Damp dwarrelde over het donkere water. Geen vogel floot in het groen dat er zwaarmoedig boven hing. Het was het uur der valse schemering, waarin het lijkt of alles wat leeft aarzelt een nieuwe dag te beginnen en treuzelt opnieuw de strijd op leven en dood aan te binden, die ligt tussen de morgen en de avond.

Ter Poorten volgde het water. Dat kwam van verre, uit de bergen, uit koele bronnen en zilverig glinsterende beekjes, het welde op uit de grijze aarde, uit rode aarde, en uit de spleten tussen kalkstenen rotsen; het kwam uit spelonken, nissen en gleuven te voorschijn. En al dat water kwam tezamen, al dat glinsterende zilver zocht elkaar op, om samen te reizen naar de kust, waar het werd opgenomen in de grote, wijde moederzee.

Maar het water was óók donker en hard en onvriendelijk, de man op de oever zag het wel. En het schuren en bruisen langs de oevers en tegen de rolstenen in het midden der bedding klonk als een duidelijke waarschuwing.

Hij stond op en wilde verder lopen. Maar hij kon niet: zijn benen slingerden onder het lichaam en hij voelde dat er nauwelijks nog enige kracht in zat. Hij was oververmoeid en had koorts. Hij zou niet verder kunnen. Hij had te veel en te snel gelopen en het zou lang duren eer hij verder kon gaan.

Hij ging weer zitten, treurig en wanhopig. Daar ging het water . . . snel . . . snel . . . naar de kust. Het zou er spoedig zijn, in een paar dagen, misschien eerder. En hij moest hier blijven, hij kwam niet aan de kust. Niemand kon hem helpen. Hij staarde in het water. Het werd iets lichter maar bleef er wreed uitzien. Breed en koel en nadrukkelijk waarschuwend. Hier en daar dreven wat bomen en stukken losgeslagen en meegespoelde vegetatie. Als hij op zo'n stuk zat en zich mee liet sleuren naar zee zou hij . . .

Voor de eerste maal in die dagen riep hij Jozef Malinau.

De Ambonnees kwam aanlopen en vroeg waarmee hij kon helpen. Hij schrok toen hij het grauwe gezicht van ter Poorten zag, met die koortsig glanzende ogen. Vragend keek hij hem aan.

De Controleur sprak gejaagd en met een vreemde, zachte stem. Of de mannen kans zagen een vlot te maken, van stammen aan elkaar. Zo moest het mogelijk zijn snel de kust te bereiken. Het was wel meer gebeurd, het was niets bijzonders . . .

— Het heeft geregend, toean, lang geregend, en de kali kan gaan bandjirren, zei Jozef Malinau.

— We moeten het doen! hield ter Poorten vol. — Het is maar weinig

werk, in een uur kan het in elkaar geslagen worden. Kom . . . er drijven stammen genoeg . . . !

De papoeas, de goeroe en de ene blanke man bouwden van stammen die ze uit de kali tegen de oever opsleepten een vlot. Ze bonden de delen stevig aan elkaar met stukken rotan en de vezels van ijzersterke lianen, die sterker zijn dan het sterkste bindtouw en taaier ook en duurzamer.

Twee uur later lag het vlot tegen de oever. Ter Poorten had hard meegeholpen en was verheugd toen hij het zag groeien. Hij ging er op staan en vroeg de mannen te volgen. Het zou net gaan, met z'n negenen als ze het gewicht goed verdeelden en de kali zo kalm bleef stromen als nu.

Hij was gejaagd . . . bang ook dat elk ogenblik iets uit de jungle zou kunnen komen dat hem tegenhield en zijn plan beletten. Maar de jungle bleef gesloten, er kwam niets.

De papoeas stonden op de oever en keken naar dat vlot. Vijf van de zeven schudden hun hoofd, spraken onderdrukt, maakten onderling heftige ruzie, weigerden mee te gaan.

De goeroe probeerde ze over te halen maar ze stonden op hun stuk. Nee, ze wilden wel verder lopen, maar niet op dat vlot. De kali ging bandjirren, ze hadden het al dagen geleden geroken en niemand zou terugkomen van het vlot.

Ze gingen terug naar kampong Mongoel zeiden ze, vandaag nog. En ze draaiden zich om en verdwenen van de oever.

Ter Poorten wilde geen minuut langer wachten. Ze vertrokken met hun vieren: de Controleur, de goeroe en twee jonge papoeas. Bleek en onvriendelijk nam het water van de kali hen op. Het greep het vlot en voerde het mee in de richting van de grote zee verderop.

IN EEN WEEK ZOULDEN ZE DE KUST KUNNEN BEREIKEN berekende ter Poorten; als alles goed ging, als het niet ging regenen, als ze overdag konden doorvaren. En als dat andere niet kwam, rond hem, en dat hij toch niet zag; de dreiging die over hem lag, die hij tastbaar had gevoeld toen hij door de oetan liep. Hij had zijn karabijn geladen maar hij wist dat hij weerloos zou zijn als het toesloeg en hem aangreep.

Het was een vrij stevig vlot en misschien zou het in staat zijn hem naar de kust te brengen. Daar zou hij veilig zijn, niet eerder. En de kust was ver, nog dagen en nachten . . . hoe veel . . . ? Hoeveel nachten . . . De koorts woelde door zijn bloed en alles werd weer vaag en duister. Hij zat wat te soezen.

De twee papoeas hadden elk een paddel en zagen kans het vlot in het midden van de rivier te houden. Het was zwaar werk, want de stroom was sterk en telkens schoten zware stammen voorbij waarvoor ze moesten uitwijken.

Meestal hing een dak van groen boven hen en voeren ze in de schemering. Een enkele maal echter, bij open plekken, zagen ze de hemel grijs van trillende hitte. De zon ging wild te keer en verschroeide de aarde. Maar ook onder het groene dak was het op de kali zo heet, dat de mannen steeds water over zich uitstortten. Het was het enige middel om op kracht te blijven.

De regen kwam. Tegen de avond van de eerste dag op de kali kwam hij aanruisen. Het was alsof er een windstoot over het bos aan beide kanten van de kali kwam; maar het was geen wind, het was de regen, een zondvloed.

Ze spoelden bijna weg. Er was geen drie meter zicht op de rivier en herhaaldelijk kwamen ze in botsing met voorbijrijvende voorwerpen. Tenslotte lukte het de lage oever te bereiken; ze trokken het vlot tegen de modderige kant en probeerden zich met blaren voor de regen te beschutten.

Tegen de morgen minderde de regen. Ze zagen er moe, verkleumd en mager uit. Ter Poorten leek een geest. Hij nam wat mepacrine en andere tabletten in het wilde weg. Het regende nog, maar hij had

geen geduld langer te blijven. De drie mannen kwamen traag achter hem aan. Ze waren doodmoe.

Ze brachten het vlot weer in het water en dreven met de stroom mee.

Een hele dag en een nacht.

Daarna weer een dag. En nog een nacht.

Sommige dagen regende het zo hard dat ze urenlang tegen de oever aanlagen. In elkaar gedoken, elkaar beschermend tegen het water dat over hen kwam. De toean scheen nooit meer te slapen en de mannen waren bang van hem. Hij kon je op een manier aanzien dat je koud werd. Ze begrepen niets van de man die hen opjoeg, die zo'n haast had dat hij ook 's nachts doorvoer. Zij waren bang om 's nachts te varen. Het was niet goed, het was de demonen tarten. Het mocht niet. Het werd nooit gedaan.

Het water werd roeriger. Het zag grijs van slib en er kwam veel vegetatie mee. Het was niet glad meer, het golfde. Een enkele maal stroomde zo'n golf over de samengebonden stammen heen en moesten ze oppassen niet te worden meegesleurd. Jozef Malinau bad in die dagen vaak tot God en vroeg bijstand en hulp. Voor hun redding, voor de zieke toean, voor de twee mannen van Mongoel en voor zichzelf. Er hing onheil over het vlot en er was onheil in het water van de kali.

Op een dag hoorden ze het in de verte donderen. Brede bliksemstralen, repen wit kronkelend vuur zagen ze over het groen jagen en er kwam opnieuw regen. Ze verdronken haast en zagen soms geen verschil tussen het water van de kali en de regen om hen heen.

In de namiddag zaten ze in een hevige donderbui. Op vele plaatsen op de beide oevers zagen ze de bliksem inslaan. Vurige tentakels kerfden door het groen en grijs van vegetatie en regen. De beide papoeas waren verschrikkelijk bang. De aarde verging, dit was het einde van de tocht en ze zouden nooit meer terugkomen in hun dorp. Nooit hadden ze mee moeten gaan met die vreemde, zieke man die achtervolgd werd door schimmen. Ze hielden de handen voor hun gezicht om het uit elkaar spattende hemelvuur niet te zien. En ze spraken stil en gejaagd met de machtigste der demonen om hen te sparen.

Het drong nauwelijks door tot ter Poorten. Hij wist maar één ding: dit was oponthoud. Ze zouden later de kust bereiken. Later . . . later . . . altijd later. En hij had haast, hij moest er zijn eer het te laat was. Hij moest hieruit, het gevaar was vlakbij en het kon hem grijpen . . . nu nog . . . ze moesten door . . . snel . . . snel . . . !

Hij zei het Jozef Malinau maar die schudde treurig zijn oude, moede hoofd. Zag de toean dan zelf niet dat ze niet meer konden? En zag de toean niet dat dit de Heer verzoeken was? Het was een grote

zonde en er zouden verschrikkelijke dingen gebeuren eer ze aan de kust waren. Hij zei niet dat hij niet geloofde dat ze de kust nog ooit bereiken zouden.

Ter Poorten luisterde niet naar de woorden van de goeroe. Hij was razend op de regen en de donder die hen beletten verder te gaan. Hij moest door . . . er was geen uur te verliezen, hij had geen speling meer.

Toen de bui na enige uren afdreef gelastte hij verder te gaan. De mannen keken de goeroe aan, maar Jozef Malinau haalde wanhopig zijn schouders op. Hij wist dat het geen zin had hier tegen in te gaan. Al zou de toean alleen moeten gaan, er was niets dat hem meer kon tegenhouden.

Ze brachten het vlot met veel moeite naar het midden van de kali en werden meegesleurd. Het water zag er nog kwaadaardiger, donkerder uit. Het liep tegen de schemering en het groen van de jungle op de oevers, toch al vermengd met het grijs van de regen, hulde zich in schaduwen. Over een uur zou het nacht zijn.

Ze kwamen in een gedeelte waar de oevers van de kali dichtertot elkaar kwamen. Tenslotte voeren ze in een canyon, waarvan de wanden uit grijze kalksteen bestonden.

Het water donderde met grote kracht door de smalle bedding en het sturen van het vlot werd steeds moeilijker en zwaarder. Ter Poorten zat zelf voorop en keek uit naar de snel voorbijrijvende stukken hout en naar de rolstenen die op tal van plaatsen boven de oppervlakte uitstaken.

De kali maakte vrij scherpe bochten en de goeroe begreep dat het niet doenlijk zou zijn in het donker door te varen. Ze zouden met volstrekte zekerheid tegen de stenen in de kali of tegen de wanden van de canyon slaan. Ze waren kansloos nu de rivier zo snel en onstuimig naar zee voortjakterde.

Hij riep het in het oor van ter Poorten. Die reageerde niet. Even keek hij de Ambonnees aan en Jozef Malinau week snel terug. Hij zag dat de man hem niet herkende. Het was alsof hij een vreemd wezen had gezien, iemand die nog nooit eerder op het vlot was geweest. Koorts straalde uit de ogen, maar ook iets anders. Iets, dat de goeroe aan de waanzin deed denken die hij al eens eerder gezien had in de ogen van Europeanen die te lang in de oetan hadden gezeten.

Het vlot vloog voort. Het was een stevig vlot en daarom was het bestand tegen de persing van het water die steeds heviger werd.

Ter Poorten hield geen oog van het water af: dit was de weg naar de kust en de zee. Het zou niet lang meer duren, dan was hij er, eindelijk vrij, verlost van het gevaar dat nu meereisde, dat op dit vlot was en in het water rondom, dat hing in het donkere groen daarboven en fladderde tegen de glimmende wanden van de canyon.

Achter iedere rolsteen, elk rotsblok in de klei zat het . . . hij wist dat het er was en dat het andere, waarvoor hij vluchtte, zijn kans afwachtte.

De regen verminderde. Wat gelig maanlicht kroop door de wolkenflarden van de verscheurde hemel en wierp een zonderling schijnsel op het grijze water van de rivier.

Ter Poorten zag dat er dingen in dat water waren die hij nog niet had gezien. Het was of er een spanning in was, alsof er onder de oppervlakte een vreemde, opwaartse macht was, die zich nog niet manifesteerde maar die er toch was. Hij keek aandachtig en hield zijn ogen strak op het water gericht. Soms leek het hem alsof de oppervlakte zich verhief, alsof het water rees, of het werd opgeduwd door een machtige hand die dit alles bestuurde en leidde.

Ze waren de canyon uit en de rivier woelde en joeg weer voort tussen een hoge en een lage oever. Somber stond het oerwoud aan beide kanten. De kali had haast, repte zich voort en ter Poorten merkte dat behalve hij ook de rivier zo snel mogelijk de kust wilde bereiken. Wonderlijk . . . wonderlijk . . . het was alsof ook die kali vluchtte, net als hij. Zou de kali achtervolgd worden . . . ? Hij vloog zo zonderling snel naar zee . . . en het vlot ging mee, stotend, zwaaiend. Soms kantelde het op een golf, soms werd het diep weggedrukt in de smalle sleuven tussen twee golven.

Er lag een zonderlinge spanning in en over het water.

Ver weg hoorde de man de donder dreunen. Het geluid was echter veranderd. Het dreunde nu mee in de jungle op de oevers en het was alsof de donder weer terug kwam. Soms klonk het plotseling veel dichterbij dan een uur geleden.

Hij keek achter zich. Daar kwam de kali schuimend aanjakkeren, hij spoelde over de oevers en de oppervlakte was bedekt met stukken boomstronk, stammen, losgescheurde vegetatie. Hij was donker van modder en slijk, een wilde stroom, en die stroom leefde, en dat leven werd zienderogen heftiger, onstuimiger, wilder.

Het gerucht uit de verte zwol aan, werd dieper, en ter Poorten ontdekte dat dit geen gerucht van de donder was. Dit was anders, dit was de stem van de kali zelf.

Hij draaide zich om en keek recht in het gezicht van Jozef Malinau: de Ambonnees zat met een vertrokken gezicht in het donker van de avond te staren en rilde. Hij boog zich voorover en brulde ter Poorten toe: — De kali . . . bandjirt . . . !

Jan ter Poorten knikte. Ja, dat was het. De kali was bovenstrooms gaan bandjirren. Wel . . . dat was de duivel die hem volgde. Hij zou hem vinden op de kali, op dit vlot . . . hij was niet eens verbaasd. Dit moest toch komen! Dit werd de grote aanval, waarvan hij wist dat hij nooit te ontlopen was.

Hij had eerder bandjirs meegemaakt en hij wist hoe het zou zijn. Jozef Malinau schreeuwde tegen de twee papoeas dat ze moesten proberen de oever te bereiken maar ze wezen hem op de stukken steen, zwerfstenen en klippen. Nooit zouden ze hier de oever kunnen bereiken die bedolven lag onder woelend schuim en donderende massa's water. Ze moesten het midden van de stroom zien te houden, dat was hun enige kans, en zich verder op genade en ongenade aan de kali overgeven.

Een kwartier later bandjirde de kali.

Het vlot lag als het nietigste ding ter wereld in het midden van de stroom. Temidden van ontwortelde bomen, grote takken, brokken aarde, danste en deinde het met de grommende kali mee in de richting van de zee.

Maar die zee was nog ver.

Brullend en gierend vloog de rivier een canyon binnen, die zich vele tientallen kilometers diep uitstreckte. Die canyon was als de muil van een ontzaglijk dier dat de rivier ging verzwelgen.

JOZEF MALINAU EN DE TWEE PAPOEAS ZAGEN GRAUW van angst toen de poort van de canyon zich over hen heenboog. Ze voelden instinctmatig dat ze zich in levensgevaar bevonden en dat de kans, dat ze uit deze baaierd van vliegend water, valwinden en het brullen van de kali tegen de gladde, zwarte bergwanden, zouden komen, onnoemelijk klein was.

De Ambonnees wilde bidden maar kon z'n gedachten niet tot een gebed bepalen; zijn angst won het van zijn vroomheid. Hij kon zijn handen niet in elkaar krijgen en toen hij God wilde vragen hen allen uit deze beproeving te redden, zag hij geen kans die angst een ogenblik weg te drukken en alleen aan die allerhoogste macht tussen hemel en aarde, machtiger dan de kali en deze poort van de dood, te denken. Jozef Malinau wist dat hij aan het einde van zijn leven stond.

Jan ter Poorten hield zich krampachtig vast en keek met lege ogen voor zich uit. Hij riep tegen de papoeas dat ze moesten letten op de rolstenen die donker en woest uit het kaliwater rezen, glad, donker, vals-glanzend; koppen van sinistere wezens, verraderlijk half bedolven onder schuim en wielend water. De Controleur luisterde naar het tumult in de canyon. Het drong tot hem door dat het harder ging stormen en hij wist dat de nacht komend was. Er was iets dat hem zei dat dit de laatste nacht werd. Hierna kwamen nog andere canyons, maar deze was de gevaarlijkste. Deze kali was die met de grote bamboe hangbrug. Na de hangbrug kwam de kolk en dan de stroomversnelling. Het was alsof deze drie beelden, de brug, de kolk en de stroomversnelling, zich als een foto-montage op het vlak van zijn herinnering hadden vastgezet. Hij zag ze alle drie heel duidelijk voor zich: eerst de brug, slingerend en dansend over de bijna zestig meter brede canyon; dan de kolk, die hij verscheidene malen had gezien als de kali bandjirde. Die kolk was zwart en wreed; hij had grote stammen gezien die de diepte ingemalen werden; hij wist dat vele prauwen van dit land weggezogen waren in de donkere diepten van de rivier en hij wist dat de papoeas doodsbang voor de kolk waren. Je moest ver van die kolk blijven, ook al was de kali rustig. Je

moest maar proberen zo snel en ongezien mogelijk er langs te komen. Hoe sneller hoe beter. Het was niet goed daar. Het had alles te maken met de geesten van de oetan en met de lange reis naar het gebied vanwaar nooit één papoea was teruggekomen.

Daarna kwam de versnelling. Die deed denken aan de onderkaak van een doodskop; een kaak met tanden en kiezen. Die tanden en kiezen waren de witomschuimde, groene en grijze golven die zich tien meter diep naar beneden stortten. Het was, van verre gezien, de kwijlende bek van een roofdier dat de kali eerst verzwolg en dan uitspooog. Er was aan beide wanden van de canyon wat ruimte om die tanden te passeren, maar alleen als het water rustig was en het in lange tijd niet had gebandjird. Dan alleen was het mogelijk de versnelling voorbij te komen. En ook dan nog kon het alleen met papoeas, die sterk, handig en niet bang waren. Het kwam voor dat papoeas alleen reeds door het zien van de doodsbek verlamd werden van schrik en hun paddels lieten schieten. Ze werden door de versnelling aangetrokken en vermaald tussen het tierende, grommende en donderende water op de gladde, zwarte stenen.

Jan ter Poorten wist dat ze deze drie punten moesten passeren; de brug, de kolk en de versnelling. Daarna kwamen ze op een breed en open gedeelte van de kali, vervolgens waren er nog een paar kleine canyons en dan, een dag later, kwam de zee. Dan het strand. Dan Sarmi. Dan Mieke en van Noort. Het leven.

De donkere hemel was bedekt met lappen stukgescheurde wolken waartussen soms sterren en wat maneschijnsel gloorden. Het stormde boven de canyon en de wind dook diep neer op het voortijlende water. Het was een machtig beeld en de Controleur keek er met verbazing naar. Zó had hij de kali nog niet eerder gezien. De storm was ver boven de rivier en hij was er op en er in. Nooit eerder had hij het water zo snel zien voortjagen, zo benauwend snel. Hoe moest dat zijn bij de kolk? Die zou geweldig te keer gaan. Zou die zijn te passeren met dit kleine vlot? Hij lachte grimmig en Jozef Malinau en de twee papoeas zagen de lach. Ze draaiden hun hoofden om want zulk lachen was niet aan te zien.

Haast werktuigelijk stuurden de mannen het vlot over de kali, soms rakelings door water verhuilde keien en stukken rots passerend. Het was of een onzichtbare, maar toch merkbaar aanwezige macht hen beschermde. Kon het zijn, dacht Jozef Malinau, dat de goede God hen toch beschermde en dat hun niets kon gebeuren in dit ontzaglijk uur, het benauwendst uur in zijn hele, lange leven dat hij had doorgebracht in de wildernis van dit land?

Hopeloos klein vloog het vlot voort, soms in het midden van de kali, dan weer weggedrukt naar de wanden van de canyon. En boven hen renden de sterren en zwom het maanlicht over stukken en flar-

den wolk. De storm floot en gierde langs de wanden van de diepe kerf in de aardkorst die de canyon vormde. Ter Poorten moest soms denken aan een oud boek dat hij bezat en waarin zich gravures bevonden die apocalyptische tonelen voorstelden. Dit waren die platen . . . maar wilder, donkerder, tumultueuzer, verschrikkelijker. Dit was de apocalypse zelf; dit was de wildernis zoals hij soms tot leven kwam en waarin de wildernis een denkend, tierend, vernietigend beest werd.

Er kwam een klein open stuk en daarna volgde een nieuwe poort die hen inzoog. Het vlot werd overstroomd door water, de golven liepen er aan beide zijden overheen en elk ogenblik konden de bindsels loslaten. Jozef Malinau beval tussen twee overkomende stukken water zijn ziel aan God aan en wachtte af wat er nu zou gebeuren. Hij was een oud man en een, in dit uur, heel moe geworden man. Misschien was het wel goed dat de Heer hier zijn leven nam. Jozef Malinau was wel bevreesd voor de grootheid van God, maar hij was niet bevreesd voor de stoel te komen waarop hij in zijn gedachten God zag zitten, omringd door de Messias, de discipelen en de engelen. Och, ze zouden hem niet uitstoten in eeuwig vuur en eeuwige verdoemenis. In het Boek stond toch dat God liefde was en vergeving en rechtvaardigheid. Maar ook stond ergens dat God een wrekende God was en er waren dingen in zijn leven geweest die hij... Hij kon niet verder denken. Een berg water krulde zich over het vlot en bedolf de vier mannen. Wankelend, kantelend en schokkend kwam het weer boven. En nóg eens stortte zich een schuimende massa over hen.

Ze verdronken half, stikten bijna. Maar nog bleef het vlot, dat kleine, prullige, nietige ding, behouden. Het was een groot wonder.

Jan ter Poorten zat nat en ijskoud voorop. Met glanzende ogen lette hij op de voorbijschietende klippen en keien. Die moesten ze voorbij . . . dat was de dood . . . iedere glanzende, donkere gemeenloerende steen, kon het einde zijn. Dat betekende dat hij de kust niet zou bereiken. Geen Sarmi. Geen Mieke. Alles zou voor niets geweest zijn. Van Noort zou vergeefs wachten met zijn berichten. Neen, er zou groot nieuws zijn . . . na Sarmi kwam Mieke. Ze zou beter worden en ze zouden bij elkaar blijven, een lange tijd. Er zou geen zorg meer zijn, geen benauwdheid, geen lange nachten, er zou geen gerucht van stemmen meer zijn in lange nachten. Er zou een mens zijn met wie hij kon spreken. Er zou iemand zijn die tegen hem sprak en waarvan hij wist dat ze bij hem behoorde. Hij was zo lang alleen geweest, al hoeveel jaren . . . En nu ging het komen, hij was er vlak bij, nog een paar uren . . . dan kwam de zee. Sarmi. Mieke.

Alles werd fijngemalen voor zijn ogen: het gele licht van de maan, de schitterpunten van schijnbaar op hol geslagen sterren, het tuime-

lende, brekende kaliwater, de glanzende rotswanden en de beelden van Mieke, van Noort en de wijde zee.

Hij hoorde in de verte een stem roepen. Het was de schreeuw van een mens. Hij keek om. Het was een der papoeas die met trillende hand voor zich uit wees. Ter Poorten keek in de met schemerig schijnsel gevulde canyon en zag waarop de man doelde: de brug!

Hij sperde zijn ogen zo ver mogelijk open! Dat was het punt! Daar hing de brug. Was hij dan verblind door het water en de wind... hij wist toch zeker dat dit de brug moest zijn! Hij kende dit punt. Hoe vaak was hij niet hier geweest...!

Ze vlogen over de kali, de rivier sleurde hen voort als een der stukken vegetatie. Toen zag hij het: de brug was er niet meer. Waar zoveel jaren een bamboebrug over het ravijn had gehangen was nu alleen het ravijn. Er was geen brug meer.

Toen ze er vlakbij waren zag hij het: aan beide kanten van de bergmuur hingen de overblijfselen van die brug. Ze zwiepten en gierden in de lucht. sloegen en klapperden tegen de rotswanden. Lange, zwarte talis, stukken liaan, einden bindsel. De brug was doormidden gebroken door de druk van de storm. Er was geen verbinding meer tussen beide oevers. Eens zou een nieuwe brug gespannen moeten worden van oever tot oever.

Het water was iets rustiger dan voor de brug. Er waren hier geen rolstenen en verborgen klippen. Het zou niet moeilijk zijn de bocht te halen.

Hij zag de stukken tali en bamboe als dunne, smalle wimpels slaan, hij zag dat ze zich in elkaar kronkelden als dikke, meterslange reptielen, als slangen die elkaar verslonden, dooddrukten; het was alsof de laatste resten van de vermoorde brug nog eenmaal tot een fel, verbeterd wanhopig strijdbaar leven waren gekomen. Ze gaven het nóg niet op, na al die jaren.

Plotseling merkte hij dat het vlot naar de linkerkant van de canyon werd gedreven. Hij drukte zijn paddel diep in het water maar zag geen kans koers te houden. Er was trouwens niet veel kracht meer over in zijn armen, maar met z'n vieren... Ineens zag hij het. De twee papoeas stuurden het vlot naar de oever. Hij begreep het niet, schreeuwde tegen hen dat ze middenstreams moesten houden. Er werd niet geluisterd. Geen van beide mannen reageerde meer. Ze keken alleen met uitpuilende ogen naar de linkeroever, naar de plaats waar de zwiepende, spiralende, wringende, kronkelende talis hingen. Daar was een plek waar het water minder wild voortjoeg... daar wilden ze heen.

Hij probeerde naar de mannen te kruipen, maar het vlot begon te kantelen en hij zag dat hij hen niet kon bereiken. Hij werd razend. Waarom stuurden ze de oever in...!

Ze waren nog vijf meter van de rotswand af! Het water daverde en donderde erlangs. Jan ter Poorten zag dat de twee papoeas hun ogen strak gericht hielden op de bamboe wimpels, die deels in het water, deels erboven hingen. Hij begreep half en half wat de bedoeling was maar geloofde niet dat ze het zouden wagen.

Hij vergiste zich. Deze mannen waren al ver over hun angst heen. Ze hadden nog maar één doel: weg te komen van dit vlot, weg van de bandjirrende kali die bezig was hen te vermoorden. Weg van deze man, dit voor zich uitstarend spook dat hen reddeloos naar de dood bracht. Weg van dit alles...! Alles was beter dan dit... weg...! weg...! Naar de berg die machtig en massief nabij was. Hier was hun kans... de talis van de weggescheurde brug... hier moest het mogelijk zijn voor de kali te vluchten.

Ze stuurden met hun laatste krachten naar de kant van de canyon. Het water golfde over het vlot en een moment drong het tot de Controleur door dat dit ook zijn kans kon zijn. Het moest mogelijk zijn nu een tali te grijpen... hier te wachten tot de rivier niet meer bandjirde... dan verder gaan... straks, morgen, met daglicht, na de storm.

Hij stond een seconde in tweestrijd, toen wist hij dat het niet kon. De zee was té nabij. Sarmi, Mieke, Van Noort. Het andere leven. Hij kon niet wachten, geen uur, geen nacht. Als hij nu niet doorging zou hij er nooit meer komen. De berg zag er kwaadaardig en dreigend uit. Zwart en donker, hard en verbeterd. Nee, hij ging door; naar de zee, naar Sarmi, naar Mieke. Ze zouden er komen, ze zouden wel behouden blijven, de goeroe en hij.

Boven het vlot knalden en gierden vier, vijf talis. Ze waren er vlak onder. Op hetzelfde moment doken de twee papoeas uit hun gehurkte houding, lieten de paddels wegglijden in de kali en sprongen naar de slingerende tentakels. Grepen er twee, drie tegelijk, klemden zich vast. Een der mannen gilte tegen ter Poorten dat hij mee moest... ze zouden de bergwand bereiken... zich kunnen verschuilen...

Ze sloegen de repen bamboe om hun polsen en armen en lieten zich gaan. Slingerden terug, kwamen in het water, werden verzwolgen, verdronken bijna. Maar telkens zag ter Poorten de twee zwarte hoofden weer boven komen, en iedere keer waren die iets dichterbij de wand. Het waren slechts enkele meters.

Toen zwiepte opnieuw een liaan, dik en solide, over het vlot. Jozef Malinau zag die liaan. Hij zag óók het gezicht van de toean. Er was een ogenblik van strijd, van twijfel. Toen wist hij dat hij God niet mocht verzoeken. Dit was de hand van de Heer die hem werd toegestoken. Die hand mocht hij niet weigeren. De toean moest ook

meekomen. Snel . . . snel . . . hij gilte het naar ter Poorten die hem alleen maar verwezen aankeek.

Jozef Malinau greep de lian en het vlot sleurde onder hem vandaan. Hij volgde de twee mannen en half bedolven onder het water bereikte hij de steil-oplopende bergwand.

Ter Poorten draaide zich om, greep zijn paddel en stuurde het vlot weer naar het midden van de rivier terug. Hij had haast. Vlakbij waren de zee, Mieke en Van Noort. Daar moest hij heen. Dat was zijn doel. Hij kon geen minuut wachten. Het einde was toch in zicht!

— — — — —

De kali nam het vlot met de eenzame man mee, op weg naar zee. Hij had niet veel kracht meer in zijn armen en merkte dit soms in de bochten van de canyon. Hij moest nu alleen sturen en het ging niet goed meer. Het was net alsof het vlot helemaal niet meer luisterde naar zijn stuur, nu de anderen weg waren. Maar ter Poorten geloofde niet dat dit veel had te betekenen. Hij wist dat hij de zee, Mieke en Van Noort zou bereiken. Deze nacht nog, morgen . . . tegen de avond. Heel gauw. Er was geen sprake meer van gevaar. En er begon iets van vreugde te groeien in zijn hart nu hij wist dat het einde van zijn eenzaamheid zo nabij was.

Een half uur lang werd hij meegevoerd. Soms stortten de golven zich over het vlot maar hij voelde de kou niet meer. Hij was ijskoud maar merkte er niets van. Hij was al half dood van uitputting, het binnengekomen water, het oorverdovend gegier en gebrul van de kali tegen de bergwanden, maar het klonk alles van verre en steeds meer van verre. Het was alsof hij zo het geluk ging binnenschuiven, met alle tumult, en alle wilde verschrikking reeds achter zich. Hij zat voor op het vlot, hield zijn paddel in het water en dacht dat hij stuurde.

Hij herkende vaag sommige plaatsen van de canyon, waardoor de kali naar zee ijfde. Hij wist dat hij nu gauw bij de kolk moest zijn. Die kolk kwam hij wel door . . . de versnelling ook . . . en dan de zee. En Mieke. Eindelijk.

De vernauwing in de kali kwam. Het was alsof de rivier zich opnieuw door een poort moest wringen. De bergwanden kwamen dicht bij elkaar, bogen tot elkander over. Het was bijna volkomen duister. Het vlot vloog door de poort. Daarna werd het geluid van het water anders. Hoger, gierender, gillender. Dit deel van de canyon was smaller en hoger dan alle andere delen, bijna een spelonk waardoor de kali zich als een enorme slang heenperste.

Ter Poorten keek omhoog. Daar was de smalle reep van de hemel,

donker, met hier en daar een veeg maanlicht. Dat licht droop en sidderde langs de vochtige muren van de bergwand. In het midden van de kali verhieven zich rotsen en enorme rolstenen, eens daar gebracht, duizenden en duizenden jaren geleden door andere bandjirs. In nachten van even formidabel tumult als deze.

Controleur Jan ter Poorten begreep vaag dat hij zich in een ontzaglijk gevaar bevond maar voelde hoegenaamd geen angst. Hij was al heel veel te ver op weg om nu nog angst voor iets op deze aarde te kunnen hebben. Hij was ver voorbij de angst. Hij wist nog drie dingen: de zee, Mieke, Van Noort. Om deze drie dingen wentelden zijn gedachten.

Het water rolde en raasde over de stenen. Gladde kammen, glanzende waterruggen, zwarte toppen en valse koppen. Koppen met groene vegetatie bedekt. Gevaarlijke koppen, levensgevaarlijk. Als het vlot zo'n kop raakte werd het uit elkaar geslagen, gekraakt en de man zou verpletterd worden tegen die gladde, donkere stenen en in het vooruitstormende water. Hij zou geen enkele kans hebben. Het was in die ogenblikken of een macht die niet van deze aarde kon zijn hem op wonderbaarlijke manier beschermde. Want de man stuurde al lang niet meer en het vlot wentelde en kantelde even hulpeloos, even doelloos haast op de kali als de voorbijschietende stammen.

Hij wist dat hij de andere kant van de canyon naderde. Nog één bocht maakte de kali nu. Dan kwam de vernauwing en daarna, als het water breder werd, de kolk. Nog even later de versnelling.

Het vlot joeg om de bocht heen; op hoogstens driehonderd meter van zich af zag ter Poorten de uitgang van de canyon. Hij hoorde een vreemd en zonderling geluid. De storm donderde door het ravijn, het water siste, floot en gromde onder en naast hem en overal was de donder. Bliksemstralen kerfden door de nacht boven hem. Maar er was nog ander geluid. Dieper, zwaarder, aanhoudender. Geluid, dat steeds dezelfde hoogte behield... donkerder, nadrukkelijker, als komend van uit de aarde en uit de rotsmuren.

Hij probeerde de duisternis te doorboren maar zijn ogen zaten vol water. Er glansde zoveel, alles glom en danste. Hij voelde het vlot onder zich wiegen en soms dacht hij dat het water diep wegzakte en hij voortzweefde over de kali naar zee. Maar dat geluid... zo donker, zo ver en zo vlakbij... komend uit de grimmige muren van de canyon, uit het water, uit de hemel... hij kende dit niet. Dit geluid hoorde hij nog nooit eerder.

Daar was de poort, duidelijk zichtbaar in het weerlicht en 't schijnsel van de maan.

God...!

Hij wist het op hetzelfde moment: aan de ingang van de canyon

wachtte God. En wat hij hoorde was de stem Gods, die klonk over de aarde en het water.

Gods stem, zo vlakbij. Gods stem die hem riep. Hier was hij. En daar was God, hij zag Hem staan. Ontzaglijk, bovenaards groot. Groter en machtiger dan de bandjirrende kali, groter dan de bergwanden, de wind en de op de rotsen brekende golven.

Daar stond God en zijn stem donderde geweldig en onmeetbaar voor menselijke begrippen door het ravijn.

Ter Poorten zag God staan aan de uitgang van de kali en hij was niet bevreesd.

Zo had hij het zich voorgesteld, zo was het geworden. God stond daar om hem te helpen. God zelf zou hem over de kolk en de versnelling brengen en dan naar zee, naar Mieke. Hier was God, en God zou hem niet verlaten.

Hij voelde zich zwak en liet zijn paddel schieten. Het had allemaal geen zin meer. God zou het nu wel verder doen. Die was gekomen nu hij alleen was, volmaakt alleen. Er was geen gevaar meer, alle gevaar was voorbij. Straks kwam de zee en zou God weer heen gaan. Machtig klonk die stem in het ravijn, hij echode tegen de bergmuren, golfde over de wateren. Het was de stem die overal was, groots, geweldig, verbijsterend.

Het kleine vlot kantelde, deinde door de poort. En de man op die paar samengebonden stammen dacht dat hij dwars door God heenvoer. Hij was veilig en niets zou hem meer kunnen gebeuren. God was hier om hem bij de hand te nemen, God zou sturen, naar zee, naar Mieke. Hij hoefde alleen nog te wachten tot het morgen werd. Toen werd de stem Gods minder geweldig, minder ontzaglijk. De kali verbreedde zich, er kwamen twee lagere oevers. Het werd stiller; alleen de bliksem slangelde en kerfde door de verscheurde hemel. En de rivier vloog grommend door in de richting van de zee.

— — — — —

Jan ter Poorten keek strak voor zich uit; er was een groot geluk in zijn hart nu hij de zekerheid had dat God hem stuurde. Hem kon niets meer overkomen, hij was buiten alle gevaar, hij schoof zo het geluk in. Voor hem zou geen eenzaamheid meer bestaan. Nooit meer. Hij kwam thuis.

Hij voelde niet de vreselijke kou die in zijn lijf was geslopen, hij was niet vermoeid meer, hij dacht aan geen bandjirrende kali. Hij was gelukkig. En daar was de kolk!

Hij kende die kolk heel goed. Hij ging er nu langs, aan de hand Gods. Het was volmaakt ongevaarlijk. Hoor . . . hoor . . . de kolk . . . ! Midden in de kali, een razend wentelend, zich in elkaar schroevend,

spiralend wezen. Wat daar kwam werd aangezogen, verteerd, verbrijzeld, kwam nooit meer terug. Dit was het einde van al wat leefde. Alleen niet voor hem. Want hij ging met God. En zelfs zoiets ondoorgrondelijks en machtigs als de kolk was klein, nietig en onbetekenend voor God.

De kolk kwam snel naderbij, de stroom had het vlot reeds gegrepen. De kolk was een reusachtige magneet, het vlot een onnoemelijk klein deeltje metaal, dat onontkoombaar werd aangetrokken. Niets zou tussen de kolk en het vlot kunnen komen om het nu nog tegen te houden.

Jan ter Poorten zat met open ogen te kijken op zijn vlot. Hij zag hoe het water aan de rand van de kolk werd verbrijzeld en hij hoorde, ver weg en heel nabij, de donkere, diepe stem in de canyon, waarvan hij wist dat het Gods stem was. Niets kon hem gebeuren. Brekend water, kantelende stammen, wentelende stukken aarde, gierende, fluitende wind. En lawines water, die ingezogen werden, verdwenen. De rivier brak hier, verloor zichzelf, gaf zich over aan de aarde die hem opnam, vernietigde.

Glanzend water, met glimmende maanlichtflitsen er doorheen schietend, en hoog in de hemel het vuur van de bliksem, gevorkt vuur, gekerfde stralen licht, sidderend en vlammend tegen de paarszwarte muur.

Nooit was Jan ter Poorten zo ver van angst en zorg geweest als in dit ogenblik. Hem kon niets gebeuren. Hij ging naar huis, naar Mieke; er zou geen eenzaamheid meer zijn; er zouden geen schimmen rondom zijn huis leven, geen kleine zwarte poppen die hem aanzagen met hun gemene, wrede koppen. Geen stilte, geen broeiing van aangluipende dingen in de met schimmen gevulde oetan. Dat alles was voorbij. Geen journaal meer, geen dagen zonder einde en geen nacht meer. Hij ging naar haar, die vlakbij was, in de bergen. Hij stond aan de poort van een groot en haast onmenselijk geluk. Snelle flitsen van zwarte kruisen, een jonge vrouw in een khaki blouse en rok, kale schedels, glimmend van verse verf en klei... van een niet neergehaalde vlag en kleine, bruine flesjes.

Nu ging hij door de kolk en daarna kwam dat andere, de versnelling; maar ook daar was God.

Het vlot bleef als het ware even haken, het was een hopeloos klein, wankelend, trillend ding, het aarzelde een seconde en werd toen opgenomen door de kolk. Het wentelde mee en kolkte weg.

Van verre dreunde de kali in de canyon. Gods stem en de stem der wildernis beide.

De kolk schroefde het vlot naar de diepte. De aarde was daar open en verzwoeg de kali, met alles wat zich daarop bewoog en leefde.

Tegen de morgen nam de storm af. De kali bleef oproerig maar bandjirde veel minder dan in de uren van de nacht. De regen hield op. De aarde dreunde niet meer.

Een vroege papegaai wiekte van boom tot boom, schichtig, verdoofd nog van het tumult van die nacht. Hij schudde de regen uit zijn wieken. Daarna zocht hij een tak van een hoge sagopalm en keek over de wereld uit. De wereld was er nog, na dit alles. Dat verbaasde de vogel.

De kali stroomde door de wildernis zoals hij al duizenden jaren door de aarde der papoeas had gestroomd. Niets was veranderd.

Toen werd het heel stil, alsof de natuur zijn adem inhield. Het was het witte, stille uur dat ligt tussen het eind van de nacht en het aanrijpen van de morgen.

Een paar vuurrode loeries begonnen tegen elkaar te fluiten. Bedeesd, aarzelend, timide. Ze hadden, weggedoken in hun schuilplaats, die nacht gehoord dat de wereld verging en nu was die wereld er nog. En de bomen, de kali en de bergen waren er weer.

De zon kwam op. Hij zat verstopt achter bergen wolken en nevel. Over de kali lag de damp van de morgen te roken en boven de stroomversnelling waren de damp en de miljoenen fijne waterstofjes die uit het woelend schuim sloegen vereend tot een dikke, golvende, deinende rook.

Het werd lichter en lichter, de dieren kwamen uit de oetan te voorschijn, de dag was haast aangebroken.

De zon brak door en stond wild, barbaars-vlammend en onwerelds rood boven de aarde der papoeas. Op alle blaren trilden grote regendruppels en heel de aarde dampte. Het was vreemd, spookachtig stil. Alleen de kali schuurde voort, in de richting van de zee die niet zo heel ver meer was. Dat water was lei-grijs, vol modder, stammen en losgeslagen stukken oever. Kleine eilandjes dreven in het midden, ze zouden tegen de avond of de volgende nacht verloren gaan in de grote zee.

Noordelijk van de stroomversnelling bogen de takken van de bomen zich tot elkaar, grepen elkaar vast. Daar had de zon veel moeite om door te dringen. Maar toen hij geheel vrij was van de nevel drongen zijn stralen door tot op de kali.

Hier was het gebrul van de stroomversnelling duidelijk hoorbaar. Er waren ontelbare stenen in die bedding; glimmend, naakt en wreed.

Vlak bij de oever lag, half in het water, half over een gladde, met groen bedekte rolsteen, een mens. Het was maar een klein lichaam in die grote kali met de reusachtige stenen. De stralen van de zon speelden over het lichaam, over de flarden van een khaki-uniform,

en die stralen wierpen helle flonkeringen in een paar stukjes goudkleurig metaal die op de plaats van de schouder van dit uniform zaten.

Dat lokte een krokodil.

De grote boeaja kwam naderbij, sloop voorbij, keerde om. Hij vertrouwde het niet. Maar het was zo stil, in dit witte, eerste uur van de dag. Er waren alleen een paar parkieten die het aanzagen van uit een hoge tak en als bezetenen te keer gingen.

Een paradijsvogel suisde over de kali en krijste schel zijn roep. Hij zocht de speelboom.

Toen sloop de grote boeaja aan; er lag een oranjekeurige glans in zijn kleine ogen en hij bleef waakzaam.

ZO MOET HET GEWEEST ZIJN. IK LAS HET JOURNAAL, dat vreemde, duistere, onsamenhangende journaal van Controleur ter Poorten, ik las de verslagen die goeroe Malinau en de papoeas die de tocht meemaakten, in opdracht van het Bestuur schreven, en ik las het officiële rapport. Ik sprak er over met de mannen van dit land en zo werd, na ieder gesprek, na ieder rapport, het waas dat over deze tragedie lag, minder ondoorzichtbaar. Dat alles voegde ik samen en dit werd het verhaal van de laatste tocht van Controleur ter Poorten.

Mieke van der Veer heb ik niet meer gesproken. Later hoorde ik, al weer terug in Holland, dat ze herstelde van haar ziekte. De dood van ter Poorten had haar aangegrepen. Ze zette haar werk in de vallei der meren voort.

Toen ik de gegevens voor de beschrijving van de ondergang van ter Poorten had verzameld gebeurde er iets zonderlings. Ik kreeg plotseling een heftig verlangen weg te gaan. Zo snel mogelijk. Terug naar Holland, weg van het toneel van deze verschrikkelijke gebeurtenissen, die bezig waren me sterk aan te grijpen. Ik moest dit alles verwerken, ik moest hier uit en zo gauw mogelijk.

Er kwam een vliegtuig dat me naar Batavia terugbracht.

Ik nam afscheid van mijn vrienden. Ik wist niet of ik mij diep ongelukkig voelde of blij was dat ik wegging. Dit alles hield me vast en stootte me tegelijk af. Nooit eerder had ik dit meegemaakt en ik begreep het niet.

Toen de oude Dakota zich verhief en wegronkte over de groene bergen van tanah papoea, de aarde der papoeas, zag ik nog eenmaal al het gebeurde van deze maanden voorbijtrekken. Ik was hier geweest, maar waren deze dingen werkelijk gebeurd? Gebeurden zulke dingen meer in deze wereld? Was dat alles geen fantastische koortsdroom, die niets met de werkelijkheid meer had te maken? Maar in mijn borstzak voelde ik de kaurischelpen van het Paniai-meer. En in de staart van het vliegtuig lagen de pijlen en bogen der Ekaris.

Jungle Pimpernel had ik enkele dagen tevoren nog gesproken. Hij

had mij opnieuw verteld van dit land. Hij zal teruggaan naar zijn volk aan de meren, de duizenden Ekaris, die hem Aligamè, dat is: de vriend, noemen. Zijn stem zal nog vele malen echoën over de wijde, mysterieuze wateren van het meer en zijn jungle call, de roep waarmee hij het volk der bergstammen zijn komst aankondigt, zal evenzovele malen vreugde brengen in de harten van dit laatste volk ter aarde dat zich bevindt in het stenen tijdperk.

Er zal waarschijnlijk niet veel veranderen in de komende eeuw op de aarde der papoeas. Hoog in het Nassau-gebergte zullen de bronnen der Rouffaer-rivier blijven wellen; de zilveren linten der bergstromen zullen blijven glinsteren onder het metersdikke dak van groene vegetatie. En de Mamberamo, moeder der rivieren op Nieuw Guinea, zal breed en koninklijk blijven stromen door dit vreemde, geheimzinnige, verstilde land. Er zal niet veel veranderen in de grijsblauwe modderige of wild voortjakkende kalis. De rolstenen zullen er blijven en de kale, wrede wanden der canyons.

Er zullen, misschien, mannen komen uit het land waarvan de aarde der papoeas een deel van het rijkgebied vormt. Ze zullen de kusten benaderen, met vliegtuigen over de eindeloze bergmassieven en rotsformaties, over de onvoorstelbaar dichte jungle van het binnenland vliegen. Maar ze zullen er nog niet wonen. Tenzij er een wonder gebeurt.

Dit is een wild oord, harder, wilder en rauwer dan het volk van het moederland zich voorstelt. Het kan het ook niet weten, want tanah papoea is in de eerste plaats: tanah tandoes. Dat is: braak land. Land waar haast geen blanke ooit verscheen sinds de dag dat de grote architect het schiep aan het einde van zijn wereld.

In dit land zijn enkele Nederlanders. Zij behoren tot de allersterksten van het volk dat woont in de lage landen. Ik leerde een paar van hen kennen. BB-ambtenaren, missionarissen, zendelingen, die allen dit gemeen hebben: een grote, diepe liefde voor dit land, dat paradijs en vagevuur tegelijk is. Maar dat in elk geval een geweldig land is, een land dat zich, tot de tanden gewapend, verzet tegen de binnenkomst van iedere blanke en waar de jungle altijd het laatste woord spreekt. Die er zijn behoren tot de sterksten van dat volk, dat altijd al de drang had nieuwe kinnen, nieuwe horizonten te zoeken en dat de eeuwen door weigerde thuis te blijven. Het zijn de sterksten, geestelijk en fysiek. Want de aarde der papoeas verdraagt alleen mannen die bereid zijn het gevecht te leveren tegen de jungle, die nergens zo barbaars en onbetreedbaar is als hier op dit in de Pacific verloren stuk wereld.

Ik keek door de smalle spleet in de wand van de Dakota die me wegbracht uit dit land. Ik dacht aan Jungle Pimpernel, deze wonderlijke idealist en geleerde, die bereid was zijn leven te geven aan

de laatste mensen ter wereld die in het stenen tijdperk leven. Ik dacht aan de grote man op Hollandia, Resident Van Eechoud, die vecht voor dit land, dat een zeer arm land is. En de stem van een man als Van Eechoud dringt niet al te vaak door tot in de vergaderzalen van het moederland, dat het te druk heeft met andere rijkgebieden, en tanah papoea vergeet. Net zoals eens, drie eeuwen geleden, Heren XVII het vergaten en hun blik op andere eilanden richtten. Sinds die dagen is er niet veel veranderd.

Onder de Dakota trok langzaam tanah papoea voorbij. Groen, groen, groen. En onder dat groen de rotsen, de kalkformaties, de kalis, de bronnen. Stof en kalk, modder en jungle. En ergens daar beneden een stille kampong met in de grond, op een plaats die alleen een eenzaam BB-ambtenaar wist, negen flesjes obat gila. En overal over deze rimboe kabar angin, het gerucht van de wind, dat de geheimen overbrengt, over de kalis, de bergen en de muren der wildernis.

Over dit land hangt van eeuw tot eeuw de geur van bloed. Hier grenzen dood en leven gruwelijk dicht aan elkaar, zo gruwelijk dat menig eerbaar rijksgenoot de schrik om het hart zou slaan als hij de verbijsterende waarheid wist. Maar hij kan gerust zijn: hij weet het niet en Nieuw Guinea ligt aan het einde der aarde. Wat weet hij van de bloedige adat? Van sneltochten die iedere nacht op talrijke plaatsen aan de kust en in het binnenland plaatsvinden? Wat weet hij van huiveringwekkende demonendiensten, van de gruwelijke dansfeesten, van sexuele uitpattingen die in hun morbiditeit volkomen aan ons voorstellingsvermogen voorbij gaan? Wat weet hij van de mysteries der meren, enkele jaren geleden ontdekt?

Nieuw Guinea ligt vrijwel even braak, verlaten, vereenzaamd in de Pacific als in de dagen dat Jan Carstensz het voorbijvoer en zijn blik liet gaan over met sneeuw en ijs bedekte toppen. Hij wendde de steven van zijn schip en zocht beter land. Wij deden drie eeuwen lang niet anders.

Dit grote, universele, bloedige en tegelijk glorieus schone stuk aarde, wordt bewoond door enkele Nederlanders die de moed hebben daar te werken. Ik zag nooit dapperder, harder werkende en meer door het vaderland vergeten mannen dan deze BB-ambtenaren, deze missionarissen en zendelingen. Deze mannen die stuk voor stuk pionier zijn in een land, dat alleen betreedbaar is voor kerels, en waarvan een zeer bekend na-oorlogs premier heeft gezegd dat het mensvijandig is.

Er ligt een geur van bloed over Nieuw Guinea. Het is een treurig, somber, triest land. Daar gebeuren dingen waarvan het Nederlandse volk zelfs nog nooit gedroomd heeft. Die weten alleen de handvol pioniers, en zij zwijgen. Omdat ze weten niet gehoord en niet geloofd te worden. En tóch is het een glorieus en prachtig land!

De kust naderde. Hard en donker rees het land uit zee op. Verderop lag de wijde zee, daarachter de wereld. Het land van Soerabaia.

De zon stond hoog aan de hemel boven de aarde der papoeas. Heel in de verte rezen machtig de toppen van het wilde Carstensz-gebergte vijfduizend meter hoog boven de zee, de rimboe en grijze wolkenbanken.

De Dakota had de zee bereikt. De hitte lag trillend en sidderend tussen de aarde en het vliegtuig. De zon stak fel in mijn ogen.

Groen en zwart lag daar de aarde der papoeas. Het wildste stuk rijksg gebied.

Mensvijandig? Ja, alleen niet voor die kleine groep pioniers, wier hart vol is met warmte en begrip voor dit land en zijn bevolking. Nièt voor de mannen waarvan Jungle Pimpernel er één is, door duizenden bergpapoeas Aligamè, dat is: de vriend, genaamd.

Nièt voor BB-ambtenaren als Van Eechoud, niet voor de zendelingen en missionarissen, die de roep van hun hart volgden en dit land kozen als het land, hun door God gewezen.

— — — — —
Nevel sloeg om de Dakota. Het land verdween, loste op in witte zee en zongeschitter. Ik ging liggen op de harde, ijzeren bank langs de wand van het toestel, en wist dat ik het meest wonderlijke, fantastische, allerwildste stuk van het Koninkrijk der Nederlanden achter mij had.

Het enige deel van het Koninkrijk waar de roepstem der wildernis nog hoorbaar is van de Noordkust tot de Zuidkust, van het Oosten naar het Westen, en die alleen wordt verstaan door mannen als Jungle Pimpernel, die door duizenden bergpapoeas genoemd wordt: Aligamè. Dat is: de vriend.

NIEUW GUINEA

*Uit de grote branding
van de Stille Oceaan
klinkt een loflied
met liefelijke stem
voor het heerlijke land,
voor het goede land,
met zijn witte stranden
en zijn bergen die stijgen
tot de hoogste wolken
in de lichte hemel.
Zó is het land, waar ik gelukkig ben.*

*Dat is mijn land Nieuw Guinea.
Uit een nederige oorsprong,
uit een duistere oertijd,
ben ik geroepen, ben ik ontwaakt
en sta nu vast
terwijl ik vooruit zie
met een ernstig doel:
opengelegde oerwouden,
rijke oogst.
Want al mijn kinderen,
een van zin en vastbesloten,
nemen het werk en mijn roeping op zich.
Leve mijn land Nieuw Guinea.*

*Naar verre landen
van U gescheiden
zwerf ik en zie rijken
vreemd en schoon.
Wijde blauwe zeeën,
donkere woudbergen,
nieuwe horizonten
wenken voortdurend.
Maar, o mijn land, waarheen
ook mijn weg mag gaan,
ik zal zeker tot u terugkeren.
Heil U, mijn land Nieuw Guinea!*

VERANTWOORDING

De in dit boek plaatsvindende gebeurtenissen zijn, in het bijzonder de door de ik-figuur vertelde, ten dele authentiek en ten dele fictief. Hetzelfde geldt voor de andere hoofdpersonen. De figuur van dr. de Bruyn is uiteraard reëel, even reëel als de beschrijving van het leven der bergstammen en hun woongebied.

De auteur meende zich de vrijheid te mogen veroorloven authentieke en fictieve gebeurtenissen en personen op een bepaalde, voor het verhaal geschikte, wijze weer te geven als dat het gestelde doel: een idee te geven van het BB-werk op Nieuw Guinea, ten goede kwam.

Zo vond de strafexpeditie tegen de Wairoesnellers in 1948 plaats door een thans op Nieuw Guinea werkend BB-ambtenaar, wiens naam echter niet werd genoemd en ontleende de schrijver de gegevens van die tocht aan het door de ambtenaar uitgebrachte rapport der expeditie.